

644/
1973/3

ԿԱՆԻՍ

6

1973

პარტია არის
 მტკიცე მკლავი
 მილიონების,
 მუშტად შეკრული,
 დამღეწავი
 მკლავი მარჯვენა.
 მუშათა კლასის ხერხემალი
 არის პარტია,
 ის ჩვენი საქმის
 ზეიმად სწამს
 ასიათასებს.
 არ მიღალატებს,
 არც არასდროს
 უღალატნია!
 სამეფოების
 ბედს განვაგებ
 ქვეყნის ქარტაზე!
 კლასის გონება,
 კლასის საქმე,
 რაც გვინატრია,
 კლასის დიდება,
 კლასის ძალა —
 აი, პარტია.
 ტყუპნი არიან
 პარტია და
 დიდი ლენინი,
 ჩვენს ისტორიას
 ორივე იგი
 ერთგვარად ჰშვენის:
 ვიტყვით — ლენინი,
 პარტია გვაქვს
 წარმოდგენილი,
 ვიტყვით — პარტია
 და ვგულისხმობთ
 ვლადიმერ ლენინს.

სსსრ

192

გამომცემის მეთავესმება წელი

6

ი ვ ნ ი ს ი

1973

თბილისი

საქ. კვ. ცა-ის გამომცემლობა

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს ალკა ცენტრალური კომიტეტისა და მფარველთა კავშირის ორგანო

კ. შიშკის საზ. საგ. მ.
სახელმწიფო ბიბლიოთეკა
თბ. ბიბლიოთეკა

შინაარსი

პოეზია, პროზა

8. ჯანსუღ ნარკვენი. გაფრთხილება. ლირიკული პოემა
21. ღვთისმეტყველების. მღვდელმთავარი. მოთხრობა
52. თამაზ ჯიბლაშვილი. უკანასკნელი სასწრაფო. მოთხრობა
70. ლილი ბაქანიშვილი. შემოგონება. მოთხრობა
75. აკაკი გელაშვილი. ლექსები

ასწავლებელს რეზიუმე

76. კარლო კოხიშვილი. ბავშვების მოთხრობის სიმღერა. მოთხრობა

ნარკვენი

85. ბავშვების-მეცნიერების. წარსულის ფორმალური აღიარება

— 70 —

94. ჯანსუღ ნარკვენი. მღვდელმთავრის გაფრთხილება

წერილები

99. ღვთისმეტყველების. მღვდელმთავარი და მღვდელმთავრის-მღვდელმთავარი
107. გიორგი მგებელი. გიორგი მგებელი მღვდელმთავარი
113. გურამ გვარამაშვილი. ღვთისმეტყველების სიმღერა
118. მისივე გვარამაშვილი. „როცა წიგნი ხალხებს ახალ-ლომებს“
140. ბაჩანა მგებელი. კლავტონის დილოგი „ნადიში“
159. ყოველი მგებელი

მთავარი რედაქტორი
ჯანსუღ ნარკვენი

სარედაქციო კოლეგია:

გურამ ასათიანი,
აკაკი ბაქანიშვილი,
გივი გვარამაშვილი,
გურამ გვარამაშვილი,
მერაბ ელიშვილი,
კარლო კოხიშვილი,
კონსტანტინე
ლორთქიშვილი,
მთაბერძენი,
(პასუხისმგებელი მდივანი),
ნუგზარ ფიქსაძე,
ნოდარ ფიქსაძე,
თარგილ მანუჩარი,
სერგი შილაძე,
თამაზ შილაძე,
ლუკა ჯანაშვილი.

გ ა ზ რ თ ს ი ლ ე ბ ა

ლირიკული პოემა

ქართლს

ისევ აღვსდექ ძველ კათედრალზე,
ისევ იწყება ძველი წამება,
ჩემი დღეების ღურჯი ემბაზი
ღირს აღვლევებად და გამწარებად.

ისევ გაჩნდა ტყეში ფრინველი,
ტყეში ნადირი ისევ გაჩნდა,
მე უნდა ვიყო შენი „პირველი“
და მოგითიბო დიბა და ფარჩა.

მე უნდა ვიყო შენი „პირველი“,
არნახული და არგაგონილი,
ჩემი ჩურჩულით დანაპირები,
ფრთებს შლის და თვალებს ნაბავს ქორივით.

ეს, შენ გეკუთვნის ჩემი მიზანი,
მორთმეულია გულდამშვიდებით,
ჩემი ცხადი და ჩემი სიზმარი,
სავსეა შენი ოქროს ჩიტებით.

მე უნდა ვიყო შენი განზრახვა,
შენი მკერდი და შენი ნაპირი,
შენი წყურვილიც და ნუ დამძრახავ,
თუ ვარ მართალი და პირდაპირი.

ასე წავიღებ შენს ლამაზ ცისკარს,
შენს ცისარტყელებს ასე წავიღებ,
დაგროვდი ჩემში მისხალ და მისხალ,
მერე ვრიგალში ცეცხლით გამიხმე.

.

ჯერ კი აქა ვარ,
ჯერ ისევ აქ ვარ,
ჯერ საქართველოს უნდა გუმღერო,
ვინც უსახელოდ წავიდა გაქრა,
უნდა დავიდგა მისი უღელი.

უნდა დავიდო მისი ბორკილი
და ვაჟღარუნო რკინის ჯაჭვები,
შესხედეთ ვლავს,
როგორ მომკივის,
ასჯერ გაზომე.
ერთხელ გასჭერი.

და როცა გავალ მეორე ნაპირს,
ნაპირს, რომელსაც ქვეყანა ელტვის,
თვალანთებული შევხვდავ აპრილს,
აპრილს,
რომელიც მინდოდა შენთვის.

.

ჯერ კი აქა ვარ,
ჯერ ისევ აქ ვარ,
მოვსდევ ქალაქებს
და მოვსდევ სოფლებს,
წისქვილ და წისქვილ დავათრევ საფქვავს,
დაფქულს ვურიგებ ქვრივებს და ობლებს.

მე შევლევდვარ ძმობას და თრობას,
ამ ქვეყნად ვინმე თუ შელევია,
დაუნგრევია სოფელი მტრობას,
მაგრამ სიყვარულს უშენებია.

ისევ შენთან ვარ,
როგორც მკურნალი,
როგორც სევდა და როგორც წამალი
და სიყვარული გაუხუნარი,
ბიბინებს, როგორც შენი ტრამალი.

მე თუ გადავრჩი,
შენით გადავრჩი
და გადავჩეხე კლდეზე მაცილი,
წუსელ მესიზმრე,
გულში დაგმარცვლე,
მერე აგკინძე მინდვრის მარწყვივით.

ისევ დაგმარცვლე,
ისევ აგკინძე,
ისევ გაქრი და ისევ გიხილე,
გამგოლი მხერით ზურგი გამიწვეს
და გაჩნდა, რასაც ჰქვია
სიფრთხილე.

და გაჩნდა,
რასაც ჰქვია ნაბრალი,

და გაჩნდა,
რასაც ჰქვია ჭაობი,
და გაჩნდა,
რასაც ჰქვია საპყარი, —
მასხარა ერთი სანახაობის.

სიფრთხილე —
ლანდი, ჭარის, გრიგალის,
სიფრთხილე —
თვლელმა, ყალბი იმედი,
სიფრთხილე —
სული ეშმაკს მიჰგვარე,
სიფრთხილე —
გჭვი, ასე მცირედი.
სიფრთხილე —
შიში, ელდა, წუსილი,
სიფრთხილე —
ვნება, მწუსრი, ლოდინი.
სიფრთხილე —
უარყოფა ქუხილის,
გახარებულის და გაფოთლილის
სიფრთხილე —
კვდომა გამოუცნობი —
თუ ერთხელ მისი მხარი იხილე,
წყალში იდგე და მოკვდე უწყლობით.
სიკვდილი არა,
ჰქვია სიფრთხილე.

სიფრთხილე —
ჩრდილი მიდის შარაზე,
სიფრთხილე —
დალბა ფიქრი და აზრი,
სიფრთხილე —
ყველა კარი ჩარაზე,
სიფრთხილე —
ცერზე მიმინო გაზის.
სიფრთხილე —
ცერზე მიმინო გაზის.
და იმ მიმინოს
ჰქვია სიფრთხილე,
სიფრთხილე —
ეწმა მომდგარა კარზე,
სულგარეცხილი
და შეთითხნილი.

მადლობა ყველას,
ვინც ვერ გამიგო
და ვინც გამიგო,
მადლობა ყველას...
როგორც გოლგოთას,
ვუმზერ თარიგონს
და მაინც
ჩემგან ელოდეთ შველას.

მოგესალმებით,
ზარით, გრილით,
გვერდს ვერ აგივლით,
მოგესალმებით.
ყველა ჭრილობა
და ნატყვიარი,
ანგელოსებმა
მორთეს ალმებით.

მე თავს მერჩია
თქვენი ზიფათი,
ოქვენი იღბალი,
პური და ქერი.
ო, მაგრამ
თქვენში რაც მე მსიბლავდა,
სხვისი ყოფილა
და არა თქვენი.

ახლა კი,
მაინც მოგესალმებით,
იმ სითამამით
და მორჩილებით,

რომლითაც რეკენ
ჩემი ზარები,
რომლითაც მე თქვენ
სულ არ გჭირდებით.

მოსახდენია,
რაც უნდა მოხდეს,
ჩვენ არასოდეს
არ შევიყვებით,
მორჩა, გათავდა,
არა ვარ მომხრე
თვინიერების
და შეორბების.

ჩემი სიცოცხლის
ყოველი წვეთი,
ცის კაბადონზე
მზედ აინთება,
დიდება მამულს!
ეს გასლავთ ერთი
ჩემი მარტივი
ჭეშმარიტება.

თქვენ გქონდეთ თქვენი
პატარა სუფრა,
პატარა დროშა,
პატარა დასლი,
მე ჭარიშხალის
ფილტვებით ვსუნთქავ,
არ მინდა
თქვენი სიმშვიდის სახლი.

ქართლოს

მე შენ გენდობი
ცამდე გენდობი
დამიძახე და სიკვდილში წავალ,
შენი კორდი და ჭრელი ფერდობი
მე მიჩვენია სიცოცხლის წამალს.

უძლიერესი სევდით დამდაღე,
უღიადესი უღლით დამდაღე,
გულმოდგინებით გული თახთახებს
და ჯეჯილივით სული ღაღანებს.

ვერა, ვერაფრით ვერ შეგეჩვიე,
სხვანაირი გაქვს ქარი და ცეცხლი,
მზის ჩასვლისას რომ გადამერჩინე —
ღმერთო, რამდენჯერ გიგორე კვერცხი.

ღმერთო, რამდენჯერ სისხლით მომირწყავს,
უდარებელი ციხის კედლები,
მურის ციხესთან ანგრევენი მიწას,
ჩარკვიანების ცივი მკერდები.

დიდება ზურაბს,
დიდება ჯანყვათს,
დიდება ციოყს,
დიდება რამზის,
მეც თქვენი ბრძოლის მარილი დამყვა
და მხარზე თქვენი ჭრილობა მაზის.

მე დაგიფარავთ,
ჩემს ძმობას ენდეთ,
მე წუთისოფელს არ ვუფრთხილდები.
მე თქვენს სახელებს მივიტან მზემდე,
— თქვენ საქართველოს ნამუსს სჭირდებით.

პანწყაძე

ნეტა მასსოვდეს შენი სახელი,
ჩემო თოლიგე, თავს შეგაწყენდი,
არ იქნებოდა ასე დამღლედი
და რკინის უღელს უფრო გავწევდი.

არ იქნებოდა ასე დამღლედი
ჩემი სამშობლოს თეთრი უდაბნო,
ასლა დაღვრილი და დასადვრელი,
სიცოცხლის დამღვრელს ვინ დაუშადლოს.

ვინ დაუდაუნოს გზა დასერილი,
თავისუფლებით და ჯურღმულებით.
ვინ გააგრძელოს ჩემი წერილი, —
გასიებული თეთრი ღრუბელი.

ვინ გააგრძელოს ჩემი ყივილი,
მიწის ყივილი ვინ გააგრძელოს,
ვინ შეაგებოს ცისკარს ხირიმი,
ვინ გააგრძელოს მზის სადღევრძელო.

ნეტა მასსოვდეს შენი სახელი,
ჩემო თოლიგე, თავს შეგაწყენდი,
არ იქნებოდა ასე დამღლედი
და რკინის უღელს უფრო გავწევდი.

დაჭრილო არაგველებო,
არ გაუფრთხილდით თავებსა
როგორც ცხენს მწვანე მინდორი,
სიცოცხლე გაგითავებსა.

არ გაუფრთხილდით სიცოცხლეს,
აბოხოქრებულს, მწვანესა,
დაცლამდე შეეწირენით,
მამულის ტკბილს და მწარესა.

მკვდრები იტყოდეთ მართალსა,
მაგ თქვენ გაუყრელ ძმობასა,
ფეხზე სიკვდილი გერჩიათ,
დაჩოქილ არსებობასა.

დაჭრილო არაგველებო,
სამასი დილა გათენდა,
სამასი, სამიათასი
დაჭრილი გული გამთელდა.

გული გამთელდა მამულის,
სამარადჯამოდ გამთელდა.
თქვენი დილა რომ დაღამდა,
საქართველოსი გათენდა.

დაჭრილო არაგველებო,
არ გაუფრთხილდით თავებსა,
როგორც ცხენს მწვანე მინდორი,
სიცოცხლე გაგითავებსა.

ქმთმევან

უთხრეს ქეთევანს,
უნდა გათათრდე...
ხოლო ქეთევან,
არა ისმინა,
გახურებულის გაზეებითა
დაჭგლიჯეს ძუძუ,
გახურებული შამფურები
გაავლეს მუცელს...

ესრეთ შევედრა
წმინდა სული
თვისი უფალსა
და შეირაცხა
უწმინდესთა
კრებულთა თანა.

სიფრთხილე

სიფრთხილე —
ელდა და მწუხარება,
სიფრთხილე —
წავალ და დავისვენებ,
სიფრთხილე —
ღმერთი დამესმარება,
სიფრთხილე —
რა ვქნა, ვერ გავისხენე,
სიფრთხილე —
მაინც ნუ იტყვი სიზმარს,

თუ შეგიძლია, სიზმარს ნურც ნახავ.
სიფრთხილე —
ნუ ხარ ცოცხლად და ფხიზლად,
გულს გახარებას ნუ დაუსახავ.
სიფრთხილე —
ნუ ხარ ნურცა მწუხარე,
სიფრთხილე,
არა, დღეს ნუ გამოხვალ,
შენ გენაცვალე, ნუ იმქუხარებ,
თუ ბედნიერი მწუხრის გამო ხარ.

სიფრთხილუ

— უცებ ნუ აღტაცდები,
ასჯერ გაზომე, ერთხელ გასჭერი,
გზაზე მოდიან ბერიკაცები,
რკინის ნერვებით
რკინის ჯაჭვებით.

ჭირისუფლებო, ერის დამცველნი,
მადლს თქვენი სიბრძნის
ელის ქართველი.
ჟამთაბერებო, ბერიკაცებო,
თქვით პირუთვნელად
თქვენი სათქმელი.

ხუროთმოძღვარი

მეფეჲმან, ალექსანდრეჲმან,
ჭირნახულობით მრავლისა,
შეჰკრიბა ხუროთმოძღვარნი,
აგარაკის და მარნისა.

იგულა, იგულმოდგინა,
ოცდაოთხისა წლისამან

და განსრულება სვეტისა
ცხოვლისა, ითქვა ღვთისაგან.

განასრულა და განავრცო,
სენაკნი, ქეთიკირისანი,
წავიდა, გალობანითა,
არ წაუღია მისხალი.

ხ მ ა

ჯერ არ გამოვტეხილვარ,
შენთან უნდა გამოვტყდე,
გაძარცვულო ხეხილო,
გაყიდულო სამოთხევე.

გაძარცვულო პალატო,
გაყიდულო მთაწმინდავე,
შენთა შეილთა ღალატით
მე ზედ გულზე მაწვიმდა.

მე ზედ გულზე მაწვიმდა
შენი ფრთების მოკვეთა,
აფებული ყანწიდან
სისხლი ასლაც მოწვეთავს.

გული სევდით ივსება,
ძნელად, ძნელად თენდება.
გაბზარული ღირსება
ნუთუ, არ გამოთელდება.

ვინ მოგენათლა ღაჩრებად,
ვისმა წყაროს წყალობამ,
ასე როგორ დარჩება
ჩვენი შთამომავლობა.

ჯერ არ გამოვტეხილვარ,
შენთან უნდა გხმოვტყდე,
გაძარცვულო ხეხილო,
გაყიდულო სამოთხევე.

ჯანყვათ

მე გიწინამძღვრებ,
მე აგაშენებ,
მე მოგწმენდ ცრემლსა
მარგალიტისას,
მწუხარე სახეს
ტყვილა მაჩვენებ,
შენი სიკვდილი
არ გავს სიკვდილსა.

რაც შენ გარდაგხდა
ცრემლის ღირსია,
მაგრამ ტირილს
არ არის ღირსი.
ჯერ ზომ ფიალა
არ ამივსია,
არ ამივსია
შენი მტრის სისხლით.

მაშ, რას მემდურის
ფულიდი საწუთრო,
მაშ, რას მიქადის
შენი იღბალი.
მზად ვარ, შენს დილას
დღესვე დავუთმო
ნაოცნებარი
და ნაფიქრალი.

მეც იგი მტკიცია,
რაც შენ გაწვალეზ,
ძვირფასო,
სხვისთვის რაც მცირეღია,
ნუ გეშინია,
შენ გენაცვალე,
პატარა ძილით
ჩაგვძინებია.

სპა — გმირზე თქმული

ნიღაბი ახადა
ნიღბით აღჭურვილებს,
მწუხარე ველებზე
მოგვიკლა წყურვილი.

ჩაიცვა ფარაჯა
და ჯაჭვის პერანგი,
ქუხდა და ქუსილით
დაჯაბნა ვერაგი.

ჩვენს დარბაზს
შუქი და სინათლე შემატა,
ჩვენ მისი გემართებს და
ჩვენ მისი გვემართა.

ფერადი დროშები
ახარა გაზაფხულს.

ფესვი მოუნახა
სიცოცხლეს დაზაფრულს.

ხოლო ქვეწარმავლის
ბუნაგს და ნააკენარს,
ორპირი მოყვარეც
სედ გულზე დააკლა.

ჩვენი ვეფხვის ტყავი
ბოლომდე გაჰფინა,
კაცის გულის მიღმა
არ ჰქონდა სხვა ბინა.

საფლავიც არა აქვს,
კაცებში მარხია,
ქერი მამულისა
იმისი სახლია.

სპა — მონატრებულ მთიბავს

დღეს ყველას უნდა ვუთხრა შენდობა,
სულს პოეტისას და სულს მეწადის.
განრისხებულა უიმედობა!
და მონატრებულ მთიბავს ეძახის.

განრისხებულან ანგელოსები,
ალარ უნთებენ მუხეებს ჩირალდნებს.
ჩვენ რომ გუშინწინ ვაქეთ მგოსნები,
ცისფერ ნისლეში გაუჩინარდნენ.

დმერთო, უშველე, ვინც სიზმარშია,
ვისაც ფრთები აქვს და ვინც ქვეთინებს,

მეც შემომაველე შავი არშია,
რადგან ქვეთინი ვერ მოვითმინე.

აჰა, სომალდი, ქარით, გრიგალით,
საცა უბრძანებ, იქითკენ გასწევს,
სიბრძნით, იმედით და ნაფიქრალით,
შენი რჩეული შვილებით სავსე.

არ გაგიდგება, არ გიღალატებს,
შენი თილისმის დაჰყვა მისნობა,
ის უგალობებს შენს დიდ პალატებს.
შენს უდარებელ დარბაისლობას.

ვინ შემოგერჩა,
ღმერთმა იცის, ფრთხილი,
სად გაიყო ცხრა ძმამ
ერთი თხილი.

შენს მხედრულ ვალს
გაუმარჯოს, ფორე!
შენს ჭურმარანს,
წარაფებს და წნორებს,

„მონტე როზას“
მთები თოვლიანი,
შენი ზორბა
მხრების ტოლი არი.

ფესზე სიკვდილს
გაუმარჯოს, ფორე!
დაჩოქილი
არ მიუხვალ სწორებს.

ხორცისაგან სული გაგითიშავს,
დაეცი და მიწას ვამბორე,
„გაუმარჯოს იტალიას!“ — ნიშნავს,
„საქართველოს გაუმარჯოს!“ — ფორე.

ვინ შემოგერჩა
ღმერთმა იცის, ფრთხილი,
სად გაიყო ცხრა ძმამ
ერთი თხილი.

უცნობი ჯარისკაცი

მე დაჭრილი ვარ,
ხელსაც არ მიწვდი,
ტყვიამ წელანაც მომაწივილა,
სად და ვინ დამჭრა,
აბა რა ვიცი,
მე ვიცი მხოლოდ,
რომ დაჭრილი ვარ.

მე დაჭრილი ვარ,
მწყურია წყალი,
ვერ გაგაგონე,
წყალი მწყურია,
რა საოცარი ყოფილა წამი,
ერთ წანში გული დამიწურია.

რა საოცარი ყოფილა წამი,
ათასმა მესმა გადიგრილა,
ცეცხლმოდებული
ჩანჩახი ღამის,
ისევე საჩემოდ
მართავს იარაღს,

ხუთი ტყვია მაქვს
შუბლში დასლილი,
მეექვსეს ალბათ ვეღარ უმიზნებს...
დაჭრილი გული,
ფუტქავს დადლილი
და გზას უნათებს
ტყვიას გულისკენ.

სისხლითა მისითა დაიდგა გვირგვინი,
სიმხნითა მისითა გადარჩა მამული,
უამრავ სივრცეებს დასერავს სიკვდილი,
ხოლო გმირის საფლავს სირცხვილით ჩაუვლის.

დამშვიდდი, გიკურთხოს ხელი წყალობისა,
შენ ჰყავხარ ნაკვერჩხლად, ნაფუქენარს, ნასახლარს,
სიკვდილი რუსთველის ვეფხისტყაოსნისთვის,
ეს გახლავს უზომოდ კეთილი განზრახვა.

დამშვიდდი, ბრძოლიდან გასულად არ გთვლიან,
დამშვიდდი, შენი ძმა — სიცოცხლე — თან ჩაგყვა,
შენს გულზე მუდმივი ცეცხლი რომ ანთია,
ჩვენი საქართველო იმ ცეცხლით გაჩაღდა.

დამშვიდდი, ავღმართეთ ათასი მწვერვალი,
სუყველა მწვერვალი შენს სახელს ატარებს.
ჰოი, დაღალული შენი სატევარი,
დღეს გაუქმებული ჯვარია საყდარის.

მოაქვთ სიხარული პაწაწინა მერცხლებს,
ტალღა აქანავებს ხალხის შერისხულებს,
ჩვენ კი, შენი სისხლის მოჩახჩახე ცეცხლზე,
მოვდივართ და ბავშვებს ვუბობთ ხელისგულებს.

ბერიკაძეები

სიცოცხლე სიკვდილის ფასად,
ასე გერჩიოს.
უპატრონოდ და უსახელოდ გასვლას
სიკვდილი გერჩიოს.
სულისა გახარებასა
ჭმუნვა გერჩიოს.
გონებისა მზაკუარებასა
უგონობა გერჩიოს.
სიტკბოებამ სიძვისამან
არ დაგაბრმავს,
საუნჯემან სიბრძნისამან
არ დაგაბრმავს.
სახელი ალვანსა და ახმეტას
შენიც ისმოდეს,
ერთგულთა და თანამზრახველთა
ფასი იცოდეს.
უღელი უნდა გქონდეს მკვიდრეული,
ისე ვერ ზიდავ,
ესე დაიხსომე თვითეულნი,
თვისთა წესითა.

შეგვეფუ სურვილი
 სივრცე და ტრამალი,
 ტკობას და სიცოცხლეს
 მეორედ ვინ მოგცემს.
 „უფრთხილდი მანქანას“
 „უფრთხილდი ტრამვაის“,
 „უფრთხილდი ელმავალს“.
 „უფრთხილდი სიცოცხლეს“.
 ისმინოს,
 ისმინოს,
 ვის აღზრდა სწყურია:
 — ნუ აღფრთოვანდები
 და ცოტა ილზინე,
 „ეს სასიკვდილოა“,
 „ის აკრძალულია“,
 სიფრთხილე!
 სიფრთხილე!
 სიფრთხილე!
 სიფრთხილე!
 სიფრთხილეს თვალი აქვს,
 სიფრთხილეს ყური აქვს,
 სიფრთხილეს შიდა და
 სიფრთხილეს სწყურია.
 სიფრთხილეს არ სტკივა
 არც გული, არც თავი,
 სიფრთხილეს არ უთქვამს
 არასდროს მართალი.

ჯანყვათ

გამძაფრებულან,
 გააფთრებულან,
 კარს მოგვდგომიან
 ღამის ლანდები,
 ბიჭები მაინც
 დგანან მთებურად,
 დგანან ისე, ვით
 ბარიკადები.
 თქვენ, ჩემო ძმებო,
 მეოცნებენო,
 მიჯაჭვულებო
 დღევანდელ დღეზე,

ჩემო თბილისო,
ჩემო ბებურო,
ჩვენ, ყველას, ყველას
სიფრთხილუ გვეძებს.

თქვენ, ჩემო ძმებო,
გარინდებულნო,
როგორც შეშენის
ყველა კაი ყმას,
კვლავინდებურად,
კვლავინდებურად
მამულის ჭირი
ერთად გავიყოთ.

რის შეცოდება,
რა შეცოდება,
ჯანდაბას იქით
ყველა სიფრთხილუ,
სანამდეს სული
აგვიმძორდება,
მანამდეს სული
ელავს: ჭიხვინებს.

ბერიკაცები

რამეთუ მარადის ისმენდე,
სიტყვასა ჭეშმარიტსა,
ვინც შენიც ისმინა —
მყის ენდე,
შემდგომად შენად იცან.

დაჰკრიფე ყველა შეგონება,
ვითარცა ყვავილი ველისანი.
ახლობელი ნუ გეგონება,
ვინაც შორიდან ვერ იცანი.

სეტყვა და ქარი არ დაცხრება,
იყავ უშიშრად და დაუცხრომლად,
სირცხვილი არ გახლავს დამარცხება,
სირცხვილი ღალატია და ურცხვობა.

გვირგვინი წამებისაც გვირგვინია,
კვისარს კვისრისა სიბერემდე.
მიწიდან წიწამურს გვიყვირიან,
სარცხვილი, თოფის ღულას გვიღერებენ.

სითამამე

სადაური ვის მიჰგვარე,
ვისი ხელი დარიე,
— სადღა არის სიხარული,
სიხარული გავლიე.

შენს ტრამალებს ვემსახურე,
მარგალიტით დავჰარგე,
მაგრამ მაინც ყველაფერი
შენს მიწაში დავჰარგე.

სხვაგან, არა,
შენს მიწაში,
შენს მიწაში ისევე,
ო, ძვირფასო, დავიღალე,
მოვრჩი და მოვისვენე.

ახლა ჩვეულ ხმოვანებით,
ჩემს შვილიშვილს ვეძახი,
არა მარტო მისი ფესვი,
ფესვი მისი ვენახის.

სითამამე, სითამამე,
სანამ სული წაგვართვეს,
შენ რომ შენი მზე გგონია,
ის ჩემი მზე ანათებს.

ჰანუშათ

შენ ხარ მამუკა,
უმშვიდესი და უნათლესი,
გაბზარულ ნუგეშს
დაუბრუნდა თავის ციავი,
ასე იცოდე,
უცხო ტვერში წაღმა დათესილს,
ვით მამის საფლავს, უცილობლად
უნდა მიაგნო.

ასე იცოდე,
შენი სევდის მშვენიერება
არის მამული,
გლოფა-ლოცვით გარემოცული,
ბოლო სიმღერა
სიხარულით ვერ იმღერება,
მაგრამ შენ მაინც
ამისთვის ხარ ქვეყნად მოსული.

შენი სახელი
გრიგალებში გამობრწყინდება,
ზედიზედ ნახავ დამარცხებას
ავთა, გოროზთა.
როდესაც მამულს მობეზრდები
და მოსწყინდები,
უმალ დასტოვე და ჯიუტად
გაჰყევ გოლგოთას.

შენ ხარ მამუკა,
უმშვიდესი და უნათლესი,
გაბზარულ ნუგეშს
დაუბრუნდა თავის ციაგი,
ასე იცოდე
უცხო ტვერში წაღმა დათესილს;
ვით მამის საფლავს,
უცილობლად უნდა მიაგნო.

ბერიკაცები

არა ხარ მსგავსი
წყულთა, ცუდთა,
არ ხარ ბოროტი,
არც მსგავსი ცრუთა.

არა გაქვს ცოდვა,
არა ხარ მკვლელი,
არავის ებრძვი,
არავის წყევლი.

მაგრამ, თუ კმარა
ეს თავმდაბლობა,
მხოლოდ ამიტომ
გეთქმის მადლობა?

შეხედე! მწყემსი
არავს მოდენის,

არგევ ღვთის წინა
არს უცოდველი.

მთავარი მაინც
მადლის ქმნა გახლავს,
სულს სათნოება
და თესლი ნახნავს.

ხარ პირუთვნელი
წინაშე კაცთა,
თუ სულს უბერავ
ნაყოფს და მარცვალს.

შენა ხარ მთა და
შენს მხრებზე არის
შენი შირაქი
და აღზევანი.

ჯანყვათ

თუმცა ხარ ჩვენი სამურავი,
ძვალთშესალავი.
ნუ გეშინია, ისევ ისე
ვდგავართ მთებურად.
მე ვენაცვალე,
სახელოვანს შენს დიდ ქალაქებს,

მათაც, რომლებიც
ჯერ კიდევ არ დაბადებულან.
მომილოცნია,
გაზაფხული მომილოცნია,
გამხიარულდი,
უტყუო და უდარებელო.

ლურჯო თვალეზო,
რუსთაველის პირით გოცნიან,
კვლავ გაჭაბუკდი, ციხე-კოშკო,
ძველო, ბებერო.

დილა მშვიდობის,
ბედურების ჟივილ-სივილო,
მამულის გულო,
სიცოცხლე და სახნავსათესო.
ჩემო სიმტკიცე, გამარჯვება,
სისხლის კივილო,
დამრიე ხელი,
რომ ღვიძილი გამიასკეცო.

მომილოცნია,
გაზაფხული სწორუპოვარი,
ვერცხლი უჩვენე ახალმთვარეს,
— ბედელს ეწევა,
პატიოსნება, რაინდობა,
ბრძოლა, მორალი,
დაბადებიდან
ცეცხლმოდებულ გულზე გეწერა.

ფერი ფერს,
ჩემო საქართველოვ,
მადლი სიკეთეს!
დიდი გზა არის გასავლელი
ბოლო ტაძრამდე,
დამრიე ხელი,
სისხლი შენი შემომიერთე,
შენ რომ გერწმუნო,
შენ რომ გდიო,
შენ რომ გბაძავდე.

ღირსი ბადასვეზა და ბახსენება

ჩემო ძვირფასო, შენ შემოგწირე
ჩემი პირველი ბავშვური ცრემლი.
ახლა ფოთლები ციდან მოცვივა
და ლურჯ სათიბში წკრიალებს ცელი.
ახლა ფოთლები ხიდან მოცვივა,
მე ახლა თითქმის ყველაფერს ველი,
მახსოვს, ძვირფასო, როგორ მკოცნიდი,
როგორ გვათრობდა აგვისტო ცხელი,
დღეს შენს წინაშე ვდგავარ მოცლილი,
როგორც ჭალაში ზერდაგი ცხენი.

გულმოჩითული ველი ბიბინებს,
ვზივარ და გიწნავ ფერად გვირგვინებს,
ჩემო თოლიგე, შემომირბინე,
გულს გამიგრილებ, შემომირბინე.

ჩემი სურვილი, ვით ბედისწერა,
არის მოწყალე, მაგრამ ამაყი.
მთვარის ფერდობზე ისევ ირწევა,
შენთვის გაბმული თეთრი ჰამაკი.

ჩემს ხიზმრებს თვალი გამოულამე,
წაართვი სხივი უსპეტაკესი.
ისევ მოგვლი ლანდი მწუხარე,
ისევ მოგვლი და სულს ვაკვნესებ.

ისევ მოგვლი ლანდი მწუხარე,
მოგვლი თრთოლვით,
ლოცვით მოგვლი,
ცის დასავალზე მზეა მდულარე,
მდულარე,
მაგრამ სევდის მომგვრელი.

ჯანყვათ

საქართველო გავათენე თეთრად,
ახლა ვხედავ განთიადთან შემეკულს,
შენი თვალი გააჯიბრე ჩემს თვალს,
შენი გული გააჯიბრე ჩემს გულს.

კელავ გდარაჯობ, როგორც ღამის მესრე,
სისსლში მიქუსს მეტეხი და მტკვარი,
შენი მხრები დაატოლე ჩემს მხრებს
და მტკაველი დაატოლე მტკაველს.

მკერდის ხორცი შევაპარე არწივს,
გაქვავებულ ქალაქამდე მივალ,
სვანურ არაყს სუნი ასდის ანწლის,
ჩემი არა,
შენი გული მტკივა.

ჩემი არა,
მტკივა შენი გული,
შენი ცრემლი,
შენი სევდა მტკივა,
ჩემი მკერდის პაწაწინა წყლული
გზას უნათებს საქართველოს დილას.

ქართლს

ეშმაკნო, განეშორენით,
არა მომკვდარან მართვენი,
ჰსხდა ბნელსა ერი რომელი,
დიდი იხილა ნათელი.

მშვიდობა სახლსა ამასა,
შემწყნარებელსა მართლისა,
გამართლდა, სიბრძნე დაფასდა,
ღროშა დაფასდა ქართველისა.

აჰა, ესერა, ძე ჩემი,
რომელმან სიტყვა ისმინა,
და რომელს თმანი შევჭერი,
ასიათასი წლის წინად.

ბევრჯერ შთავარდის ცეცხლსა და
მრავალგზის წყალსა შთავარდის,
აღსდგა და გამოგეცხადა,
ორნი თვალნი აქვს შავარდნის.

აღსდგა და გამოგეცხადა,
ორნი თვალნი აქვს ორბისა,
ცაზე მზისნაირ მზეს ხატავს,
კვერი გამოცხვეს ობლისა.

აღსდგა და გამოგეცხადა,
შენს ძარღვსა სისხლად ერთვისა,
ხელეწიფების, შენს ღადარს
სული შთაბეროს ღმერთისა.

იგია შენი მონა და
შენი დაფითიც იგია,
ღლეიდან არქვი მონაგარს,
გაღვიძებულს და იღბლიანს,

ეშმაკნო, განეშორენით,
არა მომკვდარან მართვენი,
ჰსხდა ბნელსა ერი რომელი,
დიდი იხილა ნათელი.

ჯანაშაო

ახლა ანთებულ ჭაღებში,
ათასი ჭინკა იცინის,
ახლა ქარი გცემს სახეში
ცივისისხლიანის სისინით.

აქეთ შენა ხარ, ცოდვა ხარ,
 იქით არიან იხინი,
 შენს ანთებულ ცეცხლს აქრობენ,
 ცოფმორევით და კიჟინით,
 ეწამო მამულისათვის
 მაინც შენა გაქვს მისჯილი.

მაინც შენ უნდა დაღუწო
 შუბლში დაჭრილი აფთარი,
 მაინც შენ უნდა დამეწყო
 მთებს შერჩენილი ზამთარი,
 რეკუნ სიმათლის ტაძრები
 შემორჩენილი სინდისით,
 დგას საქართველო, მხარგრძელი,
 მისი ბებერი თბილისით.
 დგას საქართველო, მხარგრძელი,
 მზე უთბობს ხელებს გათოშელს,
 ჩვენ, ქართლოსებით გავეძლით,
 მილიონია ქართლოსი.
 და სანამ შენს მხარს ვჟავარჯნობ,
 სანამ არ მქვია დაღლილი,
 მეც ცერბერივით გდარაჯობ,
 ანუ ერთგული ძაღლივით.

1972-73 წ.

ლავით ჯაჟახიშვილი

მ ზ ე ჯ ა ზ ი ჯ ი ჯ ე ბ ი

გოფარძი ლომსაძის ხსოვნას

...და აი, ისევ, ბუნების წესისამებრ, ღგება ზაფხული.

დრო დიდ და უთავბოლოდ შეკრულ წრეს მიუყვება და არაფერი ხდება პირველად, არც უკანასკნელად. ამოდის მზე, ჩადის მზე და ისევ ამოვა.

ღგება ზაფხული, ჩვენებური, ქალაქური ზაფხული, თავისი ყოველწლიური აუტანელი პაპანაქებითა და დახუთული, მძიმე ჰაერით. მატულობს დღე, იკლებს ღამე და იწყება ჩემთვის რაღაც ზღაპრული, რომანტიული თავგადასავლის ბუნდოვანი და ამაო მოლოდინი. ხსნა აღარ არის.

ივანზე მძინავს, მაგრამ ესეც ვერაფერი შელავათია. გახურებული კედლები მოკლე ღამის განმავლობაში გაგრილებას ვერც კი ასწრებენ, რომ ისევ ღგება დღე, დილიდანვე ცხელი და კიდევ უფრო მომატებული. იმედის თვალთ შეგცქერი ყოველ დილა ცას, მაგრამ იგი უსაშველოდ კრილა და მოწმენდილი. რას იზამ, ბედს უნდა შეურიგდე, ანუ ადგე, ივარჯიშო, ისე, ზრდილობისათვის, თორემ, ჩვენი დორჩეს და, რა დროს ვარჯიშია; მერე უნდა იბანაო, ცივი წყლით, რა თქმა უნდა; ისაუზმო, თუ კი ყელში ლუკმა გადაგივა; ჩაიცვა, რამეთუ ეს ნორმად

იოვლება, და რაკილა უქმე არ არის, სამსახურს მიაშურო, თუმცა ჯერ არც გაგვიანდება, მალეობარა ეხლად რეკავს, შენ კვლავ აასწარი.

ვიდრე გამბედაობას მოიკრებ და სახლიდან გახვალ, დარბების მიხურვა არ დაგავიწყდეს, თორემ დაბრუნებას აღარ აპირებ? თონე დაგხვდება. კიდევ კარგი, რომ შენი სახლი ძველია და მის ფანჯრებს დარბები აქვს. ან კი როგორ შეიძლებოდა ასეთი საჭირო საგნის გაუქმება!? — როგორც სხვა მრავალი მსხვილმან-წვრილმანი ჩემთვის ესეც დღევანდელი ცხოვრების ერთი თავსაბეზი გამოცანაა.

ვდგები, ვვარჯიშობ, ვბანაობ, ვსაუზმობ, ვიცვამ... ერთი და იგივე მეორდება ყოველ ცისმარე. თავგადასავლის მოლოდინი მოლოდინად რჩება და ზანტად მიიზღაწნება ზაფხულის უფერულ დღეთა გრძელი ქარავანი.

I

ადრე იღვიძებდა ქალაქი ზაფხულობით; გარეთ გამოსულს მოთუხუხუხე ხალხით სავსე ქუჩები დამხვდა. ყველა სადღაც მიიჩქაროდა, ყველა ცდილობდა ნაკლები საქმე მოეტოვებინა შუა-

დღისათვის, თუმცა ესლავე ცხელოდა და უკვე ჩრდილს ეტანებოდა უნებურად აღამიანი. ტროტუარის რბილ ასფალტზე ნადრევად გადამხმარი ფოთლები ეყარა და, ეს სიცხე რომ არა, ფეხებქვეშ მათი შრიალი შემოდგომის ილუზიას შეუქმნიდა კაცს.

ავტობუსში ნაცნობ სახეებს მოკვარი თვალი. ჩვეულებისამებრ ვარიგებდი სალამს აქეთ-იქით და თან მიხაროდა, ის მაინც რომ აღარ მქონდა საფიქრალი, რაზე მესაუბრა მათთან მთელი თხუთმეტი თუ ოცი წუთის განმავლობაში: ამოუწურავი თემა არის საერთოდ ამინდი და კერძოდ ჩვენებური ზაფხულის სიცხე. ნუ დამჭირდებოდა, თორემ ბოლო გაჩერებამდეც თავისუფლად ვიყოფინებდი.

— დედა, რა ცხელა! — შემომჩივლა ვილაძამ.

— აბა, აბა! — კვერი დაუჟარი მე.

— რა გვეშველება, ასე თუ გავრძე-
ლდა!? — იკითხა მეორემ.

— არ ვიცი, ღმერთმანი! — გამო-
ვუტყედი მე.

მერე თავად გამოვთქვი მსგავსი ორი-
გინალური მოსაზრება წლევეანდელი
სიცხის შესახებ და, ამასობაში, ჩემი
ჩასვლის დროც მოაზლოვდა.

მზის გულზე გასულმა დიდი ქადრის
ჩრდილს მივაშურე. ჭიხურში აქ დი-
ლის გაზეთები იყიდებოდა. ვიყიდე და
გზადაგზა გადავხედე, ცხადია — ცალი
თვალთ, თორემ ორივეთი ვინ რას კი-
თხულობს, სადღა არის ნეტა მაგის
დრო!?

„გეგმა-ვადამდე“... „პროდუქციის მა-
ღალი ხარისხი“... „ყუთათიანი ულუ-
ფა პირუტყვს“... „პრეზიდენტის გან-
ცხადება“... „წყალდიდობა, მეწყერი,
ქარიშხალი“... და ბოლოს: სპორ-
ტი, კინო, ტელევიზია: ამას წაუ-
გია, იმას მოუგია, ისევ ტელედადგმა,
ისევ კინოფესტივალი...

კმაყოფილებისა და უკმაყოფილების
ნარევი გრძნობით დავეცეე გაზეთები

— ასეთია ცხოვრება! — მივესალმე
ჩემს წინ, ჩემს უკან, ჩემს გვერდით
მომავალ თანამშრომლებს და ასე, ყვე-
ლანი ერთად, დაკეცილი გაზეთებით
იღლიაში, შევედით ჩვენი დაწესებუ-
ლების მაღალ შენობაში, რომელშიც
დღესაც, როგორც გუშინ, როგორც
გუშინწინ, რეგისტრაციის გონებრივი
შრომა გვიწევდა, გონებრივი, რადგან
ეს დაწესებულება სამეცნიერო-კვლევითი
გახლდათ. რომც მდომებოდა, თავს
ვერ შეგაწყენდით იმის დაზუსტებით,
თუ რას და როგორ იკვლევდა იგი-
ამიტომაც მხოლოდ და მხოლოდ
დიდი მიკროსკოპების, წიგნებით გამო-
ტენილი კარადების და სახაზავი დაფე-
ბის ერთადერთხელ ხსენებას გაკმა-
რებთ. ერთი სიტყვით, ინსტიტუტის
ოთახებში ნამდვილად სამუშაო ატმოს-
ფერო იყო გამეფებული, თუ, რა თქმა
უნდა, მხედველობაში არ მივიღებდით
უღმერთო სიცხეს. ამ ხელისშემშლელი
გარემოების უგულვებელყოფა, თუნდაც
დროებით, ძნელი იყო, და ვიცოდი,
სამუშაო ატმოსფერო დღეს მხოლოდ
ატმოსფეროდ დარჩებოდა, თვით მუ-
შაობა კი მოჩვენებითი იქნებოდა და
უნაყოფო. ზოგი არც ცდილობდა ამის
დამალვას და სრულიად გულახდილად,
ყველას დასაინახად უსაქმურობდა, ზოგი
კი მაინც არ ტყდებოდა და დღის ბო-
ლომდე რაღაცნაირად ახერხებდა საქმი-
ნათვის თავშეწირული აღამიანის ნიღ-
ბის ტარებას.

ასე თუ ისე, დრო კი მიდიოდა. მის-
თვის სულერთია ვინ მიჰყვება მას,
ვინ წინ უსწრებს, ვინ უკან რჩება, მუ-
დმივია და თანაბარი მისი დინება, ხო-
ლო აჩქარება თუ შენელება ამ დინები-
სა მხოლოდ ჩვენი სუბიექტური მოჩვე-
ნებაა. დღესაც ასე იყო: შესვენებამდე
შეუმჩნევლად მისდევდა წუთს წუთი,
საათს საათი, მერე კი ბოლო აღარ მოუ-
ჩანდა სამუშაო დღეს. და მაინც, ზუს-
ტად დროზე გახდა ხუთი საათი.

ერთნაირად დადლილებმა დაეტოვეთ

ყველაშ ინსტიტუტი, ჩვენც, ვინც აშკარად ვუსაქმურობდით, და მათაც, ვინც ვითომდა საქმიანობდა. არავინ გამოიჩინოდა მტკიანი ტროტუარზე ბლანტი ლავასავით მომდინარე ამ პრელნაკადში, რომელიც მხოლოდ მცირედროით, მხოლოდ პიკის საათებში იყო ასე ერთიანი, თორემ მალე, როგორც გაჩნდა, კვლავ ისევე თანდათანობით დაიქსაქსებოდა. ყველა თავის ბინას მიაშურებდა, თავის ყოველდღიურ წვრილმან მოთხოვნილებათა ოთხ კედელში მოემწყვდებოდა.

მე არ ვჩქარობდი, ფეხს ვითრევდი და სავალს ვიგრძელებდი განგებ. სანაპიროსკენაც კი ჩავუხვიე, თუმცა ვიცოდი, უამრავი დაბრკოლება მელოდა გზაზე; დიდი ლუდხანა, უპირველეს ყოვლისა, რომლის ყაყანა საზოგადოებაში, არ იქნებოდა, ჩემი ორიოდ ნაცნობიც არ გამოჩეულიყო და ერთ-ერთს მაინც გულიანად არ შევეპატიუე. მეც შევეყვებოდი, მუდამ მიჭირდა უარის თქმა; ერთ-ორ კათხა ცივ ლუდს დავლევი, თევზის მლაშე ლუქმას დავაყოლებდი, ნათქვამს მოვისმენდი, სათქმელს ვიტყოდი, და, თუ ბედი გამილიმებდა, გზას განვაგრძობდი, თუ არა და, მაშინ ის დღე, ისევე როგორც მისი მომდევნო, აღწერის ღირსიც არ იქნებოდა. ამიტომაც ვცდილობდი შეუმჩნევლად გამეცლო ეს მონაკვეთი.

განავარძობდი გზას და, ვიცოდი, ესლა მდინარის პირას უნდა შევეფრხებულიყავ აუცილებლად. გაზაფხულიდან მოყოლებული აქ მუდამ თევზაობა იყო გაჩაღებული და მიყვარდა დგომა, ყურება, თუ ვინ უკეთ ხმარობდა სპინინგს, ვის უფრო ხშირად უღიმოდა მეთევზის ბედი.

სიამოვნებით დავეყრდენი იდაყვებით ქვის თბილ მოაჯირს, გადავხედე წყალს, რომელიც ჭერაც არ დაწმენდილიყო, ღრმად შევისუნთქე მისი, მხოლოდ მისი თავისებური სუნი და... ნაღვლიანად გამეღიმა: ეს ხომ ერთი, ჩემი ბავშვობისდროინდელი, კარგად ნაცნობი სუნთავანი იყო. უწინ აქ, ბო-

რანთან, მეც არაერთხელ მითევზავია, მიბანავია კიდეც და რამდენჯერმე დახარჩობასაც გადავრჩენილვარ. თითქოს ესლაც ლოყებს მწვავდა ცალფეხა მებორნის მტკივნეული ალიყურები... მერე კიდეც სხვა, თითქოს უკვე სამუდამოდ მივიწყებული მოგონება წამოტივტივდა მეხსიერებაში, მაისურჩამოფხრეწილი აბეზარი ბიჭივით ამეკიდა ფეხდაფეხ, და მისგან დიდხანს ხსნა აღარ იყო.

ასე მივალწიე გზადმდებარე ღვინის ქარხანამდე, რომელშიც მუშაობდა ჩემი ერთ-ერთი მეგობარი, ძველი მეთევზე. ეს ალბათ სასაცილო შეუსაბამობას ჰგავს, მაგრამ ასე არ იყო. თევზაობა, უბრალოდ, მის გატაცებას წარმოადგენდა, პროფესიით კი, ცხადია მეღვინე გახლდათ.

ქარხნის მაღალი რკინის კიშკრის დანახვისთანავე ბავშვობის დროინდელი მოგონებები სწრაფად შემეცვალა სიტყვა თევზითა და სიტყვა ღვინით გამოწვეულ სასიამოვნო ასოციაციათა მივლი ნაკადით, და იმავე წამს, შესანიშნავ გუნებაზე ვიგრძენი თავი. მოკრძალებულად ვთხოვო მოხუც კარისკაცს ჩემი მეგობრის — ლევან ქვარიანის გამოძახება და მერე ისე მოუთმენლად მოველოდი მის გამოჩენას, თითქოს სულ რაღაც ორიოდ დღის უკან არ მყოლოდა იგი ნანახი. აი, სადაცაა, ქარხნის თაღს ფონზე მხიარულ და ნათელ ლაქად გამოანათებდა მისი ქათქათა თეთრი ხალათი და საოცარი სიკეთით სავსე მუქი ლურჯი თვალები, დავით შე ძველოო, დაიგუგუნებდა მერე მისი დაბალი, ხავერდოვანი ბარიტონი და... ჩემი განწყობის უხილავი გრაფიკის მრუდზე კიდეც ერთი მომადლო პიკი ჩაისახებოდა.

მიუხედავად წერილობითი გაფრთხილებისა, უცხო პირთა შესვლა უსასტიკესად აკრძალულიაო, ლევანმა და მე,

დავით ჯაფარიშვილი
მეც და ჩემი მეგობარი

ხელოვნებადსხვეულებმა, უდარდელად გადავლახეთ ეს მტკიცე ზღუდე და კლდეში ღრმად შეჭრილი სარდაფის დაუჩერებელ სიგრილეში ამოვყავით თავი. ამქვეყნიური სამოთხე თუ სადმე არსებობდა, სწორედ აქ იყო. გამჭვირვალე მინის მიღებში ნაირნაირი ღვინოების ფერადი ნაკადები მილივლივებდნენ. თეთრხალათიანი მთავარანგელოსიც აგერ იყო, გვერდით მომყვებოდა, და მხარეთმცოდნე განცხრომით დაგორებული გოლიათი კასრების მწკრივებშია სადღაც მიტყუებდა. როგორც ყოველთვის, ეხლაც გაუგებარი იყო ჩემთვის, საიდან და როდის გაჩნდა მის ხელში ორი სადგურსტაციო ლამაზი ქიქი. მათ მელოდიურ წყარუნს სარდაფის ობზიდული, აბლაბუდიანი თაღები ოდნავ აძლიერებდნენ და ეს ხმა შორეული ზარების რეკვას მიაგავდა. ასეთ გარემოში სასაცილოდ ჟღერდა ჩემი უარი, და მუქარაც, რომ აღარასდროს მოვიდოდი აქ. რაღაც საეჭვოდ, დემონიურად იღიმებოდა მთავარანგელოსი და, ჭიუტად, მეათეჯერ მიმეორებდა: თეთრი თუ შავი? თეთრი თუ შავი? თეთრი თუ შავი?... და მეც დავნებდი: თეთრი, მაგის რჯულიც არ იყო!

თუმცა, მუდამ ასე არ იყო. ზოგჯერ ჩემი ნება იმარჯვებდა და მაშინ ჩვენი საქმიანი საუბარი ბევრად ჩუმი იყო ხოლმე და უფრო მოკლე.

სამოდ გულგამბობარი დავემშვიდობე ლევან ქვარიანს. იგი დღესაც საღამოს ცვლაში მუშაობდა, თვის ბოლო იყო. ოციოდე ნაბიჯზეც არ მეყო სარდაფიდან გამოყოლილი სიგრილე და ისევ სიცხის ნელი აღმური მომედო ტანზე. აუჩქარებლად მივყვებოდი ხალხმრავალ ქუჩას.

წინ კიდევ გრძელი საღამო მელოდებოდა, ზაფხულის ცხელი, მაგრამ მაინც საყვარელი, ლურჯი საღამო. ორნაირი იყო ხოლმე ის ჩემთვის. ერთი — როცა შინ კარგი წიგნი მეგულებოდა, და მეორე — როცა წასაკითხი არა მქონდა რა, და მაშინ წინასწარვე მეუფლებოდა

მეგარტლისფერი მოწყენილობა. ანუ გასაკვირი. რა უნდა მეკეთებინა? სმა არც საერთოდ მინდოდა და, მითუფრო — ეხლა; ტელევიზორი არა მქონდა, რადგანაც მძულდა; კინოში წასვლაც ხომ არ იყო გამოსავალი... უხალისოდ შევდიოდი შინ, უმაღლესად სავსებით უმეზღო და უმეზღო ტუსაღივით კუთხიდან კუთხეში. მერე უცებ, საიდანღაც მიჩნდებოდა ნაცნობი განცდა რაღაც ზღაპრული თავგადასავლის სევდანარევი მოლოდინისა. მე არ დავეძებდი მას, ამ უცნაურ თავგადასავალს, თუმც არც გაგურობდი, და იგი თითქოს თვითონ და გარდაუვლად ახლოვდებოდა. ის არ დაიწყებოდა რაიმე ჩვეულებრივი, ბანალურობამდე დასული შემთხვევით — ტელეფონის ილუზილი ზარით ან ქუჩაში მშვენიერი ქალის უცაბედი გაცნობით, არამედ მთლიანად, დასაწყისიდან დასასრულამდე, სავსე იქნებოდა ჰაეროვანი და წმინდა, სიყმაწვილეში ერთხელ უკვე განცდილი გრძნობით. ასეთი იყო იგი, ჩემი მოლოდინი. და საკვირველი იყო, რომ მიუხედავად იდეალურობის ანუ წინასწარი განწირულობისა, იგი მაინც ცოცხლად და ჭიუტად ამკვიტებოდა, მაფორიაქებდა და მოსვენებას მაქარგვინებდა თავის მოსატყუებლად ბრალდებოდა მაშინ სიცხეს ჩემი უძილობა.

სულ სხვა იყო, როცა წიგნი მეგულებოდა, ნამდვილი წიგნი. თუმც არც ამ შემთხვევაში მივიჩქაროდი შინისკენ, განზრახ ვიგრძელებდი სიამოვნებას. ან სად გამეცქეროდა? მორჩილად იღო იგი სხვა, უხეირო წიგნებს შორის, გახუნებული გაზეთით ყოველშემთხვევისათვის, საიმედოდ შენიღბული ხარბი თვალისგან. იღო და მელოდა. შინ შესვლისთანავე აბაზანას ვეძგერებოდი, გზადაგზა ვიხდიდი, დიდხანს ვნებებოდა კინუღივით ცივი შხაპის ქვეშ, გაუმშრალებლად ვიცვამდი ტანზე ერთადერთ სამოსს, მაღიანად შევექცეოდი ყველაფერს, რაც კი მაღივარში შესაქმელი აღმოჩნდებოდა და... ძველებური, ღრმა საეარძელი სტუმართმოყვ-

რულად ხელმეგობრობდა. მეგობრობდა. წიგნი, უკვე გადაშლილი, მუხლებზე მდო, და რარიგ მათრობელა იყო სუნი მისი თხელი ფურცლებისა. ნელნელა, საზეიმო ნაბიჯით შევდიოდი წიგნის სამყაროში, და როცა წიგნი ნამდვილი იყო, სინამდვილედ იქცეოდა მალე მისი სამყაროც. აი, მე უკვე ვხედავდი ფერებს, მესმოდა ხმაური, ვგრძნობდი სურნელებს; მერე ნაცნობებსაც დავინახავდი, ზოგს სამუდამოდ დავკარგავდი, ზოგის სახით ძმას შევიძენდი, და მე მიყვარდა, მძულდა, მტკიოდა, მიხაროდა... მაგიურია წიგნის ძალა და ეს მტკიცებას არ საჭიროებს. გულდაწყვეტილი ვემშვიდობებოდი ყოველ წაითხულ ფურცელს, და ბოლოს, როდესაც, როგორც ყველაფერი, წიგნიც თავდებოდა... მაგრამ კიდევ დიდხანს გრძელდებოდა მისი მაგიური ძალის გავლენა, ინერციასავით თანდათანობით კლებულობდა და ნელა ქრებოდა. იწყებოდა კვლავ უწიგნო, მოწყენილი საღამოები.

უხალისოდ შევედი შინ. უმადოდ ვისამხრე. უმიზნოდ ვიწყე წრიალი ტუხალივით კუთხიდან კუთხეში.

სწორედ ამ დროს მომისწრო ჩემმა ყოფილმა მეზობელმა და ბავშვობის მეგობარმა ზურაბ წერეთელმა. მისი სტუმრობა მუდამ მახარებდა და მითუფრო — ეხლა. მარტო ხარო, მკითხა ზრდილობისათვის, მერე პასუხსაც არ დაუცადა, პერანგი გადაიძრო, არ მშოიო, გამაფრთხილა და თანხმობაც არ უკითხავს, ისე გააწყო ჰადრაკი მაგიდაზე. ხელები მოვიფშვნიტე და... ჩაფუჭეკით. ესეც მოსაწყენი სინამდვილიდან გამოთიშვის ნაცადი ხერხი იყო. ასოცდაცემებით ასოცდაცხრაო, გაიხსენა ზურაბმა წლებადელი ზაფხულის ანგარიში, ჩემს სასარგებლოდ-მეთქი, დავაზუსტე მე, და თამაშიც დაიწყა.

ზურაბი პროფესიით ქიმიკოსი გახლდათ, მოწოდებით კი — ნამდვილი მოჰადრაკე. ყოველი პარტიის შემდეგ, ამიტომაც, მისი ღრმა და საფუძვლიანი ანალიზი უნდა მეთმინა. ცხოვრებაშიც

ყოველი მისი სიტყვა აწონილი იყო, ყოველი ნაბიჯი — ჰადრაკის სვლადავით წინასწარ გათვლილი და გაანგარიშებული. მაგრამ ცუდს ამაში ვერას ვხედავდი, რადგან ეს ისეთ ადამიანს ეხებოდა, როგორც ის იყო. ზურაბის ერთხელ ნახვაც კი ეყოფოდა კაცს იმ ფაქიზი სულის გამოსაცნობად, რომელიც თითქოსდა ცივი გონების მიღმა ასე ცუდად იმალებოდა. მუდამ აბურძგნული, სქელი, წაბლისფერი თმა; კკვიანი და ოდნავ ნღვლიანი, ჰროლა თვალები; ღრმა ორმოები ვარდისფერ ლოყებზე და ნადრევი ნაოჭებით დაღარული მაღალი შუბლი... ასეთ ნიშნებს არასოდეს წავწყდომივარ უხეში და უფარგისი კაცის სახეზე.

თამაში სიცხის გამო მალე მოგვებზრდა და ზურაბმა შემომთავაზა, ქუჩაში უფრო ეგრილება ეხლა, გავისეირნოთ. უხმოდ დავეთანხმე და ჩაცმას შევუდექი, ის კი, ამასობაში, ტელეფონს მიუჯდა. ვიცვამდი და თან შეუვსებლად ვუსმენდი ზურაბის საუბარს ლევან ქვარიანთან, უკვე შინ ყოფილამეთქი, მიხაროდა, და ამავე დროს, ვგრძნობდი, როგორ ჩნდებოდა არაფრიდან ნაცნობი განცდა, თითქმის ჩემს გარეთ, ოთახის დახუთულ პაერში იყო დაკიდებული, განცდა კვლავ იგივე თავგადასავლის მოლოდინისა. ვგრძნობდი, როგორ თანდათან ვუფლებოდა იგი ჯერ ჩემს გონებას, მერე სხეულსაც და, აი, უკვე ავჩქარდი რატომღაც, გულიც უკვე სასიამოვნოდ ამფრიალდა, ყელი გამიშრა...

— რა მოგივიდა? — მკითხა ზურაბმა.

მას თურმე დაემთავრებინა ლევანთან ლაპარაკი და მალულად მითვალთვალებდა.

— რა მომივიდა? — კითხვითვე ვუპასუხე, — არაფერი.

— არა, ისე... მომეჩვენა, თითქმის თვრამეტი წლის ხარ და პაემანზე მიგე-

დავით ჯაფარიშვილი
გზა და ჩაფიქრება

ჩქარება, — ცბიერად გაიღიმა სულთა-
მხილველმა.

— ლევანმა რაო? — სიტყვა ბანზე
აუფგდე, მაგრამ არც ეს ჩემი ფანდი და-
რჩა შეუმჩნეველი, ირონია ვიგრძენ მის
ხმაში:

— რვა საათზე გამარჯვების ბადის
შესასვლელთან გელოდებითო.

თან პერანგს იცვამდა და, თითქოს
პირველად ხედავსო, ისე გაცეხული
შესცქეროდა თავის გაბურძენულ თავს
ჩემს დიდ სარკეში. მერე ისევ თავიდან
ფეხებამდე ჩამათვალიერა, გაიღიმა და
დასძინა:

— კარგი ხარ, კარგი! ქალი რომ ვი-
ყო, ერთი თუ არა, ორი ნახვით მაინც
უშეშვლად შეგიყვარებდი.

— გადი აქედან! — უხეშობა მოვი-
შველიე, რადგან მის ხმაში ირონია ვე-
ლარ ვიგრძენი.

II

— რა ვქნათ? — გვკითხა ლევანმა
მოსალმების შემდეგ, — კინოში ხომ
არ შევსულიყავით?

— არა, არა! გულისამრევი სურათია!
— უპასუხა ზურაბმა, — დაეხედეთ სა-
დმე, ვილაპარაკეთ.

— მაშინ — შადრევანთან, იქ უფრო
გრილა. — დათანხმდა ლევანი.

გამეხარდა. არ ვიყავი განწყობილი
თუნდაც საუკეთესო ფილმის საყურა-
რებლად.

ნელ-ნელა გავყევით დიდი აუზისაკენ
მიმავალ დაბურულ და ფართო ხეივანს.
მოსეირნე ხალხით იყო სავსე გაჩახა-
ხებული ბადის ყველა კუნჭული.
წყვილ-წყვილად, ჭკუფ-ჭკუფად, მთელი
ოჯახებით შესეოდნენ ახლადმორწყულ
ხეივნებს დასიცხული ადამიანები, შეუ-
ძლებელი აღმოჩნდა სადმე თუნდაც წა-
მით განმარტოება, დაჯდომაც არსად შე-
ძლებოდა ერთად სამივესი. უკვე მეო-
თხედ თუ მეხუთედ ვუვლიდით გარშე-
მო აუზს. მისი მაღალი, თეთრი შადრე-
ვანი მაცოცხლებელ სიგრილეს ჰყენდა
არემარეს. გულისმჩივქნელი უცნაუ-
რი სევდა შემომწოლოდა საიდანღაც,

ძლივსლა მესმოდა აქვე მყოფი, მივ-
ბრების წყნარი საუბარი. ერთ ზეგონს
მეტი ყოფილა, რაც ლევანსა და ზურაბს
თურმე ერთმანეთი აღარ უნახავთ და,
ამიტომ, დროებით მე განზე დავრჩი.

— რა არის ახალი შენს ცხოვრება-
ში? — მოისმა ლევანის ბარიტონი.

— ცოლის შერთვა გადაწყვიტე,
სხვა არაფერი, — ვითომ სხვათაშორის
ამცნო ზურაბმა.

ეს ამბავი უკვე ვიცოდი, მაგრამ მხო-
ლოდ დაახლოვებით, დაწვრილებებისა-
გან იგი რატომღაც თავს იკავებდა.

— არა, მართლა!? — შეიცხადა ლე-
ვანმა, — ერთი ამას დამიხედეთ! სხვა
რალა გინდა, შე კაი კაცო!?

— როგორ გგონია, გვიან არ არის?

— ეს შენ თვითონ უნდა იცოდე, მე
რას მეკითხები.

მე გარკვევით მესმოდა მათი სასაცი-
ლო საუბარი, ერთხელ, მგონია, ჩავე-
რიე კიდეც, თუმცა ამაში მტკიცედ არ
ვარ დარწმუნებული. ჩემი ფიქრი სხვა
გზით მიდიოდა და კვლავ რალაც ბუნ-
დოვანი გრძნობა მიწიწკნიდა გულს, ერ-
თსა და იმავე დროს ასე სასიამოვნოცა
და შემაწუხებელიც. მშვენიერი ქალე-
ბი ნარნარად დასეირნობდნენ ჩვენს
გარშემო, სურნელოვანი ნიაფი სდევდა
მათ უკან. ნუთუ სულ ეს იყო ჩემი უც-
ნაური გაბრუების მთელი მიზეზი!? არა
მგონია, რადგან იყვნენ მათ შორის
უადვილესად ხელმისაწვდომიც, —
დიდად გამოცდილი თვალი არ სჭიროდა
მათ გამოცნობას, — და საკმარისი იყო
მხოლოდ სურვილი, მხოლოდ აღვირის
ერთი ახსნა. მაგრამ ყმაწვილობაში
ერთადერთხელ ჩადენილმა ასეთმა სის-
ულელემ სამუდამოდ შემაზიზღა არა-
მცთუ თვით ეს იაფფასიანი დროსტა-
რება, მასზე ფიქრიც კი. არაფერია
გრძნობებგადაგვარებულ ადამიანზე
უფრო უარესი!

რატომღაც მოულოდნელად გავღიზი-
ანდი. აუტანელი გახდა უეცრად ეს ნე-
ლი ტაატი და წყნარი საუბარი. მომინ-
და მოქმედება, რბენა, ხმაური... ძლივს
შევიმაგრე თავი და მშვიდად ვიკითხე:

— კი მაგრამ, როდემდე ვიაროთ ასე წრეზე, ცირკის ცხენებივით?

— რა დასამალია და, ამწუთას მეც ეს გავიფიქრე, — გაიცინა ლევანმა.

— დავიშალოთ? — შემოფოთდა ზურაბი.

— არა, რა დროსია!? — შევშფოთდი მეც, რადგან გამახსენდა, რომ წასაკითხი არაფერი მომელოდა შინ, — მაგრამ რაღაც რომ უნდა მოვიფიქროთ, ესეც ცხადია! — ვთქვი და მერეღა მივხვდი, რაც შეიძლებოდა მოჰყოლოდა ამ „პირზე მომდგარსა სიტყვასა“.

ცხადია, არ შევემცდარვარ.

— მოვიფიქრე! — თქვა ლევანმა და თითო შუბლზე მიიღო.

— ვიცო, რასაც მოიფიქრებდი, — ხელი ჩაიქნია ზურაბმა.

— დიახ, თქვენ არ სცდებით, — გაიცინა ლევანმა, — აქ მშვენიერი საზაფხულო რესტორანია. შევიდეთ. დავსხდეთ. თითო ბოთლი თეთრი ღვინო დავლიოთ, მეტი არა, თითო ბოთლი...

— შენ თუ კიდევ თითო ბოთლი გავკლია და... — მოვასწარი სხაპასუხით თქმა, მაგრამ მან ყურიც არ შეიბერტყა, ისე განაგრძო:

— მითუმეტეს, რომ საამისოდ ფრიად სასიამოვნო მიზეზი გვქონია.

— რა მიზეზი!? — ვერ მიხვდა ზურაბი.

— და ამას სახელდობრ თქვენ მეკითხებით?

— ააა! — მიხვდა ზურაბი, — ესე იგი არ უნდა მეთქვა.

— როგორ გეკადრებათ!? უნდა გეთქვას და აკი ბრძანეთ კიდევაც... მოკლედ, ნუ გააჭირე საქმე! — მობეზრდა ლევანს თქვენობით ლაპარაკი, — შევიდეთ, დავსხდეთ, ვილაპარაკოთ. გზას დაგილოცავთ, დავითი ლექსებს წაგვიკითხავს, თითო ბოთლს დავლევთ... რა არის ამაში ცუდი?

— აი ეს, — თქვა ზურაბმა, ჩიბიდან ვალიდოლის აბი დააძრო და პირისკენ წაიღო.

სწრაფი დარტყმით ლევანმა ხელიდან

გააგდებინა და ძირსგავიწოდა. თუ არა, რომ აბი ავტომოყრილ მიწაში გვენათჩააქელითა.

— მოეშვი, თუ ძმა ხარ! საქორწილოდ ემზადები და რა დროს ეგ არის!?

— არაფრისთვის არ ვემზადები, თავი დამანებეთ! — გაბრაზდა ზურაბი.

ვიცოდი, გამიჭირდებოდა უარის თქმა ლევანის პატიჟზე, და თუმც არც ეს იყო ჩემი უცნაური მდგომარეობიდან სასურველი გამოსავალი, მაგრამ არაფერს მაინც ჯობდა, და უხმოდ დავთანხმდი. მერე კი მართლა ქეიფის გუნებაზე დავდექი, რაჟი დავინახე რა სასაცილოდ უძალიანდებოდა ლევანს ზურაბი.

თითო ბოთლს, რა თქმა უნდა, კიდევ თითო მოყვა, მერე კიდევ და კიდევ. მაგრამ რესტორნის ვერანდაზე ძალიან გრილოდა, ღვინოც თხელი ავირჩიეთ, კარგადაც იყო ჩაიცეხული, და სამივეს ნელ-ნელა, ზომიერად გვეკიდებოდა. იმიტომაც დამახსოვდა ასე ზუსტად ყველაფერი, რაც მაშინ მოხდა. თუმც თითქოს არაფერიც არ მომხდარა, მაგრამ ჩვენთვის მაინც უჩვეულო საღამო იყო.

დაიწყო იმით, რომ ლევანმა ზურაბს გზა დაულოცა, ცხოვრების გზა, რაღა თქმა უნდა. ჩერ მომავალი შეილება უდღეგრძელა, მერე, მგონია, შეილიშვილებიც. კი, როგორ არა, თქვენისთანა ლოთების ხელში შეილიშვილებს უეჭველად მოვესწრებით, ოხუნჯობდა გზადალოცვილი. მაღე მას უკვე იმდენად მოეკიდა ღვინო, რომ ლევანის დაძალება აღარ სჭირდებოდა და ქეიფიც ლაღად გაჰყვა ჩვეულ კალაპოტს. ცოტა ხნის შემდეგ ზურაბმა ლევანს სადღეგრძელოც კი წაართვა, ქარვისფერი ღვინოთ სავსე ქიქა მალა ასწია და მოქარბებული გრძნობებისაგან ოდნავ ჩახლეჩილი საზეიმო ხმით — რაც საკმაოდ იშვიათი მოვლენა იყო, — წარმოსთქვა:

დავით ჯაფარიშვილი
მზა და ჩრდილები

— მოდიტ, ძმებო, ჩვენ გაგვიმარჯოს! ვერაფერს დავეშორებინეთ ცხოვრებაში! სულ ერთად გვევლოს! სულ, ბოლომდის!

დავლიეთ. ერთდროულად, როგორც ზურაბმა მოითხოვა.

— რაღამ უნდა დავეშოროს, შე დალოცვილო!? — თქვა მერე ლევანმა, — პენსიაზე გაგვყრიან მალე.

— ზურაბის ცოლი თუ დავეშოვრებს, სხვა ვერაფერი! — ეიხუმრე მეც და ლევანს თვალი ჩაუჯარი.

ესლადა შევამჩნიე როგორ უკვალოდ გამქრობოდა მოლოდინის ის აკვიატებული განცდა, ერთდროულად სასიამოვნო და შემაწუხებელი. აღარც გული მიფრიალებდა, სუნთქვაც მშვიდი მქონდა და თავისუფალი. ყველაფერი კვლავ თავთავის ადგილას იდგა.

— სიყვარულის გაუმარჯოს! — თქვა ლევანმა და ჭიქა დაცალა.

განყენებული სადღეგრძელოების წარმოთქმა მისი მეორე „ზობი“ იყო, თითქმის ისეთივე ძლიერი, როგორც პიჯელი. ის და ზურაბი ესტადის მსახიობებივით იყვნენ ამ საქმეში შეთანხმებული. ოცნებას გაუმარჯოსო, ლოზუნგით ისროდა ლევანი და ზურაბიც წამსვე ხალისიანად აიტაცებდა ამ მორიგ სადღეგრძელოს, განაგრცობდა, მხატვრული ნაწარმოების თემასავით გაარჩევდა, ახსნიდა და დაასურათებდა. ამავე დროს ჩხუბობდა, ყვიროდა, რადიკალს ამტკიცებდა, თუმცა მას არავინ უდგებოდა წინ. მე მიყვარდა ეს შეხმატკბილებული, ოდნავ კომიკური მათი დუეტი.

— გაუმარჯოს ოცნებას! — გაიმეორა ესლაც ზურაბმა და მერე... დაიწყო, — ოცნებას წმინდას, ყმაწვილურს! ოცნებას, რომლის საგანი უნებურად აბსტრაქტულია: რაღაც ცისფერი, რაღაც ვარდისფერი. ხოლო თუ კი ეს საგანი კონკრეტულია, ვთქვათ ცისფერი მანქანა ან ვარდისფერი კაბა, ეს უკვე ოცნება აღარ არის, არამედ ნატვრაა, მეშინაური ნატვრა და სხვა არაფერი. დიახ! გა-

უმარჯოს ყმაწვილურ ოცნებას, სულთანს და კრიალას ზაფხულის ცაქვანულს!

— გამოდის, რომ მე ჯერ კიდევ ყმაწვილი ვყოფილვარ, — გაიცინა ლევანმა.

— აბა რა! — გაუხარდა ზურაბს, — ჩვენისთანები ყმაწვილებად ჩადიან სამარეში!

— რას გვწყევლის ეს დალოცვილი, რა დავუშავეთ!? — ლამის შემომტირა სასაცილოდ სახედარეჯილმა ლევანმა, — არ დავგასამარა!?

— არა, თქვენ ვერ გამიგეთ... — დაიწყო ზურაბმა, მაგრამ ლევანმა ხმა ჩააქმენდია:

— ჩვენ კი გაგიგეთ, შენ აღარ გესმის ჩვენი ზუმრობა.

მერე სასწრაფოდ კიდევ ერთი სადღეგრძელო შემოგვთავაზა:

— მოდიტ, ძმებო, ქეშმარიტებას გაუმარჯოს! ჰა, როგორია?!

— დიდებულა! — აიტაცა წამსვე ზურაბმა, — დიდებულა, თუმცა იგი დღეგრძელობას არ საჭიროებს, ის მარადია! სწორედ ამასწინათ, სხვათაშორის, საინტერესო აზრი დამებადა. ვინ მოსთვლის რამდენი ხალხი შეეწირა მას, ამ ქეშმარიტებას — ზოგადად, და სულ ამოოდ. აი, მაგალითად, ჯორდანო ბრუნო. მე იგი გმირადაც კი არ მიმაჩნია. რა გმირობა ჩაიდინა მან? ჩაწვდა ქეშმარიტების ერთ რაღაც უმცირეს ნაწილს და თავი შეაკლა. ითვლება, რომ არ უღალატა. „არ“ კი არა და „ვერ“.

განსხვავება დიდზე დიდია. ვერ უღალატა და ვერც უღალატებდა, რადგან, წინააღმდეგ შემთხვევაში სინდისის ქენჯნისა და თავისმიერვე შელახული თავმოყვარეობის ნელ ცეცხლზე ბევრად უარესი ტანჯვითა და ვაებით დაიწვებოდა. ხოლო ეს უფრო ძნელი გახლავთ, ვიდრე წამიერი გმირობა. დიახ, წამიერი, რადგან ქეშმარიტებასთან შედარებით ყველაფერი წამიერია!..

— არ გაგვლახოს, თუ ძმა ხარ და, გაუშვი ვერე იყოს! — ლევანს ხელები მალლა აეწია და ვითომ შეშინებული შემომოქტეოდა.

ზურაბის აზრი მომეწონა, მაგრამ არც ლევანის პამულობა იყო ურიგო და სიცილი ზედმეტად ხმაბლადი გამოივიდა. როცა დავმშვიდდი, გარშემო რი-დით მიმოვიხედე, მაგრამ თურმე ჩვენ-თვის ყურადღებაც არვის მოუქცევია.

მაგიდები ბლომად იდგა ვერანდაზე და ერთსაც კი ვერ ნახავდით თავისუფალს. უახლოესზე ოთხი კაცი ფორ-თოხლის არყით იჭყიბებოდა, მესამე ბოთლი ჩაეყვანათ უკვე ძირამდე. მე დავიჭირე მათი შუშადქცეული თვალები უაზრო მზერა, თვალების, რომლებიც მიყურებდნენ და ვერ მხედავდნენ, და გამაყრუოლა. რა ახლოს ვიყავ ერთ-დროს მეც ამ საშიშროებასთან და თურ-მე რა იოლად გადავრჩენილვარ: ღვიძ-ლის ტკივილი, ერთწლიანი ავადმყოფობა და აი, ისევ კაცსა ვგეგვარ, უგუნ-რობის წინაშე ხარკი მოხდილი მაქვს და, მიუხედავად მისი სიმძიმისა, ამათ-სავით წელში მაინც არ გავწყვეტილვარ. ერთი მათგანი უცბათ მეცნო და ძლივს გავიხსენე ვინც ყოფილა: იურა ჩაკა-ლიდი, ჩემი უბნელი. რა შესანიშნავი ჩოგბურთელი იყო სულ რაღაც სამიოდ წლის უკან და ესლა თურმე რას დამს-გავსებია. ვუყურებდი და აღარ მჯერო-და თეთრ ფორმაში გამოწყობილი თუ მინახავს როდისმე, ახლადმოაწყულ წითელ კორტზე მოთამაშე, ჯანდონითა და სიცოცხლის ხალისით სავსე, ჩემი საყვარელი სპორტის ცოცხალი სიმბო-ლო. ესლა კი, დამბლაგადატანილი, ცალხელფეხწართმეული, საცოდავად სახემოქცეული, ვივავალახით დადიოდა ქუჩა-ქუჩა ჯოხით ხელში და თავისას კვლავ არ იშლიდა.

უცბათ დამეკარგა სმის ხალისი, ნაღ-ველი შემომამწვა.

— აი შენი ბოლო, — ვუთხარი ლე-ვანს და იურაზე თვალით ვანიშნე.

— მე არაყს არ ვსვამ, — თავი გაი-მართლა მან, — ღვინო კი ასე არასო-დეს მოგსპობს, ეს უნდა იცოდეს! აბა, დავლიოთ! — და ჩემს ჭიქას შევსება დაუბირა.

მე ხელი დავაფარე.

— თითო-თითოც, — შემეხვეწა ლე-ვანი, — ჯერ ადრეა, ათიც არ არის. ან-ისეთი საღმევრძელო მაქვს სათქმელი, გაგხსარდება!

წინააღმდეგობის გაწევა დამეზარა და ხელი ჩავიჭინე.

— პოეზიას გაუმარჯოს! — თქვა ლევანმა და უკვე სალაპარაკოდ გამზა-დებულ ზურაბს პირში ბოლოკი ჩასჩა-რა, — არ უნდა ესლა ამას ახსნა-გან-მარტება, დათო თავის ლექსებს წაგვი-კითხავს და ესეც კმარა. მიდი, ჭირიმე!

გამეცინა, — ეს ჩვენი ტრადიციული ხუმრობა იყო, — და რაც პირველად მომადგა ენაზე, იმით დავიწყე:

დედაო ღვთისა, მზეო მარიამ!
როგორც ნაწივმარ სილაში ვარდი,
ჩემი ცხოვრების გზა სიწმარია
და შორეული ცის სილუფვარდე...

ერთხელ, რაღაც ეშმაკი ჩამიძვრა გულში და, რამოდენიმე თანამშრომელს ჩემად მივასაღე ესა და კიდევ ორიოდ მსგავსი შედეგრი. შედეგი სრულიად მოულოდნელი და მეტად სავალალო იყო: სამივე დამიწუნეს. ლევანს არც კი სჯეროდა, ეს ამბავი როცა შეიტყო, ასეთ ხალხს ჩვენს ქარხანაშიც არ შევზ-ვედრივარო, ვიდრე პირადად არ გავა-ცანი ზოგი მათგანი. მას შემდეგ „ჩემი“ ლექსების კითხვა ჩვენი სამხიარულო შეხვედრების აუცილებელ ნაწილად იქ-ცა.

კითხვა დავამთავრე და, როლში შე-სულმა, ისე თავმომწონედ გადავხედე მეგობრებს, თითქოს მათ სახეზე გამო-ხატული აღტაცება მართლა მე მეკუთვ-ნოდა.

— ერთიც! რამე სატრფიალო, ჭირი-მე შენი! — მომამახა ლევანმა და ტყი-ცინა თუშნიანი შუბლზე მომაკრა.

ფული სასწრაფოდ ჯიბეში ჩავიჭ-მუქნე და კვლავ გამოთქმით წავიკითხე ლექსი, რომელიც ასე თავდებოდა:

...მოდი! გეძახი ათას წლის მერე.
დამნაცროს ელვამ შენი ტანისა!

დავით ჯავახიშვილი
მზე და ჩრდილები

ზურაბი მოუსვენრად აწრიალდა სკამზე, მერე, არც აცია, არც აცხელა და მოგებალა:

— წავალ, მანანას მოვიყვან. გაგაცნობთ.

— როგორც გინდა, — ერთხმად ვუპასუხეთ ოდნავ დაბნეულებმა.

— გვიან არ არის? — გვკითხა მან და საათს დახედა.

— რა? ცოლის მოყვანა? — იხუმრა ლევანმა.

— სჯობს გვიან, ვიდრე არასდროს! — ვუპასუხე მე.

სიმთერალეში მუდამ ასე შაბლონურად ვაზროვნებ ხოლმე.

— მართალი ხარ! გენაცვალე სულში! — გახარებული წამოხტა ზეზე ზურაბი, ორკაპიკიანი გექნებათო, გვთხოვა და, როცა მივეცი, ისე უცებ გაქრა, გეგონებოდათ, უჩინმაჩინის ქუდი დაიხურათ.

როგორც კი ერთ-ერთი გვაკლდებოდა და ორნი ვრჩებოდით, რატომღაც მუდამ უხერხული სიჩუმე ვარდებოდა ხოლმე ჩვენს შორის. თითქოს იმ მესამემ ესესაა გაგვაცნო ერთმანეთი და მიგვატოვა. მადლობა ღმერთს, რომ დიდხანს არ ვრძელდებოდა ეს უცნაური და ჩვენს შორის უადგილო უხერხულობა. ასე მოხდა ეხლაც და ორიოდ წუთში კელავ ბუნებრივი ატმოსფერო დამკვიდრდა ირგვლივ. აღარ მახსოვს რაზე ვლაპარაკობდით, მაგრამ ამას არც აქვს მნიშვნელობა; მახსოვს მხოლოდ, რომ რაღაცასთან დაკავშირებით ვახსენე ფული, რის შემდეგაც ლევანმა გადაწყვიტა ოფიციალტს ზურაბის დაბრუნებამდე გასწორებოდა, თანაც დამატებითი შეკვეთაც მიეცა, რათა ეს უსიამოვნო პროცედურები ზურაბის საცოლის თანდასწრებით არ ჰქონოდა ჩასატარებელი.

— მივიღოთ, მივიღოთ! — თითები გაატაკუნა და ხელი გამომიშვირა.

— რა? — ვერ მივუხვდი მე.

— ჩემი თუმნიანი, — დააზუსტა მან.

— არა გრცხვენია? მაჩუქე და უკანვე მართმევ?! — ვითომ მინდებოდა და ფული მაგადაზე ცივად დავაგდე, — თორემ შენც, ხომ იცი, სულ ოფლითა გაქვს ნაშოვნი.

ლევანმა გამომცდელი თვალით შემომხედა და დაქმუქნულ ფულს ხელი არ ახლო.

ვერ გამოგია რატომ მიჩნდება ხოლმე ზოგჯერ ასეთი სახიფათო, ღვარძლიანა გახუმრების მოთხოვნილება. მართლა ეშმაკი თუ ეუფლება ჩემს სულს ასეთ დროს. სხვა აბა რითი უნდა ავხსნა ის განურჩეველი დაუნდობლობა, რომელიც, არამცთუ მეგობრების მიმართ, საერთოდ არ მახასიათებს.

— შენ რა, მართლა იმათგანი ხომ არ გგონივარ, ვინც ღვინოს წამლავს და ფულს აკეთებს!? — მკითხა ლევანმა.

ეშმაკი ჯერ კიდევ გულში მეჯდა და ასე ვუპასუხე:

— არა ბიჭო, სულ ანგელოსებს აბანინებ ღვინოში ფეხებს!

მერე თავი ველარ შევიმაგრე და სიცილი წამსკდა.

ლევანმა ნაღვლიანად ჩაიღიმა და ჩუმი ხმით მითხრა:

— ნეტა რაღა მეშველებოდა შენც რომ მართლა ასე ფიქრობდე!? — და კიდევ უფრო დაუწია ხმას, — თავს მოვიკლავდი...

ეს კი აღარ მომეწონა და უკვე ნაძალადევად ძლივს გავიცინე.

— რა სისულელეა!...

— ეეჰ, — ამოიოხრა ლევანმა, — რომ იცოდე რეები ხდება, თმა სულ ყალყზე დაგიდგებოდა, მაგრამ რა ექნა? კამეჩთან მორქენალ ხარსაო, ხომ გაგიგონია... ორი შვილი მყავს, ძმაო, ორი შვილი! ეს კამეჩი კი შინაური არ გეგონოს, გარეთულია.

მართალი გითხრათ, ამ თემაზე ადრე არასოდეს გვისაუბრია, გულახდილად მაინც, ყოველშემთხვევაში, და ასეთ სერიოზულ გაგრძელებას არ მოველოდი. ვინ მეწეოდა-მეთქი ენაზე, თავს ვიწყევლიდი, მაგრამ, რა თქმა უნდა, გვიანდა იყო. ეხლა უკვე მართლა უხერ-

ხული მდგომარეობა შექმნილიყო, რომელშიაც ასე ძალად ჩავიგდე თავი. აღარ ვიცოდი რა მეტქვა და ან როგორ მოვექცეულიყავ. სხვისი გასაჭირი მუდამ უფრო მამხინვედა ხოლმე, ვიდრე საკუთარი.

ღმერთმა მიშველა: ვერანდაზე ამომავალი კიბის თავზე ზურაბს მოვკარი თვალი და თავისუფლად ამოვისუნთქე. გვერდით მას შარვლიან კოსტუმში გათყუპებული ტანწერწერა, ქერათმიანი ქალი მოსდევდა.

შთაბეჭდილება თავიდანვე ასეთი შემექმნა: იგი თავის მომხიბლავობაში მტკიცედ იყო დარწმუნებული და, როგორც ყველა ასეთი ქალი, თამაში და ნებიერიც უთუოდ იქნებოდა. ამოვადე უკუშეგდო ეს პირველი შთაბეჭდილება და იმედის თვალთ შემიხედლა მაზი ქალის თანხლებით მომავალი ჩემი სახეგაბრწყინებული მეგობრისათვის, რომლისთვისაც ცუდი არაფერი შემეტებოდა.

ლევანი მათ ჯერ კიდევ ვერ ხედავდა, ის მთლიანად თავის დარდში იყო ჩაფლული. საოცრად არ უხდებოდა დაღვრეულობა მის ვაჟკაცურ იერს — დაძარღვულ კისერზე კონტად დამჯდარ ბურთივით მრგვალ თავს, კლასიკურ ბერძნულ პროფილსა და სახის ბრინჯაოსფერ კანს. მოდიან-მეთქი, ვუჩურჩულე და მაგიდის ქვეშ ფეხი წავკარი. მან გაოცებულმა შემომანათა თავისი მუქი ლურჯი თვალები, ვერ მიხვდა რას ვეუბნებოდი. მერე, როგორც იქნა, გამოერკვა ფიქრებიდან, მაგიდაზე ნაგდებ დაქმუტუნულ ფულს ხელი სტაცა და თეფშის ქვეშ დამალა. ამასობაში ისინიც მოგვადგნენ. ერთდროულად წამოვდექით ზეზე ლევანი და მე.

ზურაბმა თქვა:

— ეს ფორმალთა თითქოს ზედმეტია, მაგრამ მაინც ვერ ავუვლი გვერდს.

მერე, როგორც წესი მოითხოვს, ხელი აქეთ-იქით გაიქნია და დააყოლა:

— დავით ჯაბადარი, ლევან ქვარი-

ანი — ჩემი მეგობრები. მანანა ნებეგოშვილი
რიკე — ჩემი საცოლუ.

გონებამ ავტომატურად აღნიშნა მანანას გვარისა და ჩემი პირველი შთაბეჭდილების ასეთი სასაცილო დამთხვევა, მაგრამ, ცხადია, ამას საჭიროზე მეტი მნიშვნელობა არ მივანიჭე. სკამი გამოვწვიე, მანანას შევთავაზე და დაჯდომა ვთხოვე. მომეჩვენა: მის სახეზე დამცინავი ღიმილი კრთოდა და თითქოს ეს ღიმილი ზურაბს ეკუთვნოდა, მხოლოდ ღიმილი, თვითონ მანანა კი — არა. ღმერთმა ქნას ცვდებოდე-მეთქი, ლამის გლოცულობდი. მაგრამ გული კვლავ თავისას მეუბნებოდა და ჯიუტად, ყველა წვრილმანში თავისი სიმართლის დამადასტურებელ საბუთს ეძებდა. ხოლო ეძიე და ჰპოვებო, ტყუილად არ ყოფილა თურმე ნათქვამი. ძალიან ბევრი რამ არ მომეწონა მე იმ საღამოს.

III

დილას პირგამომშრალსა და თავატყივებულს გამომეღვიძა. დიდხანს ვერ მოვედი გონს, არ მესმოდა სად ვიყავი და გაკვირებული ვათვალიერებდი მაღალ ქერსა და უცხო კედლებს, უცნაურ ავეჯს. ბოლოს, როცა ერთ კუთხეში უწყსარიგოდ მიყრილ სათევზაო საჭურველს მოვკარი თვალი, მივხვდი: დამე ლევან ქვარიანის სახლში გამითევია. ძლივს ძლივობით წამოვდექი ტანტიდან, ბარბაცით შემოვიარე სამივე ოთახი, პირსახანი, სამზარეულო... მასპინძელი არსად ჩანდა. საშინელი არეულობა სუფევდა ყველგან: ჭუჭყიანი ჭურჭელი გროვა-გროვა ეწყო მაგიდებზე; სკამებზე დაქმუტუნული პერანგები ეკიდა; პაპიროსის ნამწვები საფერფლეებში ველარ ეტეოდა და გახეთქებთან ერთად ეყარა იატაკზე; მტვრისა და ფერფლის სქელი ფენა ფარავდა ავეჯს... ზაფხულში შინ მარტო დარჩენილი კაცი-სათვის საკვირველს ამაში ვერას ვხედავდი, კრიალა პარკეტზე მუდამ ქეჩის ნაჭრებით სრიალმა და გულის კანკალ-

დავით ჯაბახიშვილი
ზუბ და ჩრდილები

მა ხომ ისე იცის თავის მობეზრება, საღორეს მოგანატრებს! საკვირველი უფრო ის იყო, ამ ქაოსში მაგიდაზე ჩემთვის დატოვებულ ბარათს რომ მაინც წაეწყუდი.

„ინტელიგენციის წარმომადგენლებს ჩვენი მუშურ-გლეხური სალამი! — ეწერა ბარათში, — ბოდიში, რო ვერ გაგაღვიძეთ, თუმც არც მიცდია. მაინც არაფერი გამოვიდოდა. წავედი. ქარხანაში მაგვიანდებოდა. ერბო და კვერცხი მაღივარშია. ტაფა ალბათ ნაგავს გადავავოლე. კარგად გაქექე. წარმატებას გისურვებ. ლევანი“.

გასაქექი ნაგვისა და ერბოკვერცხის ხსენებისაგან კინალამ გული ამერია და ონკანს ვეცი. წყალი არ მოდიოდა. გულზე ნალღველი შემომამწვა და, უნებურად, გუშინდელი ლექსის გაგრძელება მომადგა ენაზე:

... ღამენათვე და ნამთვრალევი,
ჩემს სამარეში ჩავესვენებო.

მომინდა დამენახა ჩემი სამარე, რომელშიც ეხლა სიამოვნებით ჩავწვებოდი, მაგრამ იგი არ ჩანდა. სამაგიეროდ, ერთი ბოთლი „ბორჯომი“ აღმოჩნდა მაცივარში და იმან ოდნავ გამომაკეთა. დავლიე კიდეც და პირიც დავიბანე.

... ღამენათვე და ნამთვრალევი...

მთელი გზა ინსტიტუტამდე ეს სიტყვები ამეკვიატა და, როგორც ჩანს, მერეც ამას ვიმეორებდი, რადგან დომენტი უკლებამ აგერ უკვე მეორედ შემოხმედა გაოცებულმა და, რა თქვიო, მკითხა.

— არაფერი. — ვუპასუხე მე.

ათი წელი იქნებოდა მალე, რაც ჩვენ ერთ ოთახში ვიჯექით და, ამიტომ, საკმარისად გვაქონდა უკვე ერთიმეორე. ჩემისმხრივ ეს არ იყო ის სიძულვილი, რომელიც ხშირად კაცს კაცზე ხელსაც კი აწვევინებს — ან დასარტყმელად, ან ქაღალდზე რაიმე ანონიმური ცილისწამების გადასატანად. რაღაც სიძულვილისმაგვარი კი ნამდვილად იყო, მაგრამ იგი კექნაობის მკაცრი კანონების ფარგლებს ჭერჭეროებით არ სცილდებოდა.

... ჩემს სამარეში ჩავესვენებო...

კვლავ ხმამაღლა მომივიდა მე.

— რაო? — ისევ მკითხა დომენტი.

— არაფერი. — ისევ ვუპასუხე მე.

— ჰოოო... — ამოიოხრა მან, — მაგრა უქანჭყარებისარ წუხელ ვილაცას!

ხმა არ გავეცი, რადგან კექნაობის თავი ჯერ სადა მქონდა, სულს ვერ ვითქვამდი. დომენტიმ ეს იმწამსვე იგრძნო, ისარგებლა და შემომიბთა:

— კი მარა, რა გასვეს მაგისთანა? დარიშხანა ხომ არ ერია შიღ?

უარის ნიშნად თავის გაქნევა ძლივს შევძელი.

— აბა, შე კაცო, — იქედნურად ჩაიცინა მან, — მოეშვი ამ სმას, არ ყოფილა მაგი შენი ამბულა!

— რა ამბულა? — ვერ გავუხე მე.

— ამ... ამბ... ააამბ... — ენა დაება მას.

— აჰ, ამბულა! — მივხვდი როგორც იქნა.

დომენტი გაყუჩდა.

სიტყვების აღრევა და დამახინჯება მისი აქილევსის ქუსლი იყო და ასეთ დროს ჩემი გაღიმება ღრმა ნოკაუტს უდრიდა ხოლმე, რაც, ცხადია, არ დავაყოვნე. განსაკუთრებით უცხო სიტყვების გამოთქმა უჭირდა, მაგრამ სწორედ მათი ხშირი ხმარების მაცდურ სურვილს ვერ გაურბოდა. თავგმა თხარა, თხარაო, კატა გამოთხარაო, ნათქვამია, და ეს კატა ჩემს სასარგებლოდ ჩხაოდა ხოლმე, თვითონ და ხმამაღლა. მხოლოდ ერთხელ, როდესაც დომენტიმ რატომღაც მეტისმეტად დამასო კბილი და გასაქანს აღარ მაძლევდა, — მას საკმაოდ მოსწრებელი ენა ჰქონდა და არც მთლად უმტკივნეულოდ იკაწრებოდა, მე თავი ველარ შევიმაგრე და კატას კულზე ფეხი დავაბიჯე: უცხო სიტყვათა ლექსიკონის თავფურცელზე „სარკაზმით აღსავსე მიძღვნა წავაწერე და ფრიალ საზეიმო ვითარებაში დომენტის გადავეცი. მერე გულში ვინანე კიდეც: ეს ხომ ჩემი მთავარი საბრძოლო პოზიციის შერყევა იყო?! თურმე — ტყუილად. არაფერი შეცვლილა ამით. დო-

მენტის რედაქციით პაპუასი კვლავ პაპუასად გამოითქმოდა, დელიკატესი — დელეგატესად, ინსტანცია — დისტანციად, ზოგჯერ — პირიქით და ასე შემდეგ. ყოველივე ამის მიუხედავად იგი გარკვეულ მეცნიერებათა კანდიდატი და ჩემი განყოფილების უფროსიც გახლდათ, შემოქმედების ცხელ თონეში უკვე ჩაქრული მისი სადოქტორო შრომაც სწრაფად ცხვებოდა, და როგორც კაციც, საქმე თუ საქმეზე მიდგებოდა, იგი არც მთლად უვარგისი უნდა გამომდგარიყო. ჩვენს მტრობას, რომელიც ბავშვურ კინკლაობას უფრო წაგავდა, მე მხოლოდ ყოველდღიური და ხანგრძლივი კონტაქტით ვხსნიდი და სერიოზულ ყურადღებას არც კი ვაქცევდი. პირიქით, ჩემთვის ის ერთგვარ გასართობსაც წარმოადგენდა.

ოთახში დახუთული პაერი იდგა და სუნთქვა ჭირდა. თვალებდახუჭული და გულგაღებელი ვუჩქეი ნახაზებით საესე მაგიდას, დროდადრო გაეხედავდი ზოლმე ამ ღვევიით მოუხეშავ კაცს, რომელსაც ასე არ უხდებოდა ევროპული კოსტუმი და ამ სიციხეშიც კი ყველა ღილით შეკრული თეთრი საყელო, და ვატყობდი, რომ დღეს არაფრის გამკეთებელი აღარ ვიყავი. არამცთუ მუშაობა, იმის ყურებაც მეძნელებოდა, თუ რა გულზოღვნიედ იქექებოდა დომენტი თავის წიგნებსა და ნახაზებში, რა დაუზარებლად აწრიპინებდა ქალალზე კალამს, როგორ საქმიანად და მონდომებით აცეთებდა ყოველივეს, პაპიროსის გაბოლებდა იყო ეს თუ სახიდან ცხვირსახოცი თოფლის მოწმენდა. შესაშური იყო მისი ჭანსალი, გლეხური ენერგია და სახის იერი. და ის ერთადერთი ცრუ-ინტელიგენტური ნაკვთიც ამ სახეზე — ვიწროდ მოკუმული ტუჩები (თითქოს პირი ზღის კურკებით აქვს სავსე და მათ საითათოდ გამოფუტვებას ლამობსო), — მხოლოდდამხოლოდ უბოროტო დიმილის მომგვრელი იყო, სხვა არაფერი. ასე უნდა, ძმაო, მუშაობა, თუ გინდა რამეს მიაღწიო, — ვუთხარი ჩემს თავს, — თუ არა და... და კვლავ „ღამენათევი“

მომადგა ენაზე, კვლავ მისმა მუსიკამ არ მომასვენა. გამახსენდა სკოლაში ნასწავლი ფსიქოლოგიის მთელი კურსიდან ჩემს მეხსიერებაში ჩარჩენილი ერთადერთი ტერმინი — პერსევერაცია, რაც, თუ არ ვცდები, სწორედ რაიმე სიტყვის ან ჰანგის უნებურ აკვიატებას უნდა ნიშნავდეს. მერე უკვე თვით ეს სიტყვა ამეკვიატა და ცოტა მოვცოცხლდი: რაღაც ორმაგი პერსევერაცია თუ პერსევერაცია — კვადრატში გამოდიოდა. მეცინებოდა. დომენტი ეჭვის თვალთ მიყურებდა და, რაკი უნებურად წარმოვიდგინე, როგორ დაასახიჩრებდა იგი ამ სიტყვას, საბოლოოდ გაემხიარულდი.

ოთახში ამ დროს გელა გეგელია შემოვიდა. ისიც ჩვენი განყოფილების მუშაკი იყო. დილას შემოსასულელში შეეხვდით ერთმანეთს და ამიტომ საღამზე დრო აღარ დაუქარავას, პირდაპირ საქმეზე გადავიდა.

— ამ დილას მაგარი ავარია ვნახე მოედანზე, — დაიწყო მან და უადგილო კმაყოფილებამ სახე გაუბადრა, — ავტობუსს გვერდიდან გაქანებული ტაქსი შეასკდა.

მოკლე ხანში გელა ავტომანქანის ყიდვას აპირებდა და მისი ბოლოდროინდელი ინტერესები მსგავსი სიტუაციებში იფარგლებოდა. ამიტომ მან ასევე დაწვრილებით აგვიწერა ორი დღის წინ თავისი თვალთ ნანახი და კიდევ ერთი სხვის მიერ ნანახი ავტოავარია, და მხოლოდ მერეღა მიოხრა, რომ ტელეფონით თურმე ვიღაც მიძახებდა.

წელი ძლივს ავითრიე, გრძელი დერეფნის გავლასაც დიდხანს მოვუნდი და როცა ტელეფონს მივადწიე, ყურმილიდან აღშფოთებული ხმა შემომესმა:

— სადა ხარ აქამდე, შე დალოცვილო!? ავტომატიდან გირეკავ და ლამის დამპარჩონ, ასკაციანი რიგი დაგროვდა.

იმ ას კაცშიც კი ლევან ქვარიანს თავისი ბარტონით მუდამ შეუცდომლად

დავით ჯაფარიძე
გზი და ჩრდილები

გამოვარჩევდი. გამოიკვირდა, რადგან სამსახურში იგი იშვიათად თუ მირეკავდა.

— გამოსვლა შეგიძლია? — პკითხა და მივხვდი, რომ მხოლოდ გაჰიანურებული ლოდინისაგან არ იყო იგი ასე აღელვებული.

ვეცდები-მეთქი, ვუბასუხე, ეცადეო, მთხოვა, არ მითხრა — რატომ. ქალაქის საბჭოსთან გელოდებოო, და ყურმილი დამიკიდა. საინტერესოა, რა უნდა მომზადარიყო. მაგრამ ეხლა ამაზე ფიქრის დროც აღარ იყო. ლევანმა იცოდა რა მკაცრი რეჟიმიც იყო ჩემს ინსტიტუტში და მაინც დამიძახა. ესე იგი რაღაც სერიოზული მიზეზი ჰქონდა. ავფორი-აქდი. ჩემი მოდუნება და დაღლილობა უკვალოდ გაქრა. თავი სწრაფად მოვიწესრიგე და დირექტორის კაბინეტს მივაშურე. მისაღებში მდივნის გარდა არავინ იყო. ჩვენ ერთ დროს ვმეგობრობდით. ლამარა და მე, ვიდრე ის მხაზველად მუშაობდა. ხოლო მას შემდეგ, რაც მდივნად დანიშნეს, შუაში შავმა კატამ ჩაგვირბინა და აღარ მკადრულობდა. ჩემი დახვეწილი კომპლიმენტებიც კი აღარ ჰქრიდა. ეხლაც ცივად შემხვდა, მხოლოდ წამით შეწყვიტა რაღაც სატრფიალო რომანის კითხვა და, თავიც არ აუღია, ისე შემეკითხა:

— რაშია საქმე?

— უნდა შევიდე, — ვუბასუხე და შავტყავაკრულ კარზე ცერით ვანიშნე.

ლამარამ კატეგორიული უარის ნიშნად თავი გააქნია და კითხვა განაგრძო. შავი კარი სწრაფად გამოვალე და დიდ, ნათელ კაბინეტში ჭიქურ შევედი, უკანდან ლამარას აღმფოთებული ჭყიბინი მომესმა, მაგრამ კარი მივხურე და ხმა უცებ შეწყდა. კარგია ასეთი კარი-მეთქი, მოვასწარი ამის გაფიქრება, ნეტავი მქონდეს და შემეძლოს სულ თან ტარება.

— შეიძლება? — ვკითხე მერე ხმა-

მალლა და ჩემს ფეხქვეშ პარკეტზე უსი-
ამოვნოდ გაიჰრიალა.

დირექტორი ისეთი გაცივებული შემომტკეროდა, თითქოს მის წინაშე ერთ-ერთი ხელქვეითი კი არა, არამედ რაღაც აბსტრაქტული და, ამავე დროს, მაინც პორნოგრაფიული სკულპტურა იდგა.

— რაშია საქმე? — როგორც იქნა ამოღერდი მან და მდულარე ჩაით სავსე ჭიქა მაგიდაზე ფრთხილად გადასდგა, მაგრამ ცოტა მაინც დაეჭვა, ბარძაყი დაეწვა და, რა თქმა უნდა, გაღიზიანდა.

ეს არ ვარგოდა, მაგრამ უკანადახევა გვიანდა იყო.

— თუ ნებას დამრთავთ, ორი საათით უნდა წავიდე, — ვთქვი და შვებით ამოვისუნთქე. მთავარი უკან იყო, დანარჩენი უკვე აღარ მეძნელებოდა.

— რაშია საქმე? — გაიმეორა მან და მხრებში გაიმართა, ღიბი შეზნიქა, მელოტ თავზე ხელი გადაისვა.

მეგობარს უჭირს-მეთქი, მომინდა სიმართლის თქმა; იგი გამგები კაცი იყო საერთოდ, მაგრამ ამჟამად ეს მისი ქესტები, აგრეთვე, მოღუშული თვალცივი სახე, ვიცოდი, კარგს არაფერს უქადდა ჩემს გულახდილობას, და გადავიფიქრე.

რა ძნელი სათქმელია ზოგჯერ სიმართლე, რატომ არის ასე? რატომ ჰქრის ზოგჯერ ტყუილი უფრო მეტად, ვიდრე სიმართლე?

არ ვიცი, მაგრამ გაჭრა ამჯერადაც. სიმართლე კვლავ განწირულ იყო.

— აკადემიიდან დამირეკეს, ბატონო გიორგი! მიბარებენ.

— აჰა! — თქვა დირექტორმა, — ნაფეტვარიძე იქნებოდა.

დიახ-მეთქი, ვიცრუე კიდეც ერთხელ და გზა ხსნილი იყო.

ლამარას ენა გამოვუყავი და საყვედურის თქმაც არ ვაცალე, ისე გავეკრი მისაღებიდან.

გზად ჩემს ოთახში შევიარე. გელა ჯერ კიდევ აქ იყო და კვლავ გატაცებით უამბობდა საწყალ დომენტის, როგორ შეასკდა ამასწინათ კედელს მანქანა.

— სა მიხვალ? — მკითხა დომენტიმ, როცა შეამჩნია, რომ ნახაზებს ვახვევდლი.

— აკადემიაში, — ვუპასუხე და გელას თვალი ჩავუკარი.

— გიორგი ვარლამოვიჩმა იცის?

— ცხადია, — ვთქვი მე და კარისკენ წავედი.

— მეც უნდა შემეკითხო ხოლმე მაინც, — ჩაიბურტყუნა უკმაყოფილო დომენტიმ. — როის დაბრუნდები?

— მალე, — მივაძახე ოთახიდან უკვე გასულმა.

IV

ქალაქის საბჭომდე, სადაც ლევანი მელიორდებოდა, ტროლეიბუსით ვიჯაყაყე. ნაცვლად იმისა, რომ ამ უცნაურ პაემანზე მეფიქრა, მთელი გზა რესტორანში გატარებული გუშინდელი საღამო მაგონდებოდა. თუმცა ვინ იცის, იქნებ თვით ეს პაემანიც სწორედ მისი შედეგი იყო. ყოველივე მალე გაირკვეოდა და მკითხაობას დროებით შევეშვი. გაეჩხინე რა უცებ მოიწყინა გუშინ ლევანმა ჩემი სახილათო ხუმრობის მერე, რა უსიამოვნოდ წარიმართა ამის შემდეგ ჩვენი საუბარი და რა დროულად მიხსნა მისგან ზურაბის დაბრუნებამ მერე კვლავ მისი მანანას სახე დამიდგა თვალწინ. ისე ცხადად. თითქოს აგერ იჯდა, ჩემს წინ, ამ ჯაყაყა და დანჯღრეულ ტროლეიბუსში. და აქაც კვლავ იგივე დამცინავი ღიმილი კრთოდა მის ხორცსავსე წითელ ტუჩებზე, მის ღიდრონ ნუშისებურ, მწვანე თვალებში, მძიმე ქერა თმის ლამაზ ოვალში მოქცეულ მთელ ამ სახეზე.

ლევანი კვლავ გამეჩიარულდა მანანას

დანახვითანავე, მე კი ამ დახვეწილი სახის პატრონი რატომღაც ერთხელ მუდამოდ ავითვალწუნე. მე ეს იქვე ვიგრძენი, მაშინათვე, და რა არ ვცადე, ეს გრძნობა გულიდან ვერ მოვიშორე. საკვირველი იყო პირდაპირ, რას უნდა გამოეწვია ნეტა იგი, თანაც ასე ერთბაშად. ნუთუ მხოლოდამხოლოდ ახლობლისათვის მუდამ უკეთესის ნდომის ბუნებრივ სურვილს? არა, მიზეზი აქ უფრო ღრმა იყო და, ცხადია, მას იოლად ვერ მივაგნებდი. დრო იყო საჭირო, რათა ყველაფერი გარკვეულიყო.

იქნებ მხოლოდ ის მაღიზიანებდა, რომ ზურაბი მოზღვაგებულ გრძნობას ვერც ერეოდა, ვერც მალავდა და თვალზეაუქუნებელი, სულელური ღიმილით სახეზე, მთელი საღამო შესცივნიებდა თავის მანანას, მას კი ზედმეტად ღირსეულად ექირა თავი, ნილაბი სახიდან ვერაფრით ვერ მოვახსნევინეთ.

ყირამალა დადგა ყველაფერი იმავე საღამოს. საღლა იყო ზურაბის მუდამ ფხიზელი გონება და საღი განსჯის უნარი!? ლევანმაც მგონი პირველად უღალატა თავის „ხოზის“ და დედამამშვილების სადღეგრძელოც კი არ ითაკილა. მერე კი, როგორც ჩვენში იციან ხოლმე, მიყვა და მიყვა, და მალე ამ მეთოდით მანანას გენეალოგია ძირფესვიანად გამოიკვლია. აღმოჩნდა, რომ იგი დედისერთა იყო, რომ მშობლები ცოცხლები ჰყავდა, რომ მამამისს ერქვა ლუარსაბი (რაზეც ლევანმა წამით შეაჩერა ყურადღება, მაგრამ ხმა არ ამოუღია), დედას — ვარდო, ბებიას — თინათინი, პაპას — ვიქტორი და ასე შემდეგ.

გაოცებული ვადევნებდი თვალყურს ამ თავისებურ გამოძიებას და ყელში

დავით ჯაფარიშვილი

მზე და ჩრდილები

ლუკმა მეჩხირებოდა. ამიტომ თუ მივე-
ძაღე ღვინოს და მაგრა დავთვერი. მაგ-
რამ ვიდრე საბოლოოდ გამოვმტერდე-
ზოდი, ბევრი რამის შემჩნევა მოვასწარი
და, როგორც ირკვევა, დახსომებაც კი
მოვახერხე. მე ველარ ვცნობდი ჩემს ორ
მეგობარს და ეს უჩვეულო მდგომარე-
ობა წონასწორობას მაკარგვინებდა.
ძლივს ვიკავებდი ენის წვერზე წამ-
დაუწუმ მომდგარ მწარ-მწარე სიტყ-
ვებს და, ამიტომ, ვცდილობდი საერ-
თოდ არ მელაპარაკნა. შესაძლო იყო,
სიმთვრალეში ზოგი რამე წამომცდნო-
და და ამის გაგებასაც კვლავ დრო სჭი-
როდა, არც თუ ისე ბევრი, მაგრამ მაინც
დრო, რომელიც ამ ჯაყჯაყა, ნერვების-
მომშლელ ტროლეიბუსს არ ჰგავდა,
არამედ ზღაპრული რაშვით მიჰქროდა
საღდაც. მისწრებდა და უიმედოდ უკან
მტოვებდა. სამსახურიდან ორი საათით
თავდაღწეულს ოციოდე წუთი უკვე
გზაზე წამსვლოდა, ქალაქის საბჭოს გა-
ჩერება კი ჯერაც შორს იყო. როგორც
იქნა, ბოლოსდაბოლოს მივაღწიე.

მაგნოლის ჩრდილში მდგარი ლევანი
სიგარეტს ნერვიულად აბოლებდა და,
მივხედი, მოუთმენლად მელოდებოდა.

— არ მითხრა ეხლა რამე დავლიოთო,
თორემ... — პირზე ხელი ავიფარე მე.

— რა დროს დალევია, გიჟი კი არა
ვარ! — მიპასუხა მან, — ჰამა კი არ გვა-
წყენდა. შენ ისაუბმე?

— არა, მაგრამ... ნუთუ მაგიტომ და-
მიძახე?

— რა დაგემართა, მართლა გიჟი ხომ
არ გგონივარ!? — ეწყინა ლევანს. —
წამო, ცხელი ბულიონი შეგვხვრიპოთ,
გესიამოვნება. თანაც ვილაპარაკოთ.

თავი შევიკავე და აღარაფერი ვთქვი
იმის შესახებ, რომ ერთდროულად ეს
ორი საქმე ცოტა ძნელად მეჩვენებოდა,

და იქვე ახლომდებარე საბუღოტნისკენ
უსიტყვოდ გავყევი.

— დრო რამდენი გაქვს? — მკითხა
ლევანმა.

— ერთი საათი, — ვუპასუხე მე.

— საკმარისია, — დასძინა მან და შე-
სასვლელში თავაზიანად წინ გამატარა.

საბუღოტნე თითქმის სრულიად ცარი-
ელი იყო, მაგრამ მაინც მყუდრო კუთხე
ამოვიჩიჩინე და როცა ახლადგამოღვი-
ლებულმა ოფიციატმა ჩვენს არც ისე
ძნელ მომსახურეობას ძლივსძლივობით
გაართვა თავი, სმენად ვიქეცი.

ლევანი რატომღაც არ ჩქარობდა,
დინჯალ, თავჩაღუნული სვამდა ბული-
ონს ფინჯნიდან და მხოლოდ ხანდახან
თუ ამოანათებდა წამით ხშირი წარბების
ქვემოდან მისი მუქი ლურჯი თვალები.

— ამოშაქრე, რა მოხდა! — ველარ
მოვითმინე მე.

— მოიცა, — მიპასუხა მან, — ჯერ
გუშინდელზე ვილაპარაკოთ.

ტანში სიცივემ დამიარა. ეს ხომ იმას
ნიშნავდა, რომ რაღაც ჩავიდინე. ცუდი,
რა თქმა უნდა.

— არც ისე, — ჩაიძინა ლევანმა და
ცოტა გულს მომეშვა, — ღვარძლის
დოზა ჩვეულებრივზე ოდნავ მეტი მო-
გივიდა, ეს იყო და ეს. თანაც ზურაბს,
სხვათაშორის, არაფერი გაუვია. ის სა-
ერთოდ არ გვისმენდა ჩვენ.

თავისუფლად ამოვისუნთქე. ესე იგი
ზურაბს არაფერი გაუვია. მთავარი ეს
იყო, დანარჩენს რამენაირად მოვინე-
ლებდი.

— როგორ მოგეწონა? — მკითხა ლე-
ვანმა ცოტა ხნის შემდეგ. თუმცა შეეძ-
ლო არც კი ეკითხა.

— არ მომეწონა, — ვუპასუხე მე და
მერეღა დავაზუსტე, — მანანაზე არ მე-
კითხები?

— ჰო, — თავი დამიქნია მან, — რატომ?

ლევანისაგან დასამალი აბა რა მქონდა:

— სხვა პლანეტისას ჰგავს. ასე მგონია, ზურაბი უბედური იქნება მაგის ხელში. თუ გასძლო საერთოდ. რაღაც ბრმაღ ვარ დარწმუნებული.

— მართალი ხარ! — ისე მტკიცედ დამემოწმა ლევანი, რომ გამიკვირდა.

— რატომ გგონია? — ეხლა უკვე მე შევეკითხე.

— მგონია კი არა, ასეა! მამამისს ვიცნობ. მაგრამ აი, შენ როგორ მიხვდი ამას ასე უცებ, ეს კი მართლა გასაკვირია! რა ჰქვიანი ხარ! — და ხელი ლოყაზე მომიტათუნა.

ისე მესიამოვნა მეგობრის ეს გულწრფელი და თბილი შექება, რომ შემრცხვა კიდეც და, უფრო ამის დასაფარად, ვიდრე ცნობისმოყვარეობის გამო ვიკითხე:

— ვინ არის მამამისი?

— ვინ არის და, ეგეც ერთი კამეჩი გახლავთ, — მიბასუხა მან.

— როგორ კამეჩი? — ვერ გავიგე მე.

— როგორ და ისე, კამეჩი, რომელთან მორქვენალ ხარს რქები არ შერჩება მთელიო, როგორც ამბობენ.

ჩემი შეშადქცეული ნამთვრალევი ტვინი, ეტყობა, ან სულ აღარ აზროვნებდა, ან — ძალიან ნელა, და ვერაფერს მიხვდოდა.

— რა ქარაგმებით ლაპარაკობ? გამაგებინე?

— ხორცკომბინატის დირექტორია, — დამარცვლა ლევანმა, — გაიგე ეხლა? ანუ მთავარი კომბინატორი. ნეთუ ლუარსაბ ნებიერიძე არ გაგიგია?

— ფიიუ! — დავუსტივინე მე, — ეგ ის არ არის, იატაკქვეშა მილიონერს რომ ეძახიან? მერე და სად მონახა მაგ დალოცვილმა?

— შენ ეგა თქვი! მაგრამ, როგორ? ჩანს, ჯერ არ იცნობს, თორემ ზურაბის თვალს განა რამე გამორჩებოდა!? შეხედავ, კაცი გეგონება და ქურდი კია! ალბათ ღამეები არა სძინავს კანონის შიშით! — ლევანს ისე მოქცეოდა სახე ზიზღისაგან, თითქოს რაღაც სიბინძურეში უცაბედად ხელი ჩაეკრა.

— ზურაბს რა ვუყოთ, თორემ ადრე თუ გვიან მაგათი მზეც ჩაესვენება! ხომ ნახე რა დაბრმავებულია სიყვარულისგან!

— ჰოდა, ეს უკვე შენი საქმეა, — მითხრა ლევანმა, — შენ უნდა აუხილო ისევ თვალები.

— იჲ! რა კარგი ხარ! — აღეშფოთდი მე, — შენ კი განზე უნდა იდგე და სერიის უყურო, არა?

— ეჰ! დამიჯერე, მე ჩემი დარდიც ასე მაქვს ეხლა! — თქვა ლევანმა და ხელი დანასავით ყელში გამოსივა.

ყველას უდარდელი ვგონივარ რატომღაც, — გავიფიქრე, მე, — მეგობრებსაც კი. ალბათ იმიტომ, წუწუნი რომ არ მეხერხება. უნდა როგორმე დავეჩვიო, გამომადგება.

მერე გამახსენდა ჩვენი საუბრის დასაწყისში ლევანის ნათქვამი, ჯერ გუშინდელზე ვილაპარაკოთო, რამაც ხელმეორედ დამარწმუნა, რომ დღესაც უკვე რაღაც მომხდარა.

— შენ რაღა მოგივიდა? — ვკითხე ლევანს, — ბარემ ესეც მითხარი.

როგორც ჩანს, იგი ამასლა ელოდა, პასუხი არ დამიგვიანა:

— ქარხნიდან წამოვედი.

— მერე რა? — ისევ გამიშეშდა ტვინი, — მეც ხომ წამოვედი ინსტიტუტიდან, აბა ისე როგორ შევხვდებოდით?

— არა, ვერ გამიგე. სულ წამოვედი. განცხადება დავწერე უკვე.

დავით ჯავახიშვილი
მე და ჩრდილუბი

მე სახტად დავრჩი.

— კი მაგრამ... როდის მოასწარი? ან რა მიზეზით?

— მიზეზი ხომ გუშინაც გითხარი. ალბათ არ გახსოვს.

— როგორ არა, მაგრამ ეს მიზეზი ხომ ადრეც იყო, ეხლა უცებ რა მოგელანდა?

— რას ქვია მომელანდა?! — გაბრაზდა ლევანი, — ჩემი მოთმინების ფიალა უძირო ხომ არ გგონია, შე დალოცვილო!

რალაც უეცარი სიმსუბუქე ვიგრძენი ტანში, გონებაც გამინათლდა. მივხვდი, რომ ჩემი გუშინდელი მწარე ხუმრობა ბოლოსწინა წვეთი იყო ამ ფიალაში და მომინდა გაგება, თუ რალამ ითამაშა თვით ბოლო წვეთის მთავარი როლი.

— ეეჰ, ეს გრძელი ისტორიაა, — ხელი ჩაიქნია ლევანმა და საათს დახედა, — შენ კი უკვე გაგვიანდება.

— არსადაც არ მაგვიანდება! — უცებ გადავწყვიტე მე, — ვიდრე ყველაფერს არ მიაბობ, აქედან ფეხსაც არ მოვიცვლი! — და ზეზე წამომდგარი ლევანი ძალით კვლავ დავსვი.

V

სიზმარი თითქმის მუდამ უცნაურია, ჩშირად უაზროც. ჩემი ხომ რალაც განსაკუთრებით.

შავი ფერის თბილ და ფაფუკ ქვეშაგებში ღრმად ვარ ჩაფლული. და მაინც მცივა. შიშველი, თავიდან ფეხებამდე სველი მაჯალაქუნა დამდგომია თავს. მისი თბიდან წურწურით ჩამომაგალი წყალი გულმკერდს მისცევლებს. წარღვნა იწყებაო, მაფრთხილებს იგი, თუ უკვე დაიწყო, კარგად არ მესმის...

— გაიღვიძე, გაიღვიძე! — ჩამომძახოდა ნაცნობი ხმა, — ღამე აღარ დაგეძინება.

უცებ გამოვფხიზლდი, წამოვკეცი და შვება ვიგრძენი.

მუქი ბინდი გამეფეხულებო ოთახში,

გარეთ კი კოკისპირულად წვიმდა. ღირსა-მეთქი, გამეხარდა, თვალზე მამრა დავხუჭე და შუქი ავანთე. მერე ნელ-ნელა, ხამხამ-ხამხამით შევაჩვიე თვალი სინათლეს.

ზურაბი თავსხმაში მოყოლილა და უღმერთოდ გალუმპულა. სველი ტანსაცმელი სკამზე ეკიდა, თვითონ კი, შიშველი და ილღივში ხელებამოწყობილი, ცოდვილივით იბუზებოდა.

— დღეს სამსახურში არ ყოფილხარ? — მკითხა, როცა დარწმუნდა, რომ გამოვფხიზლდი და ჩემთან ლაპარაკი შეიძლებოდა.

— დილას ვიყავი. მერე ლევანს შევხვდი და უკან აღარ დავბრუნებულვარ. — ვუპასუხე მე. — კი მაგრამ, შენ საიდან იცი?

— გიკითხე და მითხრეს, ალაჰმა უწყის სად ბრძანდებაო.

— ეჰეე! ესე იგი მაგრა მომხდებდა.

— მომეცი რამე ჩასაცემელი, — მთხოვა ზურაბმა, — აგრილდა, იცი.

— თვითონ მონახე. — მივუთითე კარდაზე და პირის დასაბახად გარეთ გაველი.

როცა შემოვბრუნდი, ჰადრაკი უკვე გაწყობილი დამხვდა მაგიდაზე. ზურაბი პატარა ბიჭს დამსგავსებოდა ჩემს ტანსაცმელში, ყველაფერი დიდადა ჰქონდა. ამის დანახვამ კვლავ ბავშვობის თბილი და ბუნდოვანი შეგრძნებები აღმიძრა გულში.

ოთახში გრილოდა. სასიამოვნო იყო მაგარი და ცხელი ჩაის სმა, თანაც მორიგი სვლის არჩევანზე ყოყმანი, ფიქრი. ჩემი მოწინააღმდეგე თითქოს კვლავ ძველებური ზურაბი იყო, დინჯი და ბრძენი. აღარ მჭეროდა, გუშინ, რესტორანში, იგივე ადამიანი თუ იჯდა ჩემს გვერდით, იჯდა და ისე სულელივით შესციცინებდა სატრფოს სახეში. ნუთუ შეიძლებოდა, ასე მკვეთრად შეცვლილიყო ადამიანი. მერე ლევანის ნათქვამი გამახსენდა, ღვარძლის დოზა

ჩვეულებრივზე — ცოტა მეტი მოგვი-
დაო, და, თუმცა ისიც მითხრა, ზურაბს
არაფერი გაუგიაო, მეგობრის წინაშე
დანაშაულის გრძნობამ მაინც შემაწუხა.
გარეგნულად მას წყენის ნიშანწყალიც
არ ემჩნეოდა, მაგრამ ვინ იცის რა ცე-
ცხლი ტრიალებდა ესლა მის გულში.
ტყუილად ხომ არ უშვებდა აბა ასე
ზნორად უხეშ შეცდომებს?! მეც არ ვა-
კლებდი და მატჩი უფერული გამოვი-
ვიდა.

ზურაბმა ველარ მოითმინა, მომბეზრ-
დაო, თქვა მალე და ფიგურები გულგ-
რილად მიმოფანტა ჭადრაკის დაფაზე.
მერე თვალეში შემომხედა.

ნეტა ვიცოდე, ვინ დამთარსა დღესა-
მეთქი, გავიფიქრე, როცა მისი სულ-
შიმწვდომი ჭროლა თვალეების გამო-
მცდელი მზერა დავიჭირე და მივხვდი,
რომ კვლავ უსიამოვნო თემაზე გარდა-
უვალ საუბრის პირისპირ ვიდექ. ვი-
დექ და ჩემს უკან აზიდული კედლის
სიცივეს მთელი ზურგით აშკარად
გგრძნობდი. თითქოს დასახვრეტად ვი-
ყავ გაყვანილი. ამის გაფიქრება და
სროლა ერთი იყო:

— მართალი მითხარი! რატომ არ მო-
გეწონა გუშინ მანანა?

ესე იგი ლევანი ცდებოდა, რაკი ეგო-
ნა, ზურაბს არაფერი გაუგიაო.

— არ ვიცი, — ვუპასუხე მე და არ
ვტყუოდი.

არ ვტყუოდი, რადგან ლევანის მიერ
ლუარსაბ ნებეირიძის აუღად ხსენებას
ჩემი აზრის ჩამოყალიბებაში წილი არ
ეღო. ეს, უბრალოდ, დამატებითი საბუ-
თი იყო, სხვა არაფერი. თვით ჩემი
აზრიც, სინამდვილეში არც აზრი იყო
და, მითუმეტეს, არც — ჩამოყალიბე-
ბული, არამედ — თუმცა კი უტყუარი,
მაგრამ მაინც — მხოლოდ წინათგრძნო-
ბა. ეს კი ველარ დავმალე. ან როგორ
დამეძალა, როცა ასეთი, ნდობით იყო
სავსე მეგობრის ჭკვიანი და, დღეს ჩვე-
ულებრივზე მეტად ნაღვლიანი, ჭროლა
თვალეები.

როლები გაიცვალა. ახლა უკვე ზურა-

ბი იდგა თითქოს კედელთან, და თვალს
არ მაცილებდა.

ნამდვილი ჯალათის დაუნდობლობა
დამეუფლა რატომღაც უცებ. ცივად
უკუვგადე ყოველგვარი ნაზი გრძნობები
და მივახალე:

— შენ მას არ უყვარხარ! — მერე
კიდევ: — თქვენ დიდხანს ვერ გაძ-
ლებთ ერთად! — და კიდევ: — სჯობს
ესლავე თავი შეიკავო!

ზურაბი არ შემდრკალა, თუმც
მთლად დაცხრილული იყო. ის კვლავ
თვალეებში მიყურებდა და მხოლოდ მის
მალალ შუბლზე ახლადგაჩენილმა ერთ-
ნა ნაოჭმა გასთქვა ღრმა ჭრილობებით
მიყენებული ტყვიულების მთელი სიმწ-
ვავე.

— არა... ეს მხოლოდ ჩემი ეჭვებია...
შესაძლოა, რომ მე ვცდებოდე... — მა-
ლამოს დადებდა ვცადე, მაგრამ ამან,
ეტყობა, ტყვიულები უფრო გაამწვავე,
და ეს მე, რა თქმა უნდა, გვიან ვინანე.

— უსაფუძვლო ეჭვებს ასე უცებ
და ხმამალა არ გამოთქვამენ. — თქვა
მან გაზზარული ხმით, მერე დაუმა-
ტა: — მოდი, დღეს ამაზე ნულარ ვი-
ლაპარაკებთ.

ერთხანს ჩუმად ვიჭექით. მერე ზუ-
რაბმა ჩაახველა, თავი გაიძხნევა, და ისე
უბრალოდ, ისე ჩვეულებრივად მკითხა,
რა უნდოდა ლევანს, რატომ დავიძახაო.
გეგონებოდათ, ის უსიამოვნო საუბარი
ჩვეს შორის არასოდეს არ ყოფილი-
ყოს.

— რაო და, გაცხადება დაუწერია,
ქარხნიდან წასულა, — უხალისოდ ვუ-
პასუხე მე; ხოლო როცა ვიგრძენი, რომ
მისი რტერესი ამ ამბისადმი ასეთ ვი-
თარებაშიც კი ყალბი აჩ იყო, ლევანის
დილანდელი ნაამბობი დაწვრილებით
გავუმეორე.

დილას ლევანს ქარხანაში ორი წუ-
თით დაუგვიანია. მაგრამ ეს მხოლოდ
წუხანდელი ქეიფის ბრალი არ ყოფილა,
თავიდანვე მარცხენა ფეხით ამდგარა

დავით ჯანაშიაშვილი

გზა და ჩრდილები

თურმე. ჯერ იყო და სუფთა პერანგი-სთვის ვერ მიუგნია, დიდხანს უძებნია. მერე კიდევ, წყალი არ მოდიოდა, არც მარაგი ჰქონია და, სხვა რა გზა იყო, მეზობლისათვის უნდა ეთხოვა; ის კი ისეთი ვინმე ყოფილა, ლამის წყალიც სესხად მიეცა. ყოველივე ეს, გარდა იმისა, რომ დროს მოითხოვდა, ცხადია, კარგ გუნებაზე ვერ დააყენებდა ადამიანს.

ასე აღრენილსა და თან ორი წუთით დაგვიანებულს, ქარხნის ჰიშკარში ლევანს ასევე დაგვიანებული დირექტორი შეჩეხებია. თუმცა, უფროსები არასოდეს იგვიანებენ, მხოლოდ რაიმე საქმის გამო თუ ყოვნდებიან. და არ უყვართ, როცა ვინმე უცაბედად შეესწრება ამ შეყოვნებას. ამიტომ თუ იმიტომ, ლევანს დირექტორისაგან ფრიად უკმეხი შენიშვნა მიუღია, რასაც იგი, არც იმ დროს და არც საერთოდ, ნამდვილად არ იმსახურებდა. შენიშვნას პასუხი მოჰყოლია, პასუხს — კვლავ შენიშვნა, პირველზე უფრო მკვახე და უფრო მეტად ხმამაღლა თქმულიც. და ლევანი, რა თქმა უნდა, აფეთქებულა.

ეს ამბავი, ცხადია, მხოლოდ საბაბი იყო, ანუ სწორედ ის ბოლო წვეთი, რომელსაც უნდა გადაეცხო და გადაეცხო კიდევ ლევანის მოთმინების დიდი ფილა. ხოლო, ის, რაც ამ ფილაში მანამდეც ესხა, ანუ მიზეზი ლევანის დღევანდელი აფეთქებისა, ამ ქარხნის სარდაფებში, სამჭროებში, ეზოშიც კი ბოლოს დროს ჩამოწოლილი მძიმე და უსუფთაო ჰაერი იყო. იურისტების ენაზე ამას თურმე სისტემატურ და სერიოზულ დარღვევათა რიგი რქმევია, ჩვეულებრივზე კი — უბრალოდ, თაღლითობა და უნამუსობა. იგი მხრჩოლავი გაზივით მოქმედებდა ლევანზე, მის ფილტვებზე, გულზე, სინდისზე. და საკვირველი იყო, ამდენ ხანს კი როგორ უძლებდა. მისი რამდენიმე გაბრძოლება უსუსური გამომდგარა და დირექტორის რეზიდენციის მისადგომებამდეც ვერასოდეს მიუღწევია. თევზი კი თავიდანა ყარსო, ბრძნული ნათქვამია.

და აი, როგორც იქნა, ჰიშკართან მომხდარი, ინციდენტის წყალობით ლევანს ღრმად და თავისუფლად ჩაუსუნთქია. მას ყველას თანდასწრებით უთქვამს ყველაფერი დირექტორისათვის, ყველაფერი, რასაც ფიქრობდა მასზე და მის ლოყებდავდა და მქაშებზე, რომლებიც წამსვე იქ გაჩენილან, თავიანთ შეფს გარს ერთგულად შემოხვევიან და სრულიად მოსალოდნელი ფიზიკური თავდასხმისაგან დაუფარავთ.

ამის შემდეგ ლევანს განცხადება დაუწერია და წამოსულა.

— მოკლედ, შეიძლება ითქვას, ლევანი დამარცხდა, — დავასკვენი მე.

— ნუთუ იმოდენა ქარხანაში არავინ მოიძებნება, ვინც გაიგებს, რამოდენა შვებაა ამ დამარცხებაში? — თქვა ზურაბმა, რომელსაც თავისი დარდი თითქოს სრულიად დავიწყებოდა და მეგობრის ბედით მეტისმეტად აღელვებული მეჩვენებოდა.

— როგორ არ მოიძებნება, მაგრამ ლევანს რა?

— რა და იმათთან უნდა გამონახოს საერთო ენა!

— მერე? მერე რა უნდა ქნან?

— როგორ თუ რა!? ჩალით ხომ არ არის, ძმაო, ქვეყანა დახურული?

— მეც ეგ არ ვუთხარი!? და იცი რა მიპასუხა?

— რა? — დაინტერესდა ზურაბი.

— ორი შვილი მყავსო, ვინ უპატრონებს იმათ უჩემოდო.

— ჰოოო... — ჩაფიქრდა ზურაბი, — ეს საქმე სახუმარო არა ყოფილა.

— აბა რა გეგონა? — ნიშნის მოგებით ვუთხარი მე.

— სად იქნება ეხლა ლევანი? ნეტა რას აკეთებს. — თითქოს თავის თავს ჰკითხა ზურაბმა.

— ეხლა? — საათს დახვედე მე, — სძინავს ალბათ, პირველი დაიწყო.

— უჰ! წავედი, წავედი! — წამოხტა ზურაბი.

— დარჩი ამალამ, — შეეთავაზე მე.

— არა! — იუარა მან, — ტელეფონი არ მუშაობს, დედა შეწუხდება.

ერთხანს მესმოდა დაცარიელებულ სველ ქუჩაში მიმავალი კაცის ფეხის ხმა. მალე ისიც მიწყდა და უჩვეულო სიჩუმე ჩამოწვა ირგვლივ. წვიმას კარგა ხანია გადაელო. გრილი და მყუდრო შუალაშე ალერსიანად შემოხვეოდა მძინარე ქალაქს და თითქოს უკვალოდ გამჭრალიყო ათასი უსიამოვნო წვრილმანითა და მსხვილმანით სავსე დღევანდელი დღე.

VI

გაზეთების ყიდვისას შემხვდა დილას დომენტი უკლება. ჩვეულებრივად მივესალმეთ ერთმანეთს, ჩვეულებრივად წავიტიდავეთ ფულის გადახდაზე. მე მის ბანჯგვლიან ტორებთან, რა თქმა უნდა, ვერაფერს გავხედი და ხურდაც მან ჩაუჩხრიალა ბოლოს დაუთვლელად ფოსტალიონ გარიკას, რომელიც მთელი ამ ხნის განმავლობაში კმაყოფილი ღიმილით გვაღვენებდა თვალს.

ჩემი გუშინდელი გაცდენის თაობაზე ინსტიტუტის კარამდე დომენტის ერთი სიტყვაც არ დასცდენია. აღრეც ასე იცოდა: თავისი ანუ განყოფილების უფროსის უფლებებით ინსტიტუტის გარეთ არ სარგებლობდა. და ამ ღირსებას მას ვერავინ წაართმევდა. გზადაგზა მან გაზეთებს გადახედა და თქვა:

— უეჭურე შენ! მართალი ყოფილა!

— რა? — ცკითხე ზრდილობისათვის. რადგან ამწუთას მისდამი ნამდვილი პატრივისციემით ვიყავ გამსჭვალული.

— წუხელ არ უსმინე? — გაუკვირდა მას.

რადიოთი გაგონილ ამბებს დომენტი მუდამ გაზეთებით ამოწმებდა და ვერც ამაში გავამტყუნებდი: წაკითხული ხომ ყურმოკრულზე უფრო სარწმუნოა.

— რა მომხდარა კიუვეტში, მაშ არ ჯაგვიკა? — მკითხა მან.

ისეთი რა უნდა მომხდარიყო კიუვეტში. გავიფიქრე მე, რომ რადიო და პრესა ერთად შეძრულიყო. გარდა ამისა, საავტომობილო შემთხვევები ხომ ჩვენი გელა გეგელიას „ამჟღა“ იყო და არ მახსოვდა, რომ დომენტი უკლება როდისმე მის ბოსტანში გადაამჭრალიყო,

ამიტომ გაკვირვებული შევეკითხე. მოხდა-მეთქი.

— რაი და, მსოფლიოში უდიდესი ზელფასი მაგათ მენავთობებებს აქვთ და მაინც გაფიცულან, მომატება მოუთხოვიათ! — მაცნობა დომენტიმ, — გაუმაღლარია ადამიანი! — დაასკვნა ბოლოს.

— მაგაში გეთანხმები, — ვუთხარი და მერეღა მივხვდი, რომ იგი კუვეიტს გულისხმობდა, სახელმწიფოს. თავის შეკავება ვცადე, და მაინც გამელიმა; თქმით კი არაფერი მიტევამს. თუმცა ეს არც იყო საჭირო, თვითონაც იგრძნო, რომ კვლავ რაღაც შეეშალა. ცივად გაყურდა და ისედაც ლაქლაქა სახე კიდევ უფრო წამოუწითლდა.

ასე გადავაბიჯეთ ინსტიტუტის კარის ზღურბლს და დომენტი უკლება უცებ შეიცვალა, როგორც ანთეოსი დედამიწასთან ფეხით შეხებისას.

— სად იყავი გუშინ? — ოფიციალური რიხით სავსე იყო მისი დაბოხებული ხმა.

— ეჰ, — ხელი ჩავიჭინე მე, — გრძელი ამბავია. თან ყველასთვის არ არის მინცდამაინც საინტერესო. — და ერთერთ ღილაკს თითი დავაჭირე.

ლიფტი მძიმედ დაიძრა, თითქოს დომენტის წონას ვერ ერეოდა.

— ყოველ შემთხვევაში, აკადემიაში არ ყოფილხარ! — თქვა მან.

— ჰო, — გამოვუტყდი უხალისოდ, აკადემიაში არ ვყოფილვარ.

— ჰოდა, გიორგი ვარლამიჩთან თვითონ აგე, ძმაო, პასუხი. — იქედნურად ჩაიცინა მან.

— კი ბატონო! — დავამშვიდე მე. — როგორ გაიგო? — შევეკითხე მერე, როცა მაგიდას მიფუჩქეით და ლამის განმავლობაში უხვად დაგროვილ მტვერს სული შევუბერე.

— როგორ და, ნაფეტვარიძესთან ყოფილხარ თითქოს წასული. იმ კაცმა კი, აიღო და მე, დამირეკა.

დავით ჯაფარიშვილი

მზი და ჩრდილები

— თუ პირიქით? — ვკითხე ვითომ სხვათაშორის და თვალებში შევხედე.

დომენტის სულ ქვედა უკრაში გაუზნდა რაღაც სასწრაფოდ მოსაძებნი და დიდხანს ხვნეშა-ხვნეშით იქექებოდა: გაოფლიანებულ მსუქან კისერს წამდა-უწუმ ცხვირსახოცით იმშრალებდა და სქელი შავი წარბების ქვემოდან დრო-დროოდ მალულად ამოხედავდა.

თვალს არ ვაცილებდი. ის ზომ თავის უკრაში ჩემი პირდაპირი და, ამიტომ, მოულოდნელი კითხვის პასუხს ეძებდა. საინტერესო იყო, იპოვიდა, თუ ვერა, გვიან თუ მალე, და ან კი როგორს.

— მოკლედ... — ვერ იპოვა მან და წელი ძლივს გამართა, — გიორგი ვარლამიძთან მიხვალ და ყველაფერს გაიგებ.

მე უკვე ყველაფერი გავიგე-მეთქი, მინდოდა მეთქვა, მაგრამ არ ვთქვი, დამეზარა. მერე გავფიქრე, რომ მიუხედავად ამისა, დირექტორთან მაინც უნდა შევსულიყავი. ზანტად წამოვდექი. კარისკენ გავემართე.

როცა ოთახიდან გავდიოდით, ბეჭებში ორლულიანი თოფივით დამიზნებულო, შავ წარბებში ჩასაფრებული თვალების ცივი მზერა ვიგრძენი და ტანში უსიამოვნოდ გამაყრუოლა. სწრაფად მივიხედე უკან: დომენტი კვლავ უკრაში იქექებოდა.

იქნებ მომეჩვენა?! იქნებ ეს ყველაფერი მხოლოდ ჩემი ფანტაზიის ნაყოფი იყო!? თუ იგი მართლა გაბოროტდა და უკვე კეპწაობის წესებს არღვევდა!? ნუთუ ეს შესაძლებელია!? ნუთუ!?!...

დერეფანში მუდამ მხიარული გელა გეგელია შემომეფეთა. დირექტორი მელოდებამეთქი. სიმართლე ვიფარე, მაგრამ მის საკუთარი თვალით ნანახი ცინცხალი ავარიის ამბის მოსმენას მაინც ვერ გადავრჩი. თავბრუ დამესხა. მერე შევამჩნიე, რომ დერეფანში მარტო ვიდექი, გელას ხმა კი თურმე უკვე ჩემი ოთახიდან მოისმოდა. გამოვფხიზლდი და გზა განვაგრძე.

მისაღებში უცხო კვლავ არაყინ დამხ-

ვდა. ამაში მაინც მწყალობდა ბიდი, ცდა არ მომიწევდა.

მდივან ლამარას სატრფიალო რომანი-ის-ის იყო ჩაეთავებინა, წიგნი გულში ჰქონდა ჩახუტებული, თვალები ჭერისკენ აღეპყრო და ნეტარად ილიმებოდა.

— მგონი ხელი შეგიშალე, — გულწრფელად მოვუბოდიშე, მაგრამ მან ეს, რა თქმა უნდა, დაცინვად მიიღო და სახე გაიჭვავა, მერე სამაგიერო ირონია მოეფინა ზედ.

— მიბრძანდით, მაესტრო! იქ მოუთმენლად მოელიან თქვენს გამოჩენას! — შეცვლილი ხმით დამემუქრა იგი და ხელის თეატრალური მოძრაობით შავ-ტყავაკრული კარი მიჩვენა.

ცხადი იყო, მან უკვე იცოდა, რაც მელოდა ამ კარის მიღმა.

ბატონი გიორგისა და ჩემი საუბარი ბევრად გრძელი გამოდგა, ვიდრე მოველოდი. თანაც ფრიალ მშრალი ტერმინებით ვადატვირთული მონოლოგი უფრო იყო, ვიდრე საუბარი. საკმარისია ითქვას ერთადერთი სიტყვა — დამაქვეითეს, — რომ მისი შინაარსი ყველასათვის ნათელი გახდეს. პატივმოყვარე კაცისათვის ამ სასიკვდილო ლახვრის ჩაცემას, უნდა გამოვტყდე, ჩემთვის თავზარიც არ დაუცია. ამას ზომ ნახევარი ქალაქიც ვერ შეიტყობდა და ეს სრულიად საკმარისი ნუგეში იყო. დიდი ამბავია: უფროსი მეცნიერი მუშაკი მერქვა და გავხდი უმცროსი. რატომ არ უნდა არსებობდეს საშუალო თუ შუათანა მეცნიერების ან „შენცმუშაკის“ თანამდებობა, — ვხუმრობდი გუნებაში, — მე მასაც სიამოვნებით დავიკავებდი. მაგრამ გული მაინც ნატყენი მქონდა: ჩემი ეჭვი დომენტი უკლებას გაბოროტების შესახებ დღეის შემდეგ ზომ არავითარ „ნუთუს“ აღარ საჭიროებდა.

მრავლისმომსწრე და მრავლისმნახველმა ლამარამ საკუთარ თვალებს არ დაუჯერა, როცა დაინახა, რომ ხოხვით არ გამოვსულვარ დირექტორის კაბინეტიდან, არამედ — ნორმალურად, ორ ფეხზე მდგარი და წელში გამართული; ზოლო როდესაც მომხიბლავად გავუღიმე

და ფვალიც ჩაუყარი, მაშინ კი კინაღამ ხელიდან გაუვარდა თავისი მრგვალი პატარა სარკე, რომელშიც მუდამ უდიდესი ინტერესით იხედებოდა.

დომენტი უკლებას დანახვა ძალიან მიჰირდა, მაგრამ სხვა გზა არ მქონდა. ჩემი მდგომარეობა, რა თქმა უნდა, არ ჰგავდა ლევანისას, თორემ იქნებ მეც მასავით მოექცეულიყავ. წყნარად შევაღე ოთახის კარი, წყნარად შევედი, უბოდ მივუყექე ყვითელ მაგიდას და საქმეს შევუდექი.

დომენტი მარტო არ იყო, ჩვენი ორი თანამშრომელი თავზე ადგა და სამივენი რაღაც ნახაზს ჩაჰკირკიტებდნენ, თან ცხარედ დავობდნენ და ჩემთვის ყურადღებაც არ მიაქცევიათ. მალე, როგორც ჩანს, შეთანხმდნენ საღაო საკითხზე, ნაქაზი აახვიეს და მერე ახალი ამბების მიმოხილვას მოსდგნენ. ჩემი ჩათრევაც დააბირეს, მაგრამ არ ჩავყვევი და თავი დამანებეს. უნებურად, ცალი ყურით ვისმენდი საუბარს და მათცებდა მოსაუბრეთა ინტერესების წრის სიფართოვე. ყველაფერი ეტეოდა ერთად ამ წრეში: მეცნიერებაც, პოლიტიკაც, სპორტიც, ხელოვნებაც, სოფლის მეურნეობაცა და, თქვენ წარმოიდგინეთ, მუსიკა და პოეზიაც კი. ყველაზე მეტს დომენტი უკლება ლაპარაკობდა და თუმცა ბევრს ვცდილობდი ყური არ მეგდო, მაგრამ წლების მანძილზე საამისოდ გაწაფული სმენა უკვე თვითნებურად იჭერდა ყოველ შეცდომას მის მეტყველებაში. აი, მან თქვა. ევერესტზე ვერ ავაო უბრალო მომავცდავი (მოკვდავს თუ გულისხმობდა, თორემ მომავცდავი ვერც უბრალო ავა და ვერც ბრალანი, — ესეც ჩემი გონების მიერ დაუკითხავად გაცემული პასუხი იყო). მერე თქვა. რევერანსი პირველად აღმოსავლეთში ჩასახულო: მერე კიდევ სრულიად რუსეთის მიტროპოლიტენი ჩამოუყვანა სტუმრად კათალიკოსს...

მე მესმოდა ეს ყველაფერი, მაგრამ დომენტი უკლებას სასაცილო შეცდომებზე რატომღაც აღარც მელიმებოდა.

— აშხანაგებო! — თქვა მან ბოლოს

ყველას გასაგონად, — ხუთ საათზე საათზე ერთო კრებაა. გიორგი ვარლამიშვიტი დაგვესწრება და გთხოვთ არაფერ დააკლდეთ. დღის წესრიგში აქტუალური საკითხები დგას.

ეს სიტყვა, — აქტუალური, — მგონია, ერთადერთი იყო, რომელიც დომენტის არასოდეს შეშლია, და ერთი ამ საკითხთაგანი, ვიცოდი, ჩემს საქციელს შეეხებოდა. მისი საჯარო განხილვა თანამშრომელთა შეგნების დონის შემდგომი ამბულგებისა და შრომითი დისციპლინის კიდევ უფრო განმტკიცების მნიშვნელოვან საქმეს უღაოდ დიდ სამსახურს გაუწევდა.

VII

მთელი კვირა გავიდა ისე, რომ ზურაბი მე და ლევანს აღარ გვინახავს. გადაიკარგა. ასე იცოდა, როცა რაღაც მიზეზის გამო გუნებაზე ვერ იყო ბოლმე. მე არც მიძებნია, არ მეცალა; ლევანი კი თავის დროებით უმუშევრობას განზრახ იგრძელებდა, ზოგი ჭირი მარგებელია, ცოტას მაინც დავისვენებო, და ლამის ყოველდღე სათევზაოდ დაბრძანდებოდა. თითოჯერ მაინც შეუვლია თურმე ზურაბთან შინაც და სამსახურშიც, მაგრამ შემთხვევით ვერცერთგან ვერ დაუქერიო.

ზურაბის დედას ცრემლმორეთულს შეუჩივლია ლევანისათვის, რაღაცა არის მავ ბიჭის თავს, ისედაც ხომ ცოტას ჭამდა და ეხლა პირსაც აღარაფერს აკარებსო, სადილები მიფუჭდება ამ სიცხეშიო; დილას გასული გგან ღამემდე შინ აღარ ბრუნდება, არიქა, მიშველეთო...

ლევანს რაღაცნაირად მოუხერხებია ასე სერაოზულად შეშფოთებული ქალის დამშვიდება, გულში კი თურმე ეს უფიქრია: ჩვენ რაც შეგვეძლო, გავაკეთეთ, ეხლა თვითონ უნდა მიხედოს თავს ოცდაათ წელს გადაცილებულმა ბიჭმა ზურაბმაო.

ამ საკითხში ლევანს მეც სავსებით ვე-

დავით ჯავახიშვილი

მეც და ჩრდილები

თანმებოდი: სხვისი ჩარევა საქმეს უფრო გააფუჭებდა.

მთელი ამ ხნის განმავლობაში დომენტი უკლებასათვის ხმაც აღარ გამოცია. საოცარი იყო: მის მაგივრად მე მრცხვენოდა და თვალს ვერ ვუსწორებდი. სიკეთის რწმენა შერყეული მქონდა და ეს მეტად უსიამოვნო შეგრძნება იყო. ალბათ ამიტომ სხვებთანაც ყოველგვარ ურთიერთობას უნებურად ვერიდებოდი. ზოგის თვალში ჩემი ასეთი ქცევა, ცხადია, დაქვეითებით ნირწამხდარ კარიერისტად გამომაჩნდა, მაგრამ რატომღაც აღარც ამას ვდარდობდი და არაფერს საწინააღმდეგოს არ ვაკეთებდი. სამსახურში მყოფს რაღაც პატიის-მსგავსი მდგომარეობა მეუფლებოდა და მის ჩაკვლას თავაუღებელი შრომით ვცდილობდი. ამიტომაც კვირის ბოლოს ისე დავიღალე, რომ ლევანის ტრადიციულ შეკითხვაზე, სათევზაოდ ხომ არ წამოხვალო, უარის თქმაც კი დამეზარა და უსიტყვოდ დავთანხმდი.

ზურაბს არც ეხლა ეცალა საამისოდ და არც არასოდეს. ყოველგვარი სისხლისღერის მოწინააღმდეგე, იგი ნადირობასთან ერთად თევზაობასაც სასტიკად ჰგმობდა. ეს პოზა არ იყო. იგი უკიდურესი ვეგეტარიანელი გახლდათ, მაგრამ ისე ურეკლამოდ, ისე წყნარად აჩერებდა ამ საკმაოდ ძნელი დიეტის დაცვას, რომ ხშირად ეს ჩვენ, მის მეგობრებსაც კი გვაფიწყებოდა.

ბავშვობის შემდეგ აღარ მითევზავია, დავიწყებული მქონდა მისი ეშხი და, სხვების ხმას აყოლილი, თურმე ტყუილად დავცინოდი ლევანის გატაცებას. ბავშვურად ნაგემი გართობა და სიამოვნება სჭვა ყოფილა, ნამდვილი გატაცების ღრმა აზრი კი სხვა, და ამას მე იმ კვირადღეს პირველად ჩავწვდი.

ადრიათი დილის ბინდ-ბუნდში გავემგზავრეთ ქალაქიდან ლევანი და მე. ავტობუსის სავსე იყო მეთევზეებით. გულთბილი ურთიერთდამოკიდებულება და იშვიათი ერთსულოვნება იგრძნობოდა ზურგჩანთებითა და ჯოხებით შეიარაღებულ, სასაცილო ძველმანებში ამაყად

გამოწყობილ ამ მგზავრთა შორის. ლევანის წყალობით მეც არაფერი გავმალავირჩეოდი დაძინებულ და მხიარულ საზოგადოებაში, რომელშიც, რაღაც უცხო სხეულებით, მაინც ერია რამდენიმე ცუდად დაღვრემილი ადამიანი. ერთი შეხედვითაც კი ცხადი იყო, რომ ისინი უკმაყოფილონი იყვნენ რაღაცით და თუ რამეს ჰკითხავდით ან სულ არაფერს, ან უეჭველად რამეს ბრუნდებდით გიჟსებდნენ. პროფესიონალები არიანო, განმამარტა ლევანმა, ანუ ისინი, ვინც თევზს ხვალ მამასისხლად გაყიდიან ბაზარზე, ეხლა კი საკუთარ წვეწმინდაში იხარშებიან, რადგან ყოველ ჩვენგანში დაუნდობელი კონკურენტი ელანდებათო.

მერე ლევანმა სხვათაშორის მკითხა:

— როგორ გაქვს საქმეები სამსახურში?

— ძველებურად, — ვუპასუხე მე და დავეჭვი, — რატომ მეკითხები?

— ისე, — გაეცინა ლევანს, — რატომღაც დომენტი გამახსენდა, უკლებ. როგორ ბრძანდება? კვლავ არ მოსწონს შენი ლექსები?

— ერთი მაგის!... — ჩავიბურტყუნე და უცებვე დავშვიდი: ესე იგი არაფერი სცოდნია ლევანს.

ან კი საიდან უნდა გაეგო. არც იყო საჭირო. თავისი არეული საქმე მოეგვარებინა, მე ის მერჩივნა.

— რამდენი ხანია ცოლ-შვილი არ გინახავს, არ მოგენატრნენ? — მკითხა ლევანმა.

— მერე და როგორ! — მოვიწყინე მე.

— მეც მაგ დღეში ვარ, — თავი მოიქეჭა ლევანმა, — როგორმე უნდა ავაკითხო. აქამდეც ავიდოდი, მაგრამ შეშინია რამეს არ მიხვდნენ. მინდა ისე დავიწყო მუშაობა, არაფერი გავაგებინო.

— შენ რა გიჭირს. — ვუთხარი მე, — ახლოს გყვანან. მე რა ვქნა იმისშორეს წასასვლელად რომ ველარ ვიცლი? დავეჩვიე ბოლოდროს წუწუნს.

— რა უცნაურია! — ჩაფიქრდა ლევანი, — როცა ერთად ვართ, ლამის დავკამოთ ერთმანეთი, გავისტუმრებ და

მეორე დღესვე მენატრებიან. თქვენთანაც ასეა?

— ზუსტად, ზუსტად! — დავემოწმებ.

ორიოდ კილომეტრზე არც კი გვეყო ჩვენ ეს თემა სალაპარაკოდ, და თუმცა ჯერ არ იყო ამოწურული, მაგრამ ისევ, როგორც თვით ქალაქი და მასთან დაკავშირებული სხვა ყველაფერი, მალე ისიც დავიწყების ბურუსს მიეცა.

წყალთან მისვლისას ისეთი გრძნობა მეუფლება, თითქოს ყველაზე საინტერესო ადგილას მიტოვებულ წიგნს ვუბრუნდები და კითხვა უნდა გავაგრძელოო, მღელვარებისაგან ათრთოლებული ხმით მითხრა ლევანმა, როცა ბარდებში მივძვრებოდით, ფოთლებს შორის კი წყლის ლაპლაპა ზედაპირი უკვე მოჩანდა. ეს იყო დიდი მდინარის თვალწარმატაც ქალაში მწვანედ მოლივლივე ზღაპრული ფშანი.

ვიდრე მე სათევზაო კოქის სმარების წესს რამეს გავუგებდი და პირველსავე ცდაზე უსამელოდ აწეწილ ლარს გაშლის ნაცვლად უფრო აწეწავდი, ლევანის ანკესს უკვე მოსდებოდა პირველი თევზი. ის ჯერ არ ჩანდა, ჯერ ღრმად იყო, მაგრამ უკვე აშკარად იგრძნობოდა მისი სიდიდე და ძალა. ჩემი გამოუცდელი თვალისთვისაც კი მხოლოდ ამას მოასწავებდა ლევანის ჯოხის მორბეკილი, რამდენიმე წვერიც და გაწყვეტამდე დაჭიმული ჭრელ-ჭრულა ლარიც, რომელიც თითქოს თვითნებურად იქით-აქეთ მიმოდიოდა და წყლის წყნარ ზედაპირს შხუილით ჭრიდა. ამასვე მოასწავებდა თვით ილბლიანი მეთევზის ლურჯ თვალებში საფირონივით გაბრწყინებული აზარტიცა და სპორტული ჟინიც. წამსვე ნივართოვან ყველაფერი და მის გვერდით გაჩნდი. ლევანმა თვალთ მანიშნა პეპლის საჭერივით ჯოხზე წამოცმულ ღრმა ბადეზე, რომლის დანიშნულებასაც ეხლავა მივხვდი, და მზად იყავიო, გამაფრთხილა. ეს კი ნამდვილად ზედმეტი იყო, ისედაც აღვსილი ვიყავი უკვე იგივე მოლოდინით, იგივე აზარტითა და ჟინით, რაც ცოტა ხნის წინ მის თვალებში

შევნიშნე. ლევანი არ ჩქარობდა, დინჯად და ოსტატურად ხმარობდა ლარსა და ულ კოქს, ხან თავისკენ ატრიალებდა, ხან მიუშვებდა და მალე ისე დაღალა თევზი, ბედსშერივებული, წინააღმდეგობასაც აღარ უწევდა. და აი, წყლის ლივლივან მწვანე სიღრმეში ნელ-ნელა, ჯერ ბუნდოვნად, მერე და მერე უფრო მკაფიოდ, გამოინაკვთა ბუნების ძვირფასი და საოცარი განძის — ვეებერთელა კობრის ოქროსფერი სხეული. იგი თანდათან დაუჯერებლად დიდდებოდა და დიდდებოდა, და მოჩვენებას უფრო წაავადდა, ვიდრე სინამდვილეს. აი თურმე რატომ დაცნინიან ხოლმე მეთევზეებს; მარჯალაც შეუძლებელი ყოფილა უნახავად ამის დაჯერება. უკვე გარკვევით მოჩანდა კობრის სასაცილოდ მოკუმული პირი, თითქოს საკოცნელად გამზადებული სქელი ტუჩები, მისი მრგვალი და გაოცებული შუშის თვალები...

კიდევ კარგი, ვერ ხედავდა ამას ზურაბი, თორემ ხომ ცრემლებად დაიღვრებოდა. ჩვენ კი, ორი გაუთლელი მხეცი, ორი პირუტყვი, ცხოველური ინსტინქტების ორი ბრმა მონა (შენც გააფუჟა ამ ოხერმა, შე უნებისყოფო და სუსტო არსებავ), თევზით სავსე ჩანთებითა და რაღაც საოცარი, თითქმის ბედნიერების ტოლი კმაყოფილებით გულში, ვბრუნდებოდით უკან, სიციხით გათანგულ, დახუთულ და მტვრიან ქალაქში, ქალაქში რომლის არსებობა მთელი დღის მანძილზე ერთხელაც არ გამხსენებია, და რომელიც ეხლა იმ ზღაპრული კობრივით ოქროსფრად ბრწყინავდა, თანდათან იზრდებოდა და, მისგან განსხვავებით, ჩემს თვალში სულ უფრო და უფრო ულამაზო ნაკვთებს იძენდა.

ავტობუსის სარკმლის გრილ მინაზე შეუღმიყრდნობილი, ველურივით უცხოოდ გავცქეროდი ელექტრონის შუქით გაჩაჩახებულ მრავალსართულიანი სახლების აჩონჩხილ გროვას, თითქოს

დავით ჯაფარიშვილი

მზე და ჩრდილები

პირველად ვხედავდი ქალაქს, არამარტო ჩემსას, საერთოდ. გავცქეროდი და მიკვირდა, როგორ ახერხებდა მშვიდობიან ცხოვრებას ასე მჭიდროდ დასახლებული ამდენი ხალხი. თანაც რა ხალხი-მეთქი, გავიფიქრე, როცა დომენტა უკლება გამახსენდა. ლევანის ღირეპტორი გამახსენდა, ნებიერიძე გამახსენდა მაინცდამაინც... მერე რატომღაც, ალბათ ისევ ჩემი განწყობიდან გამომდინარე, უცნაური კითხვა დამებადა და იგი მთელმხარე ლევანს გავუზიარე.

— წარმოგიდგენია რა მოხდებოდა, ამოდენა ქალაქში გზას რომ არავენ უთმობდეს ერთმეორეს?

— წარმომიდგენია... — ჩაიბურტყუნა მან და მოგვიანებით დააყოლა, — ბევრი არაფერი უკლია ამას.

მაგრამ ეს ისე გაურკვევლად იყო ნათქვამი, ლევანის ბარიტონმა ისე შორეული ქუხილივით დაიგუგუნა, რომ არც კი ვიცი, მართლა მან თქვა თუ მე მომესმა.

VIII

პირველივე ხელსაყრელ მომენტში აკრძალული ილუთის ხმარებით დომენტი უკლებას თურმე თავისი ერთ-ერთი წვრილმანი საწადელისათვის მიუღწევია. დაქვეითებულთან დაკავშირებით მე ჩემი ბარჯიბარხანიანად იქვე მეზობლად გამამასხლეს და იგი მარტო დარჩა ოთახში, რომელსაც დღეიდან განყოფილების გამგის კაბინეტი ეწოდებოდა. ეს ერთი შეხედვით უბრალო ცვლილება, მეორე შეხედვით არც ისეთი უბრალო ჩანდა. თუმცა „შეხედვა“ აქ არაფერ შუაში იყო, რადგან ამ დასკვნამდე მხოლოდ ლოლიკურმა გზამ მიმიყვანა.

დიდებული საშუალებაა კაბინეტი სამუშაოდ და... დასასვენებლად. გამუდმებით ვილაციის, მით უფრო შენი ზელქვეითის წინაშე ჯდომა და საქმისათვის თავშეწირული კაცის მძიმე ნიღბის ტარება ალბათ ფრიად დამღლეულია, და ეს სავსებით გასაგები იყო ჩემთვისაც. გაუგებარი რჩებოდა თვით ის მრწამსი, რომელიც კრძალავდა ზოგჯერ მაინც ამ

ნიღბის მოხსნას. მსხვერპლი ამ გაუგებრობისა, ბუნებრივია, თავად მესხენდებოდა. ცხოვრობდა, ჰოდა აკი ვიყავი კიდევ.

უნდა ითქვას, რომ სიტყვების ეს მაღალფარდოვნება ჩემს იმდროინდელ სულიერ მდგომარეობას უკვე აღარ შეეფერებოდა და არც ვიცი ესლა საიდან ან რატომ გაჩნდა. თევზაობის შემდეგ უკვალოდ გამქრალიყო ჩემი აპათია, თუ რალაც მისი მსგავსი, და მშვენივრად ვგრძნობდი თავს ჩემს ახალ ადგილას. გარემოს ცვლილება, ასეთი ოდნავიკი, მუდამ მიყვარდა და მახალისებდა ოთახში უკვე ოთხნი ვიჯექით, ქალიც გვერდია, ხოლო ქალი ყველგან ქალია და საქმეც ამიტომ უფრო ლალად, მხიარულად მიდიოდა წინ. რაც მთავარი იყო, ესლა ისე ხშირად ვერ ვხედავდი სახეს, რომლის ერთადერთი ცრუ-ინტელიგენტური ნაკვთი-ვიწროდ მოკუმეული ტუჩები (თითქმის პირი ბლის კურკებით აქვს სავსე და მათ სათითაოდ გამოფერთხებას ლამობსო), უკვე აღარავითარ ღიმის აღარ მგვრიდა, არც ბოროტსა და აღარც უბოროტოს. არ ვიცი რამდენად სწორი ვიყავი, როცა მას სამუდამოდ დავასვი ჯვარი და ჩემი თავი სამაგიეროს გადახდაზე ფიქრითაც კი არ დავიმცირე. ალბათ ვცდებოდი და ამაშიც ისევ ღრმ თუ დამარწმუნებდა. ჯერჯერობით კი ყველაფერი რიგზე მოჩანდა, თუ არ ჩავთვლით, რა თქმა უნდა, იმ რალაც თანხას, რომელიც ჩემს ჯიბეს დააკლდა. მაგრამ რაკი უმუშევარი ლევანი მახსენდებოდა, ამაზე ხომ კრინტის დაძვრაც სირცხვილი იყო.

ცხელოდა.

ახლოვდებოდა შესვენების დრო და ყველანი მოუსვენრად ცქმუტავდნენ სკამებზე. უკვე მეც ვატყობდი, რომ საქმე აღარ გამომდიოდა, ამაო ძალას არ ვატანდი თავს და კვლავ აშკარად ვუსაქმურობდი. ვიჯექი და გუშინდელი თევზაობა მაგონდებოდა. რა კარგი ყოფილა! აქამდე სად ვიყავი ნეტა ვიცოდე! თან საქმეო, როგორც ამბობენ და თანაც — რამოდენა სიამოვნება! „თან საქმეში“ კაი ცოცხალი და ცივი ღვინო იგუ-

ლისხმებოდა. რაც ამ საღამოს ლევანთან მე და ზურაბს გველოდებოდა. არაფერი იყო ამაში ცუდი, გარდა იმისა, რომ ზურაბი თევზს არ მიირთმევდა, და რადგან ლევანთან ერთად დღეს მეც მასპინძლის როლში გამოვდიოდი, გზად ბაზარში შეველა და რაიმე ბალახ-ბუღაჩის ყიდვა მეცისრა. ბაზარი კი ბავშვობიდანვე ჭირივით მძულდა. ასე საქვეყნოდ, ასე აშკარად ვაჭრობა და ფულის მოგება რატომღაც ადამიანის დამამცირებელ, სამარცხვინო საქმედ მიმაჩნდა, მაგრამ ამ საქმის მეტისმეტად ღრმა ფესვები და, რა თქმა უნდა, აუცილებლობა მაიძულებდა ჩემი აზრი არავისთვის არ გამემხილა. თანაც ვახშამს ხომ არ ჩავშლიდი? უვახშმოდ მოწყენილი საღამო მელოდა კვლავ შინ: წასაკითხი არაფერი მეგულებოდა. ან კი საიდან, როცა საშოვნელად ველარ ვიცლიდი და წიგნი თავის ფეხით ხომ არ მობრძანდებოდა? ისიც მოუტყულობითა და დაღლილობით თუ აიხსნებოდა, რომ ჩემმა ძველმა ნაცნობმა — გულის მწიწკნელმა, ბუნდოვანმა განცდამ რაღაც ზღაპრული თავგადასავლის მოლოდინისა, ასე უდროოდ, შუა ზაფხულშივე მიმატოვა და დამივიწყა. რახანია აღარ მწვევია და არც ვეჭვობდი, ასე ძლიერ რომ მომნატრებია. თურმე ველოდი. ორმაგი პერსპექტივისა არ იყოს, ესეც ფრიალ საინტერესო მოვლენა ჩანდა: მოლოდინი მოლოდინისა. ეჰ, რას არ მოიგონებს გადაღლილი კაცის გონება!..

ჩემი ფიქრის ძაფი მოულოდნელმა ნიავემა გაწყვიტა. ძლივს მივხვდი, რა უნდოდა ამ დახუთულ ოთახში ნიავეს. თურმე ტატას შემოჰყოლოდა, ჩვენს მზახველ ქალს, რომელმაც ჩვეულებისამებრ ჩამიქროლა გვერდით და ეხლა უკვე შუა ოთახში უძრავად იდგა. პოზაც და გარეგნობაც მას ნამდვილი მანეკენისა ჰქონდა: მაღალი კოხტა ფეხები, არაბუნებრივად წვრილი წელი და კისერი, დახატული თვალები და ყალბი ღიმილი... მაღლა აწეულ გრძელთითა ხელში კი კაცის საზაფხულო, მოყვითალო ფერის ფეხსაცმელი ეჭირა.

— ბიჭებო, ხომ არავის განდათ? — თქვა მანეკენმა, მერე გაცოცხლდა და ნარნარად, ასოთხმოცი გრადუსით ანუ ჩემსკენ შემოტრიალდა, — ჩემ ძმას ვუყიდე და დიდი მოუვიდა. იქნებ ვინმეს მოგერგოთ.

— არა, გმადლობთ, ხომ იცი მე რამოდენა ფეხები მაქვს, — ვთქვი და ხელები განზე გავშალე, ისე როგორც ლევანმა იცოდა ხოლმე თავის დაქვრივი თევზის აღწერისას.

ტატა კვლავ ასოთხმოცი გრადუსით შეტრიალდა და ზურგი მაჩვენა.

გამეცინა.

დიდი ხანია ყურადღება მივაქციე ამ უცნაურ გარემოებას, რომ რაღაც მეტისმეტად ხშირად ყიდულობდა იგი თავის ძმისთვის ხან ფეხსაცმელს, ხან პერანგს, ზოგჯერ პალტოსაც და თითქმის მუდამ მის ძმას დიდად მოსდიოდა, ანდა პატარად. იქნებ მართლა ასე იყო. ყოველნაირად ვცდილობდი ჩემი გულისამრევი ეჭვის გაფანტვას, ვიდრე ერთხელ ტატამ ტრანზისტორი არ შემომთავაზა. აქ კი კვლავ ლოდინა წამომეშველა: რაგინდ ციკქნა ყოფილიყო, ხომ არ შეიძლებოდა ტრანზისტორიც პატარად მოსვლოდა მის უიღბლო ძმას? დიდად, ყოველშემთხვევაში, ნამდვილად ვერ მოუვიდოდა. და მას შემდეგ ჩემთვის ყველაფერი ნათელი გახდა. მიუხედავად ამისა, მე ვიტანდი მას, მის თანამშრომლად ვითვლებოდი და ვესალმებოდი. აბა რა მექნა? როგორც შემიძლო, ვებრძოდი კიდევ: არაფერა მიყიდილა მისგან არასოდეს, თუმცა არც ისეთი დიდი ფეხი მქონდა. ბრძოლის სხვა ჭერებები ჩემთვის უცნობი იყო და მათ სწავლას ვერც ვერავინ მაიძულებდა. ყველა რომ ჩემსავით მოქცეულიყო, საკმევც ამით მოთავდებოდა, მაგრამ ამას რეალურად სჭიროდა. თუ — აგიტაცია, რაც გენებოთ ის დაარქვით, მე კი, რა კქნა, და, საამისო ნიჭი და უნარიც არ დამყოლია.

დავით ჯაფარიშვილი

წმ. და ჩრდილები

— ჩაო! — თქვა ტატამ, მოყვითალო ფეხსაცმელი იღლიაში ამოიჩარა და ამჯერად გაწბილებულმა დატოვა ჩვენი ოთახი; კვლავ ნიაგს ველოდი, მაგრამ, თითქოს ჯიბრზე, წელა ჩამიარა.

უფრო მნიშვნელოვანი რამ ამ დღეს ინსტიტუტში აღარ მომხდარა. ეს იყო მხოლოდ, რომ ზურაბს დავურეკე; როგორც იქნა, ადგილზე დამხვდა; ვახშამზეც, ბოლოსდაბოლოს, დავიყოლიე; და ამ პატარ-პატარა წარმატებებმა კვლავ გუნება გამომიკეთა, საზეიმო განწყობილებაზეც კი დამაყენა. გადავწყვიტე შინაც გამეველო, მებანავა და სუფთად ჩამეცვა. ამიტომ, სამუშაო დღის დამთავრებისთანავე, დაუყოვნებლივ გავეშურე ბაზრისაკენ.

დილის აქეთ უნახავ დომენტი უკლებას მაინც გამოესწრო ქუჩაში ჩემთვის, უცაბედად მოვკარი თვალი ხალხის ნაკადში: მტვრიან ტროტუარზე, ჩემს წინ, თაფლით გამაძლარი დათვივით კმაყოფილი მიჰქნდნენ. ხელში შავი ტყავის გვერდებგამოხვერილი პორტფელი ეჭირა, ფეხზე კი ახალთახალი, მოყვითალო ფერის საზაფხულო ფეხსაცმელი ეცვა.

IX

— დამშვიდდით, მეგობრებო, ცოლის თხოვნა გადავიფიქრე! — თქვა ზურაბმა და ღვინო ისე უცებ გადაკრა, თითქოს რაღაც მწარე წამალს წყალს აყოლებდა.

ჩვენ ნახევრად შიშველები ვისხედით პატარა, სუფთა სამზარეულოში, რომელიც, ისევე როგორც მთელი ბინა, უმუშევარ ლევანს უსაქმობისაგან კვლავ ძველებურად დაეწკრილ-დაელაგებინა. თეორ, უსუფრო მაგიდაზე საგულდაგულოდ გაწყობილი ვახშამი კარგი ნახატივით თვალის დამტკბობი და ესთეტიური სიამოვნების მომგვრელი იყო. ლამაზად ელავა მოხარშული ცოცხალი თევზზე, ზურმუხტისფრად ხასხასებდა მწვანის გროვა, ქარვასავით ელვარებდა ელექტრონის შუქზე ჭიქებში ღვინო და დამსრულებლად ამშვენებ-

და ყოველივე ამას გრძლად გაწვდილი დაბრაწული შოთი. ხელის ხლებაც აფსუსი იყო რამის, არამცთუ ჭამა. და თუმცა უნებურად აღძრულმა მადამ ბოლოს მაინც თავისი გაიტანა და ეს მხატვრულად სრულყოფილი მცირე შედეგარი მკვეთრად შეცვალა, ესთეტიკის კანონები ამითიც კი არ დარღვეულა. უბრალოდ, ერთი ნატურმორტის ნაცვლად მეორე გაჩნდა: თევზის ხერხემალი, დატეხილი პური, დაღვრილი ღვინო...

თამადა — ლევანი თავის ჩვეულებას არ ღალატობდა და კვლავ ღოზუნებებსავე გვაყრიდა ზედიზედ სადღეგრძელოებს, ეს სილამაზეს კაუმარჯოსო, ეს — კაცობასო, ესეც კიდევ — პატიოსნებას და სისპეტაკესო... მაგრამ ამ მოკლე-მოკლე სადღეგრძელოებს ზურაბის ვრცელი კომენტარები აღარ მოსდევდა და სმა მეტად ჩქარი და უაზრო გამოგვიოდა. ჩვენი ბედი, რომ ღვინო ყინულივით ცივი იყო, ჭიქები კი — ზომავზე მცირე, თორემ ლევანი თავისას არ იშლიდა, არ გვიჯერებდა, სვამდა და სვამდა, თან გვაძალებდა, თითქოს ჩვენც მასავით უძირონი ვყოფილიყავით. როგორც მოსალოდნელი იყო, სიყვარულს გაუმარჯოსო, თქვა ბოლოს, და აქამდე მღუმარედ მყოფი, სახეგაფითრებული და ნაღვლიანი ზურაბი, ისე უცებ გამოცოცხლდა, გეგონებოდათ, ამას ელოდაო. ან იქნებ მართლაც ასე იყო, არავინ იცის. გამოცოცხლდა კია, მოწყენილობა შემოიბერტყა, შუბლზე ბოლო დროს გაჩენილი ახალი ნაოჭი ისევ გაუქრა და, თუ არ მომეჩვენა, ფერიც მოუვიდა თითქოს სახეზე.

— დამშვიდდით, მეგობრებო, ცოლის შერთვა გადავიფიქრე! — თქვა რიხიანად, მაგრამ ღვინო ისე ჩქარა გადაკრა, მივხვდი, ამის თქმა არც თუ ისე გაუადვილდა.

უთქმელობა ალბათ უფრო ეძნელებოდა. მხოლოდ ამით ვხსნიდი მის უეცარ და შესამჩნევ გამოცოცხლებას.

— მაშ გადაიფიქრე? — ვთქვი დროის მოსაგებად და უფრო კი — ამ მოუ-

ლოდნელი ამბით გამოწვეული სიხარულის დასამალად.

— რა გეჩქარებოდა? — გაუბედავდა თქვა ლევანმა, მხოლოდ იმისათვის, რომ რაღაც ეთქვა.

ზურაბი ჩუმად იჯდა, შემოგვცქეროდა თავისი სულთამხილველი ჭროლა თვალებით და მათში რაღაც ღიმილის-მაგვარიც კი მომეჩვენა. გავიდა ხანი. იგი კვლავ სდუმდა, იმედს არ კარგავდა და მოთმინებით ელოდა, როდის დაგვიბრუნდებოდა გულწრფელობისა და პირდაპირობის უცებ რატომღაც დაკარგული უნარი. მისი იმედი არ გაცრუებულა.

— რატომ გადაიფიქრე? — მომესმა შეკითხვა.

მერე მივხვდი, რომ ეს ცივი და უცხო ხმა, თითქოს კვლავ მტრული და დაუნდობელი, მე მეკუთვნოდა. ლევანმა გოცებულმა გამომხედა და გაისუსა.

— ეჰ! — თქვა ზურაბმა, — ძნელი ამის ასე მოკლედ თქმა.

— შენც აიღე და გრძლად გვითხარი, სად გვეჩქარება!? — გამოსავალი ნახა ლევანმა.

— არც კი ვიცი, რითი დავიწყო... — მკითხავევით ჩააშტერდა ზურაბი ქიქში ღვინოს. — თითქოს ლიბრი მქონდა თვალებზე გადაკრული და... მერე ისე უცებ მომშორდა... ძალიან უცნაური შეგრძნება იყო...

— მაინც, რა მოხდა? — წავეხმარე მე.

— ისეთი არაფერი... — ლაპარაკი უჭირდა ზურაბს, — არ გეწყინოთ და... მიუხედავად თქვენი გაფრთხილებისა მე მაინც ვაპირებდი მანანას ცოლად თხოვნას... ჯერ კიდევ გუშინდელამდე... რომ იცოდეთ, როგორ მიყვარდა... მე თვითონ მიკვირს ეხლა... აღარც კი მჯერა...

— მერე!? — წავეხმარე კვლავ.

— მერე არაფერი... გუშინწინ სახლში მყავდა, გუშინ კი... მე ვიყავი მათთან... ეს იყო და ეს!

— და ერთი მისვლა-მოსვლა საკმარისი აღმოჩნდა იმისათვის, რომ... — და-

იწყო ლევანმა, მაგრამ ზურაბმა დაიწყო წყვეტინა:

— წარმოიდგინე! — ჩაიცინა მან, — საკმარისი და ცოტა მეტიც!

— რა მოხდა ისეთი? — ჩააცივდა ლევანი.

— ხომ გეუბნებით, არაფერი! — უცბათ აღელდა ზურაბი და, როგორც იქნა, ალაპარაკდა, — არაფერი მომხდარა, მაგრამ ერთი გაჩვენათ რა ხალხი ყოფილა მისი მშობლები. დედა — ყვავილებიან, ქყეტია ატლასში გამოსვეული, გულისამრევი პრეტენზიებით სავსე დედაკაცი. მამა — უნაკლო ევროპულ ტანსაცმელში გამოწყობილი ყასაბი თუ ჩარჩი-ვაჭარი, რაღაც საშუალო ამათ შორის, ნამდვილი ბაყბაყდევი, ღიბით, ღაბებით და სხვა აუცილებელი ატრიბუტებით. ნეტა გენახათ, როგორ მუშტრის თვალთ ამზომ-დამზომეს, საქონელივით, როგორ ურცხვად, დაუფარავად გადახედეს ერთმანეთს და, მათხოვარიო, უხმოდ შემადასეს. მერე ისე საქმიანად გამომკითხეს სად ვმუშაობ, ხელფასი რამდენი მაქვს, ბინა — როგორი, გეგონებოდათ, სამსახურში მიღებენ და ანკეტას მივსებენო. ერთხანს კიდევ ვიკავებდი თავს, მერე უცებ წარმოვიდგინე საწყალი დედაჩემი მაგათ გვერდით და... ყველაფერი ამით დამთავრდა. მაგრამ ვინ იცის, იქნებ კიდევ რამე მეღონა, მანანას რომ... თვითონ მანანას რომ არ ჩაეჭრო იმედის უკანასკნელი ნაპერწკალი ჩემს გულში. რა სხვანაირი იყო, როცა დედაჩემს ესაუბრებოდა, ვითომ მორცხვად თვალეზღაბრილი, და როგორ შეიცვალა თავის სახლში, თავის ჩვეულ გარემოში მოხვედრისთანავე. იქ ვეღარ შეამჩნია, ეტყობა, როგორ ჩამოსძვრა ნიღაბი და ნამდვილი სახე როგორ გამოაჩინა. ვუყურებდი და არ მჯეროდა. ნუთუ ეს ის იყო, ვინც მე მიყვარდა!?... მოკლედ... დავკარი ფეხი და წამოვედი. მაინც გამომაგდებდნენ, ამას თქმაც არ უნდა... უხ, რა ჭორიყანა დედაკაცივით

დავით ჯაფარიძე
მეა და ჩრდილები

აგლაქლაქდი! — უეცრად გაუბრაზდა თავის თავს ზურაბი, მუშტიც კი მოუღერა თავის ორეულს ყბაში დასარტყმელად, — აღარ მინდა არაფრის გახსენება! სისხლი მემღვრევას! მორჩა, გათავდა! მოდიო, დავლიოთ!

— მოიცა! — გააჩერა ლევანმა, — ერთი რამე კიდევ გვითხარი და მერე მართლა მოვრჩეთ ამაზე ლაპარაკს. სად გაიცანი, ან ასე უცებ როგორ შეგიყვარდა?

— აბა რა ვიცი! — ზურაბმა ბრაზისაგან კბილები დაკრიჭა, — ჩემი სისულელე... — მერე ცოტა დამშვიდდა და გააგრძელა, — ეტყობა, ჩემისთანა ხალხს უფრო მოსდის ასეთი შეცდომები, ვიდრე აცვენილებს. თითქოს პირიქით უნდა იყოს, მაგრამ ასეა. ერთი სიტყვით, რაღაც ოხერი ბანკეტის მერე სახლში გავაცილე... ნასვამი ვიყავი... ერთხელ მაკოცინა, პოდა... ჭკუა დავკარგე...

— ეხლა, ხომ დარწმუნდი ერთხელ კოცნა რომ არა კმარა?! — იხუმრა ლევანმა.

და, მოულოდნელად, ზურაბმა გულიანად გაიცინა, მერე ჭიქას ხელი სტაცა, მალლა ასწია და მღელვარედ თქვა:

— მოდიო, ძმებო, ჩვენ გავვიმარჯოს! ვერაფერს დავეშორებინეთ ცხოვრებაში! ერთად გვევლოს! სულ, ბოლომდის! შორს ჩვენგან ყოველგვარი სიბილწე და უწმინდურობა!

ჭახ! — გაისმა სამი ჭიქის დაჯახების ხმა და სამივემ ერთად დავლიეთ, როგორც მოითხოვა თვითონ ზურაბმა.

* * *

მსუბუქად და რბილად მისრიალებს აღმა საბაგირო გზის მოქანავე, კრელი კალათი. ზაფხულის ადრიაინი, გრილი დილაა. გამაყრუებლად ჭყივჭყივებენ ცაში ჩიტები, ბზუიან ფუტკრები, არ არსებობს მათთვის უქმე დღე.

ქედს, რომელიც აღმოსავლეთის მხრიდან დინოზავრივით წამოსდგომია თავს ჯერ კიდევ მძინარე ქალაქს და რომლისკენაც ჩვენ გვზი გვიჭირავს,

მთაწმინდა ჰქვია. ეს ძველთაძველ ტურის სახელი სასწაულებრივ შემორჩენია მას ნგრევისა და შენების, მეცნიერული და ტექნიკური პროგრესის ამ თავბრუდამხვევ, ხმაურიან საუკუნეში. მრავლისმოწამე ბრძენი მოხუცის თვალით დაცქერის იგი თავის ფერხითი ნებიერად გაწოლილ ქალაქს, მის ახლადმორწყულ, მწვანეში ჩაფლულ, ჩრდილიან ქუჩებს, აქა-იქ კოხმანებივით შემორჩენილ პატარ-პატარა ძველებურ სახლებსა და ხარაჩოებიან თუ უკვე დამთავრებულ მრავალსართულიან წოწოლა შენობებს, რომლებიც მას მგონი სიმადლეში ეჯიბრებიან, მაგრამ აქედან მხოლოდ სასაცილო კოლოფებს ჰგვანან.

ბევრისმთქმელია კაცისათვის მთაწმინდიდან გადაშლილი ქალაქის ხედი, მისი წარსულის, მისი აწმყოსა და მომავლის ერთიანობა თვალნათლივ მოჩანს, და თითქოს მთელი სამყაროს მარადიულობაც უფრო იგრძნობა.

დრო დიდ და უთავბოლოდ შეკრულ წრეს მიუყვება. არაფერი ხდება პირველად, არც უკანასკნელად. ამოდის მზე, მზე ჩადის და ისევ ამოვა.

— აგვე ჩემი სახლი, — ამბობს ზურაბი და თავისი ჭროლა თვალებით სივრცის რომელიღაც წერტილს ჩამტერებია.

— ჩემსას ვერ ვხედავ, — ამბობს ლევანი და თავის მუქ ლურჯ დიდრონ თვალებს ამოიდ ჭუტავს.

მეც ეხლა მხოლოდ სივრცეს ვხედავ, უსაზღვროსა და მარადიულს, და ვერც ერთი მისი წერტილი ჩემი თვალის — ზუნების ამ ზელთუქმნელი ოპტიკური მოწყობალობის ფოკუსში ვერ მოძიქცევია. ან რა საჭიროა!? განა ეს არ არის სწორედ ჩემი სახლი, აი ეს ცა, თავისი ჩახჩახა მზითა და, აი ეს მიწა, თავისი მუქი შავი ჩრდილებით!? რა დაუმსახურებელი, ნაჩუქარი ბედნიერებაა მასში ცხოვრება და რა სიმდაბლეა, რა უმადურობაა ამიტომ ნატვრა უკეთესისა!

— ეჰ! კვირა დღე კი გამაცდენინეთ და! სათევზაოდ მაინც წავსულიყავით!

— თავს იქეპავს ლევანი, რომელიც ზე-
ლიდან ახალ სამსახურს იწყებს, და ამ-
წუთას მე მას ვერ ვიტან.

— გინდათ, ფეხით ჩავიდეთ უკან!?
— გვთავაზობს ზურაბი და ქედის ფერ-
ღზე ჩამავალ ბილიკს თვალით მიჰყე-
ბა.

— წავედით! — უხარია ლევანს. მას
ხომ უნაკესოდ დიდხანს დგომა არ შეუ-
ძლია.

სამივენი ნელ-ნელა მიეცევიან დალ-
მართს. კლდოვანი ბილიკი ძეძვნარებში
მიიკლავება. ვიცი, გზად პანთეონი უნ-
და შემოგვხვდეს ფლატეს ძირას მიუუ-
ხუდი ეკლესიის მყუდრო ეზოში ხალ-
ხის რჩეულ შვილთა წმინდა ძვლები გა-
ნისვენებენ. მათი სულიც, ჭერჭერობით,
აქა ტრიალებს. აქედან მიაქვს იგი ნიავს
და ქალაქს აკმევს. ვიცი ისიც, რომ ისი-
ნი აქ სიცოცხლეშივე არ დამკვიდრებუ-
ლან, მხოლოდ ზოგნი და იშვიათად, არ-
სებობის უნეტარეს ან უმძიმეს წუთებში
მცირე ხნით თუ ამოვიდოდნენ, დანარ-
ჩენ დროს კი, სისხლნარევი ოფლად გა-
დვრილნი, ძველი ქალაქის ძველ მტვერსა
და ჭუჭყლს იღწვოდნენ. და მიუხედავად
ყველაფრისა ბოლომდე წმინდად მოი-
ტანეს თავისი სახელი.

ძლიერ გამიწია უცებ გულმა ქვემოთ-
კენ. თითქოს ისევ აჩქარდა დრო, თით-

ქოს ჩემი წილი ქვეშა სადაცაა ჩაიდრე-
ბოდა.

— წავიდეთ აქედან! — გაღიზიანებუ-
ლი ვეუბნები მდუმარ მეგობრებს, —
ალარ შემიძლია სასაფლაოზე ამდენხანს
ყოფნა!

ჭერ ოდნავ გაკვირვებულნი შემო-
ცქერიან ჩემთვის საყვარელი მათი თვა-
ლები, და მერე, უმაღ, სრული ურთი-
ერთგაგების ესოდენ იშვიათი შუქი
ბრწყინდება მათში.

სამივენი უნებურად ვუჩქარებთ ნა-
ზიჯს, ლამის სირბილით მივუყვებით ქა-
ლაქისაკენ ძეძვნარებში ჩაკლავნილ ბი-
ლიკს.

დაუღალავად ფუსფუსებენ ფუტკრე-
ბი ჩვენს გარშემო მოკამკამე სუფთა ჰა-
ერში, გულთეთრა მერცხლები ჟრიაბუ-
ლით იკლებენ ზეცას.

ზაფხულის თაკარა მზე ამოდის მთა-
წმინდის ზურგიდან და ბეჭებს მით-
ბობს. ვიცი, დაცხება, თანაც მალე,
მაგრამ რატომღაც ალარ ვნატრობ
ჩრდილს, ალარ ვნატრობ მის სასიამო-
ვნო და მაცდურ სიგრილეს. მიხარია, რომ
მზე თავის ზენიტს უახლოვდება, რომ
ვერაფერი შეაჩერებს მის მეფურ
მსვლელობას. მიხარია, რომ დადგება
უჩრდილო და ცხელი შუადღე.

თამაზ ჯიბლაშვილი

უკანასკნელი სახსოვარი

პირველი დღე

გადასასვლელთან შაოსანმა ქალმა შეიცადა, აქეთ-იქით გაიხედა და მწვანე შუქნიშანი რომ აინთო, ქუჩა გადაჭრა. მოხუცი უჭოხოდ მიდიოდა, მხნედ მიაბიჯებდა, ჭაღარა თავი მაღლა აეზიდა და სიარულის დროს შორს იცქირებოდა. გამვლელები მორიდებით იხევდნენ უკან, როცა მოხუცი მათ წინ ჩაივლიდა.

დედაკაცი ყოველთვის ერთ დროს გამოდიოდა გამზირზე, ერთ ადგილზე გადასჭრიდა ქუჩას, დაუცდიდა შუქნიშანზე მწვანე ფერს და მერე ხალხში ერეოდა.

ქალი უხმოდ თითქოს ვიღაცას ეძებდა, გამვლელ-გამომვლელს ათვალიერებდა. მან უკვე მეორედ შემოუარა მოედანს და ისევ გამზირისაკენ გამობრუნდა.

ხალხი მაღაზიების დიდ ვიტრინებში ბრჭყვიალებდა: ჭგუფ-ჭგუფად შეკრებილი ახალგაზრდობა გუშინდელ ფეხბურთზე ლაპარაკობდა.

ასფალტზე უამრავი ჩრდილი დატოვებული იყო.

უამრავი მინქანა დასრიალებდა გამზირზე.

მოხუცი ისევ მხნედ მიაბიჯებდა და აბრეშუმის შავი თავსაფრიდან ჭაღარა მოუჩანდა.

რუსთაველის გამზირი არ არის გრძელ

ლი, გრძელია გზა, რომლითაც მოხუცი მიდის. მოხუცს ყოველთვის უთმობენ გზას.

შავი თვალელები უყურებს ადამიანებს და ეძებს. მისი თვალეების მსგავსი თვალეებიც უყურებენ მას, მერე ყველას თვალეები უყურებენ ერთმანეთს და ერთი თვალის დანახულივით წარმოადგება სამყარო, სამყარო, სადაც ამდენი თვალი და სიცოცხლეა.

ქალმა დაკეტილ მაღაზიებს ჩაუარა. ფოტოატელიეს ვიტრინის წინ შეჩერდა. ვიტრინის შუაგულიდან ახალგაზრდა კაცის მომღიმარე სახე იცქირებოდა. მოხუცმა თვალეები მოიჩრდილა და სურათის წინ გახევდა.

ვიტრინის შუაგულიდან ახალგაზრდა კაცის გაორებული სახე მირაჟით მოგონებამ შემოიჭრა.

ვაჩე...

ქალს ყელი გაეხერხა:

იგი მატარებლის ფანჯრიდან ხელს იქნევდა და დედას ყვავილებს ესროდა. ბაქანი ვაგონების გრძელ რიგს ასვდებოდა. თვალგამშრალი დედა ვაჩეს გასცქეროდა, ვაჩე ილიმებოდა. ფანჯრებში გადმოყუდებული ბიჭებიც ილიმებოდნენ. ისინი ყველანი ილიმებოდნენ, დაბლა ბაქანი ქვეითებდა.

სასულე ორკესტრი საზეიმო მარშს უკრავდა.

მაღალი ოფიცერი ბიჭებს ვაგონებში ერეკებოდა.

მატარებელი ნელ-ნელა დაიძრა.

დედა გახევებული იდგა.

ვაგონის უკანასკნელი ნათურა სიბნელემ ჩაყლაბა.

ხალხი დიდხანს გუგუნებდა. მერე ბაქანი დამშვიდდა და დაიშალა.

დედა ისევ ერთ ადგილზე იდგა. შორს, წყვდიადიდან ორთქლმავლის კივილი ისმოდა, ჩაბნელებულ სადგურზე გატოტვილი ლიანდაგები გასაყართან ბრჭყვიალებდა.

... მოხუცი ვიტრინის წინ ქვითინებდა.

მოსახვევში ავტომანქანამ უადგილოდ დააპიპინა. სპორტულმა მოტოციკლმა გულისწამლებად გაიგუგუნა. მოხუცის ზურგსუკან ახალგაზრდა კაცმა ზედიზედ დააცემინა.

შაოსანი ქალი ფოტოატელიეში შევიდა.

ფოტოგრაფი, მიცვალებულის სურათს ხელმეორედ რომ უკეთებდა რეტუშს, ფეხზე წამოდგა.

დედაკაცი არ მისალმებია, ისე ჰკითხა:

— აი, იქ ვიტრინის შუაში რომ ახალგაზრდა კაცის სურათია, ვერ მომცემთ?

ფოტოგრაფმა სათვალე მოიხსნა, მერე გაიკეთა და რატომღაც მაინც ისევ სათვალის ზემოდან გადმოიხედა.

— მერედა, თქვენ ვინ ბრძანდებით?

— მე იმ ყმაწვილის სურათზე გეუბნებით, შეგიძლიათ მომცეთ? უფრო სწორედ, მომყიდოთ? რა ღირს? — ქალმა ხელჩანთა გახსნა.

— ჩვენ ვიტრინიდან სურათებს არ ვყიდით. — ფოტოგრაფმა მარჯვენიდან სატირის სამკლაური წაიძრო და მაგიდაზე დალო.

— ექნებ ცალკე დამიმზადოთ, ორმაგად გადაგიხდით.

— კანონით იკრძალება...

— რა იკრძალება კანონით?

— სხვისი სურათის...

— დამიმზადეთ ერთი სურათი.

— არ შემიძლია.

მოხუცს შუბლი მოეკმუხნა, თვალები ბრაზიანად აუწყლიანდა.

— მისამართი მაინც მითხარით, სად ცხოვრობს ის ყმაწვილი.

ფოტოგრაფმა მხრები აიჩეჩა და მეორე კარში მიიშალა. ქალი დიდხანს იდგა მარტოდმარტო და კედლებიდან მოღიმარ სურათებს ათვალიერებდა. ცოტა ხნის შემდეგ ფოტოგრაფმა წვრილი, წოპწოპინა თავი გამოჰყო და სხვა ხმით თქვა:

— მისამართი არ არის.

ქალი ქუჩაში გამოვიდა.

მეორე დღე

მოხუცი ისევ აეიფივებულ გამზირზე დადიოდა. დღეს ოთხჯერ ჩაუარა ვიტრინას და თითო საათი იდგა მის წინ.

ლამდებოდა. რუსთაველის პროსპექტზე ლამპიონების გრძელი რიგი ჩახახებდა. უსაქმო ხალხი მავთულებიდან აწყვეტილ ტროლეიბუსის ბიგელებს ათვალიერებდა. ტროლეიბუსის ვატმანმა ბიგელზე გამობმული მძიმე თოკი აჭიმა, ბიგელი ჰაერში აქანავდა და თავის ადგილზე ჩაჯდა. ტროლეიბუსი წავიდა.

მოხუცი იდგა ფოტოვიტრინასთან და ყელი ებერებოდა. ფოტოგრაფმა ატელიე დაკეტა და წავიდა. ქადრის გამხმარ ფოთლებს ნიავე ჰაერში მიაფარფატებდა. რადიორეპროდუქტორი, რომელიც მაღალ ბოძზე ეყიდა, მოსკოვიდან ფეხბურთის მატჩის რეპორტაჟს გადმოსცემდა. პროსპექტი უამრავი ხალხით გაიქედა.

მოხუცი ოცდაცხრა წელიწადი ეძებდა.

ექებდა ყველგან და ყოველთვის.

ექებდა დღისით და ღამით.

ზამთარ-ზაფხულ, ღარსა და ავღარ-ში...

დედას უხაროდა ბევრი ხალხი იგი ყველას გაბრწყინებული თვალებით შესციცინებდა და უხაროდა.

თამაზ ჯიგლაშვილი

შაანასანიძის სახელობარი

დედის გულს ცოტა უხარია.

იქ ფოტოატელის ვიტრინიდან ახალგაზრდა კაცის მოღიმარე სახე იცქირებოდა. ეს ვაჩეა, ოცდაცხრა წლის წინ წასული ვაჩე!

გამზირზე უამრავი ვაჩე დადის. დედა მათ უყურებს და გულისში მკერდში ძარღვები ენასკვება.

ხელჩანთა დაუვარდა. მოქიფივე ბავშვები ხელჩანთას ჩააფრინდნენ. ბავშვებს უნდათ პატივი სცენ მოხუცს და ერთმანეთს უშლიან. მოხუცი მათ დასცქერის და ცრემლგაბრწყინებული თვალები უციმციმებს. ათი ბავშვი ერთად აწვდის ხელჩანთას. ბავშვებს ლამაზი ხელები აქვთ.

ხელები... დედისკენ გაწვდილი ხელები... მერე ეს ხელები ერთბაშად გაიზარდნენ, დაკოვრდნენ და, როგორც მაშინ, ორმოცდაერთში, ცას შეჰღალადეს.

მოხუცი ქუჩის მეორე მხარეს გადავიდა, ბაღში შეუხვია. გრძელ მერხებზე ორ-ორი წყვილი იჯდა და ხმაგაკმენდილები სიბნელეში იცქირებოდნენ.

შოსანმა ქალმა ბალი გაიარა და ქვევით, სიბნელეში, მერხი მოძებნა. მერხზე ხნეირი ქალი და კაცი იჯდა, ალბათ ცოლ-ქმარი. ისინი არ ჰკოცნიდნენ ერთმანეთს, არც ეხვეოდნენ, ალბათ თხუთმეტი-ოცი წელიწადი მაინც არ ეკოცნათ ერთმანეთისათვის. შოსან ქალს მათ გვერდით დაჯდომისა არ მორიდებია. როცა მოხუცი სკამზე გასწორდა, ჯერ ქალმა გაიღვიძა, მერე — კაცმა.

ცოტა ხნის შემდეგ ცოლ-ქმარი ბანცალ-ბანცალით წავიდა. მოხუცი მართო დარჩა. სკამის საზურგეს მიეყრდნო და ფიქრს მიეცა. საზურგეს უკან კიბარისების და ნაძვის ბუჩქების იქით ალბათ კიდევ იდგა მერხი. სიბნელიდან გარკვევით ისმოდა ხმა:

— ავთო!

ავთოს ხმა არ ამოუღია.

— ნუ დამღუპავ, ავთო!

ქალის სასოწარკვეთამ მოხუცს გული აუთრთოლა.

— არა.

— გევედრები, ავთო.

— რა გინდა ჩემგან? — ვაჟის ხმაში მუქარაც გაერია.

— მალე ბავშვი მეყოლება.

სიჩუმე.

— გესმის, თორემ...

— რა თორემ?

— მომკლავს მამაჩემი.

— მერე მე რა ვქნა?

ქალმა ამოისლუკუნა, ეტყობა ტირილს აპირებდა.

— ჩემი ცოდვა მოგეწევა.

— თუ გინდა მიჩივლე.

ქალი ატირდა.

— ხომ იცი, ვერ გიჩივლებ, ვერ გიჩივლებ!

— რატომ ვერ მიჩივლებ? — ვაჟის ბრაზიანი, ჩახრინწული ხმა უფრო ჩაყრუვდა.

— იმიტომ რომ მიყვარხარ.

— მეც მიყვარხარ.

— ჰოლა...

— თავი დამანებე. ეხლა მაგის დრო არ არის.

— მე კი როგორ მიყვარხარ.

— წავიდეთ, ბიჭები ძელოდებიან. სხვა დროს ვილაპარაკოთ.

ქალის ტირილი კარგა ხანს ესმოდა მოხუცს. ბალი თანდათან ცარიელდებოდა და მშვიდდებოდა. მოხუცმა დაინახა, როგორ გამოვიდნენ ბუჩქებიდან ავთო და მოტყუებული ქალი. ავთო სხვა მხარეს წავიდა, ქალი — სხვა მხარეს. ქალი ხელებში თავჩარგული მიდიოდა და კვითინებდა. მოხუცი ფეხაკრეფით გაჰყვა ახალგაზრდა ქალს. ახალგაზრდა ქალი გასასვლელთან ცემენტის სვეტს აეკრა და უფრო აზლუქუნდა. შოსანმა დედაკაცმა სახე დაუქირა, თვალებში ჩახედა და ჩურჩულით უთხრა:

— ნუ ტირი, ბედნიერ... ხარ. შენ ახლა უნდა გააჩინო, მე მისი საფლავიც არ ვიცი. ნუ ტირი, შვილო, სიცოცხლეს გაფრთხილება უნდა.

ქალი ზლუქუნით წავიდა.

მაღალი სახლების საწვიმარი ღარი-
დან წყალი მოთქრიალებდა. წყალი
ტროტუარის ფილაქნიდან პირდაპირ
ქუჩაში გადიოდა და სანიაღვრე ქაში
მიშუოდდა. ადამიანები კედელკედელ
გარბოდნენ და წვიმას ემალებოდნენ.
წვიმა მაინც ასველებდა ადამიანებს. გა-
ლუშულები სადარბაზოებში იმალებ-
ოდნენ და წვიმის გადაღებას უცდიდ-
ნენ.

შაოსანი, ქოლგიანი ქალი წელგამარ-
თული მიდიოდა, იგი არც კედლებს
ეფარებოდა და არც სადარბაზოებში
იმალებოდა. ამ ქუჩაზე არავინ იცნობ-
და ამ ქალს. ეს ქალი ამ ქუჩაზე პირვე-
ლად მიდიოდა. სეირის საყურებლად
ფანჯრებს მომდგარი მაცხოვრებლები
ხედავდნენ მარტოდ-მარტო მიმავალ შა-
ოსან ქალს. ფანჯრებზე წვიმის წვეთები
იღვენთებოდა და ამიტომ ვერავინ ხე-
დავდა ქალის სახეს.

წვიმამ სწრაფად გადაიღო, ხალხი ქუ-
ჩებში გამოიშალა. წვიმისაგან აბრწყვი-
ლებულ ასფალტსა და გრანიტზე ადამ-
იანის ლანდები ალიცლიცდა მოხუცმა
ქოლგა დაკეცა. ტროლეიბუსის გა-
ჩერებასთან შეიცადა. ტროლეიბუსმა
დააგვიანა. შეჩვეულად ხალხი ტრო-
ლეიბუსის გამოჩენას ელოდებოდა. ორი
ბავშვიანი ქალი წინ ურიგოდ გაუშვეს.
ბავშვიანი ქალების უკან ვიღაც კოჭლი
ჩადგა. გაჩერებაზე მგზავრებით გადა-
ტვირთული ტროლეიბუსი ჩამოდგა. შა-
ოსანმა ქალმა, სანამ ტროლეიბუსში ავი-
დოდა, ფანჯრებში მზირალი მგზავრები
მოათვალიერა, მოხუცი აწრიალდა, მაგ-
რამ ტროლეიბუსის ბაქანზე ადგილი
აღარ იყო, ახალგაზრდები კიბეს ჩამო-
ეკიდნენ და შესასვლელი ჩაქეტეს.
ტროლეიბუსი დაიძრა.

მოხუცი ავიშვიდა. ჯერ სწრაფად.
მოკლე ნაბიჯებით წავიდა და მერე გაიქ-
ცა. სიმძიმისაგან მარჯვნივ გადახრილი
ტროლეიბუსი, მთელი სიჩქარით გაქან-
და. დაღლილი მოხუცი ქაღარს მიეყრ-
დნო და სანამ პირველ ქარს ამოიღებ-

და, მკერდქვეშ, ფერდთან ქვალმა გაა-
კრა.

— სწორედ ის იყო, ღმერთმანი ის
იყო!

ვიღაცამ ხელი შეაშველა, გაატარა,
მქვალმა გაუარა, ახლა უკვე თავგამო-
დებით გაემართა მოედნისაკენ. წვიმისა-
გან გადარეცხილ ასფალტზე კრიალა ცა
ლაპლაპებდა.

ხმაურთან მოედანზე ხალხი სწრაფად
მოძრაობდა. ერთნი მაღაზიაში შერბოდ-
ნენ, მეორენი — გამორბოდნენ. ვიღაც
მოინტელიგენტო კაცი გაზეთს მიმავა-
ლი კითხულობდა. გაზეთის მკითხველს
ვიღაცამ გვერდი გაჰკრა. მოინტელი-
გენტოს ბიძგისაგან შლიაპა გადაუვარ-
და. შლიაპა ნაწვიმარ ასფალტზე გაგორ-
და და კარგა გვერიანად ამოიგანგლა.
მოინტელიგენტოს არც კი გაუგია, შლი-
აპა რომ ამოტარტლული იყო და თავზე
ჩამოიფხატა.

მოხუცმა მაღალ ვიტრინებს ჩაუარა.
იგი გამვლელებს ათვალიერებდა. გამ-
ვლელები სწრაფი, აჩქარებული ნაბი-
ჯით მიდი-მოდიოდნენ. რუსთაველის
თეატრთან მსახიობები იდგნენ. იდგნენ
წვერმოწვებულებიც და ისე, ჩვეულებ-
რივად. გაპარსულებიც, ცნობილებიც და
ახალბედებიც. იდგნენ, აბოლებდნენ
და რალაც-რალაცებზე ლაპარაკობდნენ.
ცნობილებს უფრო ამაყად ეჭირათ თა-
ვი, ახალბედებს უხაროდათ, რომ ცნო-
ბილების გვერდით იდგნენ და იჯგიმე-
ბოდნენ.

მოხუცმა მსახიობებს ჩაუარა და გზა
განაგრძო. რეჟისორმა რომელიც ახალი
ფილმის გადაღებას აპირებდა, მოხუცს
თვალი გააყოლა. ქალი გასასვლელთან
გაჩერდა და მანქანა გაატარა. მანქანაში
ვიღაც ახალგაზრდა კაცი იჯდა. მოხუცს
გული შეუქანდა, ხელი ასწია, ერთიორ-
ჯერ დაიქნია კიდევ. შოფერსაც დაუძა-
ხა, მაგრამ მანქანა სწრაფად გასრიალ-
და. ხალხი გადასასვლელზე გადადიო-
და.

თამაზ ჯიბლაშვილი

შაანასანელი სახსოვარი

— ვაჩე, — ჩურჩულებდა ქალი.

მოხუცს ყურები უწუოდა და მიმალულ მანქანას ეძებდა.

აეტობუსიდან ვიღაცამ ცხვირსახოცი დაიქნია.

ქალი ისევ მძიმედ სუნთქავდა და დამძიმებული სხეული ძლივს მიჰქონდა. შემოდგომის ქარი შუბლზე ეხლებოდა. ხალხი მის წინ არხეინად მისეირნობდა. მოხუცს მეზლი ეკეთებოდა, მაგრამ ნაბიჯს არ ანელებდა.

იგი შვილს ეძებდა....

შვილმა კი არ იცის, რა სიმწრით ეძებს დედა.

შვილმა ახლახან ჩაიქროლა და გაუჩინარდა.

შვილმა ოცდაცხრა წლის წინ ჩაიქროლა, ჩაიქროლა, მაგრამ არ გაუჩინარებულა. იგი აქ, ახლოს, მის გვერდით დიდის და გამოჩნდება... ნამდვილად გამოჩნდება.

დედას სჯერა, რომ გამოჩნდება. მან საკუთარი თვალით დაინახა ღვიძლი შვილი...

ირგვლივ ყველაფერი ერთმანეთში იბრია, დატრიალდა... ქალს თავბრუ დაესხა და კედელს მიეყრდნო...

ძლივს გამოფხიზლდა. მოტრიალდა, ბარბაცით წავიდა.

მეოთხე დღე

მოხუცი ქუჩაში გამოვიდა. დღეს აღარ წვიმდა. ფანჯრებზე აღარ იღვენთებოდა წვიმა, ხალხი აღარ იმალებოდა სადარბაზოებში. დღეს შემოდგომის ჩვეულებრივი საღამო იყო.

ზემოთა ქუჩიდან ვიღაც ქალიშვილმა ჩამოუხვია, ქალიშვილი ლამაზი და მოხდენილი იყო. მოხუცმა ქალიშვილი დაინახა და უკან აედევნა. ქალიშვილს ვიღაც ნაცნობი შეხვდა, ცოტა ხანს შეჩერდა, გამოელაპარაკა. მოხუცი შორი-ახლო დადგა, ქალიშვილი აათვალი-ჩაათვალიერა, მოეწონა.

— აი ასეთი უნდა ყოფილიყო, — გაიფიქრა მოხუცმა.

ქალიშვილმა გაიცინა. ქალიშვილს

თეთრი. მიჯრით მიწყობილი კბილები გამოუჩნდა, მას ყველაფერი ლამაზად მოხდენილი ჰქონდა.

მოხუცს არ გაუცინია, ქალიშვილის ლამაზმა სიცილმა კი რაღაცა გაახსენა, გაახსენა ძალზე შორეული და მივიწყებული. ქალიშვილი წავიდა, წავიდა მოხუციც. ქალიშვილს ყავისფერკოსტუმი-ანმა ლამაზმა ბიჭმა გზა გადაუღობა და გამოლაპარაკება სცადა. ქალიშვილი უხმოდ გასცილდა. ნირწამხდარი ლამაზი ბიჭი ამხანაგების ჯგუფს შეუერთდა.

ჩამოხვდნენ. ქალქში უეცრად უამრავი ლამპიონი აჩახჩახდა. შემოდგომის სიგრილემ გამაზირი გამოაცოცხლა.

— „ვაჩე ასეთ რძალს მომიყვანდა“, — ფიქრობდა ქალი.

არა, ორმოცდაერთში არავის არ მოუყვანდა ვაჩე. თვითონ წავიდა ორმოცდაერთში. ახლა ცხრაასამოცდაათია, ვაჩე კი ისევ ოცდაერთი წლისაა, ისინი ტოლები არიან, ვაჩე სამი წლით უფროსია და სწორედ ასეთ რძალს მოიყვანდა ვაჩე.

აი, ასეთი იქნებოდა მისი რძალი, ასეთი იქნებოდა ვაჩეს ცოლი, ეყოლებოდათ შვილები და ისინი ბევრნი იქნებოდნენ.

მერე ისინი დაიზრდებოდნენ, დავაყ-კაცდებოდნენ, დაქალდებოდნენ, გაუჩნდებოდათ ბევრ-ბევრი შვილი, მერე ქვეყანას მოედებოდნენ მათი შვილთა-შვილები.

მოხუცი სწრაფად მიდიოდა — შუათითზე ბეჭედს აწვალებდა.

იქნებ დაეწიოს ან იქნებ ქალიშვილმა მოიხედოს და მერე წაიძრობს ბეჭედს.

ქალიშვილს რად უნდა სხვისი ბეჭედი? ხომ შეიძლება დანიშნულიც იყოს? შეიძლება, ყველაფერი შეიძლება!..

დედამ სარძლო იპოვა. აი ასეთი უნდა ყოფილიყო, მხოლოდ ასეთი. ვაჩე ასეთ რძალს მოუყვანდა დედას და მაშინ ბედნიერი იქნებოდა...

მოხუცმა თითიდან ბეჭედი ვერ წაიძრო. ეს ბეჭედი მან ორმოცდახუთმეტი წლის წინ გაიკეთა და ახლა პირვე-

ლად უნდა წაეძრა. ქალიშვილი კი მიდის, მიდის სიხარულით აღსავსე და უდარდელი, მან არ იცის, რომ მის უკან დედაკაცი იქუფრება.

შენობის იქით, მამადავითის გადაღმა მეწამული მზე ჩადიოდა.

წითლად ლაბლაპებდა ქაშუეთის გუმბათი. წყნარ დაისმა, როგორც მაშინ, ორმოცდერთში, უცბად ჩამოიქუფრა ცა.

მეხუთე დღე

მოხუცი ფანჯარასთან ფეხდგომელა თვლემდა, მას ჯერ შუბლი უხურდა, მერე თავი ასტივდა. თერმომეტრი ილიაში გაიჩარა. არა, სიცხე არ ჰქონდა. საათის ყრუ ტაქა-ტუქი ქუჩიდან შემოსულ ხმაურში იყარგებოდა. მოხუცი ფანჯარასთან იჯდა. იდაყვებით რაფას ჩამოეყრდნო და ფარდაგადაწეულ სარკმელში გაიხედა. მოყაყანე ქალაქში უამრავი ხალხი დადიოდა, ერთიმეორის მხარზე ხელგადახვეული ახალგაზრდები უდარდელად დასეირნობდნენ. მოხუცი არ ფიქრობდა. ქალის ზურგს უკან დივანზე ძაღლი სტრელკა თვლემდა. სტრელკა თეთრი და ბანჯგვლიანი იყო. თვლებთან შეწითლებული ბალანი უფრო ხუჭუჭი და დაგრეხილი ჰქონდა. მოხუცი ფანჯარასთან რომ იჯდა, ძაღლი ყოველთვის დივანზე იწვა და თვლემდა. სტრელკა ხშირად დიდ, ფართო სარკეში ხედავდა საკუთარ თავს და წამდაუწუმ უღრენდა. მას არ უყვარდა საკუთარი თავი, უფრო სწორედ ვერ სცნობდა საკუთარ თავს, უცხო ეგონა და კბილებს უკრაჭუნებდა. ამ დროს მოხუცი ილიმებოდა, სტრელკას ეალერსებოდა და რძეს ასმევდა. მერე სტრელკა დივანზე ადიოდა და წვებოდა.

სტრელკა ახლაც უხმოდ იწვა და თვლემის დროს ცალ თვალს ახელდა, რათა მოხუცისათვის შეეხედა — ქალი რომ წამოდგებოდა, თვითონაც წამომხტარიყო და ფეხებში გაბლანდვოდა.

მოხუცი წამოდგა. სტრელკა ჯერ ზარმაცად გაიხმორა და მერე წამოდგა, სამზარეულოდან რძით საესე ლამაზი

გამოიტანა — სტრელკას დაუდგა. სტრელკამ წითელი, ხორკლიანი რძე ახვლიბა.

— წადი, დაიძინე, — უთხრა მოხუცმა.

სტრელკა დასაძინებლად წავიდა.

მოხუცმა ისევ ფანჯრიდან გაიხედა: ქუჩაში ხალხი დადიოდა. ქუჩაში ყოველთვის დადის ხალხი. ქუჩაში ალბათ ერთიდაიგივე ხალხი დადის, მაგრამ ისინი სხვადასხვანი გვგონია. თბილისის ქუჩებში ხალხი არ დარბის, სამხრეთულ ტემპერამენტის სირბილში არ ხარჯავენ. ამიტომ მოხუცი ყოველთვის ასწრებდა თვითებული გამვლელის ათვლიერ-ჩათვლიერებას.

ყოველ დილას ბერიკაცი პურის მაღაზიაში მიდის და პურს ყიდულობს. ბერიკაცი ყოველთვის ბევრ პურს ყიდულობს, ალბათ მრავალრიცხოვანი ოჯახი აქვს. დედაბერი კი ძალიან ცოტა პურს ყიდულობს, რადგან მას არ სჭირდება ბევრი პური. მოპირდაპირე სახლიდან ყოველთვის დატკმულივით ერთ დროს გამოდის ორმოც წელს გადაცილებული ქალი და ბაზარში წასასვლელად ტაქსს ელოდება. იგი დიდხანს ელოდება ტაქსს, რადგან ტაქსი ყოველთვის იგვიანებს. მერე დაგვიანებულ ტაქსს ამ ქუჩაზე მოჰყავს ვიღაც მგზავრი და ორმოც წელს გადაცილებული ქალი ტაქსით მიდის. ორი საათის შემდეგ ისევ მოდის ტაქსით, ოღონდ სხვა ტაქსით და დაბლიდან ხმამაღლა ვიღაცას ეძახის. ვიღაცა მეოთხე სართულის ფანჯარას ალებს.

— მეე-რაბ, ჩა-მო-დიი!..

მერაბი ჩამოდის. ტაქსი მიდის. ქალი და მერაბი ბაზარში ნავაჭრით დატვირთულები სადარბაზოში იმალებიან.

სადილობის დროს მოდის ნაყინის გამყიდველი. ბავშვები სადარბაზოებიდან გამოვლიან. ნაყინის გამყიდველი აბაზიანებს თეთრი ხალათის მოთუთხნულ ჯიბეში იჩხრიალებს და ბავშვებს ნაყინს ურიგებს.

თამაზ ჯიბლაშვილი

შპანასანელი სახსოვარი

— ნაყინი-იი, — ყვირის ნაყინის გამყიდველი.

— „მაროენი“, — ყვირის ვილაკა მეოთხე სართულიდან, — ამოდი ზევით.

— მამა გიცხონდა, — ქირქილებს „მაროენის“ გამყიდველი — თუ გინდა, თოკი ჩამაგდე.

ნაყინის გამყიდველიც მიდის. საღამოთი მოდის ნაგვის მანქანა და ზარს რეკავს. ქალები გამორბიან, ზოგჯერ მამაკაცებიც გამორბიან, ისინი უფრო სწრაფად გამორბიან, რომ არავინ დაინახოს, მაგრამ მათ ყველა ხედავს და მერე ცოლები, რომელთა ქმრები უარს ამბობენ ნაგვის გატანაზე, თითოთ აჩვენებენ ნაგვის გამტან მამაკაცებზე.

მერე მოდის მილიციელი, უბნის ინსპექტორი, ხალხს ათვალთვრებს. პატარა ქუჩაზე ყველაფერი ჩვეულებრივად მიდის, ისევ ისე დგანან სახლები, სახლების სასურავებზე ნემსებებით ამოშვებულია ტელევიზორის ანტენები. ასფალტი ადგილ-ადგილ დახაზულია ცარცით, ცარცითვე სწვრია ღობეებსა და კედლებზე ერთმანეთს მიმატებული გოგო-ბიჭების სახელები. საღამოთი ფანჯრებში მოჩანს სინათლე, ისმის მუსიკა და აქა-იქ მანქანის სიგნალის ხმა, რომელიც, სხვათაშორის, ამ ქუჩაზეც არის აკრძალული. მილიციელი მიდის... ალბათ დასაძინებლად. მერე გვიან ფანჯრებში კანტიკუნტად ქრება სინათლე, იძინებენ სართულები, სადარბაზოები, მთელი შენობები, მერე იძინებს მთელი ქუჩა, მშვიდდება ქალაქი. არ სძინავს მოხუცს, არ სძინავს ღლეღამ და მის ოთახში მაინც ყოველთვის ჩამქრალია სინათლე. იგი სიბნელიდან უყურებს სინათლეს და ყველაფერს ხედავს. მის მოპირდაპირე შენობის მეორე სართულზე ანთია სინათლე. იქ ავადმყოფი სწუხს, ეს იცის მთელმა ქუჩამ, იცის მოხუცმაც და ყოველთვის იქით აქვს თვალი. ორი კვირის შემდეგ ავადმყოფი გარდაიცვალა. იგი მთელმა ქუჩამ გააცილა.

მოხუცი პროცესიას არ გაჰყოლია,

შინ წავიდა. სტრელკა გულის შეეგება პატრონს.

— რა, მოგენატრე?

სამზარეულოში შევიდა, რძე ქვაბში ჩაასხა და გაჰქურაზე შემოდგა. სტრელკა ისევ ელაქუცებოდა და მუხლებზე ახტებოდა. მოხუცმა გაზეთები აიღო, დევანზე ჩამოაჯდა. ერთმანეთში არეული გაზეთებიდან ერთი გაფაციცებით გადაათვალიერა, წამოდგა, ხელჩანთა მოძებნა, სათვალე ამოიღო და ახლა მეორე გადაშალა. უცებ მსხვილი ასოებით გამოყვანილ ნაცნობ სათაურს მოჰკრა თვალი, ჯერ ჩაიჩურჩულა, სუნთქვა შეჰკრა და მერე ხმამაღლა დამარცვლით წარმოთქვა: „იმ ქარცეცხლიან ღლეღა გახსენება“.

— „ჯარისკაცის უბის წიგნაკიდან“.

მოხუცს გული მოეწურა.

„მამინ 22 წლისა ვიყავი, ჯარისკაცის ფარჯა მეცვა, თავზე წითელვარსკვლავიანი ქუდი მეხურა და ხელში თოფი მეჭირა. იმ დროს დაბადებული ბავშვები ახლა იმაზე მეტი ხნისანი არიან, მე რომ ვიყავი მაშინ... ჰოდა, სწორედ მათთვის კვლავ მინდა გავიხსენო ის დღე“.

პირველი მაისის დილა გზაზე წამოვეწია. უბის წიგნაკში ზუსტად არა მაქვს ჩანაწერი, რომელი სოფლები გავანათავისუფლეთ.

ერთმა ქალიშვილმა ჯარისკაცს პატარა ლამაზი ყვავილი ფარაჯის ღილიკილოში ჩაუბნია და უმაღლეს მორცხვად გადაა განზე. ჯარისკაცი ჯერ გაშტერდა, მერე ქალიშვილს თავი ღიმილით დაუქნია და ყვავილს ალერსიანად გადაუსვა ხელი.

ერთმა ჯარისკაცმა ყვავილების პატარა კონა თოფის ლულაში ჩაამაგრა და დროშასავით ასწია.

ჯარისკაცებს ყვავილებისათვის იშვიათად გვეცალა, მაგრამ ვერც იმას ვიტყვი, სულაც გვაგიწყდებოდა-მეთქი. ომის დიდი უბედურების ქამს მინახავს მიწური, სადაც მებრძოლთა შაშხანების, მუზარადებისა და აირწინაღების გვერდით იდგა ჭურვის ცარიელი მასრა, რომელშიც იყო ლამაზი თაი-

გული. ეს თაიგული ათბობდა მიწურს და ჯარისკაცის გულს, ფარაჯიანებს მშვიდობის დღეებსა და დიდ, ადამიანურ სიყვარულზე აოცნებებდა.

იმ დღეებში ერთხელ კიდევ დავრწმუნდი, რომ ადამიანს ყოველგვარ პირობებში თან სდევს ყვავილი, როგორც მისი სულის ნაწილი. ყვავილები მართოდენ მთა-ბარს როდი ამშვენებენ, უპირველესად ალამაზებენ ადამიანის სიცოცხლეს.

სოფელს გავცდით, დასასვენებლად ტყის პირას შეგვაჩერეს. მალე ჩვენი პოლკის დანარჩენი ორი დივიზიონიც წამოგვეწია. ქართველებმა უმაღლეს ერთმანეთი მოვიკითხეთ. სუფრა გავშალეთ.

უპირველეს ყოვლისა ჩვენ მისის მოსვლა დავლოცეთ. აშკარა იყო, მალე ომი უნდა დამთავრებულიყო, და უკეთესი რაღა უნდა გვენატრა ჩვენ ვიცი-ნოდით და ამ სიცილში სევდაც ერია. ვიგონებდით იმათ, ვინც ჩვენთან ერთად იბრძოდა და ამ მაისამდე ვერ მოაღწია“.

გახეებულ მოხუცს გაზეთი ხელში შეაცივდა.

ფანჯარაში მზე ნალვლიანად იცინოდა. კედლის დიდი საათი გულივით უბაგუნებდა.

მოხუცი ფანჯარასთან მივიდა და გაიხედა. ლარნაკში დამკვნარ ყვავილებს თავები დაეხარათ. ქალმა მოქმუშნული, ჩაშვებულ ფოთლები ჩამოკრიბა, ყვავილი თითქოს ნორჩი და ლამაზი გამოჩნდა.

მეექვსე დღე

მოხუცი სასაფლაოზე მიდიოდა. ტროლეიბუსი არწევდა, ტროლეიბუსი ცარიელი იყო და მსუბუქი. ცოტა ხალხი მიდიოდა სასაფლაოზე, დილა რომ იყო, ალბათ იმიტომ.

ტროლეიბუსი გაჩერდა. მოხუცი სასაფლაოზე პატარა კარებიდან შევიდა. სასაფლაოზე გრილობდა.

მოხუცმა საფლავებზეა გაიარა. საფლავებს შორის ვიწრო და მოუხერხებელი გასასვლელებია...

აქ ყველაფერი ვიწროა და ამიტომ ვიწროა. მხოლოდ სასაფლაოა ძალიან დიდი, მთიდან მთაზე გადადის...

დასაბამიდან უფრო მეტია საფლავი, ვიდრე სიცოცხლე. საფლავები გაფანტულია და ამიტომ ჩანს ცოტა. მაგრამ ისინი ბევრია და ადამის დროიდან დღემდე სიცოცხლეზე უამრავია.

ადამისდროიდან ერთი სიცოცხლე რომ ყოფილიყო, იგი მაინც დიდი იქნებოდა სიკვდილზე, დიდი იქნებოდა თავისი სიცოცხლით.

ამიტომ სიცოცხლე ყოველთვის მიწაზე დგას, სუნთქავს, დადის, დადის საფლავებს შორის ვიწრო და მოუხერხებელი გასასვლელებით.

მაგრამ კიდევ არსებობს სხვა სასაფლაოები...

უსახელო, დაკარგული საფლავები...

უბატონო საფლავები.

მთზეც ძლიერია სიცოცხლე, რადგან ჯერ არ დაკარგულა სიცოცხლე... სიცოცხლე დადის დედამიწაზე და მკვდრებს ეძებს, ეძებს იმისათვის, რომ ძეგლები დაუდგას, თვითონ არ სჭირდება ძეგლი, რადგან სიცოცხლე თავად ძეგლი.

მოხუცმა საფლავებს შორის მოძებნა ერთი საფლავი. საფლავს არ ჰქონდა შავი მარმარილო და გრანიტი. იგი უბრალოა, როგორც ყველა საფლავი, დიდებულია თავისი იდუმალებითა და სიკვდილის წუხილით.

მოხუცმა ჩაიჩოქა, ხელებში ჩარგო თავი. ირგვლივ სდუმდა ყველაფერი. სასაფლაოს სიღრმიდან ისმოდა ჩაქუჩის ხმა, კვნესოდა გათლილი ქვა, მზადდებოდა ახალი საფლავის ძეგლი, მოხუცი გაშტერებული დასცქეროდა ოცდაათი წლის წინათ გაჭრილ საფლავს, რომლის ირგვლივ მაშინ ტრიალი, ცარიელი მინდორი იყო.

მოხუცი სკამზე ჩამოჯდა. ქვის უბრალო სვეტის სიღრმიდან ახალგაზრდა კაცის მოღიმარე სახე იცქირებოდა. ეს

თაბაზა ჯიბაღაშვილი

შპანასკნოლი სახსოვარი

სახე ძალიან ჰგავდა გამზირზე ფოტო-
ატელიეს ვიტრინიდან მზირალ ახალ-
გაზრდა კაცის მოლიმარ სახეს.

მამას ჰქონდა საფლავი, შვილს —
არა. იქნებ შვილს სადმე შორს, საძმო
საფლავში ეძინა. იქნებ? მაგრამ ეს არ
იცოდა დედამ...

ყველაფერი იცოდა დედამ. იცოდა,
რომ შეუძლებელია ცხოვრების შეჩე-
რება, რომ სიცოცხლეს აქვს მეორე
მხარე — სიკვდილი. სიკვდილი, რომე-
ლიც არ ინდობს არავის და ადამიანი
ვალდებულია შეეგუოს ყველაფერს.

შემოდგომა გაყვითლებულ ფოთლებს
საფლავის ქვებისაკენ მოაფარფატებდა.
ალბათ ისეთი სევდიანი არსად არ
არის შემოდგომის ფოთოლცვენა, რო-
გორც სასაფლაოზე...

ცივი, უგერგილო ნიავი ფოთლებს
აღმა-დაღმა აფრიალებდა.

მოხუცი წელში გაიმართა და ქვაზე
ჩამოჯდა. მის პირდაპირ საფლავების
მომგლელი დედაკაცი იჯდა და ილუქ-
მებოდა:

— ეს შენი შვილის საფლავია?

მოხუცმა თვალები დახუჭა და გამო-
უცნობი მწუხარებით გააქნია თავი.

— მე არც შვილი მყოლია და არც
მისი საფლავი მაქვს. — თქვა ქალმა.

მოხუცმა დიდი, გახელილი თვალე-
ბით შეხედა.

— ყველა ეს საფლავი ჩემია...

მოხუცი დიდხანს იჯდა უხმოდ,
ყურს უგდებდა ყველა საფლავის პატ-
რონს და წარსულზე ფიქრობდა. ხეი-
ბარი ვიღაც მოტირალებს აედევნა.

მოხუცი წამოდგა, დიდხანს, ძალიან
დიდხანს უტყერდა საფლავს, საფლა-
ვის მიწას, რომელიც მხოლოდ სასაფ-
ლაოზეა ასე ძვირფასი და გაყვითლე-
ბული. გაცრეცილი ფოთლების ფარ-
ფაშში იგონებდა ოცდაათი წლის წინ
დაწყებული საფლავის ისტორიას.

იგი ბრუნდებოდა უკან საფლავებს
შორის ვიწრო და მოუხერხებელი გა-
სასვლელებით, ზურგიდან ქარი აწვე-
ბოდ: და მანდილს უფრიალებდა.

მოხუცი სასაფლაოდან დიდი ხნის
ბოთ გამოვიდა.

ქუჩა ნათელი და ფართო იყო. აქ
ცოცხალი ადამიანები დადიოდნენ.

მეზღიდე დღე

უფოთლო ხეები გაძარცული კაცი-
ვით ხელგაწვდილი ღვანან გამზირზე
და ცას შეღალადებენ.

მზე წელიწადის ოთხივე დროში დას-
ცქერის ქალაქს, სიმშრავლით ავსებს
გამზირს და ათბობს ადამიანებს. ოღონდ
ხეებს აშიშვლებს დაუკითხავი შემოდ-
გომა, აშიშვლებს, რომ გაზაფხულზე
ხელახლა გადამწვანდეს.

დრო, ყველაფერია დრო.

დღეები მაინც ჰგვანან ერთმანეთს.
მოხუცისათვის თვითმეული დღე ისეთი-
ვეა, როგორც გუშინდელი, როგორც
გუშინწინდელი.

მოხუცისათვის მხოლოდ ერთი დღე
არსებობს. იგი ამ დღისათვის დადის
და ამ დღისათვის ცხოვრობს ქვეყნად.

მოხუცმა ქუჩა გადასჭრა. გამზირის
დასაწყისში, იქ სადაც ძველთაძველი
შენობა იდგა, ბულდოზერები გუგუ-
ნებდნენ. მანქანების გუგუნში ცნობის-
მოყვარე ხალხის ყაყანი ისმოდა. სახელ-
დახელოდ გაკეთებული ღობის შიგნით
ქოხმახებს ანგრევდნენ. ბულდოზერი
ქშინავდა და ძველ, მოყანყალეულ კე-
დელს აწვებოდა. კედელი გრიალ-გრიალ-
ით ზვინდებოდა. მოცლილი ხალხი
დიდხანს იდგა ერთ ადგილზე და აკო-
რიანტელებულ ნასახლარს უყურებდა.
ღობის შიგნით ხალხი დაფუსფუსებდა
და ერთმანეთს ხმამაღლა ელაპა-
რაკებოდა. მშენებელი ინჟინერი მეექს-
კავატორეს რაღაცას ეუბნებოდა. მე-
ექსკავატორეს არ ესმოდა და ხელით
ანიშნებდა, რას მეუბნებო. ინჟინერმა
ხელებით აუხსნა, მაგრამ ვერაფერი გა-
აგებინა და მერე ახლოს მივიდა. სწო-
რედ ამ დროს ჩაიარა მოხუცმა, ვერ და-
ინახა ინჟინერი, რომელიც ექსკავატო-
რის კაბინაში შედიოდა. მოხუცმა ქუჩა
გადასჭრა და გამზირზე გავიდა. ფოტო-

გიტრანის წინ გაჩერდა, დიდხანს უყუ-
რა სურათს და გზა განაგრძო ისევ.

მოხუცი გაზეთების საყიდლად რიგში
ჩადგა. რიგი ნელ-ნელა თხელდებოდა
და მოხუცი წინ მიიწევდა. ზოგიერთი
იქვე ათვალიერებდა გაზეთს, ზოგი ილ-
ლიაში იჩრიდა და მიდიოდა. მოხუცმა
გაზეთები იყიდა და წავიდა. მოხუცი
ყოველთვის ყიდულობდა გაზეთებს და
გულდასმით კითხულობდა. მერე წლო-
ბით შეძენილ გაზეთის დასტებს პო-
ნერებს აძლევდა მაკულატურაში ჩა-
საბარებლად.

მოხუცმა პროსპექტი გადასჭრა და
ბაღში შევიდა. ბაღი თითქმის ცარიელი
იყო. მოხუცმა მაინც მყუდრო ადგილი
მოძებნა და გაზეთი გაშალა. მოფარფა-
ტე ფოთლები ჰაერში დანანაობდნენ.
წითელი აგურის ფხვნილით მოხავერდე-
ბული ბაღი იღუმალი სიჩუმით სდუმდა.
წელგამართული მოხუცი მარტოდმარტო
იჯდა გრძელ, მწვანედ შეღებილ სკამზე.
ქარი გაყვითლებულ ფოთლებს თავზე
აფენდა.

გაზეთებში არაფერი იყო მისთვის სა-
ინტერესო და მოხუცი უხალისოდ ათ-
ვალიერებდა.

მერე მოხუცი გამშირზე გამოვიდა.
სამხატვრო გალერეის წინ რაიონიდან
ჩამოსული ექსკურსანტები ჯგუფდებოდ-
ნენ. ჯგუფის ხელმძღვანელი ერთ ად-
გილზე ცქმუტავდა და რაღაცაზე თუ
ვიღაცაზე უკმაყოფილობას გამოსთქ-
ვამდა. მოხუცმა ექსკურსანტები შეათ-
ვალიერა და წავიდა.

ლობის შიგნით ისევ ბუბუნებდა ბულ-
დოზერი, თვითმცლელი მანქანებით გაჰ-
ქონდათ კედლის ნარჩენები და ნაგავი.
მოსუფთავებულ ადგილას ექსკავატო-
რი მიწას თხრიდა. ხალხმა არ იცო-
და, რას აკეთებდნენ და ათასნაირ
ვარაუდს გამოსთქვამდა. ზოგი ამ-
ბობდა, რესტორანს ააშენებენო, ზო-
გი — ბაღსო. ხალხს ყველაფრის გაგე-
ბა აინტერესებდა, მაგრამ რადგან ლო-
ბისშიგნით ხდებოდა ყველაფერი და იქ
შესვლა კი სასტიკად იყო აკრძალული.
ამიტომ ხალხი ჯერ გაუგებრად კითხუ-

ლობდა ყველაფერს. შუადღისას როცა
ნასახლარი მოსუფთავდა და ადგილ-
ზედ დიდი და ფართო გამოჩნდა, ხალ-
ხმა გაიგო, ამ ადგილზე დიდი საცხოვ-
რებელი სახლი უნდა აშენდესო. ერთმა
სიტყვამ ხალხი დაამშვიდა, ცნობის-
მოყვარეობა დაუკმაყოფილა და მთელ
ქალაქს გააგებინა, ამა და ამ ადგილას,
ძველი ქოხმახების ადგილზე ახალი
რეასართულიანი საცხოვრებელი სახ-
ლი აშენდებო.

ხალხი დამშვიდდა. ის იყო უნდა დაშ-
ლილიყო, რომ ახალი ამბავი მოხდა. ექ-
სკავატორის ნიჩაბმა ადამიანის ჩონჩხი
ამოავდო. ხალხმა ლობის შესასვლელი
გაარღვია და სერიის საყურებლად შე-
იქრა. მეექვსეკავატორე, მებუღლოზერე
და მუშები სამარხის ირგვლივ ტრია-
ლებდნენ და ხალხს არ უშვებდნენ. ინ-
ჟინერმა ხალხი აქეთ-იქით გასწია და
სამარხს დააქკერდა. სამარხში ჩონჩხ-
თან ერთად განძეულობაც იყო. ინჟი-
ნერმა მებუღლოზერეს რაღაც უთხრა
და მანქანაში ჩაჯდა. სწორედ ამ დროს
გამოჩნდა მოხუცი. მან დაინახა ინჟინე-
რი და მისკენ გამოემართა. ინჟინერმა
მანქანა დაქოქა და სწრაფად წავიდა.
მოხუცმა იცნო ახალგაზრდა კაცი, რო-
მელსაც ოცდაცხრა წელი დაეძებდა, —
მანქანა მოსახვევში მიიმალა. მოხუცი
გულდაწყვეტილი მოტრიალდა, მებუღ-
ლოზერესთან მივიდა.

— სად წავიდა ის ახალგაზრდა კა-
ცი? — ჰკითხა ქალმა.

— არქეოლოგიის ინსტიტუტში.

— მაღე დაბრუნდება?

მებუღლოზერემ მხრები აიჩეჩა, ქალს
ზურგი შეაქცია.

მოხუცი ხალხში გაძვრა და სამარხს
წაადგა.

ჩონჩხი... ადამიანის ჩონჩხი... მოხუც-
მა პირველად ნახა ადამიანის ჩონჩხი.
ჩონჩხს უამრავი ძვალი ჰქონია. მო-
ხუცს შეაუბრებოდა. ხალხი უხმოდ დას-
ცქეროდა ჩონჩხს და ლაპარაკს ვერ
ბედავდა. მიწაში კი იწვა, უფრო სწო-

თამაზ ჯიბლაშვილი
შპანასწავლი სახმობარი

რედ, იდო ჩონჩხი, ნოტიო მიწის სიღრმიდან ნესტისა და დაობებული სისველის სუნი ამოდებოდა.

— ქალის ჩონჩხია, — თქვა ვილაცამ.

— აფსუს!..

— ერთ ღროს მაგასაც თვალი ეხილა, ადამიანი იყო.

— ჩვენც ეს დღე მოგველის.

— თავის ღროზე ყველაფერი მოსალოდნელია, — თქვა ხანშიშესულმა კაცმა.

— ახალგაზრდა ჩანს, — თქვა პირველმა.

— შენ საიდან ატყობ? — დასცინა ხანშიშესულმა კაცმა.

პირველს ხმა არ ამოუღია, დანარჩენებმა განაგრძეს.

— დიდი გვარის შვილი იქნებოდა, აი, ის ქოთანი ოქრო-ვერცხლით არის სავსე.

— მოდი, გავსინჯოთ.

— ე, ე, შენ მანდ ცხვირი არავინ გაგიტეხოს. — თქვა მეზუღღოზერემ, — ეხლა ამის ხალხი მოვა და იმათ იციან. ფეხით მიწას ნუ ჰყრი, ცოტა უკან დადექ.

— შენ რაღა მოგივიდა, რა ენად გაიკრით?

— ეგეთები არ იყოს, — თქვა მეზუღღოზერემ, — მე აქ სამსახურში ვარ და ჩემი საქმისა მე ვიცი. უკან დაიწვიეთ. პირველი შემთხვევა კი არ არის...

არქეოლოგების გამოჩენამ ხალხი უფრო დააინტერესა: ერთმა არქეოლოგმა, რომელსაც უფროსობა ემჩნეოდა, ხალხს სთხოვა წასულიყო. ხალხი ზღაპრით დაიშალა. მოხუცი ათასწლეული სამარხის თავთან იდგა და წასვლას არ აპირებდა.

არქეოლოგმა მოხუცს შეხედა, მაგრამ თქმა ვერ გაუბედა. მოხუცი აქეთ-იქით იყურებოდა და თვალთ ვილაცას ეძებდა, მერე მეზუღღოზერესთან მივიდა და დაბალი ხმით ჰკითხა:

— წიდან რომ აქედან ახალგაზრდა კაცი წავიდა, ვინ იყო?

— ეგ რომელი?

— მანქანით რომ წავიდა.

— ჩვენ ინჟინერზე ამბობ?

— მაღალ, ახოვანზე გეუბნებით, სახე რომ უცინის.

— ჰოდა, ის ჩვენი ინჟინერია, სამმართველოში წასულა, დაუბარებია, დღეს შეიძლება აღარ მოვიდეს.

მოხუცი მოტრიალდა, მერე ისევ მიბრუნდა:

— მისამართი არ იცით?

— ვისი?

— ინჟინრის?

— არა.

მოხუცი გამაზირზე გავიდა. ფოტოვიტრინასთან შეჩერდა და ახალგაზრდა კაცის მომღიმარ სახეს დააქცერდა.

— ის არის, — ხმამაღლა თქვა ქალმა, — ღმერთო ჩემო!..

აღარ გუგუნებდნენ ბუღდოზერები. ათასწლეუნი სამარხიდან არქეოლოგები იღებდნენ ახალგაზრდა კაცის ჩონჩხს, რომელსაც მარჯვენა ხელი არ ჰქონდა და მარცხენა ხელის მტევანთან ენგისაგან გამოქმული ხმალი ესვენა.

მოხუცი სახლში მიდიოდა.

პატარა ქუჩაზე ყველაფერი ჩვეულებრივად იყო. ტროტუარზე ბავშვები ასკინკილას თამაშობდნენ. კედელზე ცარცით მეზობელი გოგონას სახელი დიდი ასოებით ეწერა. ხანშიშესულ კაცს ბევრი პური ეყიდნა და შინ ბრუნდებოდა. ხანშიშესულმა კაცმა თავი დაუკრა და როცა ჩაუარა, ქუდი მოიხადა. ორმოცწელს გადაცილებული ქალი ტაქსით მოვიდა და მეოთხე სართულზე მერაბს დაუძახა. მერაბი ჩამოვიდა. ტაქსი წავიდა. მეზობელ სახლში სტუდენტს, რომელიც მდგმურად ცხოვრობდა, სოფლიდან მამა ჩამოსვლოდა და აცილებდა. ამ ქუჩაზე სხვა არაფერი მომხდარა ახალი. ყველაფერი ჩვეულებრივად მიდიოდა, მოდიოდა მხოლოდ საღამო თავისი ჩვეულებრივობით.

მოხუცი ოთახში შევიდა. მთელი დღე მარტოობისაგან გამოყრუებული სტრელკა სიხარულს ეწია. მოხუცმა სამზარეულოდან რჩით სავსე ლამბაქი გა-

მოტიანა და საპირფარეოში დიდდგა. ფანჯარას მიუჯდა.

იგი თავისი ჩაბნელებული ფანჯრიდან გასცქეროდა პატარა ქუჩას, რომლის სახლებშიც თანდათან ინთებოდა სინათლე, მერე ერთბაშად აბრღევილდა ქუჩა და აკაშკაშებულ სინათლეში გამოჩნდნენ ადამიანები...

მეგრე დღე

იმ დამეს მოხუცს სიცხე მისცა. გათენებისას ისე მოეძალა, რომ აბოდა. იწვე მარტოდმარტო გამოკეტილ ოთახში და ჰერს შესცქეროდა. ხანდახან სტრელკა წამოიწკმუტუნებდა, შიმშილისაგან გამომშრალ ტუჩებს ხორკლიანი ენით გაილოკავდა და უიმედოდ შესცქეროდა პატრონს.

მოხუცი ოფელში იწურებოდა, კენესოდა, ოხრავდა, მაგრამ სტრელკას გარდა არავის ესმოდა მისი ხმა, მოხუცის ამოხვრახზე სტრელკა კუდს აჭიციებდა და თვალებს ნაბავდა.

შუადღისას სიცხემ დაუწია, ახლა თავის ტკივილი აუვარდა და ყელში წაუტყირა. საღამოთი ისევ დასიცხა, გათანგა. მთელი დამე მძიმედ სუნთქავდა და ოფელში იწურებოდა.

სტრელკა შიმშილმა შეაწუხა, აწკმუტუნდა. მესამე დღეს აყევდა, მთელი სახლი აიკლო. კედელზე ჯერ ერთმა მეზობელმა დააკაკუნა, მერე მეორემ. ამან უფრო გაახელა სტრელკა. მთელი დამე ყევდა და წკაფწკავებდა. მოხუცს არ შეეძლო წამოდგომა, საცოდავად ატრიალებდა თვალებს და ჩურჩულით ეალერსებოდა ძაღლს, რომელსაც არა ესმოდა რა. ღამით კი კედელს იქით მწყრალად დააბიჯებდნენ ძილგამფრთხალი ადამიანები, ბუზლუნებდნენ, შუალამისას დგებოდნენ და ილანძვებოდნენ, არავინ არ იცოდა, რა ხდებოდა მოხუცის ბინაში, ვარაუდობდნენ, რომ ალბათ სადღაც წავიდა და მთელი კვირა ძაღლი გამოკეტილ ბინაში უქმელი დეტოვო. დილით სადარბაზოში შეგროვილი მეზობლები ყველანი ერთად იმ-

დამინდელ ვარაუდს იზიარებდნენ და სხვა არაფერს ამბობდნენ. აზრს აზროვნებდნენ და საბოლოო დასკვნას ერთო აზრიდან გამოვიდა.

— საწყალი ისე გამოჩერჩეტდა, ყველაფერი ავიწყდება, — თქვა პენსიონერმა კაცმა, რომელიც მოხუცის პირდაპირ მეორე სართულზე ცხოვრობდა.

— ალბათ ნათესავთან წავიდა და ძაღლი შინ დარჩა, — თქვა მსუქანმა ქალმა.

— კიდევ კარგი, რომ ონკანი არ რჩება ღია, — აწუწუნდა პირველ მსუქან ქალზე უფრო მსუქანი ქალი, რომელიც მოხუცის ქვემო სართულზე ცხოვრობდა.

— ამა, ბიჭო, — კვერი დაუკრა უფრო მსუქანი ქალის მამამთილმა და რატომღაც სადარბაზოში კიბეს ახედა.

— მაგას რო დარდი უნახავს, ან ცოცხალი როგორღა არის. — თქვა პენსიონერმა კაცმა.

— ადამიანი ქვასავით მაგარია, მიგორავს, მიგორავს და ვითომც არაფერი, სანამ უფსკრულში არ გადაიჩეხება, არ დაიმხვრევა. — თქვა მელოტმა, ამხანაგური სასამართლოს თავმჯდომარემ.

კარს შიგნიდან სტრელკა მოახტა და ფეხებით მოფხოჭნა.

მსუქანი ქალი კართან მივიდა და ყური მიუგდო. პენსიონერმა კაცმა კარზე დააკაკუნა. დერეფანში გაისმა ძაღლის ფხაკური, მერე მსუქანმა ქალმა ადამიანის კენესასაც მოჰკრა ყური, კარებთან უფრო ახლო მივიდა. მეზობელ ოთახიდან ახალგაზრდა კაცი გამოვიდა, მეზობლები შეათვალა და პაპიროსს მოუკიდა.

— რა მოხდა? — ცოტა ხნის შემდეგ იკითხა მან.

ახალგაზრდა კაცს ყველამ ერთად შეხედა. ახალგაზრდა კაცი გააკვირვა მათ-

თაბაჟ ჯილღაზილი

შპანასანელი სახსოვარი

მა განციფრებულმა თვალემა და ხელ-
მეორედ იკითხა:

— რა მოხდა?

პენსიონერი ჯგუფს გამოეყო:

— განა თქვენ არ გაწუხებთ ძაღლის
წყავწყავი, — მერე ხალხისაკენ მიბ-
რუნდა და სათვალე მოიხსნა, — აი, რას
ნიშნავს ახალგაზრდა კაცი, ყურთან ზარ-
ბაზანი რომ დაუცალო, მაინც ვერა-
ფერს გაიგებს. გულიანად გძინავს, ხომ?

— არა, უგულოდ, — ჩაიქირქილა
ახალგაზრდამ — გულს როიალის თავზე
ვტოვებ და ისე ვწევები. უფრო იმედი-
ანად მძინავს.

— დამცინი, ბიჭო? — სახე მოედრი-
ცა პენსიონერს, რომელიც არ იცნობდა
ახალგაზრდა კაცს, რადგან ეს უკანას-
კნელი ახალი გადმოსული იყო ამ ბინა-
ში.

— სრულებითაც არა, — თქვა ახალ-
მა მეზობელმა, — თქვენ კი გული ნუ
მოგდით. მაინც რა მოხდა?

— ს... ს... — წაიჩურჩულა მსუქანმა
ქალმა, რომელსაც კარებისათვის ყური
მიედო და სულგანაბული უსმენდა
სტრელკას წკავწკავს, — მგონი მოხუ-
ცის ხმაც მესმის, ღმერთმანი მესმის...

მსუქანი ქალი უფრო მსუქანმა ქალმა
შეცვალა. ახლა ის მიაღმა კარებს და მი-
აყურადა.

— კარები უნდა შევამტვრიოთ, —
ნაუცბათვე გადაწყვეტილებას ყველა
ღეთანხმა.

ახალგაზრდა კაცმა გაბედა წინააღ-
მდეგობა.

— ამ შემთხვევაში არ შეიძლება იუ-
რიდიულ უფლებებზე ლაპარაკი, ვინ
იცის, რა გასაჭირშია ადამიანი, იქნებ
კვდება... ხომ მართალი ვარ, ხალხო?
— აიფხორა უფრო მსუქანი ქალი და
ფუმფულა, ხორცებდაკიდებული მკლა-
ვები გაშალა.

— გავტეხოთ. — თქვა მელოტმა პენ-
სიონერმა.

— იქნებ რა გასაჭირშია.

მსუქანმა ქალმა კარებზე ძალუმად
დააბრაზუნა. ოთახიდან მოხუცის მიკნა-
ვებული ხმა მოისმა.

— ღმერთო ჩემო, — შესძახა მსუქანი
მა ქალმა, — ალბათ კვდება.

მელოტმა პენსიონერმა ნაჯახის პირი
შეაცურა კარის ღრიჭოში და მოქაჩა.
ნაჯახის ტარი გადატყდა. მელოტმა პენ-
სიონერმა შეიკურთხა და ტარგატეხი-
ლი ნაჯახი სახლში შეიტანა. ახლა სასა-
მართლოს თავმჯდომარემ გამოიტანა ძი-
ლაყინი, ახალგაზრდამ ჩამოართვა და
კარსა და ჩარჩოს შუა გაჰყდა. სანამ
დააწვებოდა, კარები თავისით გაიღო.

ღერეფანში პერანგისამარა მოხუცი
იღმა, მამაკაცებმა პირი იბრუნეს, ქა-
ლები ოთახში შევიდნენ და ცოცხალმკ-
ვდარი დედაკაცი ლოგინზე დააწვინეს.
ვიდაცამ სინათლე აანთო. ოფლში გახ-
ვითქულ მოხუცს სიცხე სწვავდა. სახე-
ზე ალმური ასდიოდა, დანამული შუბ-
ლი ელექტროშუქზე უბზინავდა. ხალ-
ხის გამოჩენამ სტრელკა გაახალისა, მა-
გიდის ქვეშ უკანა თათებზე წამოჯდა
და იმედიანი თვალთ მოათვალიერა იქ
მყოფნი. მელოტი პენსიონერი ოთახში
შემოვიდა და თითქმის ხმამაღლა თქვა:

— სასწრაფოში უკვე დაგერკე.

— კაი გიქნია, ვარლამა. — თქვა მსუ-
ქანმა ქალმა, — ყველას მაგივრად გი-
ფიქრია.

სასწრაფოს მოსვლამდე მცხეთასთან
მტკვარშეერთებულმა არაგვის წყალმა
მეტეხთან ჩაიარა, მერე სოღანლულს ჩა-
სცდა და იაღლუჯის სანახებისაკენ ჩაი-
წრიტა. მსუქანმა ქალმა სველი პირსახო-
ცი გაწურა და ავადმყოფს შუბლზე და-
ადო. უფრო მსუქანმა სტრელკასთვის
რალაც საკმელი გამოიტანა, მაგრამ
სტრელკა ახლოსაც არ გაეკარა სავსე
ლამბაქს.

— ამასაც სასწრაფო ჰქვია, რალა,
— თქვა მოთმინებისაგან ქანცაწყვე-
ტილმა გრძელუღვაშმა და ძველი ყაი-
დის კაცმა. იგი ფანჯარასთან იღმა და
ქუჩას გასცქეროდა. — გაზეთში უნდა
გავწერო.

— მოეშვი, ივლიანე, დაქადნებას, თუ
კაცი ხარ, ძირს ჩადი და მანქანა რომ
მოვა, ექიმი ამოიყვანე, — თქვა ცოტა
მსუქანმა ქალმა.

— ექიმს მე დაეხვდები. — თქვა ახალგაზრდა კაცმა.

— რა გქვია, ბიძია, შენ? — ჰკითხა ამხანაგური სასამართლოს თავმჯდომარემ.

— ამბერკი.

— კაი ბიჭი ყოფილხარ, ამბერკი ბიძია, შენ. ე, მევიდა მანქანა და ჩადი ექიმთან.

ამბერკი გავიდა.

თვალმინამული მოხუცი მძიმედ სუნთქავდა. მას არ ესმოდა ხალხის უთავბოლო ლაპარაკი, მოხუცს სიცხე სწვავდა და გრძნობას აკარგვინებდა.

ამბერკიმ ექიმი ქალი, ორი მედლა და შოფერი ამოიყვანა. ვილაცამ ექიმს სკამი დაუდგა. ექიმი დაჯდა, ავადმყოფს საბანი გადახადა და მაჯა გაუსინჯა, ექთანმა სიცხის საწოში დაფერთხა და მოხუცს ილღიაში გაუქეთა.

— დიდი ხანია ავადმყოფობს? — იკითხა ექიმმა.

— სამი ღღეა, ბატონო, — წამოაყრანტალა უფრო მსუქანმა ქალმა.

— შე კაცო, სად იყავით აქამდე? — გაწყრა ექიმი.

ჯერ უფრო მსუქანმა აჩიჩა მხრები, მერე უფრო მსუქანმა ქალმა, მელოტმა პენსიონერმა პირი იბრუნა. გაკვირვებულმა ექიმმა საათს დახედა.

ექთანმა თერმომეტრი ამოიღო, თავი გადააქნ-გადმოაქნია და ექიმს გაუწოდა. ახლა ექიმმა გადააქნ-გადმოაქნია თავი, მერე ექთანმა ააქანქარა გაჩეჩილი თავი და სანამ ყველა იქ მყოფი დაიწყებდა თავის გადაქნევ-გადმოქნევას, ექიმმა თქვა:

— საავადმყოფოში უნდა გადავიყვანოთ.

შოფერმა საკაცე ამოიტანა.

— წადი, ვარლამა, პალტო გამომიტანე და საავადმყოფოში გავყვები.

სანამ ვარლამა პალტოს გამოუტანდა ცოლს, მოხუცი საკაცეზე დააწვინეს, მოხუცი წუხდა და ღრმად სუნთქავდა.

— რა სჭირს? — ჩურჩულით ჰკითხა ვილაცამ ექიმს.

— ფილტვების ანთებაზე მაქვს ეჭვი.

— ღმერთო ჩემო, რამდენი ეჭვი სებობს ქვეყანაზე? — თქვა უფრო მსუქანმა ქალმა და ვარლამის მორთმეული პალტო ჩაიცვა.

საკაცე მამაკაცებმა ჩაიტანეს!

— ვარლამა, აბა შენ იცი, ბავშვებს მიხედე, თუ დამაგვიანდეს, ნუ შეგეშინდება.

უფრო მსუქანი ქალი ძლივს აბობლდა მანქანაში. ცოტა ქმარიც წაეშველა და საკაცის გვერდში სკამზე დასვა. მერე ვარლამა წახარა და ცოლს ყურში ჩასჩურჩულა:

— თუ ქალი ხარ, ბევრი არ ილაპარაკო, ხომ იცი, საავადმყოფოა...

— კარგი ახლა, კარგი, რად მინდა შენი ჰკუთხის ღარიგება!..

— ჰოდა, შენ იცი!..

სადარბაზოსთან იდგა ხალხი და გასცქეროდა ქუჩის კუთხეს, სადაც წელან სასწრაფო დახმარების მანქანა მიიმალა. ადგილიდან არავინ იძვროდა. თითქოს რაღაცის მოლოდინში გარინდებულნი იდგნენ ერთ ადგილზე და უცდიდნენ, ვინ დაილაპარაკებდა პირველად, ხმა არავის ამოუღია. მელოტმა პენსიონერმა ამოიოხრა, ჯერ ნახევრად შებრუნდა, მერე კიდეც ამოიოხრა და სადარბაზოში შევიდა. მსუქანმა ქალმა მხრებზე შალი გაისწორა და ნელა შეტრიალდა. ძველი ყაიღის კაცი, თითქოს სხვების წასვლას უცდიდაო, სასწრაფოდ გაქრა.

— არ ამოდიხარ ზევით, ამბერკი? — ჰკითხა ამხანაგური სასამართლოს თავმჯდომარემ ახალგაზრდა კაცს.

ამბერკი სიგარეტს აბოლებდა და შორს იცქირებოდა.

— ცოტა ხანს ვიქნები და მერე ამოვალ. — თქვა ამბერკიმ.

თავმჯდომარე მობრუნდა და მის გვერდით დადგა.

— თუ კაცი ხარ გამაბოლებინე.

ამბერკიმ გააბოლებინა. თავმჯდომარე გამეტებით ქაჩავდა და პირიდან ბოლქვა-ბოლქვა კვამლს უშვებდა. ამბერკი

თამაზ ჯიგლაშვილი

შპანასკნელი სახმომარი

შორს იცქირებოდა და ყურადღებას არ აქცევდა თავმჯდომარეს, რომელიც რა-ღაცის თქმას აპირებდა.

— ძნელია ცხოვრება, — გაბედა თავმჯდომარემ.

— რა არის?!

თავმჯდომარემ ამოიოხრა და გაალო-ლა. ამბერკიმ ნამწვევი გადაადგო და თავმჯდომარეს თვალებში შეაცქერდა.

— ძნელია ცხოვრება, ბიძია ამბერკი, ძნელი, რა ქნას იმ მარტოხელა დედა-კაცმა, არავინ არ აბადია, ეგერ თურმე სული ამოსდიოდა და ძე-ზორციელმა არ ვიცოდით...

— ქალებზე თქვეს, ქმარი ახალგაზრ-დობაში მოუყვდა, შვილი კი — ფრონ-ტზეო.

— აბა, ესაა, ბიჭო საქმე!

— რას იზამ? — მხრები აიჩეჩა ამ-ბერკიმ, — ასე ყოფილა ცხოვრება.

— ჩვენ რომ არ ვყოფილიყავით, ხომ გასძვრებოდა სული საცოდავს? — იკი-თხა თავმჯდომარემ.

— ბოდიში, თქვენი სახელი? — პუ-რიდებით ჰკითხა ახალგაზრდა კაცმა.

თავმჯდომარემ ღიმილით გაუწოდა ხელი.

— ყარამან კალისტრატოვიჩ...

— ჰოდა, ბატონო ყარამან, იმიტომ ვართ აღამიანები, ერთმანეთს ხელი რომ გავუწოდოთ.

— რა პროფესიის ბრძანდებით, ამ-ბერკი ყმაწვილო?..

— ფილოსოფიურს ვამთავრებ. — გაიღიმა ამბერკიმ.

— ცოლი გყავს?

— არა, ბატონო.

— შვილები?

მარტო ვცხოვრობ.

— ჰოდა, ბიძია, ითხოვე ქალი და ოჯახს მოეკიდე.

— კი ვაპირებ, ბატონო ყარამან, მაგ-რამ ჩემი შესაფერი ვერ იქნა და ვერ ავარჩიე. — დაიმორცხვა ამბერკიმ.

— ცუდად არჩევ ალბათ, თუ არა, უკეთესზე უკეთესი რამ გამოლია? ახ-ლა რომ ქალი დაიარება ღუნიანზე, უწინ სად იყო?

— უწინ სხვა დრო იყო; ბატონო ყა-რამან.

— მართალი ხარ შენ, უწინ სხვა დრო იყო, მაგრამ ახლა უფრო სხვა დროა.

სადარბაზოდან ვარლამა გამოხუხუს-და.

— საით, ვარლამა? — ჰკითხა თავმ-ჯდომარემ და ამბერკის სიგარეტი გამო-ართვა.

— საავადმყოფოში მივდივარ, ქალმა დაავიანა და მინდა გავიგო უბედურება ხომ არაფერი მოხდა ნეტავი.

— წავიდეთ. — თქვა ამბერკიმ. — იქნებ აღამიანს უპირს.

— მეც მოვდივარ, — თქვა ამხანაგუ-რი სასამართლოს თავმჯდომარემ.

ამბერკიმ ტაქსი გააჩერა.

მაცხრა დღე

საავადმყოფოდან მოხუცი სამი თვის შემდეგ გამოწერეს.

ზამთარს ძალა ელეოდა.

მტკვრის ნაპირებზე თოვლი ეფინა. წყალი მდორედ მოედინებოდა. მოხუ-ცი წყლის ღინებს გასცქეროდა და სა-ავადმყოფოზე ფიქრობდა.

შაოსანი ქალი გამზირის თავში იდგა და ისვენებდა. იქვე, სადაც ამ სამოდე თვის წინ განძი იპოვეს, რვასართულია-ნი სახლი აზიდულობო. სახლის სართუ-ლებზე ხალხი ფუსფუსებდა. ამწე შე-ნობის თავზე ტრიალებდა, საშენ მასა-ლას აწვდიდა. გამვლელები დიდხანს ჩერდებოდნენ შენობის წინ და სარ-თულებზე მოფუსფუსე ხალხს ათვალი-ერებდნენ. მოხუცი ღობესთან გაჩერდა და შენობას ახედა, მერე ღრიჭოში შეი-ხედა. მუშები კუპრს აღუღებდნენ, დი-დი ქვაბიდან კუპრი იღვრებოდა და ცე-ცხლზე ბოლავდა, ამწე ლიანდაგზე მი-გორავდა. მოხუცმა სხვა ვერაფერი და-ინახა და მიტრიალდა. მის პირდაპირ ქა-ლი მოდიოდა. ქალი, ეტყობოდა, ბაზ-რიდან მოდიოდა და ხელში რაღაც-რა-ღაცეებით სავსე მოწწულა ეჭირა. ქალ-მა შეხედა მოხუცს და მოწწულა ღობის ძირში დადო.

— ძლივს გიცანით, — თქვა ქალმა, — როგორ ბრძანდებით?

— გმადლობთ, — გაუღიმა მოხუცმა. — ბაზრიდან მოდიხართ?

— დამქანცა ამ ბაზარში თრევამ, — ქალმა შუბლზე ოფლი მოიწმინდა, — ჩვენს სახლში ყველას თავისი როლი აქირია, ჩემი ვაჟბატონი ანდა რძალი ბაზარში წასვლას არ კადრულობენ, მე შენ გეტყვი და, სხვა რამით მაინც იწუხებენ თავს. ყველაფერი ჩემი გასაკეთებელია. რას იზამ, ასეთია ჩვენი ახალგაზრდობა.

მოხუცს შუბლი მოეკმუხნა: „საიდან გიცნობ ამ ქალს, ღმერთო გამახსენე“. მოხუცი დიდხანს ფიქრობდა, მაგრამ ვერც ღმერთმა და ვერც მეხსიერებამ ვერ აღუდგინა ამ ქალის ვინაობა.

— დიდი ხანია გამოეწერეთ საავადმყოფოდან? — ჰკითხა ბოლოს ქალმა.

— დღეს.

— ღმერთო ჩემო, რა გპირდით ამდენი საექიმო? — გაკვირვების ნიშნად ქალმა ლოყაზე ხელი აიფარა, — თუმცა რა, ჩემი ელიკო ახლაც საავადმყოფოში წევს, ენაცვალოს ჩემი თავი, დიდი ისევ აწუხებს.

მოხუცმა ახალა გაიხსენა მოქაქანე ქალის ვინაობა. ელიკო ამ ქალის და იყო, შინაბერა, მოხუცთან ერთად იწვა პალატაში და დიდი სტიკიოდა თუ არ სტიკიოდა, ერთთავად წუწუნებდა. ეს ქალი თითქმის ყოველდღე დადიოდა ელიკოსთან და მთელი საავადმყოფო იცნობდა.

— ნეტავ ეს ავადმყოფობა არ იყოს და... — თქვა ქალმა.

„ნეტავ სიკვდილი არ იყოს“, გაიფიქრა მოხუცმა.

— ელიკოს გამოვიყვან თუ არა საავადმყოფოდან, გამოგვიარეთ, ზომ იცით ჩვენი მისამართი.

— ვიცი.

მოხუცმა არ იცოდა მათი მისამართი.

ქალი წავიდა, ალბათ აქვე, სადმე ახლოს, ანდა ხიღს გაღმა, ან იქნებ საბურთალოზე წავიდა, წავიდა თავის სახლში შვილთან და რძალთან, რომელთაც ბა-

ზარში სიარული ეთაკილებათ, მაგრამ დედასთან ერთად ცხოვრობდნენ. წავიდა მოხუცი... იგი წავიდა გამზირზე, ფოტოატელიეში... ვიტრინაში ახალგაზრდა კაცის მომდიმარე სახე იცქირებოდა, მოხუცი შეჩერდა. მოხუცს სამი თვე არ ენახა ეს სახე.

სამი თვე...

ამ სამ თვეში უამრავმა ხალხმა დაინახა ეს სურათი, უამრავმა ნაცნობმა და უცნობმა ჩაუარა ამ სურათს. იქნებ საკუთარმა დედამაც ჩაუარა შვილის სურათს და ერთი წამით შეიცადა, იქნებ არც დაუნახავს დედას შვილი, იქნებ არავის დაუნახავს, იქნებ თვითონ სურათის პატრონსაც არ დაუნახავს ეს სურათი...

მოხუცი მარტოდ-მარტო მიდიოდა. ყველას და ყველაფერს ათვალყურებდა. მოპირდაპირე მხრიდან ვიღაც ქალ-ვაჟი მოდიოდა. ქალი ეტლს მოაგორებდა. მოხუცმა და ახალგაზრდა ქალმა ერთმანეთს შეხედეს. ახალგაზრდა ქალს თვალები გაუბრწყინდა, შეჩერდა, ბავშვმა ამოიკნავლა და გაიტრუნა. მოხუცმა იცნო ახალგაზრდა ქალი და თვითონაც შეჩერდა. ახალგაზრდა ქალმა ეტლს ხელი გაუშვა და მოხუცთან მიიჭრა. მათ ერთმანეთს ხელები ჩასჭიდეს. ახალგაზრდა ქალმა აკოცა მოხუცს.

— ავთო, მოდი. — დაუძახა ახალგაზრდა ქალმა.

ავთო მოხუცთან მივიდა და თვე დაუქრა.

— რა ჰქვია პატარას? — ჰკითხა მოხუცმა.

— დათო.

— გაგეზარდით!

მერე ახალგაზრდა ქალმა ავთოს მკლავში ხელი გამოსდო და წაიყვანა. მოხუცი დიდხანს იდგა და მიმავალთ გასცქეროდა. ახალგაზრდა ქალი ავთოს რაღაცას ელაპარაკებოდა, მოხუცმა იცოდა, რაზეც ელაპარაკებოდა ქალი ავთოს.

რვასართულიან სახლთან მოხუცმა

თავაჯ ჯიბლავილი

შპანასკნელი სახსოვარი

შეიცადა. მშენებლები გაფაციცებით მუშაობდნენ. მესამე სართულის აივნოდან ახალგაზრდა ინჟინერი ვილაცს ეძახდა. მოხუცმა ინჟინერი დაინახა და გული შეუქანდა.

— ის არის! — აღმოხდა ხმამაღლა. მერე ლობეში შესასვლელს დაუწყო ძებნა, მაგრამ ამაოდ. ლობე საგულდაგულოდ შეეკრათ, ყველა გასაძრომი ჩაერაზათ. ინჟინერის ხმა მოხუცს არ ესმოდა, სამაგიეროდ იგი ისე ახლოს იყო მასთან, როგორც არასოდეს. უნდოდა მისთვის დაეძახა, ხმა მიეწვდინა, უნდოდა ეთქვა, ძირს ჩამოდიო, მაგრამ მოხუცი ამას ვერ ახერხებდა და ყელის ძარღვები ებერებოდა. აივანზე ინჟინერი იცინოდა და საქმის მწარმოებელს, ძირს რომ იდგა, რაღაცას ელაპარაკებოდა. მოხუცი ლობეს აეკრა, მაგრამ ლობე ისეთი მაღალი იყო, მთელი სახლი დაეფარა. მერე ისევ უკან გამოიწია და ინჟინერს გახედა. ინჟინერი ისევ აივანზე იდგა და იცინოდა.

— ვაჟე, ვაჟე! — დაიძახა ქალმა.

არავის არ გაუგონია მოხუცის ხმა, სწორედ მაშინ გაიხრივინა ტროლეიბუსმა.

— ის არის, ის არის, ჩემი ვაჟე!

გამზირზე მიჰქროდნენ ტროლეიბუსები და ავტობუსები, ავტომობილები და მოტოციკლები, ქალაქის თავზე, გამზირის გასწვრივ სამოქალაქო თვითმფრინავი მიფრინავდა.

მოხუცი დიდხანს იდგა ლობესთან. მის ირგვლივ ყველაფერი მოძრაობდა, სწრაფად მოძრაობდა თვით მის სხეულში აქამდე მოდუნებული ყველა ძარღვი და გამალებით უცემდა გული. მისგან რამოდენიმე მეტრის მოშორებით მესამე სართულის აივანზე იდგა ახალგაზრდა ინჟინერი, თავისი შვილის ორეული და ყმაწვილისთვის ხმა ვერ მიეწვდინა.

ქალი ლობეს მიეყრდნო, დადლილი, ნაავადმყოფარი სხეული უცებ მოუღუნდა და დაიქანცა. როცა გამოფხიზლდა აივანი ცარიელი დახვდა. ამწეს გრძელი მკლავი სახლის თავზე მოტრიალდა, ამწეს მემანქანე ქალიშვილმა ჯერ

ზარი დააწკარუნა, მერე ქვემოთ ბიჭებს რაღაც გადმოსძახა და ოჩოფხიზმას დაამწესა.

შოსანი ქალი არეული ნაბიჯით წავიდა, გამზირი ჩაათავა და თავის ქუჩაზე ჩაუხვია. ქუჩაზე ჩვეულებრივი სიმყუდროვე და მოწყენილობა სუფევდა. სახურავებიდან, როგორც მთელ ქალაქში, თოვლის გამდნარი წყალი მოთქრიალებდა. ცარკით დახაზული ასფალტი ზამთარს გაეკრიალებინა, მხოლოდ კედლებსა და ლობეებზე მინაწერ-მიხაზულებისათვის ვერაფერი დაეკლო. დანარჩენი არაფერი არ იყო ამ ქუჩაზე ახალი. ხალხი თავის ბინებში იყო შეყუებული და ტელევიზორებთან ან მაგიდებთან ისხდნენ. არავის არ გაუგია მოხუცის მოსვლა. მხოლოდ მსუქანმა ქალმა გამოიხედა და მოხუცს მიესალმა.

— გასაღებს ახლავე გამოგიტანთ. — თქვა მსუქანმა ქალმა.

მოხუცი კიბის მოაჯირს მიეყრდნო და მსუქან ქალს დაუცადა. ყველა კარებზე ნიკოვრებლების გვარი ეწერა, ყველას თავთავისი ნომერი ჰქონდა. მხოლოდ მოხუცის კარებს არ ეწერა გვარი. არც ნომერი ეწერა.

მსუქანმა ქალმა გასაღები გამოიტანა, კარი თვითონ გახსნა და მოხუცს სახლში შეუძღვა.

— ძალღი წინა კვირას მოგვიკვდა, — თქვა მსუქანმა ქალმა, — ამ ბოლო დროს ახელებდა და შესაძლებელია დაქლექდა. კვირას ოთახში რომ შევედი, სტრელკა კარებთან იწვა. მკვდარი იყო.

მოხუცი დივანზე ჩამოჯდა და გახევდა.

— ჩვენ ეს ძალიან განვიცადეთ.

მოხუცმა თავი დაუქნია, თუმცა არც გაუგონია ბოლო სიტყვები, მაგრამ მაინც დაუქნია თავი.

— ყავას მოვადუღებ და შემოგიტანთ. აი, პენსიის ფული. ფოსტალიონმა იცოდა, რომ საავადმყოფოში იყავით და ფულს მე მაძლევდა. — მსუქანმა ქალმა ჯიბიდან გაზეთის ნახევში შეხვეული ფული ამოიღო და მაგიდაზე დადო. — დათვალეთ.

როცა მსუქანმა ქალმა ყავა შემოიტანა, მოხუცი ისევ დივანზე იჯდა და გარინდული შესცქეროდა სკამის ფეხს.

— ამას ყველაფერს სამზარეულოში გაეიტან. — თქვა მსუქანმა ქალმა.

— გმადლობთ, — თქვა მოხუცმა, იგი ფანჯარასთან მივიდა და ქუჩას გახედა.

ლამდებოდა. პატარა, ვიწრო ქუჩაზე ლამპიონები ინთებოდა. სინათლეს ანთებდნენ სახლებში. მსუქანმა ქალმა მოხუცის ოთახშიც აანთო სინათლე. ოთახი უფრო ფართო და დიდი გამოჩნდა.

მეათე დღე

მოხუცი მხნელ გამოიყურებოდა. გაზაფხულმა ძალა შემატა. იგი ყოველდღე დადიოდა ქალაქში და ინჟინერს ეძებდა. რეასარტულიან სახლს ამთავრებდნენ. მალე ალბათ ხალხს შეასახლებენ და მშენებლები გუდანაბადს აიკრავდნენ. მოხუცი ყოველთვის ჩქარობდა, მაგრამ ინჟინერს ერთი წუთით შორიდან თუ დალანდავდა, მეორე წუთში ინჟინერი აღარ იყო, მირაჟივით ქრებოდა. საცხარამაისოდ სახლს ღობე მოხსნეს, ვრცელი ადგილი ასფალტის დასაგებად მოამზადეს. ახლა მოხუცს შეეძლო ინჟინრის ნახვა. იგი მთელი დღე დილიდან საღამომდე იდგა მორღვეული ღობის შიგნით, სადარბაზოს საჩეხქვეშ ჩრდილში და ინჟინერს უცდიდა.

მოხუცი გამოუტყნობი შიშით ივსებოდა, რაც დრო გადიოდა, მით უფრო ეუფლებოდა შიში. სახლის მუშები თანდათან ცოტავდებოდნენ. მოხუცი მათ ყველას სათითაოდ სცნობდა სახეზე, ყველას ხელობა და საქმიანობა იცოდა, მაგრამ ბოლო დროს სულ სხვა ხალხს ხედავდა: ძველებიდან ერთი-ორი კაციღა შემორჩა მშენებლობას. ამიტომ ეშინოდა მოხუცს, ვაითუ აღარც ინჟინერი მოვიდესო.

იდგა მოხუცი სადარბაზოს შესასვლელში...

ამ სადარბაზოდან უნდა შევიდნენ ახალმოსახლენი თავთავიანთ ბინებში.

ყველას ექნება ახალი ბინა.

იქნება ამ სახლში უნდა იცხოვრობდნენ ახალგაზრდა ინჟინერმა?

იქნება ამ სახლში შემოსახლდეს მოხდენილი ქალშეილი, რომელიც მალე გათხოვდება.

ვაიი ოცდაორის იყო... ეს მაშინ... ორმოცდაერთში...

ლოდინში დაილია ოცდაცხრა წელიწადი...

ლოდინში დაიღვრა ალბათ, უფრო ზევრი, ვიდრე დაილია...

ლამაზი, რეასარტულიანი სახლის ეზოში ასფალტს აგებენ.

მოხუცი სადარბაზოში დგას და ელოდება.

სახლი აშენებულია, ესე იგი, ვიღაც მოვა.

მოვა ინჟინერიც.

ეზოში მანქანა გაჩერდა.

მანქანაში ინჟინერი ზის. მანქანიდან არ გადმოდის. ქვემოდან შესცქერის აწყობილ სართულებს და იღიმება.

— ვაჩე, ვაჩე შვილო!..

მოხუცი აცახცახდა:

ის აქ არის, მის წინ. აგერ მისი თვალები, ცხვირი, მისი ტუჩები, მთელი სახე, აგერ პირწაყარდნილი ვაჩე დგას მის წინ და იღიმება.

ეს ყველაფერი ცხადია... გათავდა ლოდინი...

მოხუცი ინჟინერთან მივიდა. ინჟინერი მალე იხედებოდა, მერე ღიმილით გაბრწყინებული სახე მოხუცისაკენ შემოაბრუნა და დააცქერდა.

— ვაჩე, შვილო.

მოხუცი წაბარბაცდა.

ინჟინერმა ხელი შეაშველა.

მოხუცს ხელჩანთა დაუფარდა.

ინჟინერმა აიღო ხელჩანთა და გაუწოდა.

დედამ ხელების კანკალით გახსნა ხელჩანთა, სურათი ამოიღო და ინჟინერს გაუწოდა.

ინჟინერმა სურათს დახედა; მერე გადაატრიალა:

„სახსოვრად დედას
მოსაგონებლად.“

1942 — წელი“.

- დაჯექი! — ვეუბნები.
- როგორ გუნებაზე ხარ?
- ისე...
- სულ არ გავიწყდება, ერთხელ აღ-
არ გამოიარე.
- ნუ გეწყინება, ჩემი ამბავი ხომ
იცი, ხან ყოველდღე მოვიდივარ, ხან
მთელ თვეს დავიკარგები.
- რაღაც მინდა გთხოვო...
- მითხარი.
- ხუთ საათზე გაქას უნდა შეხვდე.
- გაქა ვინ არის?
- მწერალია.
- რაა?

ნეტავ საიდან გამონახავს ხოლმე?
ამას წინათ იმდენი მეხვეწა, იმდენი
მღეროდა, დოცენტს შემახვედრა. რას
ვიზამდი, ავდექი და წავედი. უარს ეტ-
ყვი — საყვედურებით ავიკლებს.

სანდომიანი კაცი იყო. ჯერ ლაღზე
დამიწყო ლაპარაკი, მერე ქათინაურებ-
ზე გადავიდა, ძლიერ მოვიშორე თავი-
დან.

- ეს იმას კი არ ჰგავს! — მეუბნება
ლალი.
- ძალიან იცი, ვის ჰგავს.
- გეფიცები, არაჩვეულებრივი ვა-
ჟია.

- იყოს, ბატონო, მე რა შუაში ვარ?
- ხომ იცი, გარეთ ვერ ვავდივარ.
არა და ტვინი ამომიღო, შემხვდიო.
გუთხარი, მე არ შემიძლია, ერთი ამხა-
ნავი მყავს, იმას ვეტყვი-მეთქი. რომ გა-
იგო, ჰკვიანი გოგოაო, საშველი აღარ
მომცა. ახლახან მელაპარაკა, დღეს თუ
არ შემახვედრებ. მერე მშვიდობით,
აღარასოდეს დაგირეკავო. იამზე, თუ
ჩემი და ხარ, უარს ნუ მეტყვი, ხომ
იცი, შენს მეტი არავინ მყავს!

- რა უნდა გუთხრა?
- ჩემი სურათი აჩვენე. ქუჩაში რომ
ვერ გავდივარ, არა სჯერა, „ფეხი
გტყავო?“ — მეკითხება. ნეტავი მარ-
თლა ფეხი მტკიოდა...

— თვალთ რომ არ მინახავს, რო-
გორ უნდა ვიცნო?

ესეც აღრე მოუფიქრებია:
— ეს მისი წიგნია, — ცისფერყდიან

წიგნს მაწოდის, — ამ წიგნს დაიწერა
მასაც ასეთივე წიგნი ეპირება...

სურათს ვაკვირდები. პროფილზეა
გადაღებული. ტლანქნაკვებიანი ზონ-
ზროხა კაცი ჩანს. ვერ ვიტან ასეთ გა-
დუყულ ტიპებს. რა გემოვნება აქვს ამ
გოგოს, არ ვიცი!

— ლალი, მაპატიე, სხვა დროს რაც
გინდა, მთხოვე, ახლა არ შემიძლია.

— ცრემლი მოადგა, ტუჩები აუთრ-
თოლდა. მგონია, საცაა შეტევა დაე-
წყება.

— ასეთი ბედი მაქვს, ჩემზე არავინ
ზრუნავს. აბა, რა მომარჩენს? ერთი
რამე გთხოვე...

— კარგი, კარგი, წავალ!

— ხომ ვთქვი, ოქრო ხარ. გაქასაც
ასე გუთხარი, რომ შენისთანა გოგო
თბილისში არ დადის, — ლალის სახე
გაუნათდა, — ახლა წავალ. მიკვირს, ამ-
დენ ხანს რომ დავრჩი. წიგნის წაღება
არ დაგავიწყდეს, სურათი შიგ დევს.

კარებში ზიგზაგურად გადის, ხელით
კედელს ეყრდნობა. ნეტავი რა სჭირს
ამისთანა, რომ ექიმებმა ვერაფერი უშ-
ველეს?

უცნაური პაემანი თუ გინდა, ეს
არის. ვინმემ რომ გაიგოს, სიცილით
მოკვდება. მაშაყაცს უნდა შევხვდე ამ-
ხანაგის მაგიერ. ვაჩვენო სურათი და
ყველაფერს მოვუყვე მისი ავადმყო-
ფობის თაობაზე.

ზუსტად ხუთი შესრულდა, კიბეზე
რომ შევდგი ფეხი. აქეთ-იქით ვიყუ-
რები. ისეთი არავინ ჩანს. კავშირგაბ-
მულობის სახლის წინ ბიჭები ლაზღან-
დარობენ, შიგნით, ტელეფონზე, ხნიე-
რი კაცი ლაპარაკობს. აეყუდე და უკა-
დე, როდის მოვა ვიღაც მწერალი. მოვა
კი?..

გავიხედე: კიბეზე მსუბუქად ამოირ-
ბინა. მაღალი ვაჟია. მართალია, მსხვი-
ლი ნაკეთები აქვს, მაგრამ ოღონად ჩამოჰ-
გავს წიგნში ნანახ სურათს.

ვაქამ შორიდანვე გამიღიმა. საოცა-

ლილი ბაჟანიშვილი
შემოგარეშდა

შეა, როგორ მიცნო? მერელა მივხვდი: მისი წიგნი მოწაფესავით გულზე მაქვს ახუტებული.

— გამარჯობა, იამზე!

— გამარჯობათ. — ხელი გავუწოდე.

— რა ჰქენი, მორჩი ტელევიზორის ამბებს? ლალი მთელი დღე ამაზე მე-ლაპარაკებოდა.

ნაცნობებს რამდენი ხანი სჭირდებათ, რომ შენობით ლაპარაკზე გადავიდნენ, ვაჟა კი უცებ გამიშინაურდა.

ქუჩაში გამოვედი.

— სამსახურიდან პირდაპირ მოვედი, მოდი „ლალიძეში“ შევიდეთ! — მთხოვა ვაჟამ.

მაგიდასთან ვსხდებით.

— ლალიმ სურათი გამომატანა, — წიგნიდან სურათს ვიღებ და ვაჟას ვაწვდი.

— საწყალი გოგო, მართლა ავად არის?

— კი.

— ისეთი რა სჭირს, რომ გარეთ ვერ გამოდის?

— როგორ გითხრათ, შთავგონების მიზეზია. ჰგონია, ცუდად გახდება და დაეცემა. ვალიდოლი ჯიბით დააქვს.

— სტკივა რამე?

— აბსოლუტურად ჩანმრთელია. ყველაფერი ნერვიული სისტემის ბრალია.

ვაჟა ლალის სურათს აკვირდება.

— ძალიან მწუხარე გამომეტყველება აქვს. თვალებს შეხედე! ისეთი შინაგანი ტანჯვაა ჩასახული, თითქოს დიდი ტრავმადია ჰქონდეს გადატანილი.

— ავადმყოფურად მგრძნობიარეა. უბრალო რამე მთელ კვირას ჰყოფნის სადარდელად.

— ახლა უფრო მეცოდება, მეგონა იტყუებოდა.

ვაჟამ სურათი დამიბრუნა.

— გეჩქარება სადმე? — მეკითხება.

— არა.

— გავისეირნოთ, ან იქნებ ზღაში დაჯდომა სჯობდეს?

სულისშემბუთველი საღამოა — ასფალტს ბული ასდის. ზღაში ჯდომას რა

სჯობია, წავალ. ამანაც თუ სხვებიც დაიწყო, მაშინვე ავადგები და მივატოვებ.

ბალი ხალხით არის სავსე. ბავშვები ჟრიაბულობენ. აუზის ირგვლივ პენსიონერები ჩამწკრივებულან. ზოგი შაშს თამაშობს, სხვანი კრიალოსანს მარცვლავენ და ძველი ამბების გახსენებით ირთობენ თავს.

დიდი ქადრის ქვეშ სკამი განთავისუფლდა.

დავსხედით.

ვაჟა სკამის ზურგს მიეყრდნო და თვალები დახუჭა. ეტყობა, დაღლილია. ერთხანს ჩუმად ვართ. მერე მეკითხება:

— ზაფხული სად გაატარე?

— მივლინებით ვიყავი რაიონში.

— რა საქმეზე?

— რედაქციიდან გამავზავნეს.

— კმაყოფილი ხარ?

— ძალიან! კარგი მასალები შევავსოვე, რაც მთავარია, ბევრ საინტერესო ტიპს შევხვდი. ასეთი მივლინებები თქვენთვის იქნებოდა სასარგებლო.

— სამწუხაროდ, ჩემი სამსახურიდან მივლინებაში არ გზავნიან.

— რა ხალხს გავეცანი, გაგიყდებით! ერთი ტიპი გავიცანი. ასე, სამოც წელს იქნებოდა მიღწეული. მისგლის მიზეზი რომ ვუთხარი, იმხელა კაცი ზამბარასვით წამოვარდა. მეურნეობა დამთვალა იერებინა, მარანი მაჩვენა, სადაც სამარკო ღვინოებს ინახავენ. ბოლოს ზეივანში გამიძღვა. თავში, მდინარეზე, ჭადრებით დაჩრდილული ღია პავილიონია. ერთ საათში მეფური სუფრა გააწყო. როგორც გამოირკვა, ეს თავისებური პროლოგი იყო. რაღას არ შეპირდა, ყოველ კვირა თბილისში ჩამოვალ, შენს მეგობრებთან ერთად ქალაქ-გარეთ ვიქეიფებთო. დიდი მოქეიფე თუ ვეგონე!

— მართლაც, საინტერესო ტიპი ყოფილა, — თქვა ვაჟამ.

— მეორემ კი ყოველგვარ მოლოდინს გადააჰარბა.

— რა ქნა იმისთანა?

— ახალგაზრდა კოლმეურნეობის თავმჯდომარეა. შევედი თუ არა, სანთელივით დადნა. ერთი გენახათ, რა პოზებს იჭერდა. ვერ გეტყვი, რამ გაათამაშა, მაშინვე მეგობრობა შემომთავაზა.

— რა მეგობრობა?

— ჩემთან არაფერს წააგებთ. ხუთი ოჯახის რჩენა შემძლია. ბინას გიყიდი, მოგიწყობთ, საზღვარგარეთ გაგზავნი!.. — ერთი სიტყვით, ნამეტანი ხელგაშლილობა გამოიჩინა.

— იამზე, — შეაწყვეტინა ვაჟამ, — ამდენის უფლებას რად აძლევ?

— არ ვიცი.

— ალბათ, გსიამოვნებს კაცების ქათინაურები.

— მსიამოვნებს, აბა! უბრალოდ მიყვარს მათი ლაქლაქის მოსმენა. გუნებაში კიდევ მეცინება.

— საკვირველია!

— რა არის აქ საკვირველი? მინდა ვიცოდე, ადამიანები რით საზრდოობენ, რით ცოცხლობენ...

საუბარი დიდხანს გაგვიგრძელდა.

— არ მოგშივდა? კაფეში შევიდეთ! — მეუბნება ვაჟა.

მომშივდა კი არა, ისე ვარ, თითქოს სავსე სუფრიდან ავმდგარიყავი. რაღაც შინაგან სიმსუბუქესა და ხალისსა გგრძნობ.

„ჰო, მართლა, ლალისთან უნდა შევიარო. დედა! რა დრო გასულა! ვინ იცის რა დღეშია. დროს რომ დაგინიშნავს, წუთი რა არის, წუთს ვერ გადააცდენ, მე კი ოთხი საათი დავაგვიანე. ლალის ფანჯარაში სინათლეა. ჯერ არ დაწოლილა, შევივლი!“

ვაჟამ სახლის კუთხემდე მიმაცილა.

— ნახვამდის, ვაჟა!

— ნახვამდის!..

სასიამოვნო საღამოა. ისეთ გუნებაზე ვარ, შემძლია მთელ ღამეს ვიხეტილო.

— იამზე! — მეუბნება გაუბედავად.

— რა?

— ზვალ საღამოს რას აკეთებ?

— რა ვიცი, არაფერს...

— შემხვდი, კარგი?

— ვნახო.

— ხუთზე იმავე ადგილას გელოდები!

მესამე სართულის კიბე სირბილით ავიარე. სულს ძლივს ვითქვამ, ლალი კართან მეგვება.

— რა ქენი?

— ამომასუნთქე ერთი!

— შეხვდი?

— კი.

— კარგი ბიჭია? — ლალი თვალებში შემომოციცინებს.

— ერთი შეხვედრით რას გაიგებ, საერთოდ კი ცუდი არ უნდა იყოს.

— დაწვრილებით მომიყვები, რა ილაპარაკეთ. ჩემი სურათი რომ ნახა, რა თქვა. მოვეწონე თუ არა?

ყველაფერს ვუყვები.

— სურათი არა გთხოვა? დამავიწყდა მეოქვია, დაუტოვე-მეთქი.

ლალი აღფრთოვანებულია. რამდენი ხანია ასე მსიარული არ მინახავს.

— დაეურეკავ, ზვალ შეხვდი და მიუტანე!

სურათს რაღაც წააწერა და გადმოშალა...

ვაჟას ყოველდღე ვხვდები. ყოველთვის დიდხანს გვიგრძელდება საუბარი. დამწვრილობებისას მეხვეწება, ერთი მოთხრობის პროტოტივს წლობით ვეცებდი და ძლის ვიპოვე, ერთხელ კიდევ შემხვდიო. ნათქვამი სერიოზულად მჯერა. მწერალს ამას როგორ დაამადლი! მით უმეტეს ვაჟას. ჩვენ უკვე დიდი ხნის მეგობრებივით ვართ. სიმართლე გითხრათ, მასთან შეხვედრა მეც მსიამოვნებს. შინ ყოველთვის გულსავსე მოვდივარ. მერე ვწვები და აღარ მეძინება. რაც მართალია მართალია, ვაჟა სხვებს არა ჰგავს...

ორი კვირაა ვაჟა არ მინახავს. სოფელში მივდივარო, დაიბარა. მთხოვა სამსახურში დარეკეო. სახლში რომ

ლილი ბაქანიშვილი

შემოგვრუნება

მქონდეს ტელეფონი, კიდევ ჰო, ქუჩი-
დან რა უნდა ვუთხრა! ისეთი ბედი
მაქვს, როგორც ყურმილს ავიღებ, მა-
შინვე რიგი დადგება. ნეტავ, ლალი თუ
ურეკავს? თვითონ არაფერს ამბობს,
არც მე ვეკითხები.

დილით, ადრე, ლალი ქაქანით მო-
დის ჩემთან და მეუბნება.

— ვაჟა ჩამოვიდა.

უცნაური ავადმყოფობა სჭირს. ხან
თვევობით გარეთ ვერ გამოდის, არ შე-
მიძლიაო, თუ რამე გაეხარდა, ჩიტყვით
დაფორინავს.

— შენ რა იცი? — ვკითხე ნაძალა-
დევს სიმშვიდით.

— დარეკა.

— რაო, რა თქვა?

— დედა ავად გახდა და იმიტომ შე-
მაგვიანდაო. შენ გიკითხა, რას შერება,
როგორ არისო.

ტანში გამაზრიალა.

— რა უთხარი?

— კარგად არის-მეთქი. ახლა გამომგ-
ზავნა, იამზე მოიყვანე, რალაც უნდა
ვუთხრაო.

ლალი რეკავს. სულ ახლოს მესმის
ვაყვას ხმა. ლალის მასთან ლაპარაკი უნ-
და, ის კი ეუბნება:

— იამზე მოვიდეს!

— იამზე ვარ.

— სადა ხარ, რას შერები?

— ვარ.

— არ მოგენატრე?

თვალებს ვაცეცებ, არ მინდა ლა-
ლიმ გაიფოს.

— რატომ გაჩუმდი?

— რა ვიცი.

— მე ძალიან, ძალიან მომენატრე,
შენ?

→ მეც. — წამომცდა უნებურად.

ლალი ელექტროქურაზე კომპოტს
ხარშავს, თან მე მიყურებს. ისეთი ეკ-
ვიანია, მტრისას! კიდევ კარგი, ახლოს
არა ზის...

— სალამოს შევხვდეთ, გცალია?

— ჰო.

ლალის მოსწყინდა „ჰო“ და „არ ვი-
ცი“, ყურმილი ჩამომართვა.

— ვაჟა, ლალი გელაპარაკებოდა!

— ახლავე დადე ყურმილი! — დაუ-
ცვირა.

— ლალი ვარ...

— იამზეს დაუძახე!

ლალი ყურმილს აგდებს და ტირის.

— ბოდიში მოუხადე! — ჩავძახი ვა-
ჟას.

— ბოდიში არა, ის...

— თუ გინდა, რომ ხმა გაგცე, ბო-
დიში მოუხადე!..

— კარგი, მოვიდეს, შენი ხატრით..
ლალისთან მიმაქვს ყურმილი.

— ლალუკა, ოქრო, გეხუმრე, მაპა-
ტიე, მაგრამ როცა შენ არ გელაპარა-
კებიან, ნუ ეჩხირები!

ლალი ისევ სლუკუნებს.

გული მეკუმშება. ავადმყოფობამ ნა-
ნეტანი ბავშვური გახადა. ისეთი სა-
ცლადვია, უმწეო... რა უსინდისოა ვა-
ჟა!..

— წინათ დღეში ათჯერ მირეკავდა.
მეხვეწებოდა, მელაპარაკეო. ახლა კი
არც ვაგონდები, — ამბობს ლალი.

რა ვიცოდი, თუ ასე სერიოზულად
ეყო საქმე? საწყალი გოგო! ყოველ-
თვის ცაში ვარსკვლავებს ეპოტინებო-
და.

— მე ხომ მეტი არაფერი მინდა! —
განაგრძობს ლალი, — ძალიანაც რომ
მთხოვოს, შეხვედრა არ შემიძლია. ერ-
თადერთი, ტელეფონზე ლაპარაკი მა-
ხარებს. რა იქნება, მელაპარაკოს?

— დამშვიდდი, ლალი! ბოდიში ხომ
მოგიხდა! ყველაფერი რიგზე იქნება!

ლალი ცრემლებს იწმენდს, ბავშვი-
ვით იღიმება.

— ჩემზე არ იფიქროს, ვილაც ვიგი-
ნდარააო, შენ იმიტომ გაგაცანი. ისე
აღფრთოვანებულია, ისე გაქებს...

რა დროს ეგ არის... თურმე როგორ
შეიძლება აღამიანს უნებურად აწყენი-
ნო! როგორ მოვიქცე, რომ ვაჟა ძველე-
ბურად ესაუბროს? დღეს სალამოს უნ-
და შევხვდე და ავუხსნა. ის მწერალია,
უეჭველად გამიგებს. საწყალმა გოგომ
ეს ნუგეშიც რომ დაკარგოს, ვინ იცის,
რა დაემართება...

მწერალ აკაკი გელოვანს 50 წელი შეუსრულდა.
„ცისკარი“ ულოცავს მწერალს მისი ცხოვრების ამ
ღირსსახსოვარ თარიღს და უსურვებს შემოქმედებით
წარმატებებს.

უ კ ვ დ ა ვ ა

ერთი ყვავილი ვიცოდი,
ვერ ამოვიღე გულიდან,
დავინახავდი, ვიწვოდო
იმისი სიყვარულითა.

წიგნში ჩავდებდი, ვხურავდი,
სურნელს აფრქვევდა, დარობდა,
ჯორკვალის ყვავილს ვეძახდით,
რადგან ჯორკვალში ხარობდა.

ნატვრისთვალეფით გვხიბლავდა,
სტუმარი, შორით მოსული,
და დავცქეროდი უსიტყვოდ
რატომღაც სევდით მოცული.

მერე წიგნებში ვიხილე
და განმიქარვა ნალევლი:
თურმე უკვდავა ყოფილა
იმ ბედნიერის სახელი.

სვანის ღაღოცვა

დაილოცე! მზე და მთვარე
დაგნათოდეს თავზე!
ჯიხვისა და არჩვის ხორციტ
გქონდეს სახლი სახვე.

მტრების შხამი და ბალღამი
გექცეს თასში თაფლად,
არასოდეს არ დავარდეს
შენი ქუდი დაბლა!

აგისრულდეს საწადელი,
ნატვრა მშვენიერი,

შენი სახით იმარჯვებდეს
მუდამ შენი ერი!

ისე ჟღერდეს შენი ჩანგი,
ქვასაც ჰქონდეს რიდი!
ჯგირაგ ბოგეშს დაელოცოს
შენი გზა და ხიდი!

ამის მეტი რა გისურვო?
აგყვეს მერცხლის გუნდი,
უშბის თავზე აგეტანოს
შენი თეთრი ქუდი!

ლ ა გ ე ი რ კ ა

არ დაიწუნო, არ დაიწუნო,
თეთრო ლაგვირკავ, სიმღერა ჩემი!
ბევრმა ურწმუნომ ზურგი გაქცია
და მე კი შენი ერთგული ვრჩები.

არა ვყოფილვარ აროდეს მწყარალად
ცისა და მიწის მამშვენებელთან, —

მე მუდამ მწამდა და მწამს კიდეცაც
დიდება შენთა ამშვენებელთა.

დიდო ლაგვირკავ, პატარა სახლო,
მიიღე ჩემი მცირედი ძღვენი —
ლექსების წიგნი, და ნაცვლად შენი
მარადისობის მაჩუქე ღღენი!

პარლო კოზაჩიძე

გავშვების ოთახის საიდუმლო

ყოველთვის, როცა ნინო და ქეთევანი თავიანთ ოთახში თამაშობენ, მაშინ ხდება ეს უცნაური ამბავი: კარ-ფანჯარა რაც არ უნდა მჭიდროდ იყოს დაკეტილი, ფარდები მაინც ირხევა. ნინოსა და ქეთევანს ჰგონიათ, კარ-ფანჯრის ღრეპოდან ნიავი შემოიპარა და ის დაფათურობს, ის არხევს ფარდებსო. ამიტომაც ყურადღებას არ აქცევენ — ისევ ხმაურით განაგრძობენ თამაშს, ამ დროს კი:

— ხედავ? — კარები ეუბნება მაგიდას, — ჩვენი ძმა, სკამი დაითრეის ფეხით.

— რა საცოდაობაა?! — წუხს მაგიდა, — გუშინ იყო და ერთი ფეხი მოამტვრიეს!

— ნეტა არ გამახსენა, დავიწვი მაგის საცოდაობით — ამოიხსრებს კარები.

— რა გვეშველება ამათ ხელში? — წუხს მაგიდაც.

ერთხანს ორივენი გაჩუმდებიან — ოთახში შემოჭრილ მზის სხივებს მისჩერებიან — ის სხივები იატაკზე კანკალებენ და ნინოსა და ქეთევანის მოშაო ჩრდილებს კედლებზე ატეკნიან. ხანდახან ღრუბელი ჩამოეფარება ხოლმე მზეს და კედელზე ატეკნილი ჩრდილები ქრებიან მანამდე, ვიდრე იმ ღრუბელს არ გაქცევა მზე.

აქაოდა და დიდი ვარო, ისევ კარები დაარღვევს ღუმლის:

— რამდენი ხანია მინდოდა მეკითხა, რა გქვია, ძმობილო?

— მუხა.

— შენც შორიდან იქნები.

— გვერდითა ოთახიდან ვარ.

— ვიცი, ეს ერთი კვირაა, რაც ამ ოთახში გამოგიყვანეს.

— ჰო, გცოდნია.

— სულ აქ არა ვარ, რაღა მაშინ წავიდოდი სხვაგან?! — ეღიმება კარებს.

— ეგეც მართალია.

— ადრე სად ცხოვრობდი?

— შორს, ძალიან შორს, დიდ დაბურულ ტყეში, — ფიქრიანად იწყებს მაგიდა, — ფერდობზე ვიდექი და, მზე რომ ამოვიდოდა ხოლმე, პირველ სხივებს ჯერ ჩემი კენწორო იჭერდა. ფერდობებსა და დაბლობებში ჩაფენილი ხეები დაინახავდნენ და სიხარულით აშრი ალებდნენ ფოთლებს მზე ამოვიდა, ჩვენი მშვენიერი მზეო... გაზაფხულზე კვირტის ხორკლებით მევსებოდა ტოტები.

მერე ის კვირტები ყლორტად, ფოთლად და რკოდ შექცეოდა ხოლმე. შემოდგომაზე მიყვითლდებოდა ხასხასა ფოთოლი და შრიალით ეფინებოდა მიწას. ის ფოთოლი იმ ზამთარში თოვლქვეშ ექცეოდა. ლპებოდა და მომდევნო შემოდგომაზე ნეშო ერქვა უკვე. ნეშოზე ნეშო სოკოები წამოიშლებოდნენ და მაშინ გოგო-ბიჭების ჭრიამული ედებოდა მიდამოს... ეკ, კარგი იყო შემოდგომა,

დღისით ეშმაკი ჩხიკვები დახტოდნენ ჩემს ტოტებზე და დამწიფებულ რკოს მაყრევინებდნენ. ღამე კი გარეული ღორები მიესეოდნენ იმ რკოს და ხრამხრუმით მიირთმევდნენ. და მე მიხაროდა, ვილაცის სიცოცხლისათვის აუცილებელი რომ იყო ჩემი ნაყოფი... ხანდახან ბურღლუნა დათვიც გაბაჯბაჯდებოდა შავად და მშიმარა ჩხიკვები ფხაკა-ფხუკით მომასტებოდნენ, კენწეროზე მომეძვებოდნენ, მერე... — უცებ ჩუმდება მაგიდა.

— რატომ გაჩუმდი, დაილაღე? — ეკითხება კარები.

— რა დროს დალღაა?! შენც ტყე გახსენდა?

— შენ რომ დაამთავრებ, მერე გამახსენდება.

— აბა, რატომ სტირი?

— ვერ დაინახე? გოგონებმა წყალი მომასხეს! სულ ამ დღეში არა ვარ! მერე, როგორ იყო?

— მერე, — განაგრძობს მაგიდა, — ზამთარში სიცივე მაბაზანებდა, მაგრამ სულ სხვა იყო ის ბაბანი, ნაჯახიანი კაცის გამოჩენისას რომ ამივარდებოდა ხოლმე. საღ დავიმალეობდი იმხელა მუხა. ბევრიც რომ მეცადა, რას მოვეფარებოდი და აკი ვერც მოვახერხე: ერთ თოვლიან დღეს ხმაურიანი ჯაჭვა ხერხით მომდგენ და მიწაზე გამშლართეს ჭრიალ-ბუბუნით. მე ჩემს მოჭრას აღარ ვჩივი — არც ჩემს მამა-პაპას ასცდენია და არც მე ამცდებოდა, მაგრამ, აი, ნორჩ მუხას რომ დავეცი და თან ჩავიტანე, იმისი ცოდვა არ მასვენებს... მერე ტოტები შემასხებეს, მერე ტრაქტორი მომიბეს და სახერხზე მიტანამდე იმდენი მათრეხს, ერთ მხარეს სულ გამაძრეს ქერქი. დამხერხეს, დამკუწეს, გამრანდეს და საწერ მაგიდად მაქციეს. ვიდრე გვერდითა ოთახში ვიდექი, რა მივიჭირდა, ამ ბავშვების მამა მპატრონობდა, მართალი გითხრა, კარგადაც მივლიდა და მე მიხაროდა, კიდეც რომ ვჭირდებოდი ვილაცას. ეს ერთი კვირაა, გამასაჩუქრეს, ამ ბავშვების ხელში ჩამაგდეს და, შენც კარგად ხელავ, რა დღე-

ში ვარ: მეღნით მომთხვარეს, ფანქრით დამჯაბნეს, მტვრით გამავსეს. ბიჭუნები რომ იყვნენ, იქნებ სამღურავი არც მეთქვა, მაგრამ გოგონები არიან და იმ-იტომ უფრო მწყინს — ერთხელ რა არის, ერთხელ მაინც აიღონ ჩემი და ეს მტვერქუტყუი გადამაცალონ...

ამ დროს ნინო და ქეთევანი ისევ ფეხმოტეხილ სკამს დაახრიალებენ.

— ერთი დედამ მოასწროთ! — იქალება კარები.

— საღ წავიდა ამათი დედა? — ეკითხება მაგიდა.

— რძეზე ჩავიდოდა.

— რაც არ უნდა დააშაონ, მაინც მოეფერებათ, დედაა და ვერც გაამტყუნებ.

— ნეტა ერთი მამამ მოასწროთ!

— მაშინ კი მართლა სეირი იქნება!...

ნინომ და ქეთევანმა სკამი საწერი მაგიდის გვერდით დადგეს.

— ცოტა აქეთ გამოიწიე, — ეუბნება მაგიდა სკამს, — მომეფარე. ხომ იცი, რა მოუხვეწებები არიან, თვალში რაღას ეჩხიბები?

სკამი საცოდავად აწრიბინდა:

— ამდენი რომ შემეძლოს სულ გადავიკარგებოდი აქედან.

— უფეხოზა გიშლის?

— როცა ოთხივე ფეხი მქონდა, ვერც მაშინ მოვახერხე, ვითომ არ იცი, რა მოუხერხებელიცა ვარ, ვინმემ თუ არ მომხედა, შენი არ იყოს, სულ ერთ ადგილზე ვიდეგები.

— ეგ კი აღარ გამხსენებია!

— უშნოები ხართ! — ჯავრობს კარები, — ერთ კედელში არ ვიყო ჩაქედილი, ნახავდით, როგორ გავფრინდებოდი საითმე.

— ვიდრე ჩარჩოზე ჩამოგაბამდნენ, რატომ მანამდე არ გაფრინდი? — გამოაჯავრა მაგიდამ.

— მაშინ კიდეც იატაკზე ვეგდე და წელის ათრევა ვერ მოვახერხე.

ფეხმოტეხილი სკამი გადაყირავდა. კიდეც კარგი კედელს მიეყუდა, თორემ

კარლო კოზირიძე

ბავშვების ოთახის საიდუმლო

დაბლა მოადენდა ზღართან.

— ამდენი ხანია გიცნობ და შენი სახელი კი არ ვიცი, — ეუბნება მაგოდა.

— ფიქვს მეძახიან.

კარები გამოცოცხლდება:

— მართალს ამბობ?

— ჩემს დაკარგულ ფეხს გეფიცები.

— სადაური ხარ, შვილო?

— ეგეც დიდი ტყიდან იქნება, — ჩაერია მაგიდა.

— ჰო დიდი, დაბურული ტყიდან ვარ. ის ტყე ძალიან, ძალიან შორია აქედან. იქ არც მთებია, არც — გორები...

— მოიცა, მოიცა, — შეაწყვეტინებს კარები, — რაღა შენა თქვა ჩემი სათქმელი, უფრო დიდი მე ვარ და ბარემ მე მოვეყვები... იქაც დაბურული ტყე იყო, მაგრამ, ჩემო მუხავ, შენი დაბურული ტყისგან განსხვავებით, ჩვენ ტყეში მართო ჩვენ, ფიქვები ვიყავით. ზამთარ-ზაფხულს სულ მწვანედ ვირხოდით და ძილი რა იყო, არ ვიცოდით. თქვენ კი ზამთრობით ძილი მოგერევით ხოლმე, მაგრამ, ნუ გეწყინება და, მოჭრის შიში არ გაძინებთ. ჩვენ არასოდეს დაგვენახა ნაჯახიანი კაცი და ამიტომ შიშიც არაფრისა გვექონდა... იქ სულ ცოტა ხნით იცოდა გაზაფხული, ზაფხული და შემოდგომა, დანარჩენ დროს ვიდექით და ვიდექით თოვლში... თოვას რომ დაიწყებდა, გადასაღები პირი აღარ უჩანდა. ერთხელ ერთმა ნამეხარმა ფიქვმა აკი მიიხრა კიდეც, ან გადაღება არ იცის ღრუბელმა, ანდა — დაავიწყდაო. უმზეოდ, თეთრად თენდებოდა ხოლმე და მაშინ მეტყოდა რომელიმე, ჩემიანი ფიქვი: „დახედე თოვლს, ნაკვალევსა ხედავ? მეც ვუბასუხებდი: „ვხედავ“. „მელიას ნაკვალევი“. „მელიას ნაკვალევი დილია, კვერნას გაუვლია“. „ციყვი იქნებოდა“. ამ დროს ჩემს ტოტზე აფაჩუნდებოდა ციყვი: „კვერნის ნაკვალევი, მე მეძებნო“... „ნუ გეშინია — ვანუგეშებდი ციყვს — ღრმად ჩაძვერი ჩემს ფულუროში და ვიდრე მე არ გეტყვი, გარეთ გამოხვიდე“. მეც მიხაროდა, ჩემო მუხავ, ვიდაცის სიცოც-

ხლეს რომ ვიცავდი... ეჰ!... სოკო... აც ამოიბურთებოდნენ ხოლმე, მაგრამ მკრეფელი არსიდან ჩანდა. გაიზრდებოდა სოკო, გაიბერებოდა, მერე მოექყმიტებოდა კისერი და შავად გაეგლისებოდა მიწას... მზე რომ გამოანათებდა, ყველას ერთნაირად გვაფენდა სხივებს. ჩვენც სიამოვნებით შევიშმუშნებოდით და თოვლს ვიბერტყავდით ტანადან. ჩვენი დათმობა არ უნდოდა თოვლს, გვეხვეწებოდა თქვენთან დამტოვეთო, მაგრამ ყურსაც არ ვუგდებდით. სწორედ ამიტომ ჩვენს ტოტებზე იცრემლებოდა, ტიროდა თოვლი. მერე დაბლა რომ ჩავარდებოდა, იქ დამხედურ თოვლსაც ააცრემლებდა და ყველა ერთნაირად დნებოდა, ისე შეუმჩნევლად, თითქმის მოიპარესო. ეს ცრემლი ნელ-ნელა ერთად მოიყრიდა თავს და რუებად, ჩანჩქერებად, ჩახრილებად მიხმალურობდა თავქვე... ეჰ, რა კარგი იყო ის დღეები! შიში არაფრისა გვექონდა, მაგრამ ერთ თოვლიან დღეს მოვიდნენ კაცები, ერთი მხრიდან მოგვდგნენ ჯაჭვა ხერხებითა და დიდიან-პატარიანად ყველა მიწაზე დაგვცეს. მთელი ის იმოღენა ტყე უმოწყალოდ გაავსეს ჩვენი ტოტებითა და ტანით. სულ ბოლოს მე წამაქციეს. ვიდრე წამაქცევდნენ, ჩემს მოჭრილ თანამოძმეებს გადაეხედე და გული ცოდავ-ბრალით ამევსო — თურმე რამდენნი ვიყავით, რა მშვენიერები, ამ უბედურ დღემდე კი არ ვიცოდით. ასე ყოფილა, ჩემო მუხავ, ვიდრე არ წაიქცევი, თურმე არავინ დაგაფასებს, აი, შენს გვერდზე მდგომიც კი.

— ჩემი არ იყოს, შენც დიდი ნატანჯი ჩანხარ, — ეუბნება მაგიდა.

— ასეა, ჩემო ძმაო...

— დანარჩენს მე ვიტყვი, — ამბობს წაქცეული სკამი და კარების ნებართვას აღარ ელოდება, მაშინვე იწყებს, — მერე ტოტები შეგვასხებეს და ტრაქტორს მოგვიბეს, სანამ გავგვეჩქვავდნენ თრევით, მანამ მდინარესთანაც მიგვიტანეს და ტივებად შეგვეკრეს. იმ ტივებს კარჭაპი მიათრევდა. აღარ მახსოვს, რამდენი გვატარეს. მერე კი, გაშრობაც

არ გვაცალეს, მატარებლის ვაგონებზე შეგკაპეს, მსხვილი მავთულით დაგვჭაჩეს და იქითკენ გაგვიყენეს გზას, საითაც მზე ჩადის ხოლმე. ბევრზე ბევრი დღე-ღამე გვატარეს, მიგვიტანეს სახერხზე, დაგვხერხეს, დაგვკუწეს, გაგვრანდეს...

— მერე მე კარებად მაქციეს. — წუხს კარები, — შენ როგორღა დაგემართა? — ეკითხება სკამს.

— იატაკის ფიცარი უნდა ეყოფილიყავ, მაგრამ როცა გამოშომეს, გრძელი მოვედი და ჩამომპრეს, აი, რამხელაც ვარ, ამ ზომაზე ჩამომპრეს. ხელში მატრიალეს კარგა ხანს, მერე თქვეს, სკამად გამოდგებაო. მე რომ ბედი მქონოდა, ოთახის კედლები გაიწვედა განზე და ამ გოგონების საწვალებელი აღარ გავხდებოდი.

— შენ რა გიჭირს, — ატოკდება კარები, — მე ვიკითხო, თორემ!..

— რა დაგემართა?

— აბა, დამაკვირდი, ნაკლს ვერ მატყობ?

— მე თუ ვერ შეგატყე, სხვა ვინ შეგატყობს, გვერდი გაქვს ჩაკერებული.

— ასეა, — დაფიქრდება კარები, — უგერგილო ხუროს ხელში მოვხვდი, კარგად ვერ გამოშომა, მეტი მოუვიდა და უხეიროდ გამომთალა გვერდი. მერე ადგა და ეს უბედური, დაკიანებული ნაძვი ჩამაკერა. ეს საჭმეა, საცაა მეც დამაკიანებს.

— ცუდი ამბავი დაგმართია, — თავს აქნევს სკამი.

— ამასაც ავიტანდი, მაგრამ ათასი უბედურება რომ დამახატეს ფანქრით, ეს კი ველარ ამიტანია.

— ეგ რა გახატია? — აკვირდება მაგიდა, — ხავსიანი ქვაა თუ ზღარბი?!

— მზეაო.

— რამდენ მზეს არ მოვსწრებოვარ და, თუ დამიჯერებ, ეკლიანი მზე კი ჯერ არ მინახავს. ეგ მეორე რაღაა?!

— ესაო, თავგიაო.

— მერე, სად ნახეს შვიდფეხა თავგო?!

— ალბათ ნინომ და ქეთევანმა მიაგ-

ნეს. ამ იხეს კიდევ ქათმის ფეხებიც...

— საწყალი, — წუხს სკამი, — როგორ უნდა მოუცურდეს მასეთი ფეხებით. ერთი ციკქნა გუბეც დაახრჩობს.

მერე სამივენი ფიქრში წავლენ — შორეული, უღრანი ტყეები ენატრებათ.

— ვაიმე, ჩემი ფეხი! — წრიპინებს სკამი და კედელს ეყუდება.

— შენ მითხარ რამე? — კარები გადმოხედავს მაგიდას.

— ხმაც არ ამომილია, ჩემს ტყესა ვხედავდი ფიქრში.

ნინო და ქეთევანი თავგანჩქეილ თოჯინას დაათრევენ. მერე ესეც რომ მოსწყინდებათ, რაღაცას ჩურჩულებენ და აივანზე გარბიან.

აივნიდან რომ შემობრუნდებიან, ჩაცუცქდებიან ორივენი: ერთს ჩაქუჩი უჭირავს ხელში, მეორეს — უშველებელი ლურსმანი.

— მიშველეთ! — ყვირის ვიღაცა.

— რა მოხდა? — ფარდებს შეათამაშებს კარები.

— უუუურე! — ფეხებს აბაკუნებს მაგიდა, — ეს სანაცილეები პარკეტში ლურსმანს ასობენ.

შეშინებული წამოხტება სკამი, ადგილზე ხტის:

— ნეტა, აგუგუნებულ ბუხარში ჩამავლო, ბარემ ჩავიწვებოდი და ერთხელ და სამუდამოდ მოვისვენებდი.

ჩაქუჩის კაკა-კუკს ბინის ზარის ხმა შეერევა. ნინო და ქეთევანი ფაცა-ფუცით წამოვარდებიან, წვერმოკიდებულ, ევება ლურსმანს გაჭირვებით ამოაძრობენ პარკეტიდან და აივანზე გარბიან. ისევ თავ-თავის ადგილზე დებენ ჩაქუჩისა და ლურსმანს და ვითომც აქ არაფერი მომხდარაო, მშვიდად გამობრუნდებიან უკან. ამასობაში საეტიის ხმაურიც მიწყდება და გაღიმებული დედაც გამოჩნდება.

— მოხვედი, დედა! — უხარია ორივეს.

აპარლო კოხარიძე

ზავშავის ოთახის საიდუმლო

— ხომ არაფერი იეშმაკეთ? — აღარ ელიმება დედას.

— რა უნდა გვეეშმაკა?! — სწყინს ნინოს.

— გესმის?! — მაგიდას ეჩურჩულება კარები, — ჭერ სულ პატარაა და უკვე ტყუილს ეჩვევა.

— არა, შენ ვერ გაიგე, — მაგიდაც ეჩურჩულება, — პარკეტში რომ ლურსმანს ასობდნენ, ის არაფერი ჰგონიათ..

— ამდენს კი ვერ მოვხვდი!

მერე სამივენი სამზარეულოში გადიან. სამზარეულოდან ბოთლების წკრიალი ისმის.

ფეხმოტეხილი სკამი კედელზე ეყუდება, აღარ წუწუნებს, რაკი პარკეტი არ აცლის წუწუნს:

— ვაიმე, ვაიმე, რაზე დედა არ მოასწრებდათ!

— შენ მაშინ ნახავდი სეირს! — ელიმება ფეხმოტეხილ სკამს.

— ნეტა, შენ რა გიხარია, შე კოჭლო, შენა! — ტუქსავს მაგიდა.

კარები ჭერ მშვიდად არის, მერე გაბრაზდება და ფარღებს ერთმანეთს ახლის:

— მე აქ ველარა მხედავთ?! აბა, თქვენი ხმა აღარ გავიგო! — ფარღებს გასწევს და პარკეტს დახედავს, — შენ რაღა გქვია?

— წიფელი.

— დიდი ხნის მოსული არ უნდა იყო.

— გუშინწინ მომიყვანეს.

— როდისაო?

— გუშინწინ.

— რაღაც არ მახსოვს!

— როგორ არ გახსოვს, — ჩაერევა მაგიდა, — გუშინწინ არ იყო, მუშები რომ მოვიდნენ, დაბერილი-გაცვეთილი პარკეტი ამოყარეს და ახალი დააგეს?

— გამახსენდა! ისინიც თუ მუშები იყვნენ! ის რამდენი იცოდვილეს, იმ ჩვენსავით გასახმობებმა! მარტო მაგ პარკეტს, ესლა რომ ველაპარაკებით, ორი ლურსმანი დაჰყვდეს თავსა და ბოლოში. ნეტავ, მაშინ არ გეტკინა?

— ის აუცილებელი იყო და იმიტომ არ მეტკინა, — აღარა კენესის პარკეტი.

— რაღა მაინცაღმანც შენ ვინ ხარ? ვდნენ გოგონები?! — უკვირს მაგიდას.

— აბა, კარგად დააკვირდი იატაკს, — მშვიდად ამბობს პარკეტი, — რაკი ახალი ჩამატებული ვარ, სხვანაირიც მაქვს ფერი და, კიდევ იმიტომ მოვხვდი თვალში.

სამზარეულოდან ნინოსა და ქეთევანის დედა გამოდის ვიწვივით:

— სულ იმას ვფიქრობდი, არაფერი დამავიწყდეს-მეთქი და მთავარი კი არ დამავიწყდა?!

— რა დაგავიწყდა, დედა? — გახარებული მისჩერებიან გოგონები, ერთი სული აქვთ, მალე წავიდეს დედა და ისევ მალაყებს გადავიდნენ.

— პური, პური დამავიწყდა. ჰკვია-ნად იყავით, ახლავე დავბრუნდები...

დედა კიბეს აახმაურებს თუ არა, ბავშვები თავიანთ ოთახის კარს მიაწყდებიან.

— ვაიმე გვერდები! — კენესის კედელზე მიყულებული კარი.

ახლა მაგიდის უჯრას გამოაღებენ და გამეტებით მიაჯახუნებენ.

— კინალამ ზურგი გამინგრის! — კენესის მაგიდა.

მერე სკამს მოიქნევენ და პარკეტზე გაახრიალებენ.

— ვაიმე ფეხი მომიფამფალეს! — კენესის სკამი.

მერე ნინო და ქეთევანი თავგაჩეჩქვილ თოჯინას დაათრევენ და კარები, მაგიდა, სკამიც ავიწყდება.

ცოტა ხნის შემდეგ კარების ფარდა შვირხევა — კარები ეუბნება პარკეტს:

— წელან რა თქვი, რა მქვიაო?

— წიფელი. ასე მალე დაგავიწყდა?!

— მე ის მიკვირს ამათ ხელში ჩემა სახელიც რომ არ დამავიწყდა... შენც შორიდანა ხარ?

— შორზე შორიდან.

— ეს ყველა პარკეტი თქვენებურია?

— მაშ მუხას ხომ არ გაირევდნენ.

— აბა, აბა, მუხაზე ასე ნუ ლაპარაკობ! — უწყრება მაგიდა.

— ძალიან კარგადაც ელაპარაკობ!

თუ კარგია, რატომ თქვენ არ გაირევთ ხოლმე წიფელს?

— აი, ყოჩაღ! — აქებს მაგიდა, — სიმართლეს ამბობ და მეც აღარაფერი მეტყმის!.. ახლა მოგვიყევით, აქ როგორ მოხვდით?

— თქვენი არ იყო, მეც უღრან ტყეში გავიზარდე, — იწყებს წიფელი, — რაკი ჩემს ახლო-მახლო მხოლოდ თელები და რცხილები, ნეკერჩხლები და ცაცხვები იდგნენ, ნაჯახს არავინ მაკარებდა — ეს ერთი წიფელია და ესეც რომ მოვჭრათ, რაღა დარჩებაო. ჩემი მოძმეები ცოტა მოშორებით შრიალებდნენ. — შრიალებდნენ-მეთქი იმიტომ ვამბობ, რომ მარტო მაშინ ვხედავდი, ვიდრე ქარი უკანასკნელ ფოთოლსაც წამართმევდა და ხევში ჩაიტანდა კანკალით. მერე კი ღრმა ძილთ მეძინა და, როგორც მოგვხსენებათ, ჯერ ტყეში არავინ დაბადებულა ისეთი, ვინც სიზმრის გარდა ძილში სხვა რამესაც ნახულობდეს. ძილში ხან კარგ სიზმარს ვნახულობთ, ხან — უკმურს — რა გუნებაზედაც გვეძინება, იმ გუნებისნაირი სიზმარი გვესიზმრება ხოლმე. გავიდოდა ზამთარი და მწვანე გაზაფხულიც მოდიოდა კვირტების ტყაცა-ტყუით, შხაპუნა წვიმებით წამოშლილი სოკოებით, პანტა-მაჟალის თეთრი კაბებითა და ჩემი ჩიტის — წიფლის ჩიტის გალობით. მაშინდელი დღეები სულ სხვა იყო — მეც არ ვიცოდი, რა მიხაროდა, მხოლოდ მაშინ მიეხვდი, მიწას რომ მომაცალეს: თურმე სიცოცხლე მიხაროდა, ჩემი სიცოცხლეცა და სხვისიც. ბევრი, ძალიან ბევრი სიმწარეც მახსოვს, მაგრამ ის დღეები კარგი იყო მაინც. ერთხელ, ერთი ტოტი დამიჭიანდა, მეგონა გამიხმება-მეთქი, მაგრამ ერთმა კეთილმა კოდალამ მიშველა — საიდანღაც მოფრინდა და სულ კაკა-კუკი აუტებსა ჩემს საცოდავ ტოტს. მერე წავიდა და სხვა კოდალაც მოიყვანა — ახლა უკვე ორნი მიესივნენ იმ დაჭიანებულ ტოტსა და დაღონებულ, სიყვითლემორეულ ფოთლებს ისევ დაუბრუნეს სიმწვანე. ის გაზაფხუ-

ლი და ზაფხული აღარ მომცილებია კოდალები. მეც სიკეთე სიკეთით გავუზახდე — ჩემს ფულუროში შევიფარე — იქ დაჩეკეს და დაზარდეს ბარტყები. ის როგორ დამავიწყდება: ერთიც ვნახოთ, დილაა, დედა კოდალას მიმინომ ჩამოუჭროლა. მაგრამ ადრევე შეასწრო თვალი იმ დედა კოდალამ და უცებ შევარდა ფულუროში — ბარტყებს გადაეფარა, მე კი ჩემი ხშირფოთლიანი ტოტი დავავარე ფულუროს... ცრემლი მომერევა ხოლმე, ეს ამბავი რომ მახსენდება!.. ერთხელ კიდევ გვაღვა იყო, მთელ ზაფხულს ნამი არ ჩამოვარდნილა ციდან. ვიდრეც დალონებულები და უღრუბლო ცას გავცქეროდით. ბოლოს და ბოლოს გაწვიმდა და ჩემი ფოთლებიც გამოცოცლდნენ. მაგრამ მე მაშინ ჩემი თავი კი არა, უფრო ჩემი წვრილშვილი მეცოდებოდა, ის წვრილშვილი გაზაფხულობით ჩემს ქვეშ ბალახით რომ წამოიშლებოდა ხოლმე. მეც ვეფარებოდი შვილებს, დაბლა სეტყვას არ ვუშვებდი და არც მთებიდან ჩამოვარდნილ ქარებს. რა ვიცოდი, მე უბედურმა, რომ თურმე მზესაც არ ვუშვებდი შვილებამდე! ამიტომაც ამომიწყდა იმდენი შვილი. უფრო მეტიც მეყოლებოდა შვილი, ჩემი წიწიბო ღორებს რომ არ შეეჭამათ, ჩხიკვებსა და კიდეც, გოგობიკებს არ აეკრიფა. ძალიან ბევრ წიწიბოს მოვისხამდი ხოლმე, იმდენს, რომ ყველას ყოფნიდა — ფრინველსაც, ნადირსაც, ადამიანსაც და მიწასაც. ხან მიჭირდა, და ხან მილხინდა, მაგრამ ერთ დღესაც...

— ჯაჭვა ხერხით მოგჭრეს? — ეკითხება კარები.

— არა.

— ნაჯახით მოგჭრეს? — ახლა მაგიდა ეკითხება, თანაც კანკალებს შიშით.

— არა.

— აბა, ორივეთი მოგჭრეს? — ახლა კიდეც სკამს აუვარდა კანკალი.

— არც ასე იყო და არც ისე, მაცა-

პარლუ აკობერიძე

ბავშვების ოთახის საიდუმლო

ლეთ და გეტყვით. ერთ დღესაც განაგრძობს პარკეტი, — დილიდანვე ჩაშავდა ცა, ისე ჩაშავდა, კინაღამ ბინდუნდა გეგონებოდათ. გაზაფხული იყო და ყველანი საცხე ვიყავით, ტოტი, ფოთლითა და ჯანით. აკი ახლახან ვთქვი: დილიდანვე აირია ღრუბელი, მერე ქარიც მოვარდა; ისე უცებ მოვარდა, წინასწარ ნიავეც არ გამოუგზავნია. იმ ტყეში ყველაზე დიდი და ხნიერი მე ვიყავი. მერე ის ქარა ქარიშხლად იქცა და ყველაზე ძალიან მე მომაწყდა, მომაწყდა და დამაბარბაცა. მაშინ კი ყველაფერს მივხვდი: ასე, ამაყად ღგომა აღარ მეწერა და მიწას ღონივრად ჩავეჭიდე ფესვებით. მაგრამ არ მომეშვა ქარიშხალი — ხან აქედან მომიარა, ხან იქიდან — შემანჯღრია და შემაზანზარა. რაც უფრო ძალიან მანჯღრევდა და მაზანზარებდა, მეც უფრო ღონივრად ვეჭიდებოდი მიწას. ხვეწნით, მუდართ მამხნევებდნენ ხეები, გაუმაგრდი, თორემ რომ დიდილუპო, არც ჩვენ დაგვადგება სიკეთის დღეო. ქარიშხალმა ტოტები ჩამახლია, მომამტვრია, მე კი ისევ ვუძალიანდებოდი. ბოლოს ძალღონე აღარ მეყო ამ ბრძოლაში, მთავარი ფესვი შემაწყდა, ღელის მხარეს გადავიწიე და ხმაურით გადავვარდი. რომელი ხეც ჩემს ქვეშ მოჰყვა ყველა ჩაიმტვრა და ჩაილეწა. რა ჩემი ბრალია!.. ჰო, მერე მეც ისე დამემართა, როგორც თქვენ მოჰყევით თქვენზე... მაგრამ მე მაინც ბედს არ ვუჩივი, რაკი ჩემს შვილებს ჩამოვეცალე მზიდან. ახლა ისინი გამოვიდნენ მზეში — მის მაღლიან სხივებს შეისრუტავენ, გაივსებიან ფერთა და ფოთლით და ჩემს ნაცვლად ამრიალდებიან. იმ მიწაზე, იმ ახლო-მახლო მე თუ ერთი ვიყავი, ერთი წავედი, ჩემს ნაცვლად ბევრი ჩემიანი გაიზრდება. ისანი ერთად გაიზრდებიან, ერთი სიმალლისანი გახდებიან და ქარიშხალიც ვერაფერს დააკლებთ...

— შენ მაინც ბედნიერი ხარ! — ნაღვლიანად ამბობს მუხა.

— მეც ეგ უნდა მეთქვა, — დაღონდება მაგილაც.

სკამს კი, საცაა კიდევ ერთ ფეხსმძიმე აძრობენ, ამიტომაც ის თავის წაღობა დელს ჩაფიქრება.

ნინო და ქეთევანი თავგაჩენილ თოჯინას ოთახის კუთხეში აგდებენ და ახლა წიგნების კარადას უტრიალებენ. ხან ერთ წიგნს მოჰკიდებენ ხელსა და ხან მეორეს. ბოლოს ერთ ლამაზნახატებიან წიგნს ამოარჩევენ და იმას ათვალიერებენ.

ქეთევანი დაუდევრად ფურცლავს წიგნს:

— რა კარგი ნახატებია?!

— მომეცი, ახლა მე გადავფურცლავ, — ეუბნება ნინო.

— მე ცუდად ვფურცლავ?

— მე უფრო კარგად გადავფურცლავ.

— არ მოგცემ!

— ეს ხომ მამას წიგნია, ჯერ მოვიდეს მამა! — ექადნება ნინო.

— მამამ ეს წიგნი მე მომიტანა.

— არაფეროც, მე მაჩუქა!..

ასე, ნელ-ნელა შეჰყვებიან და ბოლოს ჩხუბზე გადადიან.

— მათხოვე, გოგო, წიგნი! — ხელში ეცემა ნინო.

— არ გათხოვებ!

მაშინ ორივენი ჩააფრინდებიან წიგნსა და აქეთ-იქით ეწევიან. ამ გაწევ-გამოწევაში იხევა მშვენიერი, ლამაზნახატებიანი წიგნი — აღარც ყდა აქვს და აღარც თავფურცელი. ვიდრე მთლად დახვედნენ, ბინის ზარის ხმაც ისმის.

ნინო და ქეთევანი იმ გასაცოდავებულ წიგნს ოთახის კუთხეში, თავგაჩენილ თოჯინასთან დააგდებენ და ისე ეგებებიან დედას, თითქოს აქ არაფერი მომხდარაო.

დედას თბილი პური შემოაქვს.

გოგონები სამზარეულოში მიჰყვებიან.

ბავშვების ოთახში კი ერთხანს დუმილია: არც კარები იღებს ხმას, არც — მაგიდა, არც—სკამი, ამიტომ არც კარფანჯრის ფარდები ირხევა. მარტო წიგნის ფურცლები ტოკავს:

— სხვა მეცოდებოდა და მე უარესი არ დამემართა?

— შენ ვინლა ხარ? — ეკითხება კარები.

— წიგნი, წიგნი ვარ, მაგრამ ისევ ტყეში ყოფნა მერჩია.

— ტყეში რა გინდა, ფოთოლივით დაიკარგება.

— შენ რა იცი, შენისთანები, დრო იყო, ჩემს ჩრდილს ეფარებოდნენ.

— როდისაო? — დასცინის კარები.

— როდისა და მაშინ, ხე რომ მერქება. კარებს აღარ ეცინება.

— მართალს ამბობ? — მაგიდა ჩაერგვა საუბარში.

— მოსატყუარი რა მაქვს! ერთხელ მეც ხე ვიყავი თქვენსავით. ყველაფერი ჩემს ფურცლებზე სწერია.

— რა თქვი, რა ვარო?! — სკამიც ამოიღებს ხმას.

— წიგნი, სიმართლის წიგნი. ადამიანებმა ყველა სიკეთე მარტო ჩემგან იციან. და ზოგ-ზოგები სულ არ მიფრთხილდებიან. მაშ ამისი ღირსი ვიყავი?! — ეტირება წიგნს, — ყდა აღარ შემარჩინეს და თავფურცელი!

— რა მოხდა, — ამშვიდებს კარები, — ბავშვები არიან და რა ჭკუა უნდა მოთხოვო?

— ახლავე თუ არ ისწავლეს ჩემი ყადრი, მერე გვიანი იქნება.

— მართალია, — ჩარევას აპირებს სკამი, მაგრამ მაგიდა დაუტატანებს:

— გაჩუმდი! ნეტავი გესმოდეს რამე მაინც!

აქამდე ხმას არ იღებდა, ახლა კი ჩაერგვა ფანჯარა:

— აბა, აბა! შენ მაგის ტურტურს მოეშვი, თავისი კოჭლობაც ეყოფა. ჯანი მოგდევს და იმიტომ იბერები, არა? ერთი შენც შეუღლებავი უნდა იდგე თოვლ-ჰყავსა და ქარ-წვიმამში, მერე ნახავ, რა გუნებაზეც დადგები!

— ეს ვიღასი ტკი-ტომარაა?! — კარებს ახედავს მაგიდა, — ვინ დაავალა სხვის საქმეში ჩაერიო?

— ჩემი ალალი ბიძაშვილია.

— მერე, რას მიყვირის?!

— მაგასავით რომ გაგანახევრებს მოუღელლობა, მაშინ გეტყვი.

მაგიდა ხმას აღარ იღებს.

— მგონი რალაც თქმას აპირებდი, —

სკამს ეუბნება ფანჯარა და სულს ძლივს ითქვამს, — თქვი თუ ამბობ. ჰო. ისაო... გოგონები ახლავე თუ არ მიეჩვივნენ წესრიგს, მერე გვიან იქნება. ტყეში ვცხოვრობდით და სხვა რალაც ვიცით: როდის იყო კუზიანი ხე სწორად იზრდებოდა? ხომ ასეა?

— მეც იმას არ ვამბობ? — ისევ ფურცლებს აშრილებს წიგნი, — ჩემს დროს მრუდე ხე მრუდედ იზრდებოდა, სწორი ხე — სწორად. ალბათ ახლაც ასე იქნება.

— მეც ასე მგონია, — ფარდებს გააშმაშუნებს კარები, მერე წიგნს ეუბნება, — შენ რალაც არაფერი არ გეტყობა ხისა? ხომ არ გვატყუებ?

— წიგნის ტყუილი სად შეიძლება?!

— წიგნი მარტო შენ ხომ არა ხარ, სხვების მაგივრალაც რატომ ლაპარაკობ?

— ყველა წიგნი სიმართლეს ამბობს.

— ტყეში ყველა ხე ხომ ერთნაირი არ არის? — ზოგს ტკილი ნაყოფი აქვს, ზოგს — მუავე, ზოგს—მწარე, ზოგს მთლად უგემური, ზოგს კიდევ სულ არ გამოაქვს ნაყოფი.

— ამდენი კი ველარ მოვიფიქრე!

— უნდა მოგეფიქრებინა... მაშ შენც ხე ხარ?

— ახლა რალა ხე ვარ?! ხე ადრე ვიყავი.

— როდის ადრე, არ შევიძლია, ბარემ დალაგებით მოჰყვე?

— მე თუ დალაგებით არ ვიცი ლაპარაკი, მაშ ვინლა იცის? დალაგებით უნდა მკითხო და პასუხსაც დალაგებით გაგცემ... როგორც თქვენ მოჰყევით, მეც ისე დამემართა: ჯაჭვა ხერხით მომპრეს, მერე დამხერხეს, მდინარით დამაცურეს, მერე მანქანაზე დამიდეს, ქარხანაში მიმიტანეს, დამხერხეს, დამანაქუწეს, ღიბხანს მხარშავდნენ და, ბოლოს ქაღალდად მაქციეს.

— დაუჭერებელა! — წამოიძახა მა-

კარლო კოხარიძე

ბავშვების ოთახის საიდუმლო

გიდამ, — ფერი არა გაქვს ჩვენი და სი-
მაგრე.

— ჩემს ფურცლებზე სწორედ ეგ ამ-
ბავია მოყოლილი, თუ არ გჯერა, წაი-
კითხე.

— მერე, კითხვა რომ არ ვიცი?

— ეჰ, ნეტავ ვინც კითხვა იცის, ის
კითხულობდეს, გაიგებდა როგორი
ტანჯვით ვიქეცი ქაღალდად, მაშინ
მინც გამიფრთხილდებოდა!..

— გესმის, რაზე ლაპარაკობენ, —
კედელი ეკითხება კედელს.

— როგორ არ მესმის, ყრუ კი არ
ვარ?

— ჩემი არ იყოს, მაშ „ყრუ კედელს“
რატომ გეძახიან?

— იმიტომ, რომ მთლიანი კედლები
ვართ მე და შენ, არც კარები ამოგე-
ჭრეს, არც — ფანჯარა და არც — თახ-
ჩა. გაიგე?

— ახლა კი გაფიგე. ეგ ბიჭი როდის
დაგახატეს?

— წელან.

— ეგ რამხელა თავი აქვს, მუშტს კი-
დევ ხომ, ნუ იტყვი. ახი არ იქნება, ჩა-
მოუხტეს და ორივე გოგონას წაუთა-
ქოს?

— განა არ წაუთაქებდა ორივეს, ხე-
დავ, მუშტიც მოუმარჯვებია, მაგრამ
მორცხვია.

— ვერა ვხედავ, ცალ-ცალი ფეხსაც-
მელი აცვია, თანაც შარვლიც აცვია. ^{მეტი}
ტოტი დიდი აქვს, მეორე კი — პატარა.
უცხო ვინმემ რომ დაინახოს, არ იტყ-
ვის, პატრონი სადა ჰყავსო?

— შენ ისა თქვი, თერძებმა თუ გაი-
გეს, ამ საქმეს, ასე არ დატოვებენ,
ესეც ჩვენ დაგვბრალდებო...
^{მეტი}

ნინო და ქეთევანი სამზარეულოდან
ისევ ოთახში შემოვარდებიან: თავგაჩე-
ჩქილ თოჯინას აიღებენ, ყდაშემოფცქ-
ვნილ წიგნსაც, უნდათ სადმე დამალონ,
დედამ არ ნახოსო, მაგრამ ჭერჯერო-
ბით ვერ ახერხებენ.

ამ დროს ორივე კედელი, როგორც
ყოველთვის, ახლაც ერთმანეთს უყუ-
რებენ და ამ გოგონებსა და ბიჭუნებზე
ფიქრობენ, ნინო და ქეთევანი ცარცით
რომ დაახატავენ ხოლმე.

სხვებიც ჩუმდებიან: კარები, ფანჯა-
რა, საწერი მაგიდა, ერთი ფეხმომტვრე-
ული სკამი, ერთიც — ყდაშემოცლილი
წიგნი, და თვალს ადევნებენ გოგონებს,
ენახოთ, კიდეც რას გააფუჭებენო.

ასე არიან გაყუჩებული. დროდა-
დრო ამოიოხრებენ. ის ოხვრა ოთახში
ჩაგუბებულ ჰაერს შეანძრევს და ფარ-
დებსაც არხევს. ნინოსა და ქეთევანს კი
ჰგონიათ, კარ-ფანჯრის ღრიჭოდან ნია-
ვი შემოიპარა და ის დაფათურობს, ის
არხევს ფარდებსაო.

ბაბო ღალიანი-მასხარაშვილი

წარსულის ფურცლებიდან

აქაც წერეთლის თანამედროვე და მისი უახლოესი მეგობარი იყო შესანიშნავი ქართველი ქალი ელისაბედ გიორგი წულუკიძის ასული წერეთლისა. ბევრმა არც იცის, თუ ვინ იყო ელისაბედ წერეთელი. თუმცა მის სახელთან არის დაკავშირებული ბევრი ღირსშესანიშნავი მოვლენა XIX საუკუნის მე-2 ნახევრის საზოგადოებრივი ცხოვრებისა. მას ბევრი დიდი და კარგი საქმე გაუყვებოდა თავისი სიცოცხლის მანძილზე. ელისაბედ წერეთელი იყო განუყოფელი ენერგიით სავსე, ძლიერი ნებისყოფის, პრინციპული, ქედმოუდრეკელი, ხშირ შემთხვევაში ამაყი, საკმაოდ მაყბურებული, ამავდროულად დროს უხედავ ზეგავლენით, კეთილი, გულისხმიერი. ჩვენ გვინდა, რომ ამ შესანიშნავი ქართველი ქალის სახელი უკვალოდ არ დაივარდოს და დარჩეს ქართველი ხალხის მეხსიერებაში. აღსანიშნავია, რომ მისი ღრმა და შინაარსიანი ცხოვრება გერმანელ ქართველოლოგს არტურ ლაისტიც არ დარჩენია უყურადღებოდ: „ბრანში ჩემი ყოფნის დროს გიორგი წერეთელი ჩამოვიდა. ჩვენ საჩხერეში წავედით ერთად. იქ სანდრო წერეთელს ეგისტუმრე, ორი კვირა დაერჩია. ამ ბრწყინვალე დღეებიდან მესხიერებაში დამრჩა სანდრო წერეთლის მეუღლის — ელისაბედის პიროვნება. ეს გახლდათ მეტად სიმპატიური, სტუმართმოყვარე, ტიპური ქართველი ქალი, რომლისას თავს იყრიდნენ მეზობლები — შეძლებულნიც და ღარიბნიც. როგორც მასოსეს, ელისაბედი მთელი საწერეთლოს სული და გული იყო. და მარტოა, თავისი მიმზიდველი თვისებებით იგი სასიამოვნო შთაბეჭდილებას სტოვებდა ჯედაზე“ (იხ. არტურ ლაისტი „საქართველოს გული“, გამომც. „ლიტერატურა და ხელოვნება“ 1963 წ. გვ. 22-23).

იი რას მოგვითხრობს მის ოჯახში აღზრდილი, მათი ოჯახის განუყოფელი წევრი, ელისაბედი-

სათვის უსაყვარლესი სონია ვლადიმერ წერეთლის ასული ავალიშვილისა. სონია წერეთლის მშობლები საკმაოდ შეძლებულნი ყოფილან. ელისაბედი ამ ოჯახთან დიდი მეგობრული სიყვარულით ყოფილა დაკავშირებული. სონიას მშობლები ადრე გარდაეცვალა. ობლად დარჩენილან და-ძმა. ელისაბედს ქალიშვილი ადრე მოეცდომია და ადრეც, სანამ სონიას მშობლები ცოცხალი ყოფილან, თურმე ოცნებად ჰქონია პატარა სონია ეშვილებია.

ობლად დარჩენილი და-ძმა, რაღა თქმა უნდა, აღსაზრდელად მას წაუყვანია. ძმა ადრე გარდაეცვალა, ხოლო შვილივით საყვარელ სონიას მშობლიურ ზრუნვასა და აღზრდის არ აკლებდა ელისაბედ წერეთელი. მისი სამი ვაჟიც და-ძმური სიყვარულით ყოფილან სონია წერეთლისადმი განწყობილნი. ასე რომ, სონია წერეთელმა შემდგომში მთელი თავისი სიცოცხლე ელისაბედ წერეთლის ოჯახს დაუთმო. სონია წერეთლის ასული ავალიშვილისა, როგორც ამ ოჯახის წევრი, უშუალო დამსწრე და მონაწილეა აქ მოთხრობილი ამბებისა.

ელისაბედ წერეთელს არამცთუ ნათესაეები და მეზობლები, არამედ გარეშე პირებიც იფასებდნენ და პატივისცემით იყვნენ მისდამი გამსჭვალულნი. ქუთაისის გუბერნიის მაღალ თუ დაბალ თანამდებობაზე ახლადდანიშნული ყოველი პიროვნება ვალდებულია თვლიდა თავს, გაცნობოდა ელისაბედს და მის მეუღლეს სანდრო წერეთელს, მათ ოჯახს. სულ ერთი იყო, ეს გაცნობა საჩხერეში მოხდებოდა, ქუთაისში თუ თბილისში. შემდგომ ამისა, ახლადგაცნობილები უმეტეს შემთხვევაში უმეგობრდებოდნენ ერთმანეთს და საერთო საქმის საკეთილდღეოდ ერთად იღვწოდნენ. ვინ მოთვლის, რამდენი კაცისათვის გაუყვებოდა კარგი საქმე ელისაბედს; სამსახურში მოწყობა, პენსია თუ ახალგაზრდებისათვის სტაჟენდიის დანიშვნა ან ერთ-

დროული დახმარება არა ერთი და ორი შემთხვევა ყოფილა მისთვის. ბევრი რევოლუციონერი უხსნია პატიმრობიდან და სანჩერეში თუ თბილისში ბევრისათვის თავშესაფარი მიუცია საკუთარ ჰერქვეშ.

აკაკი ხშირი სტუმარი იყო ელისაბედის ოჯახში. სანჩერეში პოეტს სპეციალურად ჰქონდა გამოყოფილი ერთი დიდი ოთახი, სადაც იგი ისვენებდა, კითხულობდა და წერდა. აკაკი ელისაბედს ბევრ კარგ რჩევა-დარიგებას აძლევდა საერთო საქმისათვის. სონია წერეთელი ბევრ საგულისხმო ამბავს იგონებს ამ ოჯახთან აკაკის მეგობრული ურთიერთობებიდან. ზოგის მომსწრე თვითონ ყოფილა.

ელისაბედის და სანდრო წერეთლის ოჯახი თავიდანვე თურმე დიდი სტუმართმოყვარეობით გამოირჩეოდა. ერთ დროს ქუთაისში უცხოვრიათ, საკუთარ სახლში, ზალსაგის ქუჩაზე. ქუთაისში მათი ოჯახის ხშირი სტუმრები ყოფილან მათი მეგობრები: გიორგი შარვაშიძე, მამია გურიელი, გურიელის ძმები, კოწია ერისთავი და სხვანი. ერთ დღეს გ. შარვაშიძეს, მამია გურიელს, კოწია ერისთავს, კიდევ სხვებს ჯანუზარაფთ წვეოდნენ სანდროს და ელისაბედს და ეს სურვილი ლექსად გამოუთქვამთ და მათთვის გაუგზავნიან. ლექსი ელისაბედს კარგად ხსოვებოდა და მისი კარნახით ჩაუწერია სონია წერეთელს:

„ჩვეულებრივ თქვენთან ლხინით
გვინდა რაცხა გვათამაშოთ,
იქ იმღერდნენ ყმაწვილები
ტურფა მაკა და თან მამო,
მწყურხრის გულს სანუგეშოდ
მოგვიმზადეთ საზედაშო;
ახუჩები არ გვიბძანოთ
არ გვიწოდოთ წმინდა აშო.“

გიორგი შარვაშიძეს დაუმატებია:

„ამის მთხოველი ჩვენა ვართ,
მთავარი ჩაქვ-აჭარისა,
თან შარვაშიძე აფხაზი,
მოყვარე თქვენი მხარისა.
წერწეტი ერისთავიც გყავს,
მეტერთა დამცემი ზარისა,
ჩვენთან ჩაუქი ბებიძე
ძველთა აზნაურთ გვარისა.“

როგორც კი წერეთლებს ეს „წერილი“ მიუღიათ, ელისაბედს მოუხსურებია სტუმრები ლექსითვე მოეპატიებინა. თვითონ ლექსს ვერ დასწერდა და სამისოდ სასწრაფოდ რაღაც უნდა ეღონა. გამოსავალი მალე უნახავს. სცოდნია, ამ დროს აკაკი რომ ქუთაისს იმყოფებოდა და უშაღ შეიღო მეეტლე უქირავებია და უბრძანებია — სასწრაფოდ მგოსანი მოენახათ. ერთ-ერთ მეეტლეს აკაკისათვის პრინც ოლდენ-ბურგის ოჯახში მიუგნია. როდესაც მსახურს

მოუხსენებია წერეთლის ოჯახიდან ეტლი გაახლეს, შეშინებია აკაკის, წამოვარდნა და იმავე ეტლით მისულა წერეთლებთან. გაუგებია მიზეზი, ელისაბედისათვის უთქვამს: ჩემი შეშინების საბაგიეროს გადაგინდი, ლექსში ქალებს სასაცილოდ გამოგიყვანო; ელისაბედს გაღიმებია და უთქვამს — რამდენიც გინდა გვაგინე, ოღონდ ლექსი დაგვიწერეო. აკაკის თხოვნა შესრულებია:

„მთავარსა და მთავრის შეილებს
ერთად გვივარავს დღეს მონობა;
რალა გვრჩება ძველ დროიდან
თუ არ ტყილი მოგონება,
უხეი გული, პურ-მარილი,
ლხინი, თავის მოწონება
და თქვენგვარი მეგობრების
ჩვენთან სტუმრად მობრძანება.
მაგრამ ეაი, თუ ძველებურად
გულმა ველარ მოგვილხინოს,
რადგან დღეს ვერ შევეყრებით
იმ ძველებურ თამარ-ნინოს.
ამათ ყველა გარუსებულს
ვნახავთ ქალებს სასაცილოს,
მაგრამ რა ვქნათ, დაგვიწერდით
როს გადაჰყრათ ცოტა ღვინოს.“

აკაკი უკანვე დაბრუნებულა ოლდენბურგის ოჯახში, ხოლო ლექსით დაპატიებულ სტუმრებს არ დაუყოვნებიათ და კარგი დრო გაუტარებიათ.

სანჩერეში ელისაბედის ერთ დიდ წვეულებას აკაკი დასწრებია. ყოფილა დიდებული მასპინძლობა, მზიარული დროსტარება, ლხინი, სიმღერა, ცეკვა. აკაკისთვის უთხოვიათ ლექსი წაეკითხა. აკაკის წაუკითხავს სრულიად ახალი, ჯერ კიდევ გამოუქვეყნებელი ლექსი. როგორც კი დაუთმარებია აკაკის ლექსის კითხვა, გამხიარულბულ სტუმარ-მასპინძლებს დაგვიანებული სტუმარი, ახალგაზრდა პოეტი გრიგოლ (გრიშა) დავითის ძე აბაშიძე შემოსწრებიათ. იმ დროს თურმე იგი თავისი მამიდის დარია წერეთლის ოჯახში იმყოფებოდა. მზიარული და სიამოვნებით შეხვედრია ყველა. ახალგაზრდა პოეტს უთხოვია, თუ ნებას დამრთავთ, საკუთარ ლექსს წაგიკითხავითო. გრიშას დაუწყია და ზუსტად დაუბოლოებია იმ წუთში აკაკის მიერ წამოთქმული ლექსი. ყველა გაკვირვებული უსმენდა, აკაკი თურმე, რა თქმა უნდა, გაცილებელა და უკითხავს: საიდან იცი ეს ლექსი, ჯერ არ გამოქვეყნებულა და არც არავის გაუგონიაო. გრიშას სიცილით მოუყოლია, სასაღალოს კარებს რომ ვუხაზოდებოდი, გაგიგონე, აკაკის ეხვეწებოდი ლექსი ბრძანეო. ნეცნერდ კარებთან, მოვუსმინე თავიდან ბოლომდე და ზუსტად გაგიგონეო. ყველა ტაშის გრიალით შეხვედრია იმ ღაქტს. გრიშა აბაში-

ძე ნიჭიერი პოეტი ყოფილა, არაჩვეულებრივად მესიერება ჰქონია. როგორც ჩანს, მგოსანს დამასოვრებია ეს ნიჭიერი ახალგაზრდა და როცა მისი ინიციატივით რაფეელ ერისთავის იუბილე გამართულა, გრიშას ექსპრომტად წაუყუთხავს იუბილარისადმი მიძღვნილი საყუთარი ლექსი, რომელიც შემდეგი სიტყვებით დაუშთავრებია:

„აჰა, შემოკრბნენ ივერნი სიამით, სიხარულითა,
გულს გიშხნევენ, გატყვიან მაღლობას
სიყვარულითა.
მოხუცო, გაგვილომცადო, ჭერ არ სცნო
დაძაბუნება
ზეგავდოლადე სიმღერით და კვლად გვიდიდებუნება.“

ახალგაზრდა პოეტი გრიშა აბაშიძე 27 წლის ასაკში გარდაცვლილა.

1907 წ. ზამთარში ელისაბედი თბილისს მიემგზავრებოდა. სონია წერეთელიც თან წაუყვანია. სანხერის სადგურზე შეხვედრითა აკაკი. ისიც თურმე თბილისს მიემგზავრებოდა. ერთ კუბეში მოხვედრილან და თბილისამდე ერთად ყოფილან. თბილისის სადგურზე მატარებელი გაჩერებულა თუ არა, მათ კუბეში შემოცეწნილან ჟანდარმები და აკაკისათვის მიუმართათ: დაბატიმრებული ხართო. მეტი რა გზა იყო, დამორჩილებია აკაკი. თავისი პატარა ჩემოლანი ამათთვის დაუტოვებია. ელისაბედს უმაღლე თავისი ხელჩანთა გაუხსნია. ფული ამოუღო და აკაკისთვის ჭიბეში ჩაუღვია. თანაც ლოქვამს: „ყველას შევატყობინებ სადაც საიქარაა, ღაერკაც და მივალ კიდეცო.“ შინ მოსვლისთანავე ხან ვისთვის დაუთრევას და ხან ვისთვის. სონიაც თან წაუყვანია და ეტლით სალდაც წასულა. თურმე მეფის ნაცვლის სახლში მისულან. იქ მორიგე აღიუტანტი ელისაბედის ნაცვობი ვანო ჭანდღირი ყოფილა. ელისაბედს საქმე გაუცვნია ჭანდღირისათვის, რომელსაც მაინც თავისი უფროსისათვის მოუხსენებია. ცოტა ხნის შემდეგ ჭანდღირა გამოსულა და უთქვამს ელისაბედისათვის უფროსის პასუხი: „დამშვიდებული ბრძანდებოდეთ, ყველაფერი რიგზეაო.“ მეორე დღეს ყველას გაუხარია აკაკის გათავისუფლებით. აკაკის უთქვამს, იმ საღამოსვე გამათავისუფლეს, მაგრამ ჩემი ნებით დავრჩი დილამდეო. თურმე მას ტუსალებთან შეხვედრა, სატუსალოში მათი ყოფა-ცხოვრების გაგება მოუსურვებია. ბევრს შეხვედრია, ბევრთან უსაუბრია... მეორე დღით დიდი სიყვარულით და პატივისცემით გამოუცილებიათ კარგამდე როგორც ტუსალებს, ისევე ციხის ზოგერთ თანამშრომელსაც.

ერთ ზაფხულს ელისაბედს საჩხერეში სტუმრებია თავისი შვილების — პეტრესა და ლევანის მეგობარი, სამხედრო აკადემიის სტუდენტი

დავით (დათიკო) ფაღავა. დავით ფაღავა ფრთხილად განათლებული, კულტურული, თავმდაბალი ადამიანი ყოფილა. ამიტომაც ყველას საერთო სიყვარულსა და პატივისცემას იმსახურებდა. ამ, გარეგნობით შესანიშნავი ახალგაზრდის ხაერდოვანი ბარიტონი და სიმღერა აღტაცებას იწვევდა მსმენელთა შორის. ამავე დროს იგი იყო ავტორი დღეს პოპულარული სიმღერისა „ციცინათელა“. მისი სტუმრობისას ელისაბედის ოჯახში აკაკი ყოფილა. აკაკის უთხოვია ვარინკა წერეთლისათვის („სულელოს“ ავტორი) რაიმე ემღერა. ვარინკას გიტარა აუღია და რამდენიმე სიმღერა შეუსრულებია. დავით ფაღავას ჭერიც დამღვარა. მას „ჩემო ციციანთელა“ უმღერია. ყველანი აღტაცებაში მოუყვანია დავითს. როდესაც სიმღერა დაუმთავრებია აკაკის მიუშართავს: სიტყვები კი ჩემია, მაგრამ მელოდია პირველად მესმისო. აკაკის შეუქნია სიმღერის ავტორი — მართლაც კომპოზიტორობის ნიჭი მოკდევითო.

—1908 წელს აკაკი რაჭა-ლეჩხუმში გამგზავრების წინ რამდენიმე დღით ქუთაისს ჩამოვიდა. — გვიამბობს სონია წერეთელი. — იმ დროს სონიას ბიძაშვილი მანია წერეთელიც სონიასთან ერთად ქუთაისის წმინდა ნინოს სასწავლებელს პანსიონში სწავლობდა. მათ ბედნიერებას საზღვარი არ ჰქონდა, როდესაც აკაკი პანსიონში მათ სანახავად მობრძანებულა და ორივესათვის ოთხთა ლამაზი ყუთი კამფეტი მოუტანია. აკაკის უთქვამს — ხეალ რაჭა-ლეჩხუმში მივემგზავრები და ამ ქუჩაზე გამოვივლიო. მეორე დღეს ორივეს უთხოვია მასწავლებლისათვის, ნება დაეროო პირველი სართულის ფანჯრიდან ეყურებათ მგოსნისათვის. მასწავლებელს თანხმობა განუცხადებია და ამ დიდებული სანახარისათვის მათთან ერთად ისიც გამოსულა: როდესაც ხალხი ახმაურებულა და ყვავილებით მორთული ეტლი გამოჩენილა და აკაკის ისინი დაუნახავს, ხელი დაუქნევია და ღიმილით მისალმებია.

საჩხერეში კვლავ მობრძანდა აკაკი ელისაბედთან. ვარინკა წერეთელიც იქ ყოფილა. სონია ეზოში შინამოსამსახურეების ბავშვებთან თამაშში ისე ყოფილა გართული, სადილა რომ დაუშამს, დავიწყებია. ხელმეორედ დაძახების შემდეგ, გაქანებულა, დაუბანია ხელები და სიჩქარისაგან ჭოშინით აწითლებული შევარდნილა სასადილოში, სადაც ყველანი უკვე თავთავიანად გვიღს უსხდნენ. ელისაბედი გაჯავრებია დავიანებისათვის და მისი ოთახისკენ მითითებია. სასადილოში სონია კარს უკან ატუხულა, იქედან თურმე ყველაფერი ნათლად ჩანდა.

ბაბო ღადიანი-მასხარაშვილი
წარსულის ფრცოლბიდან

დაუნახავს, აკაის თავისი თეფში და დანა-
ჩანგალი როგორ გადაუღვია და საკმელს არ
მიკარებია. ელისაბედის თხოვნაზე, რატომ არა-
ფგრის მიირთმევით, აკაის უთქვამს: რა საკმელი
ჩავა ყელში, როდესაც დასჯილი ბავშვი ოთახ-
ში ზღუტუნებო. ელისაბედმა ანიშნა თურმე
ვარინკას, იგი გამოეყვანა ოთახიდან. სონიას
ბოლღიში მოუხდია, ელისაბედისათვის ხელზე
ამბორის შემდეგ თავისი ადგილი დაუტევებია.
აკაიმ აღარ იცოდა, თურმე რითი გამასპინძლე-
ბოდა, ყურადღებას არ აკლებდა საყვარელ სო-
ნიას. ელისაბედს უთქვამს — უმადლე ბიძია
აკაის, რომ გაპატიო.

ელისაბედ წერეთელი თავისი სამი ვაჟით
რამდენიმე ხნით პარიზს წასულა. სონია, ჭერ
კიდევ მოწაფე, ვარინკა წერეთელთან დაუტო-
ვებია ცხრა წყაროში.

იმ ზაფხულს აკაი ქუთაისიდან ვარინკა წე-
რეთელს ცხრა წყაროში სწევდია. მოსვლისთანა-
ვედ აკაის უთქვამს, რაც შეიძლება მოკლე
ხანში წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგა-
დოების საღამო უნდა გაიმართოს და შესავა-
ლი სიტყვა ვარინკამ უნდა მოამზადოსო. ვარინ-
კას ზესტაფონში გაუგზავნია კაცი და მოუწვე-
ვია მოღვაწე ქალები. ქალების მოსვლისთანავე
გამართლა თათბირი. თათბირს აკაი ხელმ-
ძღვანელობდა და ყველას რჩევა-დარიგებას აძ-
ლევდა. ამასობაში სადილის დრომ მოაღწია და
მიწვეულები სუფრას შემოესხდნენ. აკაიმ თა-
ვის გვერდით მოისვა სონია და სიყვარულით,
აღურსით სთავაზობდა საკმელს. აკაი ძალიან
კარგ გუნებაზე ყოფილა, თავისებური მოხდენ-
ილი ხუმრობით ამხიარულებდა იქ დამსწრეთ.
ამ განწყობილებამ ყველას სიმღერის მოსმენის
სურვილი აღუძრა თურმე და ვარინკას სთხო-
ვეს ემღერა, რაც მან სიამოვნებით შეასრულა
და ვიტარაზე დაიწყო სიმღერა, იგი შესანიშნა-
ვად ფლობდა თავის პატარა ხმას, მისი სიმღე-
რა ყველას ატებობდა, ხოლო აკაი მას ბულ-
ბულს უწოდებდა. ვარინკა განსაკუთრებით მუ-
სიკალურად ასრულებდა თავის საყუთარ სიმ-
ღერას „სულიკოს“, რომლის სიტყვები აკაიმ
მას სპეციალურად დაუწერა. როდესაც ვარინ-
კამ მთელი თავისი რეპერტუარი დაამთავრა,
აკაიმ აკოცა მას შებლზე, შემდეგ ხელზე და
უთხრა: ჩემო ბუბუბულო, ესლა შევითან ერ-
თოდ ცეკვით გვასიამოვნეთ ვარინკას მეუღლე
სერგო წერეთელი დაკუთრებული ავადმყოფი
იყო, მთ ჰყავდათ ვაჟი სპირიტუნი, რომელსაც
საალერსოდ გუგულის ეძახდნენ. შესანიშნა-
ვად იცეკვა ღელა-შვილმა „ქართული“, კიდევ
და კიდევ გამეორებინეს. როდესაც სიჩუმე
ჩამოვარდა, ვარინკა აკაის ხმა (მიმართავდა სერ-
გოს): რა გიჟარს, ჩემო მშაო, ბედნიერი ხარ,
დამბრანებულხარ ფაშასავით, ოჯახში ბულ-
ბულიც გაყავს და გუგულიც, მომეღლები თავს

გასევია. ყველა გემსახურება, განებობის, გი-
თობენ სიმღერითა და ცეკვითო. აკაი მისი
ტყუები ტაშა და სიცილს დაუფარავს.

პეტრე, ელისაბედის ვაჟი, განათლებული,
დახვეწილი, პრინციპული, თავმდაბალი, მეტად
კეთილი და სამართლიანი, ყველას მიმართ
მზრუნველი და ყურადღებიანი იყო. ბრწყინ-
ვალედ ფლობდა უცხო ენებს ფრანგულსა და
გერმანულს. დიდი პატივისცემით სარგებლობ-
და როგორც ამხანაგებში, ასევე ფართო საზო-
გადოებაში. იგი არჩეული იყო შორაპნის მაზ-
რის თავადაზნაურთა წინამძღოლად. პეტრესთან
მეგობრობა და ურთიერთდამოკიდებულება
ყველასათვის სასიამოვნო და სასურველი იყო.
ერთ საღამოს საჩხერეში, უქანა ეზოს კარბი-
დან შესულან მასთან სტუმრები. პეტრე
დიდი სიხარულით შეხვედრია სტუმრებს.
ესენი ყოფილან ბუღუ მღივანი, სერგო
ორჯონიკიძე და სანა გეგეჭკორი, მათ
იცოდნენ, რომ პეტრე მოწინავე მიმართუ-
ლებას თანატყარძლობდა და ამიტომ თავისუფ-
ლად ესტუმრნენ მას. ახლად მოსულები პეტრემ
თავის ოთახში მოათავსა, სადაც მათ ვახშა-
მი მიართვეს. იმ ღამეს დიდხანს უსაუბრიათ
და მეორე დილით აღრე წასულან. ვინაიდან მათ
ფული სჭირდებოდათ, ხოლო პეტრეს იმდენი
არ აღმოაჩნდა, პეტრეს მათთვის უჩუქებია
დიდებული ოქროს საათი, იშვიათი ფასოვანი;
რომლის რეალობაცა ადვილიც იყო და კარგ
თანხასაც აიღებდნენ. ამის გამო პეტრესათვის
დედამისს საყვედური უთქვამს: გირჩია მეტი
ფულის მიცემა უნიკალური ნივთის დაკარგა-
ვს, თანაც დასძინა, რომ საქმეს ფული სჭირ-
დება და მაგათ აღმათ სერიოზული დავალებ-
ები ექნებოდათო. ელისაბედს შეგნებული ჰქონ-
და ის მდგომარეობა, რომ აუცილებლად ცეც-
ვლები მოხდებოდა პოლიტიკურ-ეკონომიურ
მდგომარეობაში. ამისათვის არასოდეს ფული
და რაიმე ხარჯი მას არ ენანებოდა. არა ერთი
რევოლუციონერისათვის გაუწევია დახმარება.
ამის ფაქტები ბევრია: თუნდაც ასეთი: ბუბუტა
აზამიე ერთ-ერთი რევოლუციონერი ყოფილა,
რომელიც ემალებოდა მეფის მთავრობას და თუ
მას იპოვნიდნენ, აუცილებლად ჩამოპარბობა
მოელოდა. საჭირო იყო იგი საქართველოს ფარ-
გლებს გასცილებოდა. მისმა ბიძამ გრიგოლ აბა-
შიძემ დიდი ვაივაგლობით იგი თავისი სოფლი-
დან თბილისში ელისაბედთან ჩამოიყვანა. ელი-
საბედმა ისე მოხერხებულად მოამზადა და გა-
მოაწყო თავისი „ქმეშვილი“, რომ არავის ეჭვი
არ შეპარვია. დანიშნულ დროს ყველანი გაემ-
გზავრნენ სადგურზე, როგორც იტყვიან დედა-
ბუდიანად, რომ მეტად დამაჯერებელი სურათი
ყოფილიყო „ნათესავის“ გაციარება. მატარებ-
ლის დაძვარამდე ყველა გარს ეხვია ბუბუტას.
ამ დროს ჩამომდგარი მატარებლის ვაგონიდან
ქუთაისის გუბერნატორი გენერალი სლოვოჟინ-

სკო-გადმოვიდა. დანიხა თუ არა კნინა ელისა-
ბელი, იმ წუთსვე მასთან მივიდა. ელისაბედი
არ დახეწულა და სევდიანი გამოუმეტველებით
გაუცენია მისთვის თავისი „მძიშვილი“, რო-
მელსაც აცოლებდა ასე შორს სწავლის გასა-
რქმელებლად. გუბერნატორი იდგა ელისაბედ-
თან და განაგრძობდა საუბარს, ჟანდარმები იქ-
ვე ვარს ეხვეწენ გენერალს და წარმოდგენა-
ვ პქონდათ, რომ მათ წინაშე იდგა განთქმუ-
ლი რევოლუციონერი, რომელსაც გაშმაგებით
დაჟებდნენ. მატარებელი დაიძრა და ასეთი-
რად გააპარეს საშინო რევოლუციონერი ბუკუ-
ტა აბაშიძე, რომელიც შემდგომ გარდაიცვალა
სტერანგეთში.

ვის მოთვლის, რამდენი რევოლუციონერი
პოულობდა თანაგრძნობასა და თავშესაფარს
ელისაბედ წერეთლის ოჯახში: სერგო ორჭონი-
კიძე, ზაქარია გურული, ანარქისტები ჭაფარი-
ძე, ეოლსკი. სწორ შემთხვევაში, როცა ევმო-
გსწრებოდათ არასაიმედო პიროვნება, ელისა-
ბელი არ დაიხნეოდა და მოხერხებულად გვა-
რებს უცვლელად მათ: თავადი ანდრონიკოვი,
ჯანდიერი, ჩოლოყაშვილი, ივანოვი, მაქაროვი
და სხვა. ვის შეეპარებოდა ევეი, რომ ასეთი
დიდი მემამულე ხელს აფარებდა რევოლუ-
ციონერებს.

ზაფხულის არდადეგებს სონია კელავ საჩხე-
რეში ატარებდა, სადაც საზაფხულოდ მთელ
ოჯახს მოეყარა თავი. უახლოეს ნათესავთაგან აქ
იყვნენ ელისაბედის ძმისწულები ალექო წულუ-
კიძე (შემდგომ აკადემიკოსი) თავისი დით ქეთი
წულუკიძით, გიორგი (გოგი) ელიავე, ცნობი-
ლი პროფესორ-ბაქტერიოლოგი. ერთ დღეს 12-
13 კაციისაგან შემდგარი ჯგუფი მოადგა კარს
ელისაბედის სტუმართმოყვარე ოჯახს. ენენ
იყვნენ პეტერბურგის პოლიტექნიკური ინსტი-
ტუტის სტუდენტები თავისი პროფესორით. მა-
თი მიზანი იყო გაცნობოდნენ საქართველოს, სა-
ხელდობრ საჩხერეს, აკაკის სამშობლოს. ყოფი-
ლან სხვიტროში აკაკისთან, მაგრამ აკაკი შინ
არ ყოფილა. შემდეგ ესტუმრნენ ელისაბედ წე-
რეთელს.

სონია გაქცეულა მისაღებ ოთახში და მოკლედ
მოუყვლია ელისაბედისათვის სტუმრების შე-
სახებ. ელისაბედს მისთვის დამახასიათებელი
ველთბილობითა და ალერსით მიუღია უცხო
სტუმრები. მიუწვევია სასადილოში, უცხად სა-
უზმე და ყავა გამზადებულია, რასაც სიამოვნე-
ბით შეეცენენ დაქანცული სტუმრები. შემდეგ
შეუდგნენ სახლისა და კარ-მიდამოს დათვალი-
ერებას, ელისაბედი მიუძღოდა მათ და სიამო-
ვნებით პასუხობდა შეკითხვებზე. დიდხანს შეჩე-
რდნენ ბიბლიოთეკაში, სადაც მაღალ კარადები
ინახებოდა ქართული, რუსული და უცხოური ნა-
წარმოებები. იმდენი დრო მოანდომეს ყველაფ-
რის დათვალიერებას, რომ სადილის დროც მო-

ასლოდა. ელისაბედმა რა თქმა უნდა არ გაუ-
შვა ისინი, ვინაიდან მატარებლამდე ჯერ
დევ ბევრი დრო იყო.

შემდეგ მიიწვიეს სასადილოში გაშლილ სუფ-
რასთან. ისინი თავიანთ გაკვირვებას ვერ ფა-
რავდნენ, ვანციფრებულნი იყვნენ. ვერ წარ-
მოედგინათ, რომ სოფლად კანალიზაცია, მდი-
დარი ბიბლიოთეკა, როიალი დახვედროდათ, რო-
დესაც „ველურ“ ქვეყანაში ცოტა არ იყოს ში-
შით მოდიოდნენ, როგორც ხელმძღვანელმა
აღიარა. ყველგან უბრალო თუ მაღალი წრის
პირებთან შეხვედრისას ზედმიწევნით ზრდილი-
ბიან, ყურადღებთან ხალხს ხვდებოდნენ. არ-
სად უხეშობა არ შეუმჩნევიათ. ოჯახებში თა-
ვისუფლად ფლობენ რუსულ ენას. სადილი გა-
ვრძელდა მატარებლის დრომდე. დამშვიდობე-
ბისას სტუმრებმა გამოთქვეს, რომ დიდი და და-
უფიქრარი შთაბეჭდილებებით აღსავსენი ბრუნ-
დებიან შინ. მაღე პეტერბურგიდან ელისაბედ-
მა წერილი მიიღო პროფესორისაგან, სადაც ის
ექსკურსანტების სახელით კადევ და კადევ
მადლობას უძღვნიდა მთელი ოჯახის შემადგენ-
ლობას ელისაბედის მეათეობით იმ დაუფიქრ-
არი საათებისათვის, რომელიც მათ ამ დიდებულ
ოჯახში გაატარეს და სამუდამოდ დარჩებათ
მეხსიერებაში ის სტუმართმოყვარეობა, კულ-
ტურა და პატივისცემა, რაც მათ ამ ოჯახიდან
წაიღეს.

ელისაბედი დაქვრივების შემდეგაც განაგრ-
ძობდა თავის ქველმოქმედებას. რკინიგზა პა-
ტარა მატარებლით ქიათურიდან მხოლოდ დარ-
კვეთამდე მოდიოდა, საიდანაც მგზავრები ეტ-
ლებით, ურმებით, ცხენებითა და ხშირად ფე-
ხითაც აგრძელებდნენ გზას. საჩხერემდე და მის
ირგველ მდებარე სოფლებში. მგზავრობა მრავ-
ალ სიძნელეებთან იყო დაკავშირებული. ყვე-
ლა ოცნებობდა საჩხერემდე რკინიგზის გაყე-
ნას. ბევრი ცდილობდა განეხორციელებინა ეს
ოცნება, მაგრამ ეს არც თუ ისე ადვილი მისაწ-
ვლომ და შესაძლებელი იყო. ელისაბედმა თა-
ვის გამკრიახობით, ენერგიითა და გულუხვო-
ბით მოკიდა ხელი ამ საქმეს.

ერთ დღეს რკინიგზელის ფორმაში გამოწყო-
ბილი ზუთი რუსი ქიათურის სადგურის უფრო-
სის ბეგთაბეგოვის თანხლებით მოვიდა ელისა-
ბედთან. ეს რკინიგზელები კომისიის წევრები
ყოფილან, რომლებსაც მეთაურობდა ამერკავ-
კასის რკინიგზის უფროსი (გვარია არ ასხოვს,
მგონი კოზლოვი). ჩამოსულან იმ ადგილებში
დასათვალიერებლად, სადაც სადგური აშენდე-
ბოდა და რკინიგზა დარკვევით იმ სადგუ-
რამდე უნდა გამოეყვანათ. ვინაიდან ამ საქ-
მის წამომწყები და მეთაური ელისაბედი იყო.

ბაბო დადიანი-მასხარაშვილი

წარსულის ფურცლებიდან

ამიტომაც კომისია მასთან მოვიდა. დიასახლისი თავისებურად უხედავ გაუმასპინძლა სტუმრებს და წასვლისას კასრებით გაატანა ღვინო, რომელიც მათ ძალიან მოეწონათ. გზიდან დეპუტატი მოდოლა თურმე ემაყოფილი სტუმრები-საგან „დიდი სიამოვნებით ვსვამთ სტუმართ-მოყვარე დიდი მოღვაწე ქართველი ქალის სად-ღეგრძელოს“.

გაჩაღდა შეშობა. ელისაბედი დაუშრეტელად ენერგიით დასტრიალებდა თავის წამოწყებულ დიდ საქმეს. არ გასულა ერთი წელი და საჩხერის სადგურზე ორთქლმავლის საყვირის ხმა გაისმა. სადგურის ზღვა ხალხი მოაწყდა საყვირის ხმის გაგონებაზე. ისეთებიც იყვნენ, რომლებსაც მატარებელი საერთოდ არ ენახათ. მე-მანქანე განცემა აყვირებდა ორთქლმავალს ხალხს გასასაჩხერად. შორეულ სოფლებში ამბავს ყვებოდნენ: კენინა ელისაბედს იმისთანა ჟრემტი უყილია, არც ხარი და არც კამეჩი სჭირდებაო, დახტურულია და რკინებზე დარბისო.

საჩხერის ირგვლივ მრავალი სოფელია განლაგებული, როგორიც არის სავანე, არგვეთი, ქალა, მერჩვეი, ბაჯითი, გორისა და სხვა, დაახლოებით 38 სოფელი, ხიდის უქონლობის გამო სოფლებში მცხოვრებთ, რომლებსაც უხდებოდათ დარკვეთამდე საჩხერით გავლა, უნდა გადაეღახათ მდინარე ფეხით, ვისაც კი საშუალება ჰქონდა — ურმით ან ცხენით. ხშირი იყო უხედურა შემთხვევა, უმეტესად წყალდიდობის დროს. ან კიდევ სოფლიდან საჩხერეში გამოსული დროულად შინ ვეღარ ბრუნდებოდა უმძინდობის გამო.

ამ დაბრკოლების შეველა იყო ერთი ხიდის აშენება, რაც ოცნება იყო ყველასათვის — ეს ოცნება ელისაბედმა შეუსრულა ხალხს. აკაკისთან, აგრეთვე ნაცნობ-მეგობრებთან მოთათბირების შემდეგ, შეუდგა იგი ამ საქმეს. დაუკავშირდა ქუთაისის გუბერნატორს — გენერალ სლოვოჟინსკის, რომელმაც იკისრა ყოველგვარი დახმარება. დაიწყო ხიდის შენება, მაგრამ რაღაც შეფერხების გამო ხიდის აგება დროებით შეჩერდა. ელისაბედთან ერთ-ერთი წვეულებისას სუფრაზე, ელისაბედის უმცროსმა ვაჟმა ლევანმა გუბერნატორ სლოვოჟინსკის სახელზე გაგზავნა დეგეშა შემდეგი შინაარსის: «За ваше здоровье провозгласим тост, приежайте скорее, будем строить мост». რამდენიმე დღის შემდეგ გუბერნატორი სლოვოჟინსკი გაჩნდა საჩხერეში და გაჩაღდა ხიდის მშენებლობა, რომელიც დაბოლოვდა სულ მოკლე ხანში.

გუბერნატორ სლოვოჟინსკის ჩვეულებისამებრ დიდი წვეულება გაუმართა ელისაბედმა, ბევრი სტუმარი მოიწვია — ჩამოსულებიც და ადგილობრივებიც. საყმაოდ დიდი სუფრა გაიშალა. სუფრის თავში, როგრც წესი, ელისაბედი, გვერდით გენერალ სლოვოჟინსკი. ამ დროს

შემოდის ბოქაული (ბოქაულს, სადაც გუბერნატორი იყო იქ დაჯდომის უფლება ჰქონდა). ბოქაულმა რაღაცა უჩუბრჩულა სუფრის ბოლოში მჯდომ მზრის უფროსს გვარად ოლხოვსკის, რის შემდეგ ეს უკანასკნელი მივიდა გუბერნატორთან, რომელიც სუფრის თავში ელისაბედის ახლოს იჯდა და მოახსენა მას: დაპატიმრებული ექიმი გომარათელი გაახელითო. ამის გაგონება და ელისაბედის გაცხარება ერთი იყო. მან გაფითრებულმა მიმართა გუბერნატორს: «Адам Иванович! Кто Вам разрешил мой дом превращать в тюрьму? Если я вас приглашаю, принимаю вовсе не потому, что вы мне нужны для личных моих дел, а с Вами вместе я хочу делать полезные общие дела для народа».

გუბერნატორმა დაიწყო ბოდიშით ლუღლუღი. ელისაბედი წამოღდა სუფრიდან და აიენისაქენ გაეშურა. ი. გომარათელი იდგა სამზარეულოს აივანზე ორ „სტრაჟინის“ შორის, ელისაბედი მივიდა მასთან, გასწი-გამოსწია „სტრაჟინები“, ხელი ჩამოართვა ეანო გომარათელს, გაუყარა მკლავში მკლავი და წამოიყვანა სასადილოსაკენ, ელისაბედმა წარუდგინა ე. გომარათელი გუბერნატორს ასეთი სიტყვებით: «Адам Иванович! Будьте знакомы с нашим всеми уважаемым и любимым большим общественным деятелем доктором Гомартели».

სლოვოჟინსკის რაღა დარჩენოდა მეტი, ხელი ჩამოართვა. ელისაბედმა გვერდში მოისვა ვანო გომარათელი თავისა და სლოვოჟინსკის შუა, აიღო საესე კიბა, დალია ვანოს სადღეგრძელო, სლოვოჟინსკისთან „აღავერდით“ გადასვლით. ასე იქნა გათავისუფლებული ვანო გომარათელი.

ელისაბედის გამჟვრიახობის წყალობითა და ზრუნვით საჩხერეში აშენდა სკოლა — ეს იყო პირველი სკოლა იმ მხარეში. სანამ სკოლა აშენდებოდა, ელისაბედმა თავისი ორსართულიანი სახლის პირველი სართულის სამი ოთახი სკოლას დაუთმო, სრულიად ნებაყოფლობით და უსასყიდლოდ. მშენებლობა ჩქარი ტემპით მიდიოდა.

ასევე საჯალალო იყო საკადმყოფოს საკითხი. საჩხერეს და მის ახლომახლო მდებარე სოფლებს არ გაჩნდათ საკადმყოფო. ბევრი ეცადეს მცხოვრებლებმა, მაგრამ ვერა და ვერ მი-აღწიეს მიზნს. კვლავ ელისაბედმა ითავა ეს საქმე და ჩაუდგა სათავეში. ბევრი წვალუბის შემდეგ დაითანხმა ზემდგომი პირები საკადმყოფოს გახსნაზე.

ელისაბედის უშუალო დახმარებით საჩხერეში აშენდა ეკლესია — სობორი, რომლის დიდი

ენტუზიასტი და ერთგული ხელმძღვანელი იყო სასამართლოს ჩინოვნიკი ფილიპე მგალობლი-შვილი.

ასევე ფოსტა — ელისაბედს რომ არ ეკისრა ზრუნვა და თავისებური ენერგიით არ მოეკიდა ხელი, ალბათ იმ დროს ფოსტა-ტელეგრაფი დიდხანს არ ექნებოდა საჩხერისა და სხვა სოფლების მცხოვრებლებს. დიდი მონდომება, თანაც გავლენიან პიროვნებებთან ნაცნობობა გამოუყენებია მას ამ საქმის განხორციელებისათვის. ასე რომ, მისი შემწეობითა და დაუღალავი ზრუნვით ბევრი კეთილი საქმე გაკეთდა საჩხერეში.

ერთ დღეს, როდესაც ელისაბედის ოჯახში, საჩხერეში, აივანზე ისხდნენ სტუმარ-მასპინძლები. გართული ბაასით. შინა მოსამსახურემ დიასახლისს მოახსენა, ძუტუე ლოლუამ კაცი გაახლათო. შემოვიდა ახოვანი ვაჟი, რომელმაც მასალმების შემდეგ გადასცა ძუტუს თხოვნა: ორი-სამი დღით ნება დაერთო მას და მის გუნდს 25 კაცის შემადგენლობით დაე გაეთათ მისი სახლის პირველ სართულზე მდებარე სკოლის ოთახებში: გუნდი იყო ჩამოსული საგასტროლოდ. ელისაბედ წერეთლის სტუმართმოყვარეობაზე მთელი ქუთაისის გუბერნია ლაპარაკობდა და ასეც იყო. მან ძუტუე ლოლუას თანხმობა შეუთვალა, ხოლო მოუთავსა უბრძანა 50-60 კაცის ვახშამი შეეკეთა მზარეულისათვის და სასწრაფოდ მსახურის დევგზავნა მუხომლების მოსაწყვედად. ოჯახის ახალგაზრდა წევრები, სონია და სხვა ახლობლები სიხარულით მოელოდნენ კონცერტის გამართვას.

მოვიდა ძუტუს გუნდი, ამოვიდნენ აივანზე: ამასობაში მოწვეულმა საჩხერელებმაც თავი მოიყარეს და საათის ათი იქნებოდა გაშლილ სუფრას შემოუსხდნენ. ძუტუე ლოლუა იმ დროს ითვლებოდა საუკეთესო ლობტარად. მუსიკალობით განთქმულმა ძ. ლოლუამ ბევრ ახალგაზრდას შეაყვარა ქართული ჰანგები. ეს იყო ნამდვილი ქართველი, თავმდაბალი, თავაზიანი, გარეგნობაც ხელს უწყობდა — შესანიშნავი იერი ჰქონდა. აღსანიშნავია, რომ მას ყურს აჟღერდა, არ ესმოდა თუ თითქმის ყვირილით არ დაეღაპარაებოდი, მაგრამ სიმღერაში არც ერთი ბგერა არ გამოირჩებოდა მის სმენას. დიდებულიად მიიღონეს, რა სიმღერები არ შეასრულეს, საზოგადოება გაამხიარულეს, იცეკვეს კიდევაც და მხოლოდ დილის 4-5 საათზე დაიშალნენ სტუმრები. შემდეგ ყველა მომღერალი მოათავსეს აივანზე, ხოლო ძუტუე და გუნდის რამდენიმე წევრი ოთახებში.

მეორე დღეს უმარავი ხალხი დავსწრო კონცერტს. კონცერტის შემდეგ მთელი გუნდი მიწვეული იყვნენ ძმებ ამარიდონ და ფრიდონ წერეთლებთან, იქაც — უხვი მასპინძლობა, მოლხენა გრძელდებოდა თითქმის გათენებამდე.

ქუთაისის საოლქო სამმართველოს თავმჯდომარედ დაინიშნა ფეოდოროვი, რომელმაც მისიშენისთანავე არ დააყოვნა საჩხერეში ამოსვლა ელისაბედისა და მისი ოჯახის გასაცნობად. ამის შემდეგ ელისაბედისა და ფეოდოროვის ოჯახებს შორის კეთილი ურთიერთობა დამყარდა. ფეოდოროვის ძმა სერგეი პეტრეს ძე პეტრბერტის სახმელრო სამმდიონო აკადემიის პროფესორი იყო, ამავე დროს მეფის ოჯახის ლეიბ-ქირურგიც. როდესაც ნიკოლოზ მეორემ კავკასიაში მოგზაურობა მოისურვა და საქართველოს ეწვია, სხვა მსვლელებთან ერთად ფეოდოროვიც თან ახლდა. ქუთაისში მძის და არლის ჩამოსვლა ფეოდოროვმა დიდი წვეულებით აღნიშნა, რომელსაც ელისაბედიც ესწრებოდა. იქვე ყოფნისას ელისაბედს ფეოდოროვები საჩხერეში დაუპატივნია.

შინ დაბრუნებისთანავე ელისაბედმა მოიწვია კულინარიის საუკეთესო მცოდნე. მენიუ იყო შემდგარი ევროპული და ქართული საუკეთესო საქმელებისაგან.

მეჭურჭლეებს შეუკეთა 200 ცალი ფიალა და 200 ცალი ღოქი, ოთხი ქვევრი — იმერული ჭური. თევზელისა და სურსათ-სანოვაგებზე, რაც სოფლად არ იშოვებოდა, გაიგზავნა მსახურები ქუთაისში, თბილისში. სასაღილო იტევდა 200 კაცს ორ წყებად დაიდგა მაგიდები, სუფრის თავში და ბოლოში მწვანე ფოთლებში ჩაიდგა ორ-ორი ჭური თეთრი და წითელი ღვინოებისათვის. დანიშნულ დღეს გაიშალა 200 კაცის სუფრა, დალაგდა 200 ფიალა, 200 ღოქში ჩასხმული იყო თეთრი და წითელი ღვინო. ეს დოქები ივსებოდა ჭურებიდან ორშიმოვებით. მოწვეული იყვნენ დეგემებით სტუმრები თბილისიდან, ქუთაისიდან, ბათუმიდან, ზესტაფონიდან, შორაპნიდან, ქიათურიდან, საჩხერიდან და ახლომასლო სოფლებიდანაც. მათ შორის ვასილ (ვასიკო) ღურმეშიძე, მერაბ კაპანაძე, ორი ძმა თუშიშვილები, საჩხერის მამასახლისი. მერაბი და ვასიკო წერეთლებში დიდი პატივისცემით სარგებლობდნენ. გამოირჩეოდნენ კეთილშობილებით, ზრდილობით, განსაკუთრებით ვასიკო ღურმეშიძე გამოირჩეოდა შინაგანი კულტურით ვისაც კი მათთან საქმე ჰქონია, იქნებოდა ის დიდი თუ პატარა წოდების, ერთნაირი პატივისცემით ეპყრობოდნენ. ამათზე ბევრი კარგი თქმულა და სხვებზე უფრო ხშირად გარეშეებიდან ეს ორი იყვნენ მიღებულნი ელისაბედის ოჯახში. თავისი წონა იცოდნენ და არავის წინაშე თავს არ იხრადნენ სხვებივით. ორივემ შვილებს უმაღლესი განათლება მისცა.

დადგა წვეულების დღე, მოგროვდნენ სტუმრები, შემოუსხდნენ გაშლილ სუფრას. თამა-

ბაბო დადინი-მასხარაშვილი
 წარსულის ფურცლებიდან

ტობა დაევალა მიხაკო მაჭავარიანს, არგვეთელ აზნაურიშვილს, ახოვან და მკვერმეტყველს, მას მხარს უმხვენიებდნენ ჯიბო იაშვილი (პაოლოს მამა) და ზურაბ აბდუშელიშვილი, ორივე ღამაში და წარმოსადგები ვაჟიყი.

სუფრაზე შემოიტანეს თაბახზე დალაგებული
ბეჭები. ამ დროს მიღებული იყო — შემწვარის
შემოტანამდე სუფრაზე ბეჭი შემოტყონდათ.
ბეჭის დაჭრით განთქმულმა ევგენი ჩხიციძემ მო-
ძმარჯვა მჭრელი და ანა და ისე ოსტატურად
დაჭრა, რომ არც ერთი ნაჭერი არ მოცლებია
ერთმანეთს, და ასე გადამშულად დალაგა თა-
ბახზე, რაც მსახურებმა ჩამოათარეს. ფეოლო-
სივეს გაკვირვებით აღევნებოდა თვალს ამ „ოპე-
რაციის“ თანაც ევგენის ულიმოდა.

ქართული და ევროპული საშემოების სიუხ-
ვის ბოლო არ უჩანდა. როგორც იქნა ჯერ
წვადებამდე მივიდა. მწვადების მაგიერად დიდ
თაბახზე ორმა მსახურმა შემოიტანა შემწვარი
დეკელი; მათ თან შემოყვავა ექვსი მსახური ცა-
რიელი თაბახები. შემოსულზე ფეოლოროვი-
თან დადგნენ ისე, რომ მას ყველაფერი კარგად
დაეხანა. ცარიელ თაბახიანი მსახურნი ამოუღ-
დნენ გვერდში იმათ, რომლებმაც დეკელი მო-
იტანეს და თაბახის სიდიდის მიხედვით მწკრი-
ვად დადგნენ. აქაც ეგვანი ჩხები წამოღდა და
დაიღა დეკელთან, თანაც ხანჯალი იძრო. ცა-
რიელ თაბახიანს ანაშნა მომიახლოვდით. სწრა-
ფად გაუატრა დეკელი და ცარიელ თაბახზე
გადმოვორდა შემწვარი ცხვარი, შემდეგ შემ-
წვარი ცხვარი გაუატრა და გადმოვორდა შემ-
წვარი გოჭი, მას მოყვა ინდაური, მერე ქათამი,
წიწილა და ბოლოს კერცხი. მსახურნი მწკრივს
არ არღვევდნენ. ფეოლოროვი წამოღდა სუფ-
რიდან და თვალზე გაუართოებული შესცქერის
„ნაოპერაციკ“ შემწვარ ცხოველებს, გადაქვს
მზერა ეგვანიზე, რომელიც უკვე თავის ადგილს
დაუჭირუნა. ფეოლოროვის დააფიქრა ქმაი, სმა
და როგორც თვითონ თქვა, ისიც დააფიქრა
რომ სასადილოში მის გარდა სხვებიც არიან:
როდესაც გამოვრკვა, მივიდა ეგვანისთან, გა-
დაეხვია, გადაკოცნა და უთხრა: „ქირურგი და
ოსტატი მე კი არა, თქვენ ყოფილხართ და
ისიც როგორი! აჲ ასეთი ოსტატობით ვერ წარ-
მართავდი მაგ ძნელ ოპერაციასო“. ფეოლო-
როვმა უკვე შეისწავლა ჩვენი ღზინის ტრადი-
ციები და თამადას თხოვა, ნება დავთოთ ორი-
ოდე სიტყვის წარმოთქმისა. ფეოლოროვმა და-
იწყო: „როდესაც საქართველოში მოვიდოდით,
მეგობრები მადრთობდნენ — ველურ ქვე-
ყანაში მიდიხარ და რევოლუერის წადება არ
გაუწყდესო, იქ ხანჯლის ტრიალი იცინათ. ნე-
ტავ ესლა იმათ დაანახა რა „ველურებთან“
მაქვს საქმე, აჲ ერთხანად თავაზიანია და სტუ-
დენტობისთვის დიდი მემამულე თუ უბრალო
გლეხი, მხოლოდ თუ ქაბუჯი.“

ფეოლოროვის შემდეგ სიტყვა ელისაბედმა აი-

ლო და აზარფეშით ხელში უბასუხა მას: „ჯიჯი-
კასიელები, კერძოდ ქართველები, კი არაა, მაგრამ
ველურები, არამედ ის რუსი ჩინოვნიკია, რომელიც
მელიც ამპარტაველად და ზიზლით გვიყუ-
რებს, მტრულად განწყობილი ჩამოდის ამა თუ
კი თანამდებობაზე დანიშნულნი. გვიყურებს
ზიზლით, მედიდურად უბრალო ჩინოვნიკიც კი,
გეონივართ მათი ყურმოპირილი ყმები. დღეს შე-
ბედა ამ ბრგნა თქვენი მიღება ჩემს ოჯახში,
მაგრამ ჩემს ოჯახშიც არ უნდა მიზრძანებულიყა-
ვით, ყველა გულდიად და საუკეთესო გრძნობე-
ებით, ჰერმარლით შეგხვდებოდათ, ვინაიდან
თქვენი მოზრძანება არ არის ბატონ-ყმური,
არამედ მეგობრულია. რაც შეეხება ხანჯლის
ხმარებას, უნდა ნახოთ მოზრძანებული ტრიალი
მტრის წინააღმდეგ!“ ვერცხლის აზარფეშით
დალია ფეოდოროვის სადღეგრძელო და საჩუ-
ნრად გადისა მას. მეორე ასეთივე ვერცხლის
აზარფეშა კი ფეოდოროვის მეუღლეს მიაართვა
და უთარა: „გთხოვთ, ამ აზარფეშით თქვენს
მეტრებურველ მეგობრებს დასაღვიბოთ სა-
ქართველოს და ქართველი ხალხის სადღე-
გრძელო. საქართველოში ქართველი ქალი იყო
და არის კარგი მეუღლე, კარგი დედა, კარგი
მეგობარი და სტუმართმოყვარე, სამშობლოს
მოყვარული თავგანწირადვე, გამებდღავი, მას
ლხინიც ემარჯება და კირსაც უშეკადება.
ქართველი ქალი თუ საკირიოება მოითხოვს,
ნსარში ამოუღდება ვეყაცს, მტერთან მეგობ-
როს, თავს შეაკლავს მტრის და უკან არ და-
იხეცს.“

1907 წ. ყოველწიურად კარიკატურებიან გაზეთ „ისარს“ № 1-ში მოთავსებული იყო თბილისის გუბერნატორ რაუშ-ფონ-ტრაუ-ბენბერგის კარიკატურა ლექსით, კარიკატურა ეკუთვნის გიგო ზაზიაშვილს. რაუშმა დამო-წინააღმდეგა, რომელსაც ეცა გუბერნა-ტორის მუნდირი, ხოლო მინაწერი ლექსის ში-ნაარსს წარმოადგენდა კონფლიქტი ამ რაუშსა და თავადზნაურთა მარშალ ბეკრატიონ-დავო-თაშვილს შორის:

დიდუქრაანთ ყრუყინას
ჩვენები ეჯავრება;
საიდანაც მოსულა
იქით მიეჩქარება.

და ნიშადურს უღესავს
გულ-მოსული მარშალი
რომ აქ აღარსა დარჩეს
იმ ვირის გზა და კვალი.

კინტო კი გაცემით
შესცქერია ამ ამბავს
და ხმამაღლა იძახის:
„ამოუხვით, რაუშავს!“

ასეთი გაბედული გამსახარებება „ხელმწიფის მოღვაწისა“ არ აპატიებს აკაკის, ეურნალის

მეორე დღესვე იქნა აკრძალული და თვითონ აკაცი დააპატიმრეს 1907 წ. 16 თებერვალს (გაზ. „ისარა“, 1907 წ. 17 თებ. № 36. ლევან ასათიანი — „ცხოვრება აკაცი წერეთლისა“, 1953 წელი).

— ეს იყო საჩხერეში, 1913 წლის სექტემბრის დამლევი, — მოვეითხრობს სონია წერეთელი: როგორც კი გამოჩნდა ეტლი ეზოში დიდი თუ პატარა, ყველა გავგება აკაცს, რომელსაც გაუჭირდა ეტლიდან ჩამოსვლა, პეტრე და შინამოსამსახურეები მიცვივდნენ და თითქმის ხელში ატაცებული დასვეს აივანზე. აკაცი პირდაპირ მისთვის განკუთვნილი ოთახისაკენ გაეშურა და ლოგინში ჩაწვა. ითხოვა ბუხარში ცეცხლის დანთება, რაც იმ წუთსავე იქნა შესრულებული. მეორე დღეს უკეთ შეიქნა და წამოდგა. მან ორი კვირა დაჰყო ელისაბედის ოჯახში. იმ დღეებში ახალგაზრდებმა მოვიტათობირეთ ელისაბედთან და გადავწყვიტეთ მისი რჩევით გვეთხოვა აკაცისათვის ლექცია წაეკითხა, მაგრამ თუ ეს ფასიანი იქნებოდა, არ გაგვემხილა. ბილეთები სწრაფად გავაფრცელეთ, დანიშნულ დღეს დიდ სასაიდლოში დავალაგეთ სკამები, მოვაზაღეთ ესტრადა. ბილეთები გავასაღეთ, შეგროვდა 125 მანეთი. მოგროვდა ხალხი, ყველას თავისი ადგილი მოეფანებოდა. დაიწყო ლექცია თემაზე: „ჩემი ლიტერატურული და პოეტური შემოქმედება“. ლექსებს კითხულობდა და გვიხსნიდა, თუ რა შინაარსია ჩაქსოვილი ამა თუ იმ ლექსში. აკაცი იმ სისაიმოვნოდ და საინტერესოდ წარმოგვითხრობდა ეს ლექცია თავისი მისუსტებული ხმით, რომ ყველანი სულგანებული უსმენდნენ და არავის არ უნდოდა მისი დაბოლოება, ალბათ ეგონებოდათ, რომ უკანასკნელად ვხვდავდით მას ესტრადაზე. ელისაბედმა გადასცა აკაცის შეგროვილი თანხა, თუმცა ძალიან წინააღმდეგი იყო, არ იღებდა, მაგრამ ელისაბედმა ძალით მიიღებინა. ხალხი დაიშალა, მხოლოდ ახლობლების წრე დარჩა სადილად. სტუმრებს შორის იყო ბარბარე ზურაბ აბაშიძის ასული,

რომელმაც დანახვის და მისალმებისთანავე ხოლმის და მის თანაკლასელს ერისთავის ქალს „ბუნტოვშიცები“ გვიწოდა. აკაცის ეს პირიქეა და როდესაც ხალხი დაიშალა და მარტო დავრჩით, აკაცი მიგვიხმო და გუბოვა ორივეს დაწვრილებით გვეამბნა 1912 წელს მოწყობილი გაფიცვის ამბები წმინდა ნინოს სასწავლებელში, რაც მაშინვე შეეუსრულებოდა და მოეუყვით შავრაზმელი „ნაჩალნიკის“ წინააღმდეგ მოწყობილი გაფიცვის შესახებ. აკაცი გვაძლევდა შეკითხვებს, დაინტერესდა და გაუკვირდა ასეთი გაბედული მოქმედება მით უმეტეს, რომ ეს პანსიონში დაიწყო და დაიგეგმა, როდესაც გავაცანით მიზეზი გაფიცვისა, აკაცის ძალიან მოეწონა და ყველა იქ დამსწრე ახალგაზრდებს მიმართა: „ყველას და ყოველთვის საქადრისი პასუხი გაეცით, ვინც თქვენი ერის, თქვენი პატიოსანი ხალხის დამცირებას და არარად ჩადებდას მოაწადინებს, ხოლო არ დაგაიწყებოდა სხვა ერის პატიოსანი ხალხის რდი და პატივისცემაო.“ ასეთი იყო აკაცის დარიგების შინაარსი. აკაცი დაიღალა და წავიდა დასაძინებლად. აკაცი თანდათან სუსტდებოდა, მოუხშირა ლოგინში წოლას. ეს იყო მისი უკანასკნელი სტუმრობა ელისაბედის ოჯახში.

ელისაბედ წერეთელი გარდაიცვალა 1941 წელს თბილისში 90 წელს მიღწეული. მისი სამი ვაჟიდან: უფროსი მიშა, პირველ იმპერიალისტურ ომში ფრონტზე მიღებული მძიმე კრილობისაგან გარდაიცვალა. ლევანი 1943 წელს დაიღუპა. პეტრე წერეთელმა იქორწინა თამარ ნიკოლოზის ასულ აგიაშვილთან. სწორედ მათი ერთადერთი შვილი, მკაცრ წერეთელი — კეკელიძისა გახლავთ წერეთლების ამ შტოს მემკვიდრეობის გამგრძელებელი. იგი რესპუბლიკის დამსახურებული მხატვარია, ძველი ქართული მხატვრული ქარგულობის გამგრძელებელი და ოსტატი. მის ნაშრომებს არა ერთხელ მიუღია მონაწილეობა საკავშირო და აგრეთვე ჩვენს ფარგლებს გარეთ გამოფენაზე.

ზაზა აბუნიძე

მეზიანისათვის გაწეული სილა

(სიმონ ჩიქოვანის პოეზიის მოქალაქეობრივი იდეალი)

1927 წელს, ეჟრნალ „მემარცხენეობის“ საპროგრამო სტატიაში „ახალი უოფა და ახალი პოეზია“ სიმონ ჩიქოვანი წერდა: „წარსულ ლიტერატურაში ყველგან ცენტრში იდგა ეპოსი. როგორც სტატიური ფორმა, ეპოსის ცენტრში იდგა ადამიანი თავის საზოგადოების გამაერთიანებელი სახით. ასეთი ადამიანი დაიწყო რუსულ პოეზიაში პუშკინმა, საქართველოში — ბარათაშვილმა.

ახალ ყოფაში შექმნილმა ლიტერატურამ, როდესაც ჰეგემონია აიღო, უარყო ზემოხსენებული პრინციპები და ადამიანი ამოგდო (დაახლოებით) პოეზიიდან და სანაცვლოდ პოეზიას დაეკისრა ცნობების გაერცხლება-მიწოდება, სტილისტური ფორმაციები და სხვა. მაგრამ აქ მემარცხენეობა მიდის თავის ამოწურვამდე და რუსული მემარცხენე პოეზია მოვალეობის სასტიკ საფრთხესთან დგას.

გამოსავალ გზად ჩვენ მიგვაჩნია ახალ ლიტერატურაში ადამიანის პრობლემის გადაწყვეტა. ამ რეალების გახსნა შეიძლება „ფსიქიკის კონსტრუქტივიზმში“. ამ ახალ ადამიანის პრინციპებთან დაკავშირებულია ახალი ეპოსის კითხვა. ახალი რეალი იხსნება“. (მემარცხენეობა“ 1927 წ. № 1).

სიმონ ჩიქოვანმა ერთ-ერთმა პირველმა იგრანკმა, რომ ორთოდოქსული მემარცხენეობა ადამიანის პოეზიიდან განდევნით იმუქრებოდა. ასეთ შემთხვევაში პოეზია თვითონვე ამბობდა უარს მოქალაქეობრივი იდეალის წარმოსახვაზე, რადგან მეშჩანურ, ნეშჩანურ წარმოდგენას ადამიანზე იგი წარუმატებლად დაუპირისპირებდა ლირიკის პირველების გარეშე. ს. ჩიქოვანი მართალი იყო იმაშიც, როდესაც ქართული მემარცხენეობის პრობლემებს, რუსული „ლევულობის“ („Левый фронт“) მომავალს უკავშირებდა. „ლეველთა“ ძლიერი რაზმის (მაიაკოვს-

კი, ასევე, კამენსკი, შკოლევსკი, ბრიკი და სხვ.) ესთეტიკური პლატფორმა წლების განმავლობაში თავისებურ კამერტონს წარმოადგენდა ქართული მემარცხენეობისათვის. სწორედ ამიტომ სიმონ ჩიქოვანს განსაკუთრებით აღუღებდა მისი რუსი კოლეგების წინაშე წამოჭრილი საფრთხე. ნიშანდობლივია, რომ იმავე 1927 წელს, როდესაც სიმონ ჩიქოვანის სტატია იწერებოდა, თბილისში გამოქვეყნდა ცნობილი რუსი მემარცხენე პოეტის ვასილი კამენსკის წიგნი, ყველა იმ უარყოფითი ტენდენციით აღბეჭდილი, რომლებზედაც ჩიქოვანი ამახვილებდა მკითხველის ყურადღებას. ერთი ადგილი კამენსკის წიგნიდან თავისთავად საუკეთესო ილუსტრაციაა ს. ჩიქოვანის წერილის ძირითადი დებულებისათვის. კამენსკი წერდა:

Пролетарские амбалы
Наши массы впереди,
Все мы, вкопанные шпалы,
Держим рельсы на груди.
Шпалы—шпалы,
Шпалы—шпалы,
Шпалы—шпалы,
Шпалы—шпалы,
Шпалы — Мы.

(«Шпалы») В. Каменский
«Автобиография. Поэмы. Стихи» «Закони-
га», 1927 г.

პოეზიაში პირველების ნიველირება, ადამიანის შინაგანი სამყაროს სახეზე უარესტყმა ორთოდოქსული მემარცხენეობის ესთეტიკური პლატფორმის დამახასიათებელ თვისებად იქცა. ამ მხრივ, როგორც ჩვეულებრივ ხდება ხოლმე, მწერლებზე მეტ გულმოდგინებას თეორეტიკოსები იჩენდნენ.

რუსული ფუტურზმის აპოლოგეტი ოსიპ ბრიკი პოლიტიკურ უნდობლობას უცხადებდა

ალექსანდრე ფადეევის მხოლოდ იმისათვის, რომ თურმე, ნუ იტყვი, ამ უკანასკნელის რომანში შემჩნეოდა ადამიანის ფსიქოლოგიით გადაჭარბებული დანტერესება. სტატიაში „ფადეევის გამაღვურება“ ბრიგი წერდა:

«Нужно поставить перед литературой задачу: давать не людей а дело, описывать не людей, а дело, заинтересовывать не людьми, а делами. Мы ценим человека не по тому, что он переживает, а по той роли, которую он играет в нашем деле. Поэтому интерес к делу для нас основной, а интерес к человеку — интерес производный.

Если даже и стоит сейчас вопрос о том, как воспитывать людей для нашего дела, то это не значит, что мы переносим центр внимания на человека, как такового. Формула Горького: «Человек — это звучит гордо!», для нас совершенно негодна... «Литература факта» Первый сборник материалов работников ЛЕФА, (М., 1929 г.).

არაა გასაკვირი, რომ ყოველი ჰუმანიტარული მწერალი, იქნებოდა ეს მთავრობის თუ ჩიქოვანის, მთელი თავისი არსით, თავისი პოეზიით ეწინააღმდეგებოდა გუმბელის თანამგზავრის ლიტერატურისათვის მომავლიდნებელ რეცეპტებს.

სიმონ ჩიქოვანის ლიტერატურული მისია თავიდანვე გარკვეული და ნათელი იყო: მას ახალი ადამიანი უნდა შემოეყვანა პოეზიაში, ახალი ჰუმანიტარული იდეალი უნდა დაენერგა. ადამიანის განდევნა ლიტერატურიდან, ესთეტიკური მიზანთრობა, ქადაგება იმისა, რომ ადამიანი ვიგანტური მექანიზმის „უმნიშვნელო ხრანია“ — ბუნებრივად დაუპირისპირდა ამ დიდ მიზანს.

სიმონ ჩიქოვანს ადამიანი წარმოესახა მტრად ან მეგობრად, გმირად ან ლარად, მაგრამ ყოველთვის პიროვნებად და არა უსახელო მდილად, არარაობად... სწორედ ასეთმა თვალთახედვამ განსაზღვრა სინამდვილესთან პოეტის დამოკიდებულება.

სიმონ ჩიქოვანი არ ეკუთვნოდა იმათ რიცხვს, ვისაც სურდა ხელთათმანიანი ხელით ეშენებინა ახალი ცხოვრება. ეს შენება სიმონ ჩიქოვანს ყოველდღიურ, შეუწინებელ ბრძოლად წარმოესახა. ყველაფერი, რაც კი ბარიკადებს იქით აღმოჩნდა, ან უბრალოდ წარსულის ასოციაციებს იწვევდა, ყველა ძველი ღირებულება სიმონ ჩიქოვანის ადრინდელ ლირიკაში ახალგაზრდული უღმრთელობით მიწათანაა გასწორებული:

ქალაქი იბრძვის, კედება სოფელი,
მოკვდა ტრფიალიც გამტყდარ ხმალისა,
აწმყო წარსულის უარყოფელი
არის მშობელი მომავლისა.

(„წინა თაობის პოეტებს“)

ახალგაზრდა პოეტის გაპაექრება ილინთან 20-იანი წლების ლიტერატურული ახალგაზრდა დიდი წაწილის განწყობილებებს გამოხატავდა. ეს ყოვლისუარყოფელი პათოსი შესანიშნავი ლიტერატურული გემოვნებითა და ალღოთი შეიძლება ა. ვ. ლუნაჩარსკის თავის წერილში მაიაკოვსკის შესახებ. სიმონ ჩიქოვანისა და ვლადიმერ მაიაკოვსკის მემკობეობას ერთი სათავე აქვს და ამიტომაც ლუნაჩარსკის სიტყვები ჩვენთვისაც უღირსად ყურადსაღება.

«...Ему казалось, что мир, в котором он родился, — в который он, если можно так сказать, вродился, — одряхлел, обветшал. — წერდა ლუნაჩარსკი, — в нем есть свои какие-то знаменитости, какие-то свои музы. перед которыми все преклоняются, но эти знаменитости и музы служат лишь для освящения, благословения того ничтожного и дряхлого мира, который сейчас существует.

Маяковский очень хорошо понимал, что в прошлом человечества имеются огромные ценности, но он боялся, что если эти ценности признать, то придется признать и все остальное. Поэтому лучше против всего взбунтоваться и сказать: мы сами себе предки! Пусть наша молодость скажет совсем молодые слова — такие молодые, которые дадут возможность омолодить общество и мир» — («Маяковский — новатор» А. В. Луначарский, Статьи о литературе, М., 1957 г.).

სიმონ ჩიქოვანი ეპოქის პირველი იყო და იგი ახალი ადამიანის რევოლუციურ იდეალთან ერთად დროის ცუტუნებებსა და შეცდომებსაც იზიარებდა. პოეზიის მარადიული თემები, ესთეტიკის საუკუნოვანი ნორმები ერთიმეორის მიყოლებით ცვიოდა „თანამედროვეობის ხომალდიდან“. მაგრამ როგორც კი პირველი ლიტერატურული ბრძოლების აღმური დაცხრა, სიმონ ჩიქოვანისათვის ნათელი გახდა, რომ ასერივად შემსუბუქებულ გემს დიდი ნაოსნობა არ ეწერა. წარსულთან უღმრთეობად და განურჩევლი ანგარიშსწორების ეპინი და ახალი სინამდვილის დაუყოვნებლოდ დამკვიდრების პათოსი ოციანი წლების დამწვევისათვის უკვე აღარ იყო გაიგივებული ერთმანეთთან. წარსულმა აღუშფოთებლად დაიკავა მისთვის მიჩნეული ადგილი. აწ ხელოვნების წინაშე გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანი პრობლემა წამოიჭრა: უდიდესი სოციალური რევოლუციით მოთხრილ ყამირზე ახალი ჰუმანიტარული იდეალი, ახალი ეთიკა, ახალ ღირებულებათა სისტემა უნდა შექმნილიყო. იმ დროს, როდესაც ყველა ძველი ეთიკური ფასეულობა ანათემას იყო გადაცემული,

ზაზა აბუნიანიძე

ნიშანისათვის გაწმული სილა

როდესაც მწერალთა არც თუ მცირედ ნაწილს მომავლის ლიტერატურა მხოლოდ საწარმოო პროზად და პოეზიად წარმოესახა, სიმონ ჩიქოვანი დაუღალავად ეძებდა იმ მოქალაქეობრივ და ესთეტიკურ პოზიციას, რომელიც მას შეესაბამებოდა მისცემდა დიდი სოციალური გარდატეხების ეპოსს, ჯერ კიდევ დაუდგენელი ახალი ცხოვრების ქაოსში პოეტური სიტყვა საზოგადოებისათვის ზნეობრივ ორიენტრად გადაეძეოდა.

სიმონ ჩიქოვანისათვის რევოლუციურმა ბრძოლამ ახალ ფრონტზე გადაინაცვლა. ეს იყო ბრძოლა ახალ ქვეყანაში „ხელოვნების ახალი გზების გაშენებისათვის, ფსევდოიმერსიტეტების მოსპობისათვის, ცხოვრების აღმშენებლობითი პრინციპების განმტკიცებისა და თანამედროვე ადამიანის გავების ჩამოყალიბებისათვის“ (ეჭურნალ „მემარცხენეობის“ პირველი ნომრის მოწინავე წერილიდან, 1927 წ.).

ახალ ქვეყანაში ახალი ადამიანისათვის ბრძოლისას მართალია ბარიკადები არ აღმართულა, მაგრამ რევოლუციის ბედი ნაკლებად როდი იყო დამოკიდებული იმაზე, თუ ვისი იდეალი გაიმარჯვებდა მილიონთა შეგნებაში — ნეპმენისა თუ რევოლუციონერის.

თავის უკომპრომისო პოეტურ მანიფესტში „მიძღვნა ახალ პოეტებს“ სიმონ ჩიქოვანმა ანგარიში წარუდგინა ყველა იმ „ხელჩაქნეულ თანამებრძოლს“, რომელსაც გამგებობა და ცეცხლზე იყო ეყო, ბრძოლა გაეგრძელებინა მოძალბებულ ნეპმანობასთან, როდესაც 1926 წელს ჩიქოვანი წერდა: „ჩვენ ცხოვრებაში ამოვთხარეთ ბევრი ბალახი და ყოველდღიურ ჩვეულებებს გადავაბიჯეთ“, იგი უთუოდ გრძნობდა, რომ ახალი ეთიკური პრინციპების, ახალი ყოფის დამკვიდრებისათვის ბრძოლა მერყეობდა. ფილოსოფიის მარცხით დამთავრდებოდა. ეს ასეც მოხდა. მაგრამ დღესაც საბჭოთა მწერლობის ერთ-ერთი მთავარი მიზანი იმ ნეპმანური წარმოდგენების რეკვილივებთან ბრძოლაა.

სიმონ ჩიქოვანის მოქალაქეობრივი ლირიკის შეუბრალებელი სარკაზმი პირველ ყოვლისა მემჩანური ყოფისა და იდეალების წინააღმდეგ იყო მიმართული. გავისვენოთ ჩიქოვანისეული სტრიქონები:

ქრთამს არ დებულობს, უფროსს შედიმის,
უმცროსს უყვირის, ცოლითა გულწრფელი.
მმართველს არ ებრძვის — მისი უღელი
სხვა უღელზედა არაა ძნელი.

(„პიუტოკრატის შესახებ“, 1928 წ.)

პოეტმა კარგად იცოდა, რომ იმ კასტას, რომელსაც ხან „მეშინებდა“ ეწოდება, ხან კი „ობივანტები“, ასე ადვილად ვერავინ შეუცვლიდა წარმოდგენას ცხოვრებაზე.

რევოლუციამდე მემჩანებს ახლადღებულ ნეპმანი ნეუორიშები შეუბრუნდნენ. ამ

ბრძოლას, გარდა ეტიკური მოთხოვნებისა, რამდენიმე გულისამაწყვებელი ფილოსოფიური ფერ-რესტორნების ესტრადა თუ სპირიტუალიზმი, სხვა არაფერი.

ჩიქოვანს შეუძლებლად მიაჩნდა მცირედი კომპრომისიც კი ცხოვრების მემჩანურ ნიშნად და ახალ მოქალაქეობრივ იდეალებს შორის. ამიტომაც იგი დაუნდობლად ამასხრებდა ობივანტებს, ამ „მოქალაქეებს“, რომელთაც მოქალაქეობრიობის ნატამალიც კი არ გააჩნდათ, დასცილობდა მათ ყოფას, მათ გემოვნებას:

მოქალაქეებს მოსწონთ ბილიკი,

ლექსები ტკბილი

და სტრიქონების სხვაობა;

მათი ლოზუნგი არის ლირიკა,

თეთრი პური და სანახაობა.

(„მოწოდება“, 1927 წ.)

ახალი პოეზიის დამკვიდრებისათვის ბრძოლის პათოსი კიდევ უფრო მძაფრი ხდებოდა, როდესაც სიმონ ჩიქოვანი მისთვის ძვირფას საზოგადოებრივ და ესთეტიკურ იდეალებს ლიტერატურულ მემჩანობას უპირისპირებდა:

მას უნდა ყოფამ ფორთხვით იაროს,

ქონდეს შემთხვევა წრფელი ციების,

ის გემოვნებით ფამილიარობს

და იდეალებს შემქმნას ტრადიციები.

ფუფუნებისთვის ადგენს სპირალებს,

დედის გიტარა ქალწულის აგონებს.

გზას ნავიანევს, ცას ნამბრალევს

ღებულობს ნაღდათ, როგორც საქონელს.

(„ახალი საშინოვროება“ 1928 წ.)

სიმონ ჩიქოვანის 20-იანი წლების მოქალაქეობრივ ლირიკაში ბრძოლის სტიქია მეფობდა. ამ ბრძოლაში პოეტი ისეთი გამეტებით იქნებოდა ხმალი, რომ ხანდახან თავისიანებას წვდებოდა ხოლმე. (შემდეგში პოეტის თვითონაც ღიმილით იგონებდა ამგვარ ეპიზოდებს).

ოცდაათიანი წლებიდან მოყოლებული, სიმონ ჩიქოვანის პოეტურ მესიერებას უკვე ნაკლებად აწევს გუშინდელი ასოციაციებისა თუ დღევანდელი ენებათაღელვის პლასტი. მისი მოქალაქეობრივი ლირიკის პოლემიკური ფასადის მიღმა კი სულ უფრო და უფრო იხვეწება ის ღრმებულებათა ეტალონი, რომლის მიხედვითაც აფასებს პოეტი თავის მტრებსა და მეგობრებს, წარსულისა თუ თანამედროვეობის მოვლენებს. უამსაზომოდ ჩიქოვანის პოეზიაში ვერ დამკვიდრდებოდა ის პრინციპული შინაგანი სიახლე, სიახლე პოეტური აზროვნებისა, რომელიც თავის მხრივ პოეტური მეტყველების ნოვატორობაშიც გამოიხატა.

სიმონ ჩიქოვანი მემჩანზე იყო ბუნებით და საბედნიეროდ მისი შემოქმედება ლამონაკლისია იმ პარადოქსული კანონზომიერებიდან, რომლის მიხედვითაც „საუკეთესო კონსერვატორები ხე-

ლონგებაში გამოდიან ყოფილი რევოლუციონერებიდან. მას სიკვდილამდე გაჰყვა ბრმა საყოველთაო ინერციისათვის, ყალბი ავტორიტეტებისათვის დაპირისპირების ახალგაზრდული ენის. „პოეზია ხუთი წუთით მაინც უნდა უსწრებდეს წინ ცხოვრებას“ — ეს სიტყვები სიმონ ჩიქოვანის ლირიკის დევიზად გამოდგებოდა. აქი წერდა კიდევ:

ისწავლე სიბრძნე დღიურ სიცხადის;
ჭეშმარიტებას ვშლიდით ფერდობათ.
ჩვენ გავჩნდით ერთად
და არ ვიცადეთ
სანამ დროება მომწიფდებოდა.

(„ლექსი ბრძოლაში“. 1931 წ.)

გრძნობა იმისა, რომ იგი ქართული პოეზიის ავანგარდში იმყოფება, ერთი წუთითაც არ ტოვებდა სიმონ ჩიქოვანს. ეს მეწინავეის პოზიცია მის ლირიკას მკაცრ მოთხოვნებს უყენებდა. ჩიქოვანი 20-30-იან წლებში ჰგავს მეომარს, რომლის საბრძოლო ყიფინაშიც არ შეიძლება სინაისისა და ლირიზმის ნატამალიც ეროსი. მაშინ აღარაფერს გაჰყვება მას. მხოლოდ შემდეგ, 40-იანი წლებიდან, დარწმუნდა რა, რომ ბრძოლაში „მეშჩანების ლირიკასთან“ მისმა მხარემ გაიმარჯვა, სიმონ ჩიქოვანმა თავის თავს უფლება მისცა ცალკე ლირიკული რევუელი ჰქონოდა, რომელსაც სულის უმცირეს მოძრაობას აღბობდა. ახლა ჩვენ ვიცით, რომ ეს ერთ-ერთი საუკეთესო ლირიკული რევუელია, რომელიც ქართველ პოეტს შთამომავლობისათვის დაუტოვებია.

სიმონ ჩიქოვანის ომისდროინდელი ლირიკა მეომარულ სისადავესა და ლაკონიზმთან ერთად შინაგანი მონოლოგის განსაკუთრებული სიმძაფრითა და დრამატიზმით გამოირჩევა. მის მამულზე გადმოწოლილი პირქუში ღრუბელი თითქოს ერთიორად აგრძნობინებს პოეტს სამშობლოს უსასრულობასა და სილაშქვს:

შეახეთ ბრძოლით გაწვრთნილი ხელი
დარუბანდიდან მოტანილ კარებს,
და გაიხსნება სამშობლო ჩემი,
უსასრულობის შემცველი მხარე.

ვინა სთქვა, თითქო პატარა იყოს
ჩემი სამშობლო, დიდების ღირსი,
ქართლში ვინ ჰპოვა პატარა ციხე,
ვინ მოიგონა სიმცირე მისი?!

(„ვინა სთქვა“. 1943 წ.)

ომის წლებში სიმონ ჩიქოვანი ბევრს ფიქრობს და ბევრს წერს სიკვდილზე. ეს გასაგებაცაა — სიკვდილმა მის დიდ სახლში — მის

სამშობლოში შემოაბიჯა (გაეხსენოთ ქაშელის სიკვდილი, „ყუბანის ველზე“, „გამოსათხოვარი“, „დაპირილი“, „საფლავის ქვასთან“). ყველა ეს ლექსი სიკვდილზეა და ამავე დროს პოეტისათვის მცირედი მინიშნებაც კი კმარა, თუნდაც ნაღმების ცეცხლს გადაჩენილი მზესუმზირა, რომ აქცენტი სიცოცხლის უსასრულობაზე, სიკეთის გამარჯვებაზე გადაიტანოს („მზესუმზირები“). და ეს რწმენა სიცოცხლის საბოლოო გამარჯვებაში გაიშის არა როგორც ოპტიმიზმის მორიგი ულუფა, არამედ როგორც ცხოვრების მარადიული კანონის გამოთქმა:

ბუდედ იქცევა ჩემი საგულე,
ჩრდილს დამაფარებს მყინვარის თხემი,
და თუ გალობა ვერ დავასრულე,
სხვამ დაასრულოს გალობა ჩემი.

(„დაპირილი“. 1942 წ.)

— წერდა სიმონ ჩიქოვანი. პოეტი ხედავდა, რომ ის, ვისაც გუშინ „პატარა ხრახნად“ რაცხდნენ, დღეს ზეადამიანურ გმირობას იჩენდა, თავგანწირვით იბრძოდა, რადგან იცოდა, რომ აწ სწორედ მისგან იყო დამოკიდებული მისი სამშობლოს ყოფნა-არყოფნა. თანამემამულეთა გმირობაში ჩიქოვანი მისი პოეზიის იდეალების გამარჯვებასაც ხედავდა. იგი გრძნობდა, რომ არ შემცდარა, როდესაც თავის ხალხს მიმართავდა:

მე ჩემი სიტყვა,
ჩემი ლექსი
ვისთვის მინდოდეს,
პოეტის საქმე
სად ვეძიო თქვენს საქმის იქით?
(„პოეტის საქმე“. 1931 წ.)

სიმონ ჩიქოვანის პოეზიის მოქალაქეობრივი იდეალი თანამედროვეთათვის ბევრისმთქმელი არ იქნებოდა, ზემოქმედების მაგიურ უნარს დაკარგავდა, რომ მკითხველს ჩიქოვანის ლირიკული რევულის მიღმა არ დაენახა ღირსეული და გულწრფელი ადამიანი, პიროვნება, რომელსაც ჰქონდა მორალური უფლება, საზოგადოებისათვის პირში ეთქვა სიმართლე, ამიტომაც აღიქვა ქართველმა მკითხველმა სიმონ ჩიქოვანის პირველივე წიგნი მეშჩანობისათვის გაწულ სიკვდილად.

სიმონ ჩიქოვანის პოეზიას განსაკუთრებული მოქალაქეობრივი მისია ჰქონდა. შესაძლოა იმიტომაც, რომ ჩიქოვანის შთაბეჭდილებები

ზაზა პაზინიძე

მეშჩანისათვის გაწული სიკვდილი

არასოდეს არ თავსდებოდა ტრადიციული პოეტური ასოციაციების ჩარჩოებში. სამყაროს იგი მოძრაობაში აღიქვამდა და ესწრაფოდა დაენახა ამ მოძრაობის ქაოსში ცხოვრების ფარული კანონზომიერებანი.

წლებთან ერთად პოეტს სულ უფრო და უფრო დაჟინებით უბრუნდებოდა ფიქრი საკუთარი ბედის ავ-კარგზე, მისი ტალანტის ხვედრზე. ჩიქოვანს თითქოს ეშინოდა, სამყაროს შევალედ არ დარჩენილიყო:

სულის თვისება, მდერა და ცრემლი,
როგორ ვამგვანო აპრილის კოკორს!
ანუ ოსტატის გაწრთვნილი ხელი
აღსარებისთვის ავღმართო როგორ!

ეს უაში დადგა, მეცვლება ფერი,
ველი დაჰქნა და მცირე ხნით მოთოვს;
მინდა მიწაზე ცხოვრება ჩემი
შგავდეს ქარიშხალს და არა ფოთოლს.

(„არის სიყრმეს და სიმწიფეს შორის...“ 1905 წ.)

სიმონ ჩიქოვანმა შესძლო სულის თვისებაც, სიმღერაც და ცრემლიც მშვენიერის ხარისხში აეყვანა. მან პოეზიის საკუთრებად გახადა ცხოვრების ბევრი ის სფერო, რომელზეც იქამდე ერთპიროვნულად ბატონობდა პროზა, და ბოლოს, მან თანამედროვეთ უანდერძა ის კეშ-მარიტება, რომ აღამიანი არ უნდა შგავდეს ამა-ოებით ატაცებულ უმწეო ფოთოლს, რადგან იგი უკეთესი ხვედრის ღირსია.

დავით გომიჭური

მწერალი და ზეპირსიტყვიერება

(გ. ლომიძის პროზის ხალხური წყაროები)

მწერლის მიერ ზეპირსიტყვიერი მასალების გამოყენების საკითხს როდესაც ვეხებით, აუცილებლად ერთ გარემოებას უნდა მივუყვანო: მწერალი ინდივიდუალური შემოქმედება და მას კოლექტიური შემოქმედების იდეურ-მხატვრულად ამაღლებაზე ადრე საკუთარი ქმნილების ავ-კარგი აინტერესებს. ამიტომაც როცა ამბობენ, მწერალმა ხალხური ნაწარმოები დახვეწა და აამაღლა, პირობითი ამბავია. ხალხური მასალა მწერლის მიერ გადამუშავების შემდეგ აღარც მასალაა და აღარც ხალხურია, იგი უკვე ინდივიდუალური შემოქმედის — მწერლის კუთვნილებაა.

ხალხური მასალის გამოყენების შედეგად მწერალმა თუ რა მიიღო — ეს კრიტიკის საქმეა, მაგრამ რისგან მიიღო, ამის გარკვევა ფოლკლორისტამაც უნდა სცადოს.

პირველი ლიტერატურული ძეგლებიდან მოკიდებული ჩვენს დრომდე ლიტერატურის ისტორიამ არ იცის შემოქმედი, რომელსაც ფოლკლორისთვის ზურგის შექცევითი რამე გაეკეთებინო. პირიქით, ხალხურ ნედლ მასალას ასუსტებდნენ საკუთარ ქმნილებებს ყოველი ერისა და დროის ღიმი კლასიკოსები.

ქართულმა ფოლკლორისტებმა ამ თვალსაზრისით ჭეშოვნად შეისწავლეს ძველი თუ თანამედროვე ქართული მწერლობა. ჩვენი სახელოვანი პოეტები თუ პროზაიკოსები უხვად და შემოქმედებითად იყენებდნენ მდიდარ ქართულ ზეპირსიტყვიერებას. მისი ღირსების დამცველნი და მოთაყვანენი იყვნენ.

ამასთან ერთად, ვერც ვინმე იმას უგულებელყოფს, რომ ზეპირსიტყვიერი მასალიდან ინდივიდუალური ნაწარმოების შექმნისას მწერლის ნიჭი და შემოქმედების უნარია გადამწყვეტი. ვაჟა-ფშაველა ხალხური მასალებისადმი დამოკიდებულების შესახებ წერდა: „ხალხის თქმულ-

ბა, რაც უნდა იგი მდიდარი შინაარსისა იყოს, აზრიანი და ხელოვნური, თუ პოეტმა იგი არ გარდაქმნა, საკუთარ სულიერ ქურაში არ გადააღწია, არ გადაადგა, მასალიდან ახალი რამ არ შექმნა და დაწერა ისე, როგორც ხალხი ამბობს, არაფერი გამოვა“.

ხალხური მასალების გადამუშავება და გამოყენება მწერლის შემოქმედებითი პროცესის მნიშვნელოვანი მომენტია, მისი ლაბორატორიის ძნელად შესაგალი სფეროა. იგი იმითაცაა საინტერესო, რომ ყოველ მწერალს ამ მასალებისადმი მიდგომის თავისებური პრინციპი და გადამუშავების მეთოდი გააჩნია.

ფოლკლორისა და მწერლობის ურთიერთობის ისტორიიდან არა ერთი ფაქტი ვიცით, როდესაც ინდივიდუალური შემოქმედის ვერ დაუძლევიდა ძლიერი ხალხური ქმნილება და ამიტომაც მღაერე ლიტერატურული ნაწარმოები შემორჩენია ხელთ. ამ მოვლენას მხოლოდ ლიტერატურათმცოდნეობისათვის აქვს მნიშვნელობა. ფართო ეროვნულ-საზოგადოებრივი ფასი კი მრავალსაუკუნოვანი მხატვრული სავანძურის, ხალხის ფიქრებისა და განცდების თანამედროვეობის ღონეზე გადამუშავებას აძლევს.

გაგიჟებდა ისეთ თანამედროვე მწერლის მონახვა, რომლის შემოქმედებაშიც მეტ-ნაკლებად ხალხური სიტყვიერების კვალი არ ჩანდეს. არიან მწერლები, რომლებიც ამ შემოქმედებით პროცესს ჯეროვნად ვერ ართმევენ თავს. მათ მიერ გამოყენებული ხალხური მასალა (სიუჟეტები, სახეები, ფრაზები, გამოთქმები და სხვ.) ორიგინალურ ნაწარმოებს ვერ არის ორგანულად შერწყმული. შავს ნაქვრზე თეთრი ძაფით დაკერებულსა ჰგავს და თითქმის ყვირის „მე სხვა ვარ“, რაც იმას მოწმობს, რომ შემოქმედი ვერ მორეგია ხალხურ მასალას, ვერ მოუთოვავს იგი და დროისა და მკითხველისათვის

მასურველი ფორმა ვერ მიუტია, მის იდეაში თანამედროვეობის ნიუანსი ვერ შეუტანია. მაგრამ ამათ გარდა, არიან თანამედროვე პოეტები და პროზაიკოსები (მათ შორის ახალგაზრდები) რომლებიც წარმატებით იყენებენ ხალხურ მასალებს. მათი მიდგომა ამ მასალებისადმი ნოვატორულიც არის და ამავე დროს ტრადიციულიც, რაც მათ ქმნილებებს ეროვნულ სურნელებასა და იდეურ ფხას მატებს.

ამჟამად გვინდა ჩვენი მთავროვანი მწერლის, გიორგი ლეონიძის პროზა განვიხილოთ ამ თვალსაზრისით.

გიორგი ლეონიძის მკიდრო ურთიერთობა და შემოქმედებითი კავშირი ხალხსა და ხალხურ სიტყვიერებასთან ცნობილი ფაქტია. ამ მხრივაც იგი თავისი დიდი წინამორბედის ვაჟა-ფშაველას ტრადიციის გამგრძელებელია.

თვით ნებისმიერი საუბრის დროსაც კი პოეტი ვთქვამს იწვევდა ხალხური ლექსიკის ბარაქიანი საგანძურის ხმარებას, ხალხური ფორმების, ფრაზებისა თუ სახეების გამოყენებით.

გიორგი ლეონიძე ხალხური ზეპირსიტყვიერების დიდი მოამაგე და ქომაგი იყო. იგი კაბუკობიდანვე გაუტაცნია ახალბის გენიას¹, კრება და სწავლობდა, იკვლევდა მისი შემოქმედების საუცხოო ნიმუშებს. აკი თვითონვე ეუბნება ბავშვობიდანვე შემორჩენილ მოგონებათა ლანდებს „მე ისა ვარ... თქვენგან რომ ვიწერდი შარბებს, გამოცანებს, სიმღერებს“.

კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია პოეტის მიერ ხალხური მასალების გამოყენება საკუთარ შემოქმედებაში. პროფესორმა ქს. სიხარულიძემ გულისხმიერად შეისწავლა რა გიორგი ლეონიძის პოეტურ ქმნილებათა ზეპირსიტყვიერი წყაროები, მართებულად აღნიშნა: „ფაქტობრივად ხალხური შემოქმედების ნიმუშების მაღალი პოეტური ოსტატობით გამოყენების მხრივ გიორგი ლეონიძეს ერთი პირველი ადგილი უჭირავს ქართველ მწერალთა შორის“².

პოეტს თავისი შემოქმედებითი მეთოდისათვის არც პროზაში უღალატნია.

ხელთა გვაქვს გიორგი ლეონიძის პროზაულ ნაწარმოებთა კრებული „ნატერის ხე“ (რედ. ხ. ბერუღავა. „ნაკადული“ 1962 წ.).

გ. ლეონიძის მიერ ხალხური მასალების გამოყენება დიდი ორიგინალობითა და ოსტატობით გამოირჩევა. ამ მასალებისადმი მწერლის შემოქმედებითი დამოკიდებულება მეტად მრავალმხრივი და მრავალფეროვანია. მწერალს ხალხური ნაწარმოები (ლექსი, შაირი, ანდაზა და სხვ.) ზოგჯერ მთლიანად და უცვლელად შემოაქვს თავის მოთხრობაში, ხოლო ზოგჯერ კი მის ნაწილს ჩაუბრუნებს უმნიშვნელო თუ მნიშვნელოვანი ცვლილებებით. მოთხრობებში არა ერთი მაგალითია პერ ფრაზისა, სადაც მწერალი

კუმშავს ან თავისებურად ჩარჩავს და ისე იყენებს ლეგენდებისა თუ თქმულება-გადმოცემების სიუჟეტებს.

კიდევ უფრო უზვადაა გამოყენებული ხალხური სახეები, თქმები თუ ფრაზები.

ზეპირსიტყვიერი მასალა, ისე ბუნებრივად, მორგებულად და შემოქმედებითად არის ჩართული მწერლის ქმნილებებში, ისე შერწყმული იდეს, შინაარსსა და სტილს, რომ მათი ორგანული ნაწილი გვგონია. მწერალი ღრმად სწვდება თითოეული ხალხური ნაწარმოების იდეურ და მხატვრულ ღირებულებას, ავილებს მას დროთა ტრიალის მტერს, აჰყავს იგი ახალ იდეურ და მხატვრულ სიმაღლეზე. ჭავჭავსა და ელვარებას მატებს, ხოლო შემდეგ კი სამუდამო კუთვნილებად ხალხს უკანვე უბრუნებს. კოლექტიური შემოქმედების ნაყოფი გიორგი ლეონიძის ხელდასხმის შემდეგ უფრო ღონიერდება და ფაქიზდება, ინდივიდუალური ქმნილების კომპონენტად და მისი იდეურ-მხატვრული ჯაჭვის რგოლად იქცევა.

„ნატერის ხე“ მართლაც რომ მსხმოიარე ხეა, ახალი არის დახუნწული ზეპირსიტყვიერი მასალით. წიგნში ვერ მოგნახავთ ვერც ერთ გვერდს, სადაც მწერლის მიერ „საკუთარი სულიერი ქურაში გადამდარაბა და გადაღუღებულა“³, ამა თუ იმ სახის ზეპირსიტყვიერება მასალა არ წამოყოს თავი. აქ ერთიმეორეს ცვლის ლექსები და შაირები ანდაზები და გამოცანები, ლეგენდები და თქმულება-გადმოცემათა სიუჟეტები, შელოცვა-დატირებათა ფრაგმენტები, ზატოვანი თქმები... ხალხური ლექსიკა და ონთი მასტიკა...

აქვე უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ ზეპირსიტყვიერი მასალების მნიშვნელოვანი ნაწილი ავტორის ნათელ მეხსიერებას შემოუნახავს, ვინაიდან წერილობით მათი არსებობა არ დასტურდება.

იმ მიზნით რომ მკითხველს საშუალება მიეცეს, დააკვირდეს მწერლის შემოქმედებით პროცესს, ჩაწვდეს ხალხური მასალებისადმი დამოკიდებულების ავტორიულ ხერხებსა და მეთოდებს, პარალელურად მოვიტანთ შესაბამის ადგილებს მოთხრობიდან და ზეპირსიტყვიერებიდან. უპირველეს ყოვლისა, მივეთითებთ ხალხური ლექსის ტაგების პროზად გადამუშავების მაგალითებზე. როგორც ქვემოთ დავინახავთ, აქ მწერალი ხალხური ნაწარმოების მხოლოდ ფორმას ცვლის, შინაარსს კი თითქმის უცვლელად ტოვებს:

გ. ლეონიძე: ციციკორემ ომში წამსვლელები დლოცა „გამაგრდით, ბიჭებოო, სიკვდილისა ნუ გეშინიათო, ვინც მოკვდება დაემარხოთო, სხვა კიდევ გამოინდებაო! ხმა და სახელი შორს გავიარდებათ, მტერიც დაშინდებაო“.

(„ციციკორე“).

ხალხური: „კიბორჩხის ბრძოლა“

გამაგრდით, არზოტივებო!
გატეხით რა იქნებისა,
ვინცა მაცედების დამარხათ,
სხვა კიდე გაიზრდებისა.
ხმა შორად გაგვივარდების,
მტერი ქვე დაშინდებისა.⁴

გ. ლეონიძე: — დედი, პური, პური! — ხშირად შესაძებდნენ ბალები დედას.

— განა მე პური მქვიათ, თქვე გასაწყვეტე-ბო? — შერისხავდა დამშეული დედა. („ჩირი-კი და ჩიკოტელა“)

ხალხური:

შამაპხვევიან დედასა:

„დედაო, პური გეშინათ!“

— ეჰ, დედას თქვენსას, ბალებო

მე განა პური მქვიათ!⁵

გ. ლეონიძე: შვე ზღვაში ჩაყარდა მზე საქარ-ველოსი („ჩორხი“)

ხალხური:

მზე დაგვიქრუნდა უკუდმა,

ჩაყარდა შუა ზღვაში.⁶

გ. ლეონიძე: — კი ბიჭები შეაქე, რომ ლაჩ-რებიც გაყარდნენ!... ეცეკაცი კარგად უნდა შე-ქო... ლაჩრებიც შეცდებიან! („ციციკორე“).

ხალხური:

კა ყმა შეაქათ, ევებო, —

ცულებიც შეიცდებოდა.⁷

გ. ლეონიძე: ციციკორე ღამ-ღამობით სო-ფელს გარშემო უვლიდა და ახალგაზრდებსაც მოუწოდებდა: „სოფელს ირგვლივ შემოვლა უნდა; მტერი მოძალე თვალნაცემი არ შემო-გეპაროს“ („ციციკორე“).

ხალხური:

ხეცური მელექსე ახალგაზრდებს ავალებს:

იყეფდებოდეს ქოფაქი,

სოფელს გარშემო ვლა უნდა,

სოფელს მავიდას მოძალე,

სხვათ ნამეტნავად ცდა უნდა.⁸

გ. ლეონიძე: ორი გაწოვა დედამ, კანა ერთი!
— გაფიცებით არიგებდა ციციკორე წელიწყვე-ტის... („ციციკორე“)

ხალხური:

ორი გაწოვის დედამა,

არა გავწირა ერთზედა.⁹

გ. ლეონიძე: ვერ დაეჩუმდები უნდა ევბრძო-ლო; ჭირი არ წავა უჭიროდ, თუ ჭირის დედა მოელო: („ჩირიკი და ჩიკოტელა“).

ხალხური:

მეწყალი, ჭირის პატრონო,

ჭირის გონება ძნელია.

ჭირი უჭიროდ არ წავა,

თუ ჭირის დედა მოელოა.¹⁰

გ. ლეონიძე: დედა ეტრინებოდა, — გაიცე-ნე, გენაცვალე, გაიცინე! შენს სიცილზე ღრუბ-ლები იფანტებიან, შუბლს თუ შეიკრავ — შა-ვად იყუმშებიან- („დედა მაციო“).

ხალხური:

აეტრადე — შეეყრი ღრუბლებსა,

რომ გაეციწინო — დარია.¹¹

გ. ლეონიძე: საიჭიოში — ოქროს სკამი მია-რთვესო, დაღლილსაო. („მარცია“).

ხალხური:

სულეთ შავილა კოხაი

ხელში შიშველა ხმლითაო...

სათავეს გადახდინეს,

ოქროს სკამს უდგმენ გმირსაო.¹²

ან:

ამბობენ სულეთ შესულსა,

ოქროს ჩიკაზე ზისაო.¹³

ქურდ ჭირიას მეზობელი დედაცეცი სწყევ-ლიან. სხვა წყევლათა შორის ამასაც ეუბნებიან: „შენ გავეპაროს წაშალიო“. არა გვგონია, ყვე-ლა თანამედროვე მკითხველმა გაიგოს ამ ძვე-ლი წყევლის შინაარსი. აქ სამყურნალო წამალზე კი არაა ლაპარაკი, არამედ თოფის წამალზე — დენთზე. ძველად კაჟიან თოფებს ჩახმახზე „ბი-რის წამალს“ (დენთს) აყრიდნენ და კვესს ხუ-რავდნენ. თუ პატრონს უყურადღებობით ჩახ-მახი ღია დარჩებოდა, თოფიდან „წამალი გაი-პარებოდა“, (დაიბნებოდა) და მისი პატრონის მარცხიც გარუდვალი იყო.

გ. ლეონიძე: შენ გაგეპაროს წაშალი. („ჭამპუ-რა“).

ხალხური:

სადაც შენ დამდებ ლიშანსა

შენ ქალიმც დამეფარება.

ტყვიამც გაგეპედება

წამალიმც გაგეპარება.¹⁴

როგორც ხედავთ, მწერალი ხალხური ხატო-ვანი მეტყველებიდან თვით დაწყველის ნიმუ-შებსაც კი არ კარგავს და ისინი გაბედულად და მორგებულად შემოაქვს პერსონაჟთა მეტყვე-ლებაში.

გარდა იმისა, რომ პოეზიიდან გადამუშავე-ბული მასალები უშუალოდ პროზაულ ნაწარ-მოებთა კონტექსტში ჩართული გვხვდება, მწე-რალი მათ დამოუკიდებლადაც იყენებს. ცალკე-

დავით გოგოვაშვილი

მწერალი და ზეპირსიტყვიერება

ულ სტროფებს სიმღერად ან ლექსად წარმო-
თქვამენ მისი პერსონაჟები, ზოგ მოთხრობას კი
ისინი ეპიგრაფებად აქვს წამმღვარებელი. („ნა-
ტერის ხე“, „სახელის მილოცვა“, „ციციკორე“) ასეთ შემთხვევაში ხალხურ სტროფებს შედა-
რებით ნაყლები ცვლილება ემჩნევთ.

გ. ლენინძე:

ვაჰ, სიწორეო გზისაო...
წასვლაო, აღარ მოსვლაო
ლაშქარს წასული ძმისაო.
(„სახელის მილოცვა“).

ხალხური:

ვაჰ გულო ვაჰ გუნებო.
ვაჰ, სიწორეო გზისაო!
წასვლაო, აღარ მოსვლაო,
ლაშქრით მამაცი ყმისაო!¹⁵

გ. ლენინძე:

ვაჟაყის თუ ემთქნარებიან,
ან შიან, ანა სწყურიან;
მოუვლის ომის ხალისი,
გულის ფიცარნი სტყვიან!
(„ლენიჭუა“).

ხალხური:

ვაჟაყის რო ემთქნარებიან,
ან შიან, ანა სწყურიან,
ან ულის ომის ხალის
გულის ფიცარნი სტყვიან!¹⁶

ზოგჯერ ხალხური ტაეპი თითქმის უცვლელა-
დაა მოტანილი:

გ. ლენინძე:

დაბერებულხარ, ბიძაო,
აბჯართა ველარა ჰზიდაო.
(„ლენიჭუა“)

ხალხური:

დაბერებულხარ, ბიძაო,
აბჯართ ველარა ჰზიდაო.¹⁷

მოტანილი ხალხური მასალების უმეტესობა
მთლიან ნაწარმოებთა ნაწყვეტებია. საყურად-
ღებოა, რომ ისინი იდეურ-თემატიკურადაც ენა-
თესავენ ბიან მწერლის შესაბამის მოთხრობებსა
თუ მათ ცალკეულ ეპიზოდებს.

ავიღოთ მოთხრობა „სახელის მილოცვა“. მთი-
ელემა ბოლო დრომდე შემოინახეს სახელის
მილოცვის ტრადიცია, რაც იმით გამოიხატეო-
და, რომ ხალხი ჯერ გმირულად დაღუპულის
ცხედარს მიმართავდა სახობტო მისალოცი სიტყ-
ვით, ხოლო ამის შემდეგ ჰირსუფლებს მიუ-
სამძიმებდა. ეს წესი არა ერთ ხალხურ ნაწარ-
მოებშია ფიქსირებული, ხოლო ერთი ნიმუში
კი უმნიშვნელო ცვლილებით მწერალს ამ ნა-

წარმოების ეპიგრაფად აქვს გამოყენებული.
სადაც წერია: „მკვდარს ულოცვენ სახელს“
ჩვენ კი გვიწყენენ ჰირსაო“. ხალხურ ლექსში
კი ეს ტაეპი ასე იკითხება: „მკვდარს მაულოც-
ვენ სახელსა, ჩვენ კი გვიწყენენ ჰირსაო“.¹⁸

მოთხრობა („სახელის მილოცვა“) გადმოგე-
ცემს პირველ მსოფლიო ომში დაღუპულ შალი-
ას გმირობის ამბავს. შალიაზე შექმნილი ლექ-
სის შინაარსი მწერალს პროზად მოვეითხრობს,
საიდანაც ირკვევა, რომ შალიას ფრონტზე
ხმლით უბრძოლია, ცხრა მოწინააღმდეგე აუ-
ჯავია და ისე დაღუპულა, რომ სისხლში გასე-
რილი ხმლის ნატეხი ხელიდან არ გაუვლიდა.

ამავე ომში დაღუპულ კობა ცისკარაულის
გმირობაზე შექმნილია მრავალი ლექსი, რომ-
ლებშიც ხაზგასმულია სწორედ ის ამბავი, რომ
ცისკარაული ხმლით ჩეხავდა მტერს: „ხმლით
ომობს ცისკარაული, არწივი მალის მთისაო“.¹⁹

გარდა თემისა და შინაარსის მსგავსებისა შე-
ვადაროთ მწერლის პერსონაჟი — შალიაა და
სახალხო გმირის ცისკარაულის დაღუპვის სუ-
რათი.

გ. ლენინძე: სისხლში გასერილი ხმლის ნატე-
ხი კიდევ ეპირა შალიას ხელში.

ხალხური:

ეპირა სისხლი გაპტილი
ხელნი ნატეხი ხმლისაო.²⁰

შალიაზე შექმნილი ლექსი ასე მთავრდებოდა:
„სახელისათვის მომკვდარი, ბევრ ცოცხალს
სჯობხარ მკვდარიო“. ეს ტაეპი თუ ახალ
ხალხური ვარიანტი არ არის, მაშინ მწერალს ქვე-
მოთმოტანილი ტაეპის ბუნდოვანი ფორმა უნდა
ჰქონდეს გახალსებული: „ძველთაგან მოდის
ანდერძი: — ბევრ ცოცხალსა სჯობ ზოგ მკვდ-
არიო“.²¹

საყურადღებოა, რომ ამ გადამუშავებულ მა-
სალას მწერალი თითქმის ყოველთვის პერსო-
ნაჟთა პირით გვაწოდებს. ზეპირსიტყვიერი მასა-
ლის გამოყენების ასეთი მეთოდი უდავოდ საინ-
ტერესოა. ხალხურ პიბრანეს მეტ-ნაკლებად შე-
ცვლილი სახით ისევ ხალხის წარმომადგენლები
გადმოგვცემენ და არა თვით ავტორი. ეს ხერხი
კოლორიტის შექმნის შესანიშნავ საშუალებად
მიგვაჩნია. მწერალი მხოლოდ ზოგჯერ ჩაერე-
ვა და პერსონაჟთა აზრს დაადასტურებს.

„ქორია გვეკითხებოდა: ერთი მითხარით, ვინ
უფრო მეტია, პურადი თუ გულადიო! თვითონ-
ვე გვიპასუხებდა: პურადი კაცი მეტია! გულ-
ადიო გაცვდებოდა, პურადობა დარჩებოდა! პუ-
რადი კაცის სახელი შვილიშვილს რჩება სახე-
ლადო“. ავტორმა ქორიას თავისი სათქმელი
ათქმევინა და შემდეგ დავმოწმე:

„მართალი იყო ქორია, აკი ხალხიც ასე ამ-
ბობსო“ („კამპურა“).

რა თქმა უნდა, ქორია მართალი იყო, რადგა-
ნაც იგი ხალხის ნათქვამს იმეორებდა.

არა ას მამაცობი, —

შარას გასაღით გაცვდება...

კარგი ას პურადობი,

უნჯი, შეილსაც დარჩება.²²

ანდა მეორე სიმღერა, სადაც კვლავ იმაზეა ლაპარაკი, რომ მამაცობას პურადობა ჯობია:

არშის თავს ვეფხვი დავკოდე,

სამჯერ საომრად მეტია.

პურადი კაცი მამაცზე

სამის გაფრენით მეტია.²³

რა თქმა უნდა, პერსონაჟები მწერლის გარეშე ვერც ხალხურსა და ვერც საკუთარს ვერაფერს იტყვიან. საინტერესო სწორედ ის არის, მწერალი რასა და როგორ ათქმევინებს მათ.

ჰამპურა: სუფრაზე ლექსს იტყვოდა:

მოსვლამც ქნა კაი სტუმრისა,

შინ წასვლა წესიმც არ იყოს.

ღვინოს გაჰქონდეს ლილიცი,

გათავებამც არ იყოს. („ჰამპურა“).

ხალხურში კი ეს სიმღერა ასეა:

მასვლამც ქნა კათა სტუმართა,

შინ წასვლა წესიმც არ იყვა!

ან ღვინო შევის ლუღისა,

გათავებამც არ იყვა!²⁴

ცხადია, ჰამპურას რომ ეს ხეცურული სიმღერა როგორც არის, იმ ფორმით ეთქვა და კახურ სუფრაზე შევი ლუღის არ გათავება ენატრა, დეტალს ემოცია დაეკარგებოდა. მწერალმა კი ხალხურ სტროფს ჩარხი გაჰკრა, დიალექტური ფორმები ჩამოაცილა. მესამე სტრიქონი კი სრულიად შეცვალა და ამით იგი ჰამპურას სულოვრ სამყაროს მიუსადაგა. კონკრეტულ გარემოს შეუფარდა და საერთო კოლორიტში მოაქცია.

იმ მიზნით, რომ მკითხველს საშუალება მიეცეს, გაითვალისწინოს ხალხური პოეტური მასალებისადმი ჩვენი სახელოვანი მწერლის მიდგომის პრინციპები, მხოლოდ ტიპობრივ ნიმუშებზე მივუთითეთ. ანალოგიური მაგალითები კი გაცილებით მეტია.

პერსონაჟთა სახელებს მხატვრული ნაწარმოებისათვის უდავოდ გარკვეული მნიშვნელობა აქვს. არ არსებობს მწერალი, რომელსაც თავის გმირების სახელებზე გულდასმით არ ემუშავოს ისიც ფაქტია, რომ მრავალი მათგანი თვით წერის პროცესშიც კიდევ და კიდევ ცვლიდა ერთ სახელს მეორე, უფრო ტიპობრივი სახელით. ხოლო ზოგადად პერსონაჟის სახელი თუ გვახსოვს და ეპითეტი კი როგორც ქართულ, ისე უცხოელ მწერალთა ნაწარმოებებში პირდაპირ

მოუთითებს მისი მატარებლის ვინაობასა და ბუნებაზე.

გ. ლეონიძე პერსონაჟთა სახელების შერჩევისასაც ხალხური მასალებიდან და ტრადიციებიდან ამოღის. საერთოდ საქართველოში და განსაკუთრებით კი მის აღმოსავლეთ ნაწილში ეგრეთწოდებული შერქმეული ანუ ზედმეტი სახელი ჩვეულებრივი მოვლენა იყო. ეს ტრადიცია იმდენად ფეხგადგმული ყოფილა, რომ მთის კუთხეებში ამ ფაქტის აღმნიშვნელი სპეციალური ტერმინიც კი გააჩნიათ. შერქმეულ სახელს იქ თიყუნს უწოდებენ. გ. ლეონიძის ითქმის ყველა პერსონაჟს კახური ონომასტიკონისათვის უცხო სახელი ჰქვია, მწერალი ჩამოთვლის რა ჯვინჯუას სტუმრებს („ღვინჯუა“), მათ შესახებ თვითონვე მიუთითებს: „სულ გასახელებული ხალხი, ნათლობის სახელი თვითონაც რომ აღარ ახსოვდათ“. გ. ლეონიძის პროზის თითქმის ყველა პერსონაჟი ასეა „გასახელებული“. ამ მეტსახელების ჩამოთვლას არ შეუდგებოდა და აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ ისევე როგორც ყოფილ ტრადიციებში, მწერლის შემოქმედებაშიც, მეტსახელები სხვადასხვაანობის წარმოშობისაა: არიან, ზოგჯერ კი უცნაურნიც, შერქმეულ სახელთა მეტი წილი მისი მატარებლის პულოვრ ან ფიზიკურ თავისებურებაზე მიგვანიშნებს. მაგალითად, აღლიაბოტე, გადამბეული, გორსუმატე, დევისცალი, დეკაცა და სხვა. ფიზიკურად ძლიერი და დიდი ტანის აღამიანთა თიყუნებია, ისევე როგორც სუსტსა და პატარა ტანის კაცებს კრუხის პალის, ნავლეჯას და სხვ. არქმევენ. ზოგჯერ მეტსახელი აღამიანის რომელიმე კიდურზე ამახვილებს ყურადღებას: თავჩინა, მაჩეისფეხა, ორცხვირა და სხვ. აღრესატთა ხასიათებზე მიუთითებს თიყუნები: ქარიშხალა, გიჟუა, ტამიკერი და სხვა.

ეს ხალხური ტრადიცია თავს იჩენს გ. ლეონიძის პერსონაჟთა ფსევდონიმასტიკონში. გვეჩვენება, რომ რომელიმე მათგანი ავტორის მიერ მოგონილი იყოს, ვინაიდან ამ თიყუნთა (მეტსახელთა) ნაწილი დღესაც გვხვდება მოსახლეობაში, ზოლო უდიდესი ნაწილი კი მწერალს ზეპირსიტყვიერებიდან აუღია.

ზეპირსიტყვიერებიდან მომდინარე სახელებიდან ყურადღებას იქცევს ის გარემოება, რომ ამ სახელების მატარებელი მწერლის პერსონაჟები ხასიათითაც ხალხურ პროტოტიპებს ჰგავნან.

მწერალი ერთ-ერთ პერსონაჟს ასე გვაცნობს: „გაიცანით, მეცელდმერთა თლოშიაური, სუფრის მესუსი, ლეშის მოყვარე ყორანი... ჩასუქებული, თლოშიაურზე ამბობდნენ: დედის მეცელიდან კბილიანი დაიბადო“. („ღვინჯუა“).

დავით გოგოშორი

მწერალი და ზემიკრისტიანობა

ხალხური თქმულების მიხედვით თლოშიაური ბოროტი, ვეებერთელა და გაუმადლარი კაცის გვარია. თურმე დღეში ერთი ცხვარი არ ჰყოფნიდა. იგი ერთ დატირებაშიც იხსენიება:

ასო²⁵ ჩემი ასოვლისი
ლიფოლა²⁶ — გორხამულისი.
შუაში ერთის დღისაია
ძაღლისა თლოშიაურისი.²⁷

ეს „ძალი თლოშიაური“ ახოვლებსა და ლიფოვლებს მიწებს ედავებოდა. მათგან ყოველწლიურად თითო ცხვარს მოიხსოვდა. მან ერისთავს ღალატით მოაკვლევინა გმირი შარვანაული. გაუმადლარი თლოშიაური თანგულამ მოკლა.

ასე რომ გ. ლეონიძის პერსონაჟი და მისი ზეპირატიყვევი პროტოტიპი მსგავსი სახეებიან. ხალხურ თქმულებაში ხაზი აქვს გასმული თლოშიაურის ვერავობას, მაგრამ იქვე ლაპარაკია იმაზეც, რომ იგი დიდი ტანის და მეტად მკამელი იყო. მწერალმა კი ხალხური მასალიდან სწორედ ეს უკანასკნელი ნიშანი აიღო. სათანადოდ გადამუშავა, გარდაქმნა და თავის მოთხრობის პერსონაჟთა გალერეას მუცელდმერთა თლოშიაურიც მიუმატა.

მეორე პერსონაჟი („ჰამპურა“) ერთი ნიშნით თითქმის ჰგავს თლოშიაურს, ერთიც და მეორეც პურმარილის დიდი მოყვარულები არიან, მაგრამ მათს ხასიათებში დიდი განსხვავებაცაა. თლოშიაური პირუტყვივით უსომოდ მკამელა, დაცემული, სულმოკლე და მსუხავი ადამიანია.

ცხოვრებისაგან ხელმოცართული, ღატაკი აზნაური, თხუთმეტი შვილის მამა — ჰამპურა კი ზომიერი მოპურმარილია. თვინიერი და ენაწყლიანი ჰამპურა სოფლის სიყვარულის ჰიმნებს თხზავდა და ასრულებდა მუდამ სხვის სარჩენალ ბოგანთა თავი მაინც ღირსეულად ეჭირა, როგორც მწერალი აღნიშნავს. ეს სახელი მას „მისთვის ერქვა. ჰამა უყვარდა და ისიც სხვის სუფრაზე. ძონწი არ იყო, მაგრამ არა ჰქონდა, რა, რა ენა?“

ჰამპურას ინსტიტუტი ბოლოდრომოჲ იყო შემორჩენილი მთიელთა ყოფაში და, ჩანს, აღრევე ბარშიც უნდა არსებულყო. ჰამპურა სხვაოჯახს შეეკედლებული ისეთი პირია, რომელსაც კვების გარდა გასამრჩელოდ არაფერი ეძლევა. ჰამპურები უმეტესად სულიერი ან ფიზიკური ნაკლის მქონე, ზშირად შორეული სოფლიდან მოსული უპატრონო იყვნენ.

ასევე აკავადათ ჰამპურად უთვისტომო ობოლი ბავშვებიც.

ჰამპურა ხალხურ ლექსებშიც გვხვდება.

გაიზრდების და თავს გაიტანს,
ქვრივის ობოლი, ჰამპურაი.²⁸

ერთ-ერთი მწყემსის იუმორისტულ გალექებაში კი ვკითხულობთ:

ამხანიგად ბურთულა მყავ, საქართველოს მწერთა კავშირი
კარგად მამეკომურებსა.
ჰამპურად ვიყვანი
ვახვეტიებ გომურებსა.²⁹

ასე რომ ჰამპურა როგორც რეალურად, ისე მწერლის შემოქმედების მიხედვითაც ჰამას და ნატრებულის სხვისი სუფრის შემპურე ბოგანია. ჰამპურას ზოგადი სახის, როგორც პროტოტიპის, ძირითადი შტრიხი მწერალმა საკუთარ გმირსაც შეუნარჩუნა. მაგრამ რა თქმა უნდა, იგი ამაზე არ შეჩერებულა. მწერალმა ჰამპურას სახით ტიპად აღმსრულებელი, დაუფიქარი სახე შექმნა კეთილი მაგრამ ღატაკი, ყოველთვის სხვის პურმარილზე მოთვალთვალე და მომლხენი ადამიანისა.

ერთ-ერთ პერსონაჟს („ღვინჯუა“) ყიპალა ჰქვია. იგი კალატოზია და ყოველზე კედელზე დგას, თუმცა ამ დიდი ხელოსნის აწმენებულ კედელზე უმაღლე იწერევა. ყიპალა ფშურად ჩხიკვს (ჭაფარას) ნიშნავს. არსებობს ასეთი ფშაური თქმაც: „ყიპალა და ყორეო“ (იტყვიან, როცა ვინმე მისთვის შესაფერ ადგილს დიკავენს. ყიპალები (ჩხიკეები) მართლაც მთაში ზშირად სხდებიან დანგრეულ კედელ-ყორეოზე).

ყიპალა რაიმე დიდებითი თვისების მქონე ფრინველად არ არის მიჩნეული. იგი კვავთან ერთად იხსენიება: „ყევასა რად უნდა აზარი, ან ყიპალასა ფარიო“. ამიტომაც ზედმეტ სახელად ყიპალას არც თუ სასახლოდ შედარებენ ვისმე. კალატოზის მეტსახელი ყიპალა სწორედ რომ მართებულად მიუთითებს მისი მატარებლის არასერიოზულობაზე.

მეტად შორს წავიყვანდა გ. ლეონიძის პროზაში ხსენებული აუარებელ პერსონაჟთა მეტსახელების (თიყუნების) ზეპირატიყვევი წყაროთა ილუსტრირება. ის კი უნდა მიუთითებდეს, რომ ხალხურ ნაწარმოებთა გმირების სახელებია: შიოლა, ხედილა, ჭულურა, ბაჰყურა, ხიწვა, ბაჰიკაური, ღერენა, ხუნჩალე, შეთე, ტროყი, თარიმანი და მრავალი სხვა.

მწერლის მიერ მეტსახელებად გამოყენებული ეს სახელები თავისი წარმოშობით ზოგი ნამდვილი, ძირითადი რქმევის სახელია (მაგ. შიოლა, ბაჰყურა, ღერენა და სხვ.) ზოგი კი გვარი, (მაგ. თლოშიაური, ჩახტაური და სხვ.) ნაწარმოებებში გვხვდება მეტსახელებად ქცეული ტოპონიმები (მაგ. ფაღლაური, ყადორი, ჩორეხი და სხვ.) ან და ცხოველთა თუ ფრინველთა სახელები.

მოთხრობებში საკმაოდ უხვად არის გამოყენებული მითურ-ლეგენდურ სიუჟეტთა ეპიზოდები და ფრაგმენტები, ხალხური რწმენები, ნატვრის ხის მაძიებელ გლეხს სწამს, რომ იანვარში ცა გაიხსნება და ნატვრის ზე გამოჩნდება, რომლის ნაყოფის შემკვნილი სამუდამოდ ღაღწევს თავს სიღარიბესა და ვაკირებებს. იმა-

ვე მოთხრობის პერსონაჟებს სვრათ, რომ სად-ღაც არის „ვეშა-წყარო“ — უკუდევების წყალი. („ნატერის ხე“) თურმე ციციკორემ „იცი-და შელოცვების ნადირის კბილის დაკეტვა“. („ციციკორე“), ხოლო თადრიას კი ბებია ქალმა დაბადებისას თან დაყოლილი ქუდბედა დაუკარგა და ამიტომ არა აქვს მის შრომას ხეავი და ბარაქა („თადრია“), ვერც თადრიას ცოლმა უხელთა დაძინებულ მდინარეს, რომ შიგ თითბრის ბეჭედი ამოედო და ოქროდ ექცია.

ყველაფერი ეს: ცის კარის გახანა (ციკიარგახანა), ვეშა-წყარო, მგლის პირის შეცვრა, ქუდბედა, მდინარის დაღგომა, კუპრის ტბა და მრავალი სხვა მოთხრობებში ფაქსირებული რწმენები უძველეს დროიდან იყო ქართველ ხალხში დამკვიდრებული. აღნიშნული რწმენები ასახულა საირტიულო თუ სხვა სახის ზეპირაიტყვიერ ნაწარმოებებში.

ყველაზე უფრო მეტი ცვლილება მწერალს სწორედ ამ სახის მასალაში შეაქვს. მისგან მხოლოდ მთავარს, ძირითად მარცვალს იღებს, ხოლო დანარჩენს კი თვითონ ქმნის, რომ ამ რწმენას საკირო-მიმართულება მისცეს და პერსონაჟთა სახის გამოკვეთას დაუქვემდებაროს. გვაჩვენოს ალალი და მიაშიტი გლეხის სულგირი სამყარო, მისი ფანტაზია და ოცნება პაუთარი ბედისა თუ უბედობის განსჯის საკითხში.

მოთხრობებში ყველაზე უფრო დიდი როლენობით ანდაზები და სიტყვის მასალა გამოყენებული. ამ რაფინირებულ ჟანრს მწერალი თითქმის ყველგან უცვლელი სახით იყენებს, მაგრამ იყენებს დიდი ოსტატობით მორგებულად, ზუსტბრივად და კოლორიტულად. მოულოდნელიც კი იქნებოდა, რომ, მაგალითად, ღვინჯუა ანდაზებით გარეშე ლაპარაკობდეს. მწერალმა კარგად იცოდა, რომ ანდაზა ქართველი გლეხის მეტყველების განუყოფელი ნაწილია.

ბევრი ანდაზა, ხალხური მოსწრებული თქმა თუ სიტყვის მასალა ფოლკლორისტებისთვის დღემდე ცნობილი არაა, ამიტომაც ძნელია თქმა, მწერალმა ისინი მთქმელებისაგან გაიგონა თუ მისი შემოქმედებაა.

შეუძლებელია მწერალს ეს უმდიდრესი ზეპირსიტყვიერი მასალა საგანგებოდ ამოეკრიბოს მრავალრიცხოვანი კრებულებიდან თუ არქივ-კოლექციებიდან. აშკარაა, რომ ყველაფერი ეს გ. ლეონიძის მეხსიერების სალაროში დროთა განმავლობაში დაბინავდა ხალხური სიბრძნის სიყვარულისა და მასთან ყოველდღიური სიახლოვის წყალობით.

ქართველი მწერლები აშეითად ან სულაც ღარ ზმარობენ ისეთ სიტყვებს, როგორც გ. ლეონიძის პროზაში გვხვდება: (ელდაქარი, ნიაფან-წალა, შშხალვა, ქირაგლა, ჩარონინება, ყელთე-ზა, ტყრუშეა, ღმურძელა, ანდე, ჩქრო, ანჯახი,

და მრავალი სხვ.) მაგრამ ცოცხალ მეტყველება-სა თუ ზეპირსიტყვიერებაში ისინი დღემდე მონახული არიან.

კვლევითა და კრიტიკულ ლიტერატურაში შეეხვდებით ავტორთა აზრს იმის შესახებ, თითქოს გ. ლეონიძის შემოქმედებაში ადგილი ჰქონდეს ავტორის მიერ გამოგონილ სიტყვებსა და ფორმებს. ეს მცდარი აზრი მხოლოდ იმაზე მიუთითებს, რომ მათი ავტორები ჯეროვნად არ იცნობენ ხალხის ენას, დიალექტებსა და ზეპირ-სიტყვიერებას.

ავიღოთ თუნდაც სადავოდ მიჩნეული კომპოზიტი ცხენ-მხედარი. ეს კომპოზიტი მთაში დღესაც იხმარება განსაკუთრებით ტრადიციული დოლის დროს და მას თავისი კონკრეტული მნიშვნელობა გააჩნია. იგი ცხენსა და მხედარს (ორივეს ერთად) ნიშნავს მხოლოდ ამხედრების, ე. ი. ცხენზე ჯდომის პროცესში,

ერწოთ ძალა ქნა ცხენ-მხედარმა
ჭიკეთის ყელი გადიარა...³⁰

ან

... წყალმა დალია ცხენ-მხედარი³¹

გ. ლეონიძის პროზის ენობრივ მხარეს თავიანთ წერილებში შეეხნენ პროფესორები ალ. ლლონი³² და ზ. ჭუმბურიძე³³. მწერალმა გ. ნატროშვილმა სამართლიანად აღნიშნა, რომ „აბსოლუტური უმრავლესობა ამ სიტყვებისა ლეონიძის შექმნილი კი არაა, სამზოფეა გამოტანილი“³⁴ ხსენებულ ავტორთა წერილებში დამაჯერებლადაა გაშუქებული გ. ლეონიძის პროზის ლექსიკურ-სტილისტიკური თავისებურებანი, მაგრამ თუ საიდან და ან რატომ გამოიტანა სამზოფო მწერალმა ეს სიტყვები, რამდენიმე კონკრეტულ მაგალითზე გვინდა მივუთითოთ:

და მ წ ო ნ ი

დატევებასა მტრისასა
დაწონა უნდა, ვან ძალი³⁵.

თ. რაზიკაშვილი დაწონას ასე განმარტავს: „შებეღვა, გაბეღვა“. (ე. ი. მტრისათვის შეტევის ძალ-ღონე კი არა — გაბეღვა, დაწონა უნდა), აქედან კი დამწონი კაცი. ამ შინაარსს ზუსტად ვერ გამოხატავს ვერც შეშებეღვი და ვერც შემმართებელი, კინაიდან ისინი უედარებით ზოგადი ცნებებია. დამწონი კაცი კი ის არის, ვინც ზეღად შეაბედ მტერს არა ვარტო შებედავს, რამედ ვორალურად აუ ფიზიკურად ვადაწონეს, აჯობებს.

დაპიტი გოგოშორი
მწერალი და ზეპირსიტყვიერება

ნაქები საზანდარი ვარ
ლექების ამომღებელი
პურძიერი კაცის მძრავი
პურად იაფის მქებელი.³⁶

ამომღები (ამომღებელი) ისეთ ავტორს ჰქვი-
ან, რომელიც ლექსებს თხზავს და დაჰმღერის
კიდეც. პრაქტულად მ. ჩიქოვანმა ადრევე აღ-
ნიშნა, რომ „ლექსის თხზვას ქართლში ამოღე-
ბასაც უწოდებენ“.³⁷ და განა არ ჯობია „ავტორ-
მთქმელს“ ლექსების ამომღებელი?

ქია ფუფალა საქმროებს იწუნებს: „ვინ
არის? ჩია თუ ქია?“ კითხულობს ის („ფუფა-
ლა“). ქია თანამედროვე მწერლებთან აღარ
გვხვდება, ხალხურ პოეზიაში კი ხშირად იხმა-
რება ვეჟიკის გარეგნობის დასახატად:

მე პირად ლამაზ არ მამწონს
თვალად ქიაო, მჭრალიო,
მე მამწონს შადრბლებული,
შაყრული ჩუბლის ჯვარიო.³⁸

ამ კონტექსტის მიხედვითაც კი ძნელი არ
არის ქიას მნიშვნელობის გაგება. იგი ნახს, სუს-
ტსა და ვეჟიკურ რიხს მოკლებულ კოხტაპრუ-
ფას ნიშნავს.

მერჯულე. ამ ტერმინის ადრინდელი მნი-
შვნელობა წერილობითი წყაროების (ლიტ. ვარ.
მერჩულე, მესჯულე, მეშჯულე) პ. ინგოროყვა
გაარკვეა,³⁹ მაგრამ რჯული და მერჯულეთა ინ-

სტიტუტი ბოლომდე შემორჩა ქართველ
თა ყოფას.

მადრანის გორზე შაყრილთა
ხევისური ვერა თქვეს მართალი,
თან გამაგვეყვების მერჯულეთ
რჯული ურჯულოდ ნაქნარი.⁴⁰

რჯული თემური სასამართლოა, რომელიც და-
უწერელი, ზეპირი კოდექსით ხელმძღვანელობს,
ხოლო მერჯულე კი ამ ტრადიციების მცოდნე და
დამცველი, ხალხური სამართლიანობის მქადაგე-
ბელი და აღმდგენია. მერჯულე ხალხის მსახუ-
რია, სწორედ ამგვარი პიროვნებაა გ. ლეონი-
ძის ციციტორე, იგი „სოფლის მერჯულეა.“

ამ რამდენიმე სიტყვის სემანტიკურ მხარეს
იმიტომაც მივაქციეთ მკითხველს ყურადღება,
რომ ამ მხრივ უფრო ღრმად შევიხედოთ დიდი
მწერლის შემოქმედებით ლაბორატორიაში, უფ-
რო უკეთ გავერკვეთ მის მხატვრულ ხერხებსა
და საშუალებებში. მართლაც მოტიანილ სიტყ-
ვებს ეერ მოუნახავთ ისეთ შესატყვის შემცველ-
ლებს, რომლებსაც შეეძლოთ ასე ცხადად, ზუს-
ტად და კონკრეტულად გადმოგვეცეს სახის დე-
ტალი თუ პერსონაჟის ხასიათის ნიუანსი, სწო-
რედ ასეთ ტევადსა და გამომსახველობით უნა-
რის მქონე სიტყვებს არჩევს მწერალი ქართულა
ენის ზეგარეელი პანაშორიდან და ესეც არის
მისი ნაწერების ენის უბადლო სიმდიდრის სა-
ღუძველი.

შენიშვნები:

- ¹ ვეჟა-ფშაველა, თხზ. ტ. V. გვ. 314.
- ² გ. ლეონიძე, ზეზუა გაფრინდაული, სახალ-
ხო გმირი. („კომუნისტი“, 1941, № 223); გმირი
ღვდადები („კომუნისტი“, 1941, № 310); შალვა-
შაველვა („კომუნისტი“, 1941, № 260) და სხვ.
- ³ ქს. სიხარულიძე, ნარკვევები, 1958, გვ. 47.
- ⁴ ა. შანიძე, ხალხური პოეზია, 1931, გვ. 119.
- ⁵ თ. რაზიკაშვილი, ხალხური სიტყვიერება,
ტ. III, 1953, გვ. 226.
- ⁶ ა. შანიძე, დასახ. წიგ. გვ. 367.
- ⁷ იქვე, გვ. 32.
- ⁸ იქვე, გვ. 32.
- ⁹ იქვე, გვ. 14.
- ¹⁰ ფ. არქ. კ. 17, გვ. 427.
- ¹¹ მ. ჩიქოვანი, ქართული ხალხური სიტყვი-
ერების ისტორია, 1952, გვ. 529.
- ¹² ა. შანიძე, დასახ. წიგ. გვ. 193.
- ¹³ იქვე, გვ. 100.
- ¹⁴ თედო რაზიკაშვილი, დასახ. წიგ. გვ. 189.
- ¹⁵ თ. რაზიკაშვილი, დასახ. წიგ. გვ. 131.
- ¹⁶ იქვე, გვ. 114.
- ¹⁷ იქვე, გვ. 110.
- ¹⁸ ა. შანიძე, დასახ. წიგ. გვ. 99.
- ¹⁹ იქვე, გვ. 192.

- ²⁰ იქვე, გვ. 106.
- ²¹ იქვე, გვ. 106.
- ^{22, 23} იქვე, გვ. 201.
- ²⁴ იქვე, გვ. 198.
- ^{25, 26} — სოფლებია.
- ²⁷ ა. შანიძე, დასახ. წიგ. გვ. 292.
- ²⁸ ფ. არქ. კ.—17 გვ. 434.
- ²⁹ ავტ. მთქმ. ბ. ზაიელი, თელავის რ-ნი სოფ.
თეთრწყლები, ჩამწ. ა. წიკლაური.
- ^{30, 31} — ფ. არქ. კ.—27- გვ. 81, 126.
- ³² ალ. ლლონტი, გაზ. „კომუნისტი“ 1961,
№ 121.
- ³³ ზ. კუმბურძიძე, სალიტერატურო ენა და
მწერლობა, 1962, გვ. 136.
- ³⁴ მნათობი, 1952, №
- ³⁵ თ. რაზიკაშვილი, დასახ. წიგ. გვ. 129.
- ³⁶ ფ. არქ. ქ. 16, გვ. 33.
- ³⁷ მ. ჩიქოვანი, ქართ. ფოლკლორი, 1946,
გვ. 38.
- ³⁸ ი. ხორნაშული, ფშავ-ხევსურული პოეზია,
1949, გვ. 202.
- ³⁹ პ. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე, 1954,
გვ. 17.
- ⁴⁰ ფ. არქ. ხ. 2. გვ. 16.

ბიოგრაფიული მონაცემები

ბიოგრაფიული მონაცემები

გიორგი ქუჩიშვილი (1884-1947) მეოცე საუკუნის პირველი ნახევრის საქართველოს საზოგადოებრივი ცხოვრების მკვლევარ პოეტური მესიტყვეა. მან მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა მეშვიდე კლასის რევოლუციური მოძრაობის განვითარებაში. კალმითა და პრაქტიკული საქმიანობითაც ერთგულად ემსახურებოდა ხალხის ბედნიერი მომავლის, კომუნიზმის გამარჯვების საქმეს.

ჩვენი პოეტის მთელი ცხოვრება და მოღვაწეობა ნათელი მიზნების განსახორციელებლად თავგანწირული ბრძოლის, უძნელეს პირობებში მორალური სიწმინდის შენარჩუნების და ქირსა შიგან გამაგრების შთამავგონებელი მაგალითია.

„თუ გიორგი ქუჩიშვილს დავუჯერებთ: ის პირქუშია, გამხდარი, ფერმკრთალი, ხელში დროშის მაგივრად სისხლიანი პერანგი უჭირავს. ნამდვილად ამ მკვლევარს მუხის მიერ ნაყარ-ნახევი პოეზია არაფერს არ შეიცავს ჯოჯოხეთურს; პოეტი ბუერს ლაპარაკობს ქარიშხლების დმუილსა, ჭექა-ქუხილსა, მიწისძვრებსა და ნიაღვრებზე, თავის უსაზღვრო სიძლიერეზე შშრომელი ხალხის მტრებისა და მწავრვრელებისადმი, მაგრამ მკითხველი გრძნობს, რომ მის ფართო გულში მეტი ადგილი რჩება სიყვარულისათვის, ვიდრე სიძულვილისათვის. რაღაც გასაოცარი გულთბილობა იგრძნობა მის სიყვარულში მუშისა, ხელოსანისა, გლეხისა, საბრალო მუშაკი ქალისა, ქუჩაში უპატრონოდ დარჩენილი ყვავილისა — ობოლი ბავშვისადმი; ასე მხოლოდ დიდი დაძმის, დიდი შვილის სიყვარული შეიძლება. ბოლოს ის მზადაა თავისი მკლავებით, რომელიც მას დემონის ფრთებზედ მიიწვია, მთელ სამყაროს გადახვიოს, მხოლოდ ამ სამყაროში ადგილი არ რჩება მეგრძოლი ხალხის მტრებისათვის, რომელიც (თუ რომ-

ლებიც) მას მართლაც გაუტყუებელი სიძულვილით სძულს“¹.

ხალხისადმი ჭეშმარიტი სიყვარული იყო ის მამოძრავებელი ძალა, რომელმაც გიორგი ქუჩიშვილს ცხოვრების ძნელი და სახიფათო, მაგრამ ნათელი და საპატიო გზა აარჩევინა; იგი რაინდული სულისკეთების შემოქმედი იყო.

გ. ქუჩიშვილმა 1905 წლის რევოლუციის მომდევნო პერიოდში, მძიმე რეაქციის წლებში, მალა აღმართა მეგრძოლი რევოლუციური პოეზიის დროშა და შეუპოვრად მოიტანა იგი ჩვენი დღეებამდე. იმდროინდელმა ზოგიერთმა სეველიანმა ლექსმა ოდნავადაც ვერ დარღვილა მისი შემოქმედების მეგრძოლი, ოპტიმისტური სულისკეთება. პოეტი ნაპერწკლიანი სიტყვით გამარჯვების რწმენას უნერგავდა საერთო-სახალხო კეთილდღეობისათვის მეგრძოლი.

„მის ძლიერ გამხდარ შეგვრემანსა და მკვლევარს სახეს, მის წრისებურად მოხაზულ შუბლს ყოველთვის აჩნდა მღელვარე ფიქრების ნაყვარევი. განუყოფრებად თავისებური შორისდებულებით წყვეტდა იგი თავის ფრაზებს, როცა გესაუბრებოდათ, და ყოველთვის ფიქრობდით, რომ ამ შორისდებულებით იგი როგორცაა აწესრიგებდა გრძნობათა შინაგან მოზღვაებას. ტრიბუნიდან კი მის მკვლევარ ხმასა და თავისებურად მეტყველ პაუზებს შაფიოდ გამოქანდაკებულად მიჰქონდა მსმენელამდე ყოველი მისი სტრიქონის აზრი. იყო რაღაც უბრალო და კარგი არტიტიზმი მის კითხვაში“².

გიორგი ქუჩიშვილის შემოქმედება მრავალმხრივია: სამუთათა სულისკეთების გამოშატე-

¹ გ. ქიქოძე, რჩეული თხულებანი, ტ. I, თბ., 1963 წ., გვ. 337-338.

² ლავროსი კალანაძე, „გიორგი ქუჩიშვილი“, თბრ. „მნათობი“, 1952 წ., № 4, გვ. 125.

ლი მისი პოეტური ქმნილებები, ინტიმური გრძნობებით გამთბარი ლექსები, მოთხრობები, ეტიუდები და ესკიზები მაღალიდღეურობასთან ერთად ყურადღებას იპყრობს უდავო მხატვრული ღირსებებით.

ცხოვრებისეული სიმართლის ასახვას, ნაწარმოების იდეური შინაარსის გაღმოცემას გ. ქუჩიშვილი ყოველთვის განსაკუთრებული ყურადღებით ეცილებოდა. ოღონდ ეს სრულიდაც არ ნიშნავს იმას, თითქმის ჩვენი პოეტი უგულვებელყოფდა მხატვრულ-ემოციურ საშუალებათა როლსა და მნიშვნელობას. თუმცა ერთი კია: იგი პრინციპულად უარყოფდა ამ საშუალებათა თვითმიზნურ ან მოჭარბებულ გამოყენებას, ესწრაფებოდა და აღწევდა კიდევ ქეშმარიტ მხატვრულ სისადავეს. ამაში დიდ სამსახურს უწევდა ძარღვიანი და გამკვირვალ ქართული ფრაზეოლოგიის, მეტადრე ჩვენი ხალხური პოეტური მეტყველების, საფუძვლიანი ცოდნა, მწერლის მახვილი ყური და აკრები გემოვნება.

გ. ქუჩიშვილი მოწოდებით ლირიკოსი პოეტია. ლირიკულ ლექსებში გამოამჟღავნა მან მთელი სისრულით თავისი მხატვრული ოსტატობა. მეტად საგულისხმოა ამ ლექსების გ. ქიქოძისეული დახასიათება:

„გიორგი ქუჩიშვილის ლირიკული ლექსების კრებული ყოველთვის ადგილს იპოვნის ისეთი მკითხველის გულში, რომელიც პოეზიაში, უწინარეს ყოვლისა, კეთილშობილი და სიცოცხლის მოყვარული ადამიანის გამოვლინებას აფასებს. ხოლო ვინც პოეზიაში მხოლოდ რითმების სიმდიდრეს და მეტაფორული ენის სირთულეს ეძებს, მას შეიძლება გიორგი ქუჩიშვილი ერთფეროვანი ეჩვენოს, ნაღვლილად კი ის სრულიად არა ერთფეროვანი. ის ნამდვილად ოსტატია. მხოლოდ მის ოსტატებაში არაფერია ნაძიები. მას არ უყვარდა ფერუმარილ შეცხებული ადამიანები და არც ცდილობდა მათი მოწონების დამსახურებას“.³

ფაქტებისა და მოვლენების შევეთრად და მიმოხილველად ასახეთ ჩვენი პოეტი ძლიერ ემოციურ ზეგავლენას ახდენდა მკითხველზე. აჰ, რას ამბობს ცნობილი რუსი პოეტი მ. ლუკონინი გ. ქუჩიშვილის შესახებ:

„...იმხანად დაინტერესებული ვიყავი ქუჩიშვილის შემოქმედებით და ვთარგმნიდი კიდევ. გალაკტიონი აღფრთოვანებით ლაპარაკობდა თავის მეგობარზე. რევოლუციურზე, პოეზიაზე და, რა თქმა უნდა საქართველოზე.“

ჩემი დაკვირვებით, ქართველი პოეტების მთავარ ძარღვს ის წარმოადგენს, რომ ისინი განსაკუთრებულ ყურადღებას იჩენენ თვით ლექსის მიმართ, არასოდეს არ ლაღატობენ პოეზიის საშუალებებს.

³ გ. ქიქოძე, ეტიუდები და პორტრეტები, თბ., 1950 წ. გვ. 342.

მე შევეთვისე რევოლუციონერა პუტისი, გიორგი ქუჩიშვილის შემოქმედებას. სამწუხაროა, რომ მას ნაკლებად იცნობენ რუსი მკითხველები. მის ლექსებს მეტბრძოლის სული და აჰყარა პირდაპირობა ახასიათებს, რაც იმას ნიშნავს, რომ ისინი კვლავ ცოცნლობენ და მოქმედებენ“.⁴

გ. ქუჩიშვილი გულმოდგინედ მუშაობდა თავისი ნაწარმოებების სრულყოფისათვის: მართალია, ჩვენი პოეტი მათ სწრაფად წერდა, მაგრამ შემდეგ ასწორებდა და ხვეწდა. ამას მოწმობს გ. გუჩიშვილის ავტოგრაფიული ხელნაწერები და გ. რამიშვილ-ჩხეიძის მოგონება.

გ. ქუჩიშვილს „ხშირად რადიოში გაღმოცემული მუსიკის პანზე შეუქმნია თავისი ლექსები. მუშაობდა ყოველთვის ღამე, როდესაც მოეხასიათებოდა, მაშინ წერდა, ყოველგვარ დაკვეთებს ერიდებოდა. წერის დროს მას არავისი ესმოდა, არც არავის ხედავდა, არავითარ გარემოში არ შეეძლო მისთვის ხელი შეეშალა. გამოეთიშებოდა ამ სამყაროს, წერდა ყოველთვის ჩქარა“.⁵

გ. ქუჩიშვილი იცავდა ხალხურ პოეზიას და კლასიკური მწერლობის საუკეთესო ტრადიციებს. ნ. ბარათაშვილის, ი. ჭავჭავაძის, ა. წერეთლისა და ვეფხე ფშაველასათვის დამახასიათებელი თვისება — პოეტური ფრაზის ახალი, მოწინავე იდეებითა და საბრძოლო განწყობილებით დატვირთვა ჩვენი პოეტისათვის უცხო როდია.

თავის უპირველეს მასწავლებლად გ. ქუჩიშვილს მიაჩნდა ი. ჭავჭავაძე, რომელსაც მისი ღამი მიძღვნილ ლექსებში „მყინვარივით დინჯად მდგარს“, „თერგივით ბობოქარს“, „მებრძოლ მოაზროვნეს“ უწოდებს. ერთ წერილში პოეტი ამბობს: ილიას სიტყვა იმდენად ძლიერია, „გულს კაწრავსო“.⁶ საყურადღებოა, რომ 1907-1915 წლებში დაწერილი გ. ქუჩიშვილის ზოგიერთი ლექსი („ქართლს“, „სურათი“, „მეურმის სიმღერა“, „ელეგია“ და სხვა) განწყობილებით და ზოგჯერ ფრაზეოლოგიითაც ი. ჭავჭავაძის ლექსს „ელეგია“ და პოემა „კაცო ყაჩაღის“ შესავალს მოგვაგონებს.

გ. ქუჩიშვილის ლექსებში გვხვდება ხალხური მხატვრული ფრაზეოლოგიის ნიმუშები, რომლებიც პოეტის მიერ ახალი შინაარსითაა გამ-

4. მ. ლუკონინი, „ქართველ პოეტებთან“, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1964 წ. 29 მაისი, № 22.

5. სლმ. 19642 (016357), 24415 (021130), 24416 (021131), 24418 (021133), 24419 (021134).

6. გ. რამიშვილ-ჩხეიძის მოგონებები, სლმ, 22708. (180338).

7. გ. ქუჩიშვილი, „ილია და აკაკი (წერილი მეგობართან)“, სლმ, 24422 (09.11.32).

დიდრებული. მაგალითად, გ. ქუჩიშვილის ლექსში „რისზეა ხალხისა“ ვკითხულობთ:

თებერვალი ჰბერავდა,
წითელ დროშას კერავდა,
აჭანუების ხანძარი
ზეცას წითლად ჰფერავდა.

აქ თავისებურად არის გამოყენებული პოპულარული ხალხური ლექსის სტრუქტურები:

თებერვალი ჰბერავდაო,
მარტი კაბას ჰკერავდაო.

ლექსში „კახეთისაკენ“ პოეტი თავის მისწრაფებას ასე გამოხატავს:

გახწი, ეტლო!
გზა და ხნული
ბინდით დაიფარა!
გახწი ჩქარა,
თორემ სული
წინ-წინ გაიპარა:

აქაც ავტორი სესხულობს ხალხური პოეზიის ცნობილ გამონათქვამს:

გურიაში, მივალ, მარა,
სულმა წინ-წინ გვიპარა.

ლექსში „მზეს“ ქუჩიშვილი წერს:

მზეო, ამოდი, ამოდი,
შენს სხივებს ვენაცვალები,
ამოდი, თორემ ღოდინით,
ამომიღამდა თვალები.

გავიხსენოთ შესანიშნავი ძველი ხალხური ლექსი, რომლის დასაწყისი ფრაზა („მზეო, ამოდი, ამოდი“) აქ განზრახ უცვლელად არის გადმოტანილი და ტონს ალღევს მთელ ნაწარმოებს.

გ. ქუჩიშვილის პოეზიას ქეშმარიტი ხალხურობა ახასიათებდა. ამიტომ იყო, რომ მის ნაწარმოებს ზოგჯერ ხალხური შემოქმედების ნიმუშად მიიჩნევენ. აქ არ შეგვიძლია არ დავიმოწმოთ ი. გრიშაშვილის მეტად საინტერესო ცნობა:

„ერთხელ განსვენებულმა მომღერალმა სანდრო კავსაძემ ერთი პატარა ლექსი ჩამაწერინა: „ხალხურიაო! ძალიან მომეწონა:

კობა გოგო წყალზე მიდის
კობა თიხის სურითა,
ბროწეული იშლება
იმის სიმწითურითა,
მკერდი ისე უღელავს
წყვილი ბუდეშურითა,
რომ ზღვა დამშვიდებული
ღელავს იწყებს შურითა!

ჩემს გაცებას საზღვარი არა ჰქონდა, როცა ეს ლექსი ქუჩიშვილის კრებულში ვნახე. აი

როგორ გადადის პოეტი ხალხში. ეს უნდა გ. ქუჩიშვილის ნიჭის ნაპერწყლიანობის მაჩვენებელია“⁸

გ. ქუჩიშვილი თავის შემოქმედებაში უხვად იყენებდა ძარღვიანი, ხატოვანი, ხალხური ფრაზოლოგიის ნიმუშებს, რაც სისხარტესა და სილამაზეს მატებდა პოეტის ენას. მართებულია უთქვამს კრიტიკოსს: „პოეტურ სახეზე ბუნდოვანება ორგანულად უცხოა ქუჩიშვილის შემოქმედებასთვის, ძნელად უპოვით რაიმე არსებით ნაკლს პოეტის ქართულსაც“⁹

გ. ქუჩიშვილი თავგამოდებით იღწვოდა მშობლიური ქართულის გასამდიდრებლად და დასახეწვად. 1914 წელს მან საყურადღებო შეხედულება გამოთქვა ამ საკითხზე: „ჩემი აზრით, ნამდვილ ქართულ ენად ვერც ერთი მწერლის ენას ვერ ვაღიარებთ... ამ ენათაგან, ადრე თუ გვიან, ერთი საერთო, უნაკლო ქართული ენა უნდა გამოიშვედეს და ის იხმარებოდეს როგორც საწერად, ისე სალაპარაკოდ“¹⁰

ქუჩიშვილის შემოქმედებაში ფართოდ არის წარმოდგენილი მხატვრული გამოსახვის მრავალფეროვანი ხერხები და საშუალებანი. ტროპებიდან პოეტი უპირატესად იყენებს შედარებას, ეპითეტსა და ალეგორიას, უფრო ნაკლებად — მეტაფორას, ხოლო იშვიათად ჰიპერბოლასა და სხვა.

მიუხედავად იმისა, რომ გ. ქუჩიშვილი განსაკუთრებით ხშირად მიმართავს შედარებას, მის ნაწარმოებებში კონტრასტული შედარება თითქმის არ გვხვდება. პოეტი იყენებს, როგორც მარტივ, ისე რთულ შედარებებს, მაგრამ მისი ყველაზე რთული შედარებებიც კი, თითქმის ყოველთვის ნათელი და გამჭვირვალეა.

ძნელ ამოსაცნობი არ არის გ. ქუჩიშვილის მეტაფორათა აზრიც, თუმცა ეს მეტაფორებიც, ისევე როგორც ჩვენი პოეტის ალეგორიები, ბევრ შემთხვევაში ღრმა სოციალურ-პოლიტიკური მნიშარის მატარებელია. ისინი ხელს უწყობენ ავტორის ნაფიქრ-ნაგრძნობის, მისი მრწამსისა და მისწრაფების ცხოველ, მკაფიო აღქმას. ზოგჯერ გ. ქუჩიშვილი იძლევა გაშლილ მეტაფორას, ცალკეულ მეტაფორათა მთლიან ჯაჭვს. დავიმოწმოთ ორიოდ მაგალითი. ლექსში, „სავანაფხულო სიმღერა“, მოხდენილი მეტაფორებით დახატულია გავლივებული ბუნების წარმტაცი სურათი:

8. ი. გრიშაშვილი, თხზულებანი, ტ. 5, თბ., 1965 წ. გვ. 314.

9. ლ. კალანდაძე, „გ. ქუჩიშვილი“, ეურნ. „მნათობი“, 1952 წ. № 4, გვ. 131.

10. გ. ქუჩიშვილი, „ილია და აკაკი (წერილი მეგობართან)“. სლმ 24422 (021237).

გიორგი მგზალაძე

გიორგი ქუჩიშვილის მხატვრული მსახიობობა

მთიდან სიმღერით მოდიან
თავდაჯიღული ღვარები.
სერებზე დახირობენ
თეთრი ნიხლები ფარები.
ჩანგად ქცეული ზღვა გელით
მეც იქით მივეჩქარები...
ენძელაც აფეთქებულა,
გაუხელია თვალები.

რომ შემეძლოს, ხელს მოვხვედო,
დავკონიდი მთელ სამყაროს!

აღორძინებული და აყვავებული საბჭოთა სა-
მშობლოს საღიდეგლად ლექსში „მზე“ პოეტი
არ იშურებს მხატვრულ ფერებს. ერთიმეორე-
ზე ლამაზსა და მიმზიდველ მეტაფორებს აქ
ოთქოს შევიბრი გაუმართავთ:

მზე გამოზრჩანდა ცათა კოშკიდან,
მზის მოსვლას მოჰყვა ქვეყნის თენება;
მზემ ოქროს კიბე ძირს ჩამოვიდა,
მზეს ჩვენი მიწის ნახვა ენება.
მზე სხივთა ფუნჯით ძირს ჩამოვიდა,
ქარგავს ყვავილთა აღმოცენებას;
ამდენ საღებავს ვინ იშოვნოდა,
ან ვინ შექმნიდა ასეთ მშვენიებას?!

გარდა ამისა, რომ ალევგორიას გ. ქუჩიშვილი
იყენებს თავისი ამა თუ იმ ნაწარმოების მხატვ-
რულ კომპონენტად. მის კალამს ეკუთვნის არა
ერთი ისეთი ნაწარმოებიც, რომლებიც თავი-
დან ბოლომდე ალევგორიული ხასიათისაა. მათ
შორის განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია
„თელავის ჭადარი“, „შეგარდენი“, „ოკეანეს“,
„მერცხლები“ და სხვა.

უფრო მეტიც, ჩვენი პოეტის მარტო მეტა-
ფორები და ალევგორიები კი არა, ტროპთა სხვა
სახეობანიც ძირითადად ტრადიციულნი არიან,
ოღონდ ხშირ შემთხვევაში — ახალი შინაარ-
სით, ახალი ფუნქციებით გამდიდრებულნი და
ამ თვალსაზრისით ორიგინალურნიც.

როგორც უკვე ვთქვით, ჰიპერბოლა გ. ქუ-
ჩიშვილის ნაწარმოებებში იშვიათად გვხვდება.
აქ უნდა დავსძინოთ, რომ, რაც გვხვდება, ისიც
მეტწილად სხვა ტროპებთან (მეტაფორებთან
და სხვ.) არის შერწყმული. მოვიყვანოთ ჰიპერ-
ბოლის, უფრო სწორად — ჰიპერბოლური მე-
ტაფორის, ნიმუში ლექსიდან „კობტა გოგო
წყალზე მიდის“:

მიდის, ტუცს აშრივლებს
კობტა ტანის რხევითა;
მზე დაება მთაზედა
მიხი ეშხის ფრქვევითა.

ქუჩიშვილისეული ჰიპერბოლის ერთ-ერთ
საუკეთესო და დამახასიათებელ მაგალითს შეი-
ცავს შემდეგი ნაწყვეტი ლექსისა — „ბუნების
წილში“.

ვიშ ბუნების სიღაღებს,
ვიშ სიცოცხლის ლხრეტ წყაროს!

საკმაოდ მდიდარი და მრავალფეროვანია
გ. ქუჩიშვილის პოეტური სინტაქსი, მეტად-
რე — ისეთი ზერზებითა და საშუალებებით,
რომლებიც მხატვრულ ნაწარმოებს პუბლიცის-
ტურ-ორატორულ იერს აძლევს.

გ. ქუჩიშვილი კარგად ფლობს პოეტური მი-
მართვის, შეძახების, შეკითხვის, განმეორების
ზერზებს, ანტითეზისს, პერიოდსა და სხვ. ყველა
ეს ზერზი თუ საშუალება აძლიერებს მისი ლექ-
სების გზნებად პათოსს, რომელშიც: „არავი-
თარი სიყალბე არ იყო“ და ისმოდა „ეპოქის
ენებიანი ხმა“.11 ამასთანავე ეს ზერზები მას
მზხდენილად აქვს გამოყენებული ინტრიგის
ხასიათის ლირიულ ნაწარმოებებშიც.

ლექსში „ჩემდამი“ ლამაზი პოეტური შეკით-
ხვით გამოხატავს გ. ქუჩიშვილი თავისი შემო-
ქმედების გედის სიმღერის მოახლოებით გამო-
წვეულ სევდას:

როცა თეთრად იშლება
ატმები და ტყემლები,
აზრო, რად მიწისლები,
გულო, რად იცრემლები?

გ. ქუჩიშვილის ტროპების ემოციურობას აძ-
ლიერებს საგანგებოდ შერჩეული სიტყვებისა
და ფრაზების ოპტატური განმეორება, როგორც
ეს ჩანს ლექსიდან „ბრმა მეშუსიკე“:

კვითინებს ქარი,
კვითინებს ქარი,
კვითინებს ქუჩის
შვიი ოცნება.

უცხო არ არის გ. ქუჩიშვილისათვის განმეო-
რების ისეთი მეტად ეფექტური ზერზი, როგო-
რიცა პარონიმაზია (ეგრეთ წოდებული სიტყ-
ვათა ალიტერაცია). 1905 წლის რევოლუციის
დამარცხების შემდეგ გამეფებული შვიი რეაქ-
ციის საშინელებას პოეტი ლექსში „თელავის
ჭადარი“ (1907 წ.) ასე გამოხატავს:

მზე არ მზეობს,
შესაზარი
დაქრის ქარი ველად...

გავიხსენოთ რუსთაველის განთქმული ტაეპი,
აქ გამოყენებული პარონიმაზიის ყველაზე სა-
ვარაულო წყარო:

მზე აღარ მზეობს ჩვენთანა, დარი არ
დარობს დარულად.

გ. ქუჩიშვილის შემოქმედებაში პოეტური
ლიცენციის ცალკეული მაგალითებიც გვხვდე-

11 გ. ქიქოძე, ეტიუდები და პორტრეტები,
თბ., 1958 წ. გვ. 340.

ბა, ასეთები: „გული გლოვდება“ („შენს მოლოდინში“), „სიგულცივე“ („გულიისაყენ“), „სიღვარეში შესტოვებთან“ („შოვი“); „საგასა-ჯანო“ („სიტყვა მუშისა“), „გაჰკონა“ („მთა ბანთეონი“), „ჟღეროდა ჩემი სახალხო ქნარი“ („მინც მარად ეამს“) და სხვ.

თუ გ. ქუჩიშვილის ლექსი ჰარმონიული და ელერადია, ამას დიდად უწყობს ხელს მრავალფეროვან რითმთა მდიდარი არსენალი, რომელსაც ჩვენი პოეტი ფლობს. გ. ქუჩიშვილი რითმებს ისე ოსტატურად იყენებს, რომ ისინი სრულიად ბუნებრივად, ძალდაუტანებლად ერწყმიან ლექსის საერთო მდინარებას და მელოდურობასთან ერთად ეშხსა და ლახათს მძაბუბენ ნაწარმოებს. აღსანიშნავია ისიც, რომ გ. ქუჩიშვილის ლექსებში უმთავრესად ერთმანეთს ერითმებიან მეტყველების სხვა და სხვა ნაწილები, რაც სრულფასოვანი და მოულოდნელი რითმის წარმოქმნის საუკეთესო საშინაოა.

გ. ქუჩიშვილის პოეზიაში გვხვდება თავრითებიც, შინაგანი კიბური და რკალური რითმებიც. ზოგჯერ ერთდროულად აქვს გამოყენებული რითმის ორი სახეობა, მაგალითად, თავრითები და გვარდინი რითმები ლექსში „წინ, მუშებო“:

დავატაროთ დროშა მაღლა,
დავადაროთ ცაში წეროხ;
არ შეგვატყოს მტერმა დაღლა,
გულში ხსნა არ ჩაიწეროს!

თითქოს კიბური რითმაც არის და შინაგანიც; ლექსში „მელოდია“:

ხეებს ფოთლები სცივია,
სცივათ ბელურებს, სცივათ....

კიბური რითმის კარგ ნიმუშებს გვაწვდის გ. ქუჩიშვილის „სიმღერა“:

თავს შემოგვეღეთ, ქედებო,
დედებო ყვავილებსა,
ერთუთთუე უყეთესებო
ფესვებო მაღალ მთებისა!

მოვიყვანოთ რკალური რითმის ერთი ნიმუშიც ლექსიდან „უკანასკნელი თქმა“:

მიწყდა სივრცეში ყოილი გედის,
მეც დავასრულე სიმღერა ჩემი;
როგორც სიკვდილის მოახლოება
მესმის ფრთხილი შავფრთიან ბედის.

ცალკე უნდა შევხვით გ. ქუჩიშვილის ვაჟურ რითმებს, ცნობილია, რომ ამ რითმებით გაწყობილი ყოველი სტრიქონის ბოლოს ვლტულობით მახვილიან მარცვალს, რაც ქართული ლექსისათვის დამახასიათებელი არ არის და თითქმის ვერ ეგუება მის ბუნებას. მიუხედავად ამისა ვაჟური რითმების გამოყენებით პოეტი ახერხებს

შექმნას თავისებური სასიამოვნო მუსიკალური ელერადობა, მაგალითისათვის მოვიყვანოთ ერთი სტროფი ლექსიდან „წყარო და ყვავილები“:

მოხტის წყარო მაღალ მთის,
ხანტარო ცრემლი სდის,
ველის ყვავილს, ნაზად შლილს;
ნარნარ ხმებით უფრთხობს ძილს!

გ. ქუჩიშვილი ზოგჯერ საგანგებოდ ცდილობს გამოძებნოს ლექსის შინაარსისა და განწყობილების შესაფერისი რიტმული წყობა.¹² სწორედ ამ მიზნით იყენებს იგი ვაჟურ რითმებსაც. ძირითადად კი პოეტის ლექსები გაწყობილია ქალური და ავრთვე დაქტილური რითმებით (აქა-იქ გვხვდება ზედაქტილურ რითმებსაც). ლექსში „სიმღერა მშუხარებისა“ კეთილშობილ:

ელვამ იელვა, იგრგვინა,
მთებში ბუნების ბუკია,
ბარად კი დარის გვირგვინად
გუმბათს მკვრეტთ შვიდფერშუქიანს.

ალიტერაციის შესანიშნავ ნიმუშებს ვხვდებით ლექსებში: „სიოს ცეკვა“, „შორით წვა და შორით დაგვა“, „ცეკვა ბანზე“, „ფარული სიყვარული“, „ვარს მსხმოიარეს“, „მძინარეს“, „გრივალად გარდაცემულვარ“, „თუმცა“ და სხვა.

ყურადღებას იპყრობს გ. ქუჩიშვილის პოეზიის მეტრული მრავალფეროვნება. ყველაზე მეტად მის ნაწარმოებებში გამოყენებულია რვა და ათმარცვლოვანი საზომი. აღსანიშნავია, რომ გ. ქუჩიშვილი ერთგული დარჩა შაირის (დაბალისა თუ მაღლის) მეტრისადმი მაშინაც კი, როდესაც ქართულ მწერლობაში სხვადასხვა მოდერნისტულ-დეკლენტურ მიმდინარეობათა ზეგავლენით ამ საზომის ხმარებას ვაჟრობდნენ. ისიც არ უნდა დაივიწყოთ, რომ ქართულ შაირს ამ დროს არა ერთი ქომაგი ჰყავდა. საინტერესოა ახრი გამოთქქამს მის შესახებ გ. ტაბიძეს: „შეცდომაა იმისი თქმა, რომ არსენას ლექსის ენა ესლა არ გამოდგება, ან მთელი რიგი ისეთი ლექსის, რომელსაც ჩვენში შაირს ეძახიან, სულ ოთხი სტრიქონისაგან შედგება. მაქსიმალურად კი არის შეკუმშული, კონდენსაცი-აქმნილი ღირებულება! სულ ოთხ სტრიქონშია მოთავსებული ის, რასაც სხვა ვერ გადმოსცემს“.

¹² გ. ქუჩიშვილის ზოგიერთი ლექსის რიტმი თითქმის გვაგვრძნობინებს შაირის თუ ცეკვის რიტმს ან ბუნების ნაირფერ მოვლენათა ხშირობას („სამკვდლოში“, „სადღერგლოში“, „ცეკვა სოფლად“, „წყარო და ყვავილები“, „მოლოდინი“ და სხვ.).

გიორგი მხრალშიძე
გიორგი მუხომვილის მხატვრული
ოსტატობა

მთელ პოემაში. შაირი თითქმის დიდი ლოზუნ-
გებისათვისაა შექმნილი¹³.

გ. ქუჩიშვილის ლექსებში მეტრი და რიტმი
იცვლება არამინორული ან მათორული გან-
წყობილების მიხედვით, არამედ იქ გამოხატუ-
ლი მოქმედების დინამიკურობის კვალობაზე.
ამით იხსნება, რომ დაბალ შაირს პოეტი ხში-
რად იყენებს მათორულ განწყობილების ლექ-
სებშიაც („დილა“ და სხვ.).

გარდა ჩვეულებრივი ათმარცვლოვანი საზო-
გისა, რომელიც ორი დიდი ცეზურისაგან (5 და
5) შედგება, გ. ქუჩიშვილი ზოგჯერ სამი დიდი
ცეზურის მქონე ათმარცვლოვან საზომსაც მი-
მართავს, მაგალითად, ლექსში „უცაბედი სტრი-
ქონები“:

რაინდები შენსკენ ქროდნენ რაშით,
ყვავილები გეგზოდნენ გზაში.
მზეო თამარ, შენი სიყაშაშით
თვალს ღულავდნენ ვარსკვლავები ცაში.

ამავე საზომითაა დაწერილი ლექსები: „ნაძვის
ხესთან“, „ხელოვნების არმიას“, „წერილი დე-
დსთან“, „ვერა!“, „დედის პასუხი“ და სხვა.

გ. ქუჩიშვილის თოთხმეტმარცვლოვანი ლექ-
სების უმრავლესობა გამართულია ბესიკური
მუსტაზადის მეტრით (5-4-5), მაგრამ პოეტი
იყენებს სხვა ვარიაციებსაც (7-7 და 2-6-6). მო-
ვიყვანოთ ამ ვარიაციათა თითო მაგალითი:

აბა ვით შევეგებო
გარიჟრაჟის მშვეენებას...

(„ვით შევეგებო“)

მივალ!

აბა, მეჭინბევე,
გამომგვარე რაში!
რაში.

რომ სულ თამაშობდეს,
ნავარდობდეს გზაში!

(„აბა ჩქარა“).

რამდენიმე ლექსი გ. ქუჩიშვილს დაწერილი
აქვს წყობილის, ანუ თეჯლისის საზომით, ესე-
ნია „ნეტავი მას“, „ქუჩის ირაო“, „ქუჩების-
კენ“, „პირველი მაისი“ („გამარჯობა შენ, პირ-
ველო მაისო“) და „პირველი გაზაფხული“.

გ. ქუჩიშვილის ლექსებში გამოყენებულია აგ-
რეთვე მრჩობლადი („მუხრის ამბავი“) და შე-
წყობილი, ანუ მდენარი („ნატვრა“).

დასასრულ, გავეცნოთ გ. ქუჩიშვილის ეგრეთ
წოდებული თავისუფალი ლექსის ნიმუშს,
ლექსში „ცეკვა სოფლად“ სტროფის პირ-
ველ სტრიქონში რვა მარცვლია, ხოლო დანარ-
ჩენ სამში შეილ-შეიდი:

ჩამოდექით, განი, განი!
ტაში, ზალხო, ტაშია,
გენაცვალე, გოგონავ,
კოხტა დაირაშია!

ანალოგიური ვითარებაა, ოღონდ სხვა ვარი-
ანტებით, ლექსებში: „მოძველებული“ (6: 5).
„სიმღერა გაზეთების გამყიდველ-დამტარებლე-
ბისა“ 10: 9) და „სიმღერა მკერვალებისა“
(12: 9).

გრძნობის სიწრფელე, აზრის სინათლე, მა-
ღალი იდეურობა, მხატვრული სისადავე გიორ-
გი ქუჩიშვილის შემოქმედებას არაჩვეულებრივ
მიმზიდველობას ანიჭებს.

¹³ გ. ტაბიძის დღიურები, ანაქინძი № 58 —
დე სლმ. 25352 (021370).

გურამ გვარდნიშვილი

დაძლეული სიმაღლე

(ნარკვევი გურამ ფანჯიკიძის მოთხრობიდან და რომანებიდან)

გურამ ფანჯიკიძე ჩემად, უხმაუროდ, თითქოს შეუმჩნევლად შემოვიდა ქართულ მწერლობაში. თუმცა, როგორც პიროვნება, სულაც არ იყო არც ჩუმი, არც უხმაურო და არც შეუმჩნეველი. მერე კი, როცა პირველი რომანი „მეშვიდე ცა“ გამოქვეყნდა და შემდეგ მეორეც — „თვალის პათიოსანი“ მოაყოლა, აშკარა გახდა, რომ არცთუ ისეთი უპრეტენზიო ყოფილა იგი, ქართულ მწერლობაში თავისი ინტერესებით ჰქონია და შორს გამიზნული ზრახვებით. მისი მწერლური ბიოგრაფია ამითაც განსხვავებული აღმოჩნდა.

60-იანი წლების მიჯნაზე ახალი და ახალგაზრდა პროზაიკოსების სახელების გამოჩენა ხშირ შემთხვევაში სენსაციური ხდებოდა. ამას ბევრი რამ უწყობდა ხელს, უპირველეს ყოვლისა, ავტორების უდავო და ხალასი ნიჭიერება. მწერლობაში მათ ხმაურიან შემოსვლას განსაკუთრებით ის განაპირობებდა, რომ ახლა უკვე საესეებით მისაღები და აღიარებული მათი ნაწარმოებები, მოთხრობები თუ რომანები იმ დროს დიდ აურზაურსა და აზრთა შეხლა-შემოხლას იწვევდა. ის ახალი სამყარო და ხასიათები, ინტერესების სფერო თუ წერის მანერა, რაც მათ თან მოიტანეს, ბევრწლიად უცხო და მოულოდნელი იყო ქართული მწერლობისათვის, და ამდენად — მიუღებელიც ზოგი იმათგანისათვის, ვინც ათეული წლების მანძილზე უკვე შეეჩვია ლიტერატურული პროცესის გარკვეულ მდინარებას, მის კალაპოტს და ახალ, ბუნებრივ განტოტებებს ეკუთვნოდა და შიშით შესცქეროდა.

მათ საყვედურებს, ბევრწლიად გაზვიადებულია და უმართებულოა. ახალგაზრდა პროზაიკოსების თავგამოდებული დამცველები, უფრო მათივე თაობის მწერლები და კრიტიკოსები (თუმცა არც უფროსების, „ცისკრის“ პირ-

ველი რედაქტორის ვახტანგ კელიძისა და გიორგი შატერაშვილის დიდი ამაგი უნდა დავივიწყოთ), ბუნებრივად პასუხობდნენ საპირისპირო ემოციებითა და აზრებით, რომლებიც შეიძლება ასევე გაზვიადებული იყო, მაგრამ უმართებულო — არავითარ შემთხვევაში.

აქ ძალდაუტანებლად შეიძლება გავიხსენოთ გურამ რჩეულიშვილის მოთხრობები, არჩილ სულავერის „ტალღები ნაპირისაკენ მიისწრაფვიან“, ნოდარ დუმბაძის „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“, მერაბ ელიოზიშვილის „ბებერი მეზურნეები“, „თამაზ ჭილაძის „გასეირნება პონის ეტლით“ და „შუადღე“, რეზო ჭეიშვილის და გურამ გეგეშიძის პირველი მოთხრობები. ამით სულაც არ ამოიწურება არც ნაწარმოებთა სია და არც იმ დროს ქართულ მწერლობაში მოსულ ახალგაზრდა პროზაიკოსთა რიგი.

ესენიც და მათი ტოლი სხვა ავტორებიც ამტყდარი დავის გამო, რამაც ლიტერატურულ პრესაშიც მძაფრად იჩინა თავი, ხოლო კიდევ უფრო მეტად ჩვენი საზოგადოებრივი აზრი ააფორიაქა, უკვე საინტერესო ბიოგრაფიით შემოვიდნენ მწერლობაში. მათი ყოველი ახალი ნაწარმოები თავისთავად იწვევდა მკითხველის ინტერესს და სალიტერატურო კრიტიკის რეკლამას ნაკლებ საჭიროებდა. ზოგისათვის ეს მომგებიანი აღმოჩნდა, რაკილა მომდევნო ნაწარმოებებმა მათი მწერლური ნიჭიერების, ენერგიის, გამოცდილების სტაბილურობაში დავარწმუნეს, ზოგისათვის — არცთუ სასარგებლო, ვინაიდან მათი პირველი თითო-ორილა მოთხრობა საუკეთესო დარჩა, ჩვენი ემოციები კი — ცოტად თუ ბევრად გამტყუნებული და იმედის ვაცრუებას არამცთუ ახალბედებს, დამსახურებულ მწერლებსაც ძნელად პატიობენ.

აი, ასეთ დაძაბულ ვითარებაში გაიჩნდა „ცისკარის“ რედაქციაში გურამ ფანჯიყიძე. ეს იყო 60-იანი წლების დასაწყისი. რედაქციის თანამშრომელთაგანაც და აქტივთაგანაც ბევრნი მას აღერე არ ვიცნობდით, მხოლოდ ის ვიცოდით, რომ გურამი განათლებით და პროფესიითაც მეტალურგი იყო, მერე ჟურნალისტობამ გაიტაცა და ახლა „ცისკარში“ მოსულიყო სამუშაოდ. იმ დროს „ცისკარში“ უმეტესად საზოგადოებისათვის უკვე საკმაოდ კარგად ცნობილი ახალგაზრდა მწერლები მუშაობდნენ და მთავარი რედაქტორი კონსტანტინე ლორთქიფანიძე განრისხების ქაშაში თითქოს ხუმრობის კილოთი, თუმცა შთაბეჭდილებად გამოაცხადებდა ხოლმე, რედაქციაში გენიოსები კი არა, ჟურნალისტები მჭირდებათ. გურამ ფანჯიყიძის რედაქციაში გამოცხადებდა სწორედ ამ სურვილის გამოხატულებად მომჩვენა. არც მე და ჩვენ არც ბევრ სხვას არ გვახსოვდა, რომ იგი უკვე იყო ავტორი ორი-სამი მოთხრობისა.

„ცისკარის“ ახალი თანამშრომელი მართლაც საოცარი ენერგიის პატრონი აღმოჩნდა და წლების მანძილზე მხოლოდ რედაქციის საქმეებზე ზრუნავდა. თავისი, როგორც ახალგაზრდები იტყვიან, კარგი ბიჭობით, ანუ ეფექტური ხასიათით, ალალი გულით, მეგობრობის გამძაფრებული გრძნობით, უანგარებოთა და პატიოსნებით მალე იგი რედაქციის ოჯახში ერთი ყველაზე შინაური წევრი გახდა. მიუხედავად ამისა, ბევრმა ჯერ კიდევ არ ვიცოდით ახალი მეგობრის ნამდვილი განზრახვები, რომ ისიც „გენიოსობას“ უმიზნებდა და მის „სუფთა ჟურნალისტობაში“ ეჭვიც არ გვაპარებოდა.

გურამ ფანჯიყიძე მეტისმეტად იყო გატაცებული სპორტული ჟურნალისტიკით და ძნელად ირწმუნებდა კაცი, რომ მას კიდევ შეიძლება და სხვა უფრო დიდი და სერიოზული საზრუნავი ჰქონოდა. დღეს უკვე კარგადაა ცნობილი, რომ ეს თურმე უფრო ხობი ყოფილა მისი. ახლა გურამის რომანებმა ალაპარაკეს მკითხველები, მაშინ კი მის პროფესიულ საქმედ ჟურნალისტიკა გვეჩვენებოდა. და არცთუ უსაფუძვლოდ. ბევრ პროფესიულ სპორტულ ჟურნალისტზე ნაკლები როდი გააქეთა მან. კარგადაა ცნობილი გურამ ფანჯიყიძის წერილებიც და რამდენიმე დიდი ინტერესით წასაკითხი წიგნიც ფეხბურთზე და მასთან დაკავშირებულ მოგზაურობათა შთაბეჭდილებებზეც. მან ფეხბურთის ბოლო სამი მსოფლიო ჩემპიონატი საკუთარი თვალით ნახა და მერე თავისი მოსაზრებებიცა და ემოციებიც მშვენივრად აღმოგვცა.

და მაინც, რა ფანატიკურია მისი სიყვარული სპორტისადმი, განსაკუთრებით ფეხბურთისადმი, ეს უფროსად როდი იცის. გურამი მარტო კომფორტ-ბელური საპაეო ლიანერებით რო-

დი დასდევდა საბჭოთა ფეხბურთელთა ნებელური ინგლისის სტადიონებზე თუ ევროპული მექსიკის მწვენი მინდვრებზე. მისი სპორტული ჟურნალისტის ქინის დამამტკიცებელი ერთი უტყუარი საბუთი ახლობლებს გარდა არავინ იცის: გურამ ფანჯიყიძე თავის მეგობრებთან ნოღარ ჩხეიძესთან და ანზორ ტაბატაძესთან ერთად ფეხბურთის მატჩზე დასწრების მიზნით მოაწყო ფათერაკებით სავსე უპრეცედენტო ავტო-გადარბენა თბილისი-ქივი თანამედროვე „ანტილოპათი“, რომელიც თავის ლიტერატურულ პრეტენზიებზე ბევრად დაჩანაყებული მანქანა გახლდათ. ვინ იცის, ეგებ ისტაპ ბენდერსაც კი ვერ გაეებნა ასეთი რამ უყოყმანოდ.

მხოლოდ სპორტი როდი ატარებს გურამ ფანჯიყიძეს სრულყოფილ გზებზე. მოგზაურობის სენის ვირუსი მის მოსუვენებას ხასიათშია დაბუდებული. ამიტომაც, რომ იგი გატაცებით მიეშურება ხმელთაშუა ზღვის აუზით დასატყობადაც და შორეული ჩრდილოეთის უმკაცრეს პირობებში თავისი ნებისყოფის გამოსადეგლადაც, თუ იმ მომუშავე უჩინარ საბჭოთა გმირებთან დასამეგობრებლად. თბილისში დაბრუნებული კი იმდენად შთაბეჭდილებებზე არ ლაპარაკობს, რამდენადაც ახალ მარშრუტებზე.

ღიახ, სწორედ ამის გამო, წლების მანძილზე ეჭვი თითქმის არავის გვეპარებოდა, რომ გურამ ფანჯიყიძე ჟურნალისტი იყო მხოლოდ და უეცრად „ცისკარში“ მისი რამდენიმე მოთხრობა გამოჩნდა. ეს იმდენად მოულოდნელი იყო, მე პირადად სერიოზული მნიშვნელობა არც მიმიცია, სხვათაშორის გადავიკითხე. შემდეგ, სულ მალე, იმავე ჟურნალში დაიბეჭდა რომანი „მეშვიდე ცა“, რამაც ერთბაშად მიიქცია ყურადღება. რომანი უმაღლესი ითარგმნა რუსულად და „დრუჟბა ნაროდის“ ფურცლებზე დაიბეჭდა, ცალკე წიგნებად გამოსცა ქართულად „საბჭოთა საქართველოში“, რუსულად „მოლოდინი გვარდიამ“, უკრაინულად „მოლოდინი“.

რესპუბლიკურ და საკავშირო პრესის ფურცლებზე ასეთი გამომხატულება იშვიათად ჰქონია ქართველი პროზაიკოსის, მით უმეტეს ახალგაზრდის ნაწარმოებს. ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაზე რომ აღარაფერი ვთქვათ, „დრუჟბა ნაროდისში“, „ლიტერატურაშია გაზეტას“, „კომსომოლსკაია პრავდას“, „ტრუდის“ ფურცლებზე საეციალური რეცენზიები დაიწერა რომანზე. მიმოხილეთ წერილებშიც, როგორც წესი, ლაპარაკი იყო „მეშვიდე ცაზე“. გეიდუკის წიგნში „Рабочий в современной литературе“ საგანგებოდ არის განხილული ეს რომანი და ხაზგასმულია მისი ღირსებები. მოსკოვის ცნობილი ქარხნების კოლექტივებმა და ბიბლიოთეკების მკითხველებმა ხალხმრავალი შეხვედრებით მოუწვევს ქართველ მწერალს.

და მაინც, მიუხედავად იმისა, რომ „ცის-

კარში“ დაბეჭდილი წერილით „ვინ არის ლე-
ვან ხიდაშელი?“ (№ 8, 1968) ერთ-ერთმა პირ-
ველმა მიველით ქართველ მკითხველს კიდევ
ერთი კარგი ახალი რომანი, უნდა გამოეტყუე,
გულის სიღრმეში ერთგვარი უნდობლობა მქონ-
და ჩარჩენილი. ასე ვფიქრობდი (იქნებ მარ-
ტო მე არ გამაჩნდა ეს ექვი), მეტალურგების
ცხოვრება გურამ ფანჯიკიძის ბიოგრაფიის
ისეთი ორგანული ნაწილი იყო, აქ მოაოკებუ-
ლი პირველი წარმატება ჯერ კიდევ არ გა-
მრღვებოდა ავტორის მწერლური ნიჭის თუ
მოწოდების საბოლოოდ სარწმუნოდ. ამას ისიც
ემატებოდა, რომ გურამ ფანჯიკიძის თაობიდან
ჩვენ უკვე გვეყვას საყოთარი „ეგრები“, ვისი
შემოქმედებაც, სხვა ყველაფერთან ერთად,
დროისა თუ საზოგადოებრივი აზრის წყალ-
ბითაც, ძვირფასი გახდა ჩვენთვის. არც ის გვა-
იწყუდებოდა, რომ ამავე თაობიდან ზოგმა ნა-
ადრევედ გამოთქმული აღტაცებული იმედები
წყალში ჩაგვიყარა.

ყველაზე ეს თითქმის ერთგვარად ამართ-
ლებდა ჩემს (თუ ჩვენს) უნდობლობას გურამ
ფანჯიკიძისადმი, როგორც მწერლისადმი. მაგ-
რამ ახალმა რომანმა „თვალი პატიოსანი“, რა-
მაც ასეთი გამომავლება პოვა მკითხველებ-
ში, „სეკტიკოსები“ კი საბოლოოდ დაგვარ-
წმუნა გურამ ფანჯიკიძის მწერლურ ნიჭში.
ახალმა აღგვეჩა ინტერესი მიგვეხედა იმ გზი-
სათვის, რომლითაც ასე უხეშურად, თუმცა
ჩუბტად მოდიოდა გურამ ფანჯიკიძე ამ გამარჯ-
ვებამდე. გურამ ფანჯიკიძის მხატვრული ნაწარ-
მოებები ჯერ მხოლოდ სამ წიგნშია თავმოყ-
რილი: „თოვლიანი ღღე“, „მეშვიდე ცა“ და
„თვალი პატიოსანი“.

„თოვლიანი ღღეში“ გურამ ფანჯიკიძის მოთხ-
რობებია დაბეჭდილი. აქ თავმოყრილია ადრე
დაწერილი პირველი მოთხრობებიც და უფრო
გვიანდელიც. ახლა, როდესაც ერთად ვკით-
ხლობთ ყველა მოთხრობას, უფრო თვალნათ-
ლივ ჩანს მწერლის ოსტატობაც და ისიც, თუ
ნელ-ნელა როგორ გამოიკვეთა მთავარი და არ-
სებებით თემა მის შემოქმედებაში, რა ცოტა
იარა მან თუმცა სიანტრეუსი, მაგრამ უკვე
სხვის მიერ გაკეთალა გზით, რა მალე მიაგნო
მისთვის ყველაზე უფრო ამაღლებებელ პრობ-
ლემას, რამაც დააწერინა თავისი საუკეთესო
ნაწარმოებები.

გურამ ფანჯიკიძის პირველი სამი მოთხრობა
„ხარჯიხან“, „მარკიზა“, „კვალი ზღვაზე“ ერთ-
მანთისავე საგარეობადად განსხვავდება. ერთი
მოხარდის ხასიათის ჩამოყალიბებაზე დაწერი-
ლი ლირიკული მოთხრობაა, მეორეში თბილი
იუმორითაა დანახული მარტოხელა კაცისა და
ბაძლის ურთიერთდამოკიდებულება, მესამე კი
იმ აზრის მხატვრული ილუსტრაციაა, რომ კა-

ცის ჯეშმარიტი სახე და ხასიათი გაქოვენილი
იკვეთება. ერთში მოქმედება სოფლის იდილი-
ურ ფონზე იშლება, მეორეში — ქალაქის ძველ
კოლორიტულ უბანში, მესამეში — ზღვის
ტალღებზე ატორტამებულ ძველ ტანკარზე.

პირველ სამ მოთხრობაში რომ სხვადასხვა
ასაკის, ეროვნების, სოციალური მდგომარეობის,
ფსიქიკის, ხასიათის გმირები არიან გამოყვა-
ნილი და გეოგრაფიული გარემოც ასე უკე-
დეგანაა, ამაში ღიდად გასაყვარი თითქმის
არაფერია. ამის გამო საყვედური შეიძლება
ერთფეროვნებისაყენ თუ ერთთემიანობისაყენ
მოწოდებულ გაისმას. მაგრამ, მაინც, ეს გარე-
მოება, ჩემის აზრით, გარკვეულ ექვებს აღგ-
ვიძრავს. კერძოდ, გავფიქრებინებს, რომ ავტო-
რი ყველაფერს სიამოვნებით ეტანება და
იმ სამყაროს ძიებაში იყო, რასაც მომავალში
უნდა განსაზღვრა მისი შემოქმედების ძირი-
თადი ხასიათი და პრობლემატიკა.

ამასთანავე, ამ მოთხრობებში, ფსიქოლოგიუ-
რად საინტერესოდ, სადად და გემოვნებით და-
წერილი მოთხრობებში, რაღაც უკვე ნაცნობი
მოტივები და ინტონაციები შეიმჩნევა. ახლა
უკვე ის მოსაზრებაც გვეძალება, რომ ეს პირ-
ველი მოთხრობები საერთო ტენდენციის გამო-
ძახილი იყო და ამ ტენდენციას ქართულ პრო-
ზაში მართალია ცოტა უფრო ადრე, მაგრამ
მაინც სხვებმა დაუდგეს სათავე. თუ სხვა მოთ-
ხრობებსაც — „ტალახისფერი ზღვა“, „სადა-
მო“ და „მთებში“ — ჩაუუკირდებით, კიდევ
უფრო სარწმუნო გახდება, რომ გურამ რჩეუ-
ლიშვილის ინტერესების სფეროს სხვა ახალ-
გაზრდა მწერლებთან ერთად გურამ ფანჯიკი-
ძე ჩაკვეთილობა და მასაც მოსაძიებია სურ-
ვილი შეუმდარი თვალით დაენახა თანამედ-
როვე ახალგაზრდების შინაგანი სამყაროცა და
ცხოვრებასთან თავისებური დამოკიდებულე-
ბაც, გაეგო და აეხსნა მათი მოქმედებისა და
ქცევის განმსაზღვრელი იმპულსები.

გურამ რჩეულიშვილმა დაგვანახა ქართულ
მწერლობაში თანამედროვე ახალგაზრდა სწო-
რედ ისეთი, როგორიც იგი ცხოვრებაშია, რო-
გორ დადის, მეტყველებს, იცინის, წუხს, ფიქ-
რობს, განიცდის, სევას, ჩხუბობს, შრომობს,
დაგვანახა როგორ უყვარს მას, მართლაც ძლი-
ერად განგავადგვინა სიყვარულის ხალისიცა და
სევდაც. მანვე მოუნახა ამ სამყაროს მხატვრუ-
ლი წარმოსახვის ახალი მანერა, სადა და მეტყ-
ველი, ლაკონიური და მეტწილად დილაოგებზე
აგებული. მისი მოთხრობები თითქმის უბრალო
ჩანახატებია ცხოვრებისა, სადაც მწერალი, ერ-
თი შეხედვით, ნეიტრალურია, თავს არ გვაჩ-
ვევს საკუთარ დამოკიდებულებას, არც მსჯე-
ლობს, არც ახასიათებს ვისმე, არც არაფერს

გურამ გვარდნიშვილი
დაძალეული სიმალე

აგვიწერს. და მაინც, მთელი ეს სამყარო რჩეუ-
ლოშვილის თვალთაა გამორჩეული, დანახული,
აქცენტირებული. მწერლის შთაგონების ძალა
ზემოქმედების მოსახდენად უფრო მისი თაობი-
სთვისაა გამიზნული და მერე საერთოდ მკით-
ხველისათვის. სულეგრად და ფიზიკურად
ძლიერი, რომანტიკით სავსე ახალგაზრდა კაცის
კულტი გურამ რჩეულოშვილის მოთხრობებში,
რაც თავად მწერლის ხასიათიდან და ფსიქიკე-
დანაა ასე შთამბეჭდავად გადმოსული მისსავე
შემოქმედებაში, მეტად მომხიბლავი აღმოჩნდა.
ამიტომაც ჰქონდა და აქვს გურამ რჩეულოშ-
ვილს ასეთი საგრძნობი გავლენა საერთოდ
ახალგაზრდებზეც და, კერძოდ, მისივე თაობის
მწერლებზეც. ამასთან არც სათაყილა არაფერი
და არც საძრახისი.

გურამ ფანჯიკიძის მოთხრობები „ხარჭიხვი“,
„ტალახისფერი ზღვა“, „სალამო“, „მთებში“
იმავ გზის გაგრძელებაა, რასაც სათავე გურამ
რჩეულოშვილმა დაუდო. აქაც ერთი შე-
ხედვით, განსაკუთრებით თუ უფროსი თაობის
თვლით დაინახავთ, უცნაური ახალგაზრდები
მოქმედებენ, რესტორნებში ატარებენ დროს,
ხვდებიან, იოლად ეცნობიან ქალებს, ჩხუბობენ,
ნადირობენ, ცოლშვილიანები ფეხბურთს თამა-
შობენ ბავშვებთან, რაღაც ფუქსავატურად იქ-
ცევიან, მაგრამ თუ ჩაუვყვირდებით, ალბათ,
ნათელი უნდა გახდეს, რომ საოცრად ფაქიზ,
სუფთა, რაინდული ბუნების გმირებთან გვაქვს
საქმე, ვისაც საქმეც უყვარს, საკუთარი ღირ-
სების დაღვაცა, სხვისი გამოქომაგებაც და
ვისთვისაც, როგორც უთქვამთ, არაფერი აღა-
მიანური უტყბო არ არის.

მოთხრობის „მთებში“ ახალგაზრდა გმირი
გურამი მთიან რაიონში მიდის გზის მშენებ-
ლობაზე. „ამ დასაქცევარში შენი ნებით წა-
მოხვედი, თუ იძულებით გაგანაწილეს“ (ფრა-
ზის ბუნებრიობას თითქმის აფუჭებს ეს „იძუ-
ლებით გაგანაწილეს“)? — ეკითხება მოულოდ-
ნელად თვითმცელის მძღოლი გზაზე. „ჩემი
ნებით“, — პასუხობს გურამი, რითაც საკმაოდ
გაკვირვებს მძღოლს, ვინც ადრეც დაადგა
თვალი მის გაპრიალებულ შავ ფეხსაცმელს,
ახლა კი თეთრ პერანგს დაშატერდა. „თბოლი-
სელ კაცს აქ ძალიან გაუჭირდება, ახლა კიდევ
არაფერი, ზაფხულია. შენ შემოდგომაზე უნდა
ნახო, წვიმები რომ დაიწყება. დაბადების დღეს
დაიწყველი. თუმცა შემოდგომაზე... — მან
სათქმელი აღარ დაამტკარა“. გურამთან ერთად
ჩვენც მივხვდით, მძღოლს რისი თქმაც სურდა.
მაგრამ გურამი სულ სხვა განწყობილებით მი-
ეშურება მშენებლობაზე: „წვიმები ვერ შემა-
შენებს, მთავარია, კარგ ბიჭებთან მქონდეს
საქმე“.

გზაშივე გაიგებს გურამი, რომ მშენებლობა-
ზე მეტოქე ელოდება, ანზორ ლაშხი, იგი უმიზ-
ნებლა მთავარ ინჟინრობას გზადვე გადაყრე-
ბა ანზორ ლაშხს, მანქანა მოცურებულყოფა და

რაიონში გადაჩეხვის შიშით ვერაფერს
და. ანზორ ლაშხი ყოველგვარი ყოყმანის გა-
რეშე საქმიანად მიუჯდება საკეს და სწრაფად
გათავისუფლებს გზას. გურამისაგან განსხვავ-
ებით, ანზორი მუქი ნაერისფერი ხალათი და
სქელი რეზინისძირებიანი ბათინკები აცვია.
გურამს მოეწონა მისი ჩამოხსმული ტანი და
მზუზე გარუჯული სახე.

იმავ საღამო დუქნის კართან ნაცნობმა
მძღოლმა ურჩია გურამს, ნუ შეხვალ. გურამი
მიხვდა, რაშიც იყო საქმე, მაგრამ უკან დაბ-
რუნება ითაქილა. დუქანში ანზორ ლაშხი ჭეი-
ფობდა მშენებლებთან ერთად. გურამმა ძაღვ
გუშინათ იგრძნო, რომ რაღაც უნდა მომხდარ-
იყო. გული შეეკუმშა, ანზორ ლაშხმა დასამ-
ციტრებლად ხარჩო და ერთი ბოთლი ლიმონათი
გამოუგზავნა. „გურამს ოფლმა დაასხა. ირგე-
ლივ მიმოიხედა, ყველა მას მისჩერებოდა,
ერთბაშად ანზორის თვლებს წააწყდა. მიხვდა,
რომ უკან დახევა არ შეიძლებოდა. დუქანი
გზის მშენებლებით იყო სავსე. აქ შერცხვენა
იმას ნიშნავდა, რომ ზვალ დილით ქუდი დაე-
ხურა და უკან გაბრუნებულიყო“. ერთადერთი
საშველი თავისი ვეჯცადური ხასიათისა და ძა-
ლის გამოჩენა იყო. და ამ მძიმე ჩხუბში გუ-
რამმა გაიმარჯვა.

ერთი შეხედვით უცნაურია მუშტი-კრივით
სამსახურებრივი მდგომარეობის განმტკიცება,
მაგრამ მწერალი ვეჯცერებს, რომ ასეთ სიტუა-
ციებში და ასეთ გარემოში სხვა გამოსავალი
არ არის და მისი გმირიც მზადაა ამ მძიმე გა-
მოცდილისათვის. ისიც ნათელი ხდება, რომ ამ
თბილისელ ახალგაზრდას ვერც შემოდგომის
წვიმები შეაშინებს მთაში და ვერც სხვა რამ
განსაცდელი.

გურამ რჩეულოშვილსაც და სხვა ახალგაზრ-
და მწერლებსაც თავის დროზე ბევრი უსიამო-
ვნებდა დაატყდათ თავს იმის გამო, რომ ამ-
დაგვარი მოთხრობები ვერ გაუგეს. იმდროინ-
დელი კრიტიკის ანალოგიით ამ მოთხრობასთან
დაკავშირებითაც უნდა აგვეტება ვანგაში, რომ
ეს ყველაფერი უცხოური ლიტერატურის წა-
ბამივითაა გამოგონილი, ერთხელ კიდევ ავად
გვეხსენებინა ჰემინგუეი და რემარკი, ვინც
წარყენა ჩვენი ახალგაზრდობა და თან ქართუ-
ლი მწერლობის ტრადიციების ერთგულების
აუცილებლობა გვექადაგა. მაგრამ, ღვთის მად-
ლით, ახლა მაინც შეეშენნენ ამას, ალბათ მიხვ-
დნენ, რომ არც ჰემინგუეი და არც რემარკი
არავითარ შუაში არიან, მათი შემოქმედებითი
სამყარო და ქართული მწერლების შემოქმედე-
ბითი სამყარო არსებითად სრულიად განსხვავ-
ებული რამაა. რაც შეეძება კონიაკის და ყავის
სმას, მოგზაურობას, სასტუმროებში ცხოვრე-
ბას, მთაში განსაცდელის გადატანას, თუ ზღვის-
პირად ურთიერთობას დაწყობას, ეს ჩვენი
ახალგაზრდობის ყოფის ჩვეულებრივი მომენ-
ტები გახდა და მათი ცხოვრების ამ ზედაპი-

რულმა ხედვამ, თუ უფრო ღრმად არ ჩაუყვრიდით, შეიძლება არასწორი წარმოდგენები შეგვიქმნას, მართლაც ვეღარ გავარჩიოთ ერთ-მანეთისაგან ავი და კარგი, ვერ შევნიშნათ ის საუკეთესო თვისებები, რაც ახალ თაობას გააჩნია.

სხვადასხვა თაობების ცხოვრების წესი ბევრწილად განსხვავებულია, მაგრამ ეს არ უნდა გახდეს უთანხმოების საბაზი. თუ ჩვენს მომდევნო თაობას განსხვავებულად აცვია, სხვა ვასართობი აქვს, სხვა ინტერესები გააჩნია პირად ცხოვრებაში, ეს კიდევ არ ნიშნავს, რომ მათ დაკარგეს ახალგაზრდობისათვის დამახასიათებელი ისეთი თვისებები, როგორიცაა უშუალოება, სიწრფელო, შეურიგებლობა, სითამამე, იმედიათი ხილვა მომავლისა, რომანტიკული აღტკინება, ბრძოლისა და მოქმედების წაილი. აი, ეს თუ მოეშალათ, მაშინ შეიძლება განგაშის ატეხა და ჩვენი საზოგადოება ფხიზლად დგას კიდევ ერისათვის ამ სასიცოცხლო პირობის საღარაჯოზე. სწორედ ამასვე ემსახურება ქართული ახალგაზრდული მწერლობაც და მოგონივრულ კოდექსს ნელა ავეკიდებთ მას.

გურამი მოთხრობიდან „მთაში“ თავის ღირსებას ასეთნაირად თითქმის თავისივე ასაკის ხალხში იცავს, ანზორ ლაშხიცი და მშენებლებიც თუ მძღოლებიც მისი ტოლები ან მასზე ცოტა უფროსები არიან და ამდენად ისე საჩიოთიო აღარ არის ეს ეპიზოდი. ახალგაზრდებმა უკეთ იციან თავისი საქმე და მწერალიც გვაჩერებს ამ სცენის მხატვრულ სიმართლეს. ამიტომაც აღარ გვეჩვენება იგი კოვბოური მოთხრობებიდან თუ ფილმებიდან ხელოვნურად გადმოტანილად.

ერთი ფსიქოლოგიური ნონსენსი, ჩემი აზრით, მაინც მოუვიდა ავტორს. ჩხუბის მერე დუქანში მყოფთა სიმპათიები უთუოდ გურამისკენაა, რაკილა არ დაეჩაგვრინა ანზორს და თავისი ღირსება ასე კაცურად დაიცვა. მაგრამ მათ არც ბევრი ლაპარაკი უყვართ, ვაქაცუური პროფესიის ხალხს ეს არ შეეფერება. მათთვის მთავარია, რომ ახალმა ინჟინერმა თავისი ვაქაცუბა დაამტკიცა. ამიტომაც დუქანში შემოსულ ახალ ხალხს შეიკითხავს — „რა სიჩუმეა, მოხდა რამე?“ — მოკლედ და უბრალოდ პასუხობენ — „არაფერი არ მომხდარა, ინჟინერი ჩამოვიდა“. ეს პასუხი საესეებით ბუნებრივად გამომდინარეობს მათი ხასიათიდან.

მოთხრობას წერტილი აქ უნდა დასმოდეს. მაგრამ ავტორი აგრძელებს თხრობას და საღამოს ვალეო ოფიციალტან ჩამოსული ცოლიც ეკითხება ქმარს — „გეტყობა, კაი ხასიათზე ხარ, მოხდა რამე?“ პასუხად ისევ ის ფრაზა გაისმის: „ისეთი არაფერი, ახალი ინჟინერი ჩამოვიდა“. ვალეო ოფიციალტის პასუხი კი უკვე არაბუნებრივად ელერს. ჭერ ერთი, თავად პროფესია ვერ უნდა ათქმევინებდეს ასე, ოფიციალტები უფრო ნაკლებ არიან სიტყვაძეუნარი.

მეორეც კიდევ, თვით ხასიათიდან არ გამოდინარეობს ასეთი პასუხი. ჩვენ აღრე, მაგრამ რომ ვალიცო საკმაოდ მხდალი და ლაქუცა კი-ცია. „კაი, თუ ღმერთი გვამს“ — შესციცინებს იგი ანზორს. ხოლო მის შემოღრენაზე — „ნუ იკრიპები თხის ღმერთივით“, — დამფრთხალი პასუხობს — „უხერხულია“. ასეთი კაცი კი, ცხადია, ვერ გასცემს ვაქაცურ, თავშეაყვებულ პასუხს. ის, რაც გზის მშენებლებისათვის საესებით ბუნებრივი ფრაზა იყო, ვალიცო ოფიციალტისაგან ხელოვნურად და ყალბად გაისმის.

სიტყვამ მოიტანა და დავსძენთ, რომ აქა-იქ სხვა მოთხრობებშიც ისმის პერსონაჟისათვის შეუფერებელი ფრაზა, მის ხასიათსა და ინტელექტს რომ არ ეგუება. თათარი რაშიდა (ამევე სახელწოდების მოთხრობიდან), ვისი დამტკრული ქართული მეტად ჭარბად ესმის ზოთხველს და, ალბათ, აღიზანებს კიდევ, მოკვრე ასეთ ფრაზასაც გამოურევს: „თანაც პაპიროზი მახევიენებს, თვალეში მომჩერებია და გილი-მის...“ სადაც სწორად ნახარა ეს რთული ფორმა „თვალეში მომჩერებია“ სრულიად მოულოდნელია. ან კიდევ: რუბენა (მოთხრობიდან „მარკიზა“), ვისაც კოლორიტულობას მისი უშუალო და ოდნავ მკვახე მეტყველებაც მატებს, ვინც სერიოზულ დარიგებაზე ექიმს ასე მიმართავს: „ექიმო, ეგ რა კარგი ხუმრობა გცოდნია“, უეცრად ძაღლების დარაქს, ყოველგვარი ირონიის გარეშე, ბატონობით მიმართავს.

საერთოდ კი, უნდა სიამოვნებით აღინიშნოს, რომ გურამ ფანჯიკიძის მოთხრობებში, სადაც მწერლის სტილის გამო დიალოგებს დიდი დატვირთვა ეძლევათ, პერსონაჟთა დამახასიათებელი სადა, ბუნებრივი (იქნება ეს გამართული თუ ქარგონული) მეტყველება გვესმის და ამ ღირსებით განსაკუთრებით გამოირჩევა „ტალახისფერი ზღვა“, „მარკიზა“, „ავვისტოს ცხელი დღე“.

ამ თხუთმეტიოდ წლის წინ საერთოდ საზოთა ლიტერატურაში ერთბაშად მომძლავრდა ინტერესი ეგრეთწოდებული უბრალო ადამიანებისადმი, რომლებიც არც მდგომარეობით, არც ნიჭიერებით, არც ფიზიკური სრულყოფილებით, არც რაიმე სხვა განსაკუთრებული ნიშნებით არ გამოირჩევიან სხვებისაგან. მაგრამ მათი შეუმჩნეველი ცხოვრება რაღაც შინაგანი კეთილშობილების შექითაა განათებული და ამის ხილვა, წედობა სხვებზე მეტად მწერლობის თუ საერთოდ ხელოვნების მოვალეობა უნდა იყოს. ეს იყო საესებით გასაგები და აუცილებელი რეაქცია იმდროინდელი საბჭოთა ლიტერატურის გეზზე, როცა ყურადღების ცენტრში

გურამ გვარდნიშვილი

დაქალაქული სიმბაღე

რში მეტწილად გამოჩენილი პიონერები იყვნენ.

ეს ტენდენცია ლიტერატურის „გადაამიანურებისა“ თანაბრად ძლიერად გამოემჟღავნა სხვადასხვა თაობის მწერლების შემოქმედებაში. ქართულ მწერლობაშიც ამ ხასიათის შესანიშნავი ნაწარმოებები შექმნეს უფროსი თაობის პროზაიკოსებმაც სერგო კლდიაშვილმა და კონსტანტინე ლორთქიფანიძემ, თუ იმდროისათვის უმცროსი თაობის წარმომადგენლებმა ედიშერ ყიფიანმა, არჩილ სულაკაურმა, რევაზ ინანიშვილმა. ალბათ არ შეეძლება თუ ვიტყვი, რომ ეს ტენდენცია უფრო ძლიერ ახალგაზრდულ პროზაში გამოჩნდა, რაკილა თავიდანვე მისი ინტერესების სფეროში უბრალო ადამიანი აღმოჩნდა. ედიშერ ყიფიანის, არჩილ სულაკაურის და რევაზ ინანიშვილის გარდა ბევრი სხვა ახალგაზრდა პროზაიკოსის დასახელებაც შეიძლება, ვინც ამ პრობლემით შემოაღო მწერლობის კარი. ამ ტენდენციას ვერც გურამ ფანჯიკიძე გაეცა, ანკი რატომ უნდა აერიდებინა თავი? მისი მოთხრობები ნათლად გვარწმუნებენ ამასში, განსაკუთრებით კი — „რამიდა“, „მარკიზა“, „კვალი ზღვაზე“, სადაც მთელი ყურადღება ავტორისა უბრალო ადამიანების სულიერ სისპეტაკეზე და მათდამი ღრმა თანაგრძნობაზეა გადატანილი.

ამ მოთხრობებში არც გმირები არიან განსაკუთრებულნი და არც არაფერი ხდება უჩვეულო და გასაკვირი, თავისი ჩვეულებრივი ცხოვრებით ცხოვრობენ მეტალურგი რაშიდაც, ხელოსანი რუბენაც და მოხუცი შტურმანიც, მეტსახელად ლურჯი ზვიგენი. მაგრამ ეს სულაც არ გვიჩვენებს სუფილის, რომ სიათვენებით ვაღვენთ თვალი რაშიდას განცდებს, როცა ამ კეთილ და ალაღ კაცს წინა ცელიდან კოლეგა გაუმართავ მანქანას შეაპარებს, ან უბოროტოდ გავიცინოთ რუბენასა და ძაღლის უცნაურ მეგობრობაზე, ან კიდევ ინტერესით მივაღვენთ თვალი იმას, თუ რა უსიტყვოდ და უბრალოდ დაუმტკიცებს მოხუცი შტურმანი ახალგაზრდა კაპიტანს თავის სულის სისპეტაკეს.

გურამ ფანჯიკიძემ დასახელებულ მოთხრობებში თბილ იუმორს მიმართა და ამ ღიმილიანი თხრობის წყალობით უკეთ დაგვახლოვა თავის გმირებთან და მეტი თანაგრძნობით გაგვმსჭვალა მათდამი. ამ მოთხრობებში ყველაფერი კეთილად მთავრდება. რაშიდა, მართალია, მოატყუეს. მისი ნდობა კაცის სიტყვისა ძვირად დაუჯდა საამქროს, მაგრამ ამის გამო არც მას დაუკარგავს რწმენა ადამიანის სიკეთეში, არც მის გვერდით მომუშავეებს განულებიათ პატივისცემა თათარი მეგობრისადმი, ვისაც ასე გულუბრყვილოდ სჯერა ყველასი და ალაღად უყვარს სიფლად დატოვებული თავისი საცხოლეუ და აქ, მეტალურგიულ ქარხანაში შექმნილი აშანაგებიც.

არც რუბენა რჩება გულნაკლული. მართალია,

მარკიზამ მწარედ უბრუნა მას და ღიმილიანად რაბასაც გადაჰკიდა ამით, მაგრამ ეს უსიამოვნო ინციდენტი მათი დამეგობრებით დამთავრდა და ახლა ღვინის მოყვარულ რუბენას (არც ესაა დასაძრახი, კარგი მუშაა და კარგი ოჯახის უფროსი), შეზარხოშებულს ლაპარაკის საღერდელი რომ აეშლება ხოლმე, ბოლოს და ბოლოს, ნანატრი მორჩილი მსმენელიც გაუჩნდა.

გურამ ფანჯიკიძის იუმორით თხრობის ნიჭი ყველაზე ნათლად სწორედ მოთხრობაში „მარკიზა“ გამოჩნდა. იუმორი მას ხასიათის გასახსნელად სჭირდება და არა მკითხველს გასამხიარულებლად. რაკილა იუმორს მის მოთხრობაში ასეთი თვითმიზნური დანიშნულება არ ეძლევა, ავტორიც არ ეგება ცდუნების მახეში და არ მიმართავს შაბლონურ ხერხებს თუ გაცვეთილ ან თუნდაც ნახშირ ხუმრობებს. რუბენას საუბარი მარკიზასთან, პირველი და ხუთთიანი შეხვედრის დროს, პატარა ბიჭთან თემურისთან თუ მაშინ, როცა ღმერთს მიმართავს თავის შესაბარებლად, ლაღი და ხალასა იუმორის საუკეთესო ნიმუშებია.

მოთხრობაც „კვალი ზღვაზე“ კეთილად და მშვიდობიანად მთავრდება. ახალგაზრდა კაპიტანი საბოლოოდ რწმუნდება, რომ მოხუც შტურმანს, ლურჯ ზვიგენს სულაც არ შერს მისი აღზევება. მას არაფრად აინტერესებს ამ ნაფიქრით ტანკერის კაპიტნობა, აზოვის ჰაობიანი წყლიდან შვ ზღვაში გამოსული, სასაცილოდ რომ გამოიყურება სხვა ხომალდების გვერდით. ზვიგენისათვის „მთავარია ზღვაზე იყოს, ზღვა მისი სუნთქვაა, ზღვა მისთვის პაერია“. ოკეანის დაუსრულებელ ზეგზე ნამყოფს, მას აღარაფერი უკვირს, ვერც ახალგაზრდა კაპიტანის განცდებს აწყევბა, ვინც ახლა პირველი შტორმი გადაიტანა. იგი უბრალოდ თავის მოგონებებს მისცემია და „მის ბებერ მეხსიერებაში რიგრიგობით ტივტივდებიან ინდოელი ფაქირები და ჭრელი გველები, მარსელელი მეპაე ქალები და კილიამის ჩამტვრული კბილები“.

ყველა განხილულ მოთხრობაში უკვე ჩანს გურამ ფანჯიკიძის ინტერესების სფეროც, მისი მიღრეცობაც, ნიჭის თავისებურებაც, თუმცა იგი ჯერ კიდევ სხვის გააცალუე გზას მისდევს. ძლიერი ახალგაზრდის კულტურ და „უბრალო ადამიანის“ თანაგრძნობაში ვამეღუნებული ჰუმანიზმიც მისი შემოქმედების ორგანული შემადგენელი ნაწილია, მაგრამ ნაყლები ორიგინალიც. მწერალს კიდევ ჰქონდა მოსაძებნი სხვა ასპექტი საზოგადოებრივი ცხოვრების ხედვისა, რაც უკვე მიგნებულთან ერთად ახალ, მისთვის დამაკმაყოფილებელ სისრულესა და სირთულეს შესძინდა მის შემოქმედებას. გურამ ფანჯიკიძეს არ უნდა დასჭირვებოდა ამის მიგნება, რადგან მისივე ხასიათი, უკომპრომისო, მებრძოლი, ბოროტებისადმი ყოვლად შეუგუებელი და შეურიგებელი, ადრე

თუ გვიან უკარნახებდა, თუ რითი და როგორ დაემყაფილებინა უკმარისობის გრძნობა.

ვინც გურამ ფანჯიკიძეს პირადად ახლო იცნობს, კარგად იცის, როგორი გულწრფელია იგი კეთილის სიყვარულშიც და ბოროტის სიძულვილშიც, როგორ ვერ იმორჩილებს თავის ემოციებს და ვერ ეგუება იმის შენიღბვას, რაც გულს და გონებას უფორიაქებს. ბუნებრივია, ასეთი ხასიათის მწერალი ვერ დაემყაფილდება მხოლოდ იმ პრობლემებით და თემებით, რაზედაც ზემოთ გვექონდა საუბარი. მის შემოქმედებაში მძლავრად უნდა შემოქრილიყო უარყოფის პათოსიც და მის ნაწევარს უკვე ნაცნობ, ათვისებულ ტენდენციებთან უნდა შეექმნა ის მხატვრული სამყარო, რასაც გურამ ფანჯიკიძის შემოქმედება ჰქვია. და ეს მართლა ასეც მოხდა უფრო მოგვიანებით დაწერილ რომანებში „მეშვიდე ცა“ და „თვალის პატოსანი“. თუმცა სიმანიაჩისადმი მწერლის შეურთიბელმა სულმა უფრო ადრე მოთხრობებშიც იჩინა თავი, ეპიზოდურად „ტალახისფერ ზღვაში“, უფრო სრულად „ავისტოს ცხელ ღღეში“ და „თოვლიან ღღეში“.

„ტალახისფერი ზღვა“ გურამ ფანჯიკიძის ერთი საუკეთესო მოთხრობაა, თუმცა ხიჩიკი იქნებ სხვაზე მეტი დაჰყვა მას. რეზოსა და მაგდალს ურთიერთობა ზღვისპირა ქალაქის სასტუმროში მხოლოდ ფარისეველ კაცს შეუძლია შეაჩვენოს, ან იმას, ვინც აღმნიშნული გრძნობებისაგან სრულიად დაცლილია. მწერალი ფსიქოლოგიურად ზუსტად გვიხსნის ამ რომანულ ეპიზოდებს და იმასაც გვაგრძნობინებს, თუ რა ღრმა კვალს დასტოვა ყოველივე ამან თავისი ახალგაზრდა გმირების სულში. და იმაზე მეტი მღელვარებაც და სინდისის ქენჯნაც, რასაც განიცდის ორი წლის მერე მარტო ჩამოსული რეზო იმავე ქალაქში, უბრალოდ მეტისმეტი იქნება ამ მგრძნობიარე გმირისათვის. რეზო სულმოუთქმელად გარბის ამ ქალაქიდან, თითქმის შეურაცხყოფილი პატარა ბიჭის სიძულვილი სდევნიდეს მას, მაგდალს იმ პატარა ბიჭისა, რომელიც არც უნახავს და ალბათ არც არასოდეს ნახავს. ამ სულიერი შეძრწუნების საბაბი მას ჰქონდა, როცა ოფიციალტ ნინას პატარა ბიჭის ბავშვური პროტესტის მოწამე გახდებოდა. თუმცა პირდაპირი ანალოგიის გავლება იმას შორის, რა ურთიერთობაც მას ჰქონდა მაგდალსთან და რაც ნინას ბავშვობაზე თავყანისმცემლობითან საშინელი მკრეხლობა იქნებოდა. მაგრამ ამაზე ცოტა ჰქვამთ.

ახლა კი გულსტიკივით მინდა აღვნიშნო, რომ ამ ამადლელებელ მოთხრობას, ჩემი აზრით, ეტრორი ცოტა დაუდევრად მოეკიდა. მე მესმის, რომ გურამ ფანჯიკიძეს უყვარს, მოსწონს ლაკონიურად წერა, ეს მისი მანერა, მისი სტილის ერთი თვისებაა. იგი არ ცდილობს მკიფხელს დაუდგოს სათქმელი, მოკლე ფრა-

ზებით, ცალკეული ძუნწი მინიშნებებით გვიჩვენებს სათქმელს. და რაკი ასეა, მაშინ უნდა მორიდებოდა იმ გაქიანურებულ საუბარს მაგდალს, რეზოსა და გერმანელ ტურისტს შორის, რაც საინტერესოს ბევრს არაფერს გვეუბნება. და მეორეც, ჩემი აზრით, დიდი და შეურაცხყოფელი შეცდომა ჩაიდინა, ან მოუვიდა (იქნებ უნებლიეთ მოხდა), როცა ერთი და იგივე მხატვრული ხერხი იხმარა, ერთის მხრივ, მაგდალსა და რეზოს, ხრლო მეორეს მხრივ, რუბენას მარკიზასთან საუბრის დროს განწყობილებათა გადმოსაცემად.

აი, ეს ნაწყვეტებიც:

1. — „მე არ ვიცი, რა იქნებოდა პარიზში, მაგრამ ერთი რამ კი კარგად ვიცი, ქალის ერთი უბრალო გაღიმებაც კი რატომღაც ათამამებს კაცს.“

რეზოს ისეც მოეწამლა გუნება. მანძილი, მათ შორის წელანდელმა სიცილმა რომ შეამოკლა, თითქმის გაიზარდა, გაიზარდა უსასრულოდ.

— მე არცთუ ისე ახალგაზრდა გახლავართ. ყოველ შემთხვევაში, ის პერიოდი უკვე გავიარე, როცა კრიტიკოსებისაგან უბრალო მოხსენიება და ლანძღვაც კი გსიამოვნებს ხოლმე. მაგდამ გაუცინა და რეზო მიხვდა, რომ მათ შორის მანძილი ისეც შემოკლდა.“

2. — „თუ ძმა ხარ, რა დროს ხუმრობაა, ღამის ორი სათია, — უთხრა გულმოსულმა რუბენამ.“

მაგრამ ძალი არ ხუმრობდა, რუბენას გულმაც გამალებით დაუწყო ცემა, როცა ღაინახა რომ მანძილი მათ შორის ერთი მეტრით შემოკლდა.

— მოიცა, ეპქაატურად ვილაპარაკოთ, — დაუყვავა რუბენამ ძალს. — ტუყილა გამარაზება იქნება? — განაგრძო რუბენამ და მაშინ დამშვიდდა, როცა მათ შორის მანძილი ისეც ერთი მეტრით გაიზარდა.“

ის, რაც უხდება იუმორით დანახულ სერატს, არ შეიძლება გამეორებულ იქნას ფსიქოლოგიურად რთულ და დაძაბულ სიტუაციაში. თუმცა ახლა საყვედურებზე სიტყვის გაგრძელება არ ღირს, რადგან მოთხრობა „ტალახისფერი ზღვა“ სულ სხვა გარემოების ვაშო გავიხსენეთ.

სწორედ ამ მოთხრობაში ვხვდებით ერთ ისეთ ეპიზოდს, რომლის პერსონაჟებსაც გურამ ფანჯიკიძის სხვა ნაწარმოებებში სასტიკი და დაუნდობელი მხილება ელით, რაც მთავარია — უფრო საფუძვლიანი, თორემ მხილება არც აქ დაკლებიათ მათ.

რეზოს საავარაკო ქალაქში ერთი იქაური მეგობარი ღუღე რესტორანში დაჰპარტყებს,

**გურამ გვერდითელი
დაძლიშული სიმაღლე**

როგორც გამოირკვევა — სხვის სუფრაზე. ღუღე რეზის წარადგენს, თბილისელი მწერალიაო, მაგრამ ეს დიდ ვერაფერ ეფექტს მოახდენს. მოთხრობის ავტორი დაწერილობით ავეწერს კერძებით საესო, თუმცა მოსერილ სუფრასაც და, რაც მთავარია, ვალეშილ მოქიფთა ცხოველურ იერსაც; გვიჩვენებს მათ აღვირახნილ საქციელს, ფულების ფანტასს, ოფიციალურ ქალთან ნინასთან ბლაძუქს.

„— სად მომიყვანე, ბიჭო? „წასტურჩულა რეზომ ღუღეს“, და ამით ამოწურა პროტესტი. პასუხი კი მართლაც სამარცხენო და თავისმოპყრელია ღუღესთვის:

„— აბა აქაურ მწერლებთან რომ შემეყვანე, მოგვალდენენ ცარიელი ყავის სმით. ესენი არიან ძლიერნი ამა ქვეყნისანი“.

სცდებოდა ღუღე. სუსტი, გამდნარი, მხრებში მოხრილი, ჩამუქებული და ნალვლიანი თვალების მქონე ბიჭი აღმოჩნდა მაინც ყველაზე ძლიერი და თავისი ღუღის, ნინას შეურაცხყოფისათვის სულ დაუღწევე ბოთლებით მანქანა ადამიანის სულითა და ხორცით მოვავრე რეკტორის დირექტორის.

აშკარა ბოროტების მხილებას მოთხრობაში „ტალახისფერი ზღა“ თუ ერთი ეპიზოდი დაეთმო მხოლოდ, „ავისტოს ცხელი დღე“ მთლიანად ამ პათოსითაა გამსჭვალული. სულ რამდენიმე საათს დაჰყოფს მოთხრობის გმირი ოთარ სირაძე მამა-პაპის მშობლიურ დაბაში, მაგრამ რასაც იქ ნახავს, მართლაც შემწარაგია. თავისი მშვეშობის წყლების გახსენება ძვირად დაუფლება ოთარს. უცხო კაცის ყურადღების მიქცევის დაბელი ახალგაზრდები თავისი არაადამიანური, სადისტური საქციელით ცდილობენ. მიზეზი ჭავჭავიშვილის ჩანჩურას შემდეგ ქართულ მწერლობაში ასე უღმერთოდ, როგორც ავადმყოფ ანგეას, აღარავის მოქცევია. ბევრს ეცდება ოთარი, მაგრამ ამ ქაობიდან თავის დაღწევა ასე იოლი როდია და ისიც იძულებულია ვიდრე სიყრმის მეგობრებთან, რომლებიც ვერც კი გაუხსენებია, უაზროდ სვას ღვინო და თვითონაც დაკარგოს ადამიანური იერი. აქაც არიან „ძლიერნი ამა ქვეყნისანი“, ფულით გაჭირვებული რეზო ჭელიძე და მისი ამფსონები, ვისაც შეუძლია ხალხით გატენილი თვითმფრინავის წასვლაც დაუფროსოს საათობით ქეიფის შესარგებად და ახალგაზრდა ოფიციალტას ჭკუა იმით ასწავლოს, რომ ღვინო შეასხას სახეში.

მწვევე სატირული ხილვა სოფლის ცხოვრებისა არც მეორე მოთხრობას „თოვლიან დღეს“ დაჰყოფს გურამ ფანჯიყიძემ. ზამთრის თოვლიანი დღის თეთრად ქათქათა გარემოს ფონზე კიდევ უფრო კონტრასტულად იკვეთება ის ჭეშკი, რაც ადამიანებს სიყვდილის წინაშეც ვერ მოუცილებიათ. მწერალიც დაუტოვებლად, თუმცა ზიზღით გვიჩვენებს მათ გულში დაბუღბულ ყველა ქვენა გრძნობასა და ზრახვას,

სრულ გულცივობასა და ცხოველურ ინსტიტუტებს.

აი, ასე მომწიფდა ამ მოთხრობებში გურამ ფანჯიყიძის მსოფლხედვაცა და მსოფლშეგრძნებაც, დაზუსტდა და დიხვეწა მისი მანერაცა და ოსტატობაც, გამოიყვანა ის პრობლემები და თემები, რაც უფრო მეტად აღელვებს ავტორს და შემზადდა. ნიადაგი უფრო ფართო მხატვრული ტილოებისათვის, რომელთაგან პირველი რომანი „მეშვიდე ცა“ იყო.

თუ ჩვენთვის ნაცნობი პირობითი ტერმინებით ვისარგებლებთ, გურამ ფანჯიყიძის „მეშვიდე ცა“ ეგრეთწოდებულ „საწარმოო რომანთა“ რიგს განეკუთვნება. ამას პირობითი, სამუშაო ტერმინს იმიტომ ვეძახით, რომ საერთაოდ, თუ ზუსტი ცნებებით ვგვიზრახავთ მსჯელობას, არ შეიძლება რეალისტური რომანი წარმოების თუ სოფლის თემას ეძღვნებოდეს. ყოველი ლიტერატურული ნაწარმოები ადამიანის სულისა და ხასიათის მხატვრულ გამოკვლევას, გახსნას, ჩვენებას ისახავს მიზნად, ხოლო სოფლისა თუ ქალაქის, კოლმეურნეობისა თუ წარმოების კოფის სურათები ის ფონია, რომელზეც იკვეთება, რისი დახმარებითაც ისხნება გმირის ხასიათი, მისი შინაგანი სამყარო. ადამიანი მჭიდროდ არის დაკავშირებული თავის სოციალურ გარემოსთან. უფრო მეტიც, მისი ხასიათი, შეგნება, ფსიქიკა, თვისებები ბევრწილად ამავე გარემოთი ყალიბდება და ამიტომაც შეუძლებელია მისი წარმოსახვა ლიტერატურაში ცალკე, იზოლირებულად. და რაკილა ლიტერატურული გმირები, როგორც წესი, თავისი შრომითი საქმიანობითაც წარმოვედგებიან, სრულიად ბუნებრივად შემუშვად ისეთი პირობითი ტერმინები, როგორებიცაა საკოლმეურნეო თუ საწარმოო რომანი, სოფლისა თუ ქალაქის თემა.

გურამ ფანჯიყიძის რომანის „მეშვიდე ცა“ გმირები ქართული მეტალურგები არიან და ეს კიდევ უფრო მეტ ინტერესს აღვიძრავს. ქართველ მწერლებს სამართლიანად საყვდელრობენ, რომ ჩვენი მუშების, რესპუბლიკის უდიდესი საწარმოების ცხოვრებას იშვიათად ირჩევენ თავიანთი ახალი მხატვრული ნაწარმოებების თემად. უფრო ზუსტი იქნება, თუ ვიტყვით, რომ იშვიათადაც ირჩევენ და კიდევ უფრო იშვიათადაც აღწევენ ცენტრად თუ ბერად მნიშვნელოვან წარმატებებს. რუსთავის მეტალურგიულ ქარხანას რაც შეეხება, თითქმის სისაყვედურო ნაკლები უნდა ჰქონდეს ქართულ მწერლობას. რამდენიმე მსხვილი, სქელტანიანი რომანიც კი მიეძღვნა მას, ვრცელ და მცირე მოთხრობებზე რომ აღარაფერი ვთქვათ. მაგრამ, სამწუხაროდ, მე მიძნელებდა მათგან რომელიმე მხატვრულად საინტერესოდ და საყურადღებოდ

მივიჩნით. ისევ აყავი ბელიაშვილის „გეფხია ხალიბურს“ თუ გავიხსენებ.

ამიტომ ბუნებრივია ის ინტერესი, რომლითაც შეხვდა სალიტერატურო კრიტიკაცა და მკითხველიც გურამ ფანჯიკიძის „მეშვიდე ცას“, რომანის გმირები ხომ სწორედ რუსთავის მეტალურგიული ქარხანაში შრომობენ და მოღვაწეობენ. რომანის დაბეჭდვისთანავე ერთ ჩემს წერილში („ცისკარი“ № 8, 1968) ეწერდი: „ჩემი ღრმა რწმენით, ესაა ახალი და საინტერესო სიტყვა ქართული მწერლობისა რუსთავის მეტალურგიული ქარხნის ცხოვრებაზე“. ეს რწმენა, ცხადია, ახლა კიდევ უფრო განმტკიცდეს, როცა რომანმა ასე დიდი, უჩვეულო ფართო გამოძახილი პოვა საკავშირო პრესაშიც და მრავალეროვან საბჭოთა მკითხველებშიც.

სალიტერატურო კრიტიკის თვალსაზრისზე ქვემოთ კიდევ გვექნება საუბარი, აქ კი ერთი ამონაწერი მინდა მოვიტანო „ლიტერატურული გაზეთის“ (24.V.1972) ანგარიშიდან მკითხველთა იმ საინტერესო შეხვედრებზე, რაც „მეშვიდე ცას“ განხილვის მიზნით მოუწყეს გურამ ფანჯიკიძის მოსკოვის უდიდეს საწარმოებში, „სერბი მოლოტნი“, საავტომობილო ქარხანაში, პოგოდინისა და ლომონოსოვის სახელობის ბიბლიოთეკებში, პროფტექნიკურ სასწავლებელში. აი, რა ეწერა ამ ანგარიშში:

„მკითხველები — მუშები, სტუდენტები, ინჟინრები — ისე მსჯელობდნენ, რომ მათი აზრის სიმწიფე და სიღრმე პროფესიონალ კრიტიკოსთა შეფასებებს არ ჩამოუვარდებოდა.

მაგალითად, ერთმა ქაბუქმა ასე თქვა: „რა თქმა უნდა, რომანში არის საქართველოს დამახასიათებელი ნიშნები, მაგრამ მთავარი გმირი და მისი ამხანაგები, ქარხანა, ღირეკტორი, სამჭროს უფროსი, მეფოლადები, მათი ოჯახები, მათი საუბარი და სამუშაო ისეთივეა, როგორც ჩვენთან, მოსკოვში, ისეთივეა როგორც ურალში, სადაც მე ხშირად მისდებოდა ყოფნა. ყველაფერი ის, რაზეც მოგვითხრობს მწერალი, მხოლოდ საქართველოში კი არა, ყველგან გვხვდება...

მოსკოვის მკითხველთა კონფერენციების თავად ფაქტიც კი მეტყველებს ბევრ რამეზე. რომანის გმირები — ქართველი მეტალურგები — ფოლადის დნობის ოსტატობას რუსეთისა და უკრაინის ქარხნებში ეუფლებოდნენ. მათი ცხოვრება და ინტერესები ყველა საბჭოთა ადამიანის ინტერესებს ემთხვევა, ასე რომ თვით ცხოვრება განსაზღვრავს ჩვენი თანამედროვე, შინაარსით სოციალისტური და ფორმით ეროვნული ლიტერატურის ხასიათს“.

გურამ ფანჯიკიძის ამ დიდი და დამსახურებული წარმატების მიზეზი იმაშიც უნდა ვეძოთ, რომ „მეშვიდე ცაში“ წარმოსახული სამყარო, მისთვის საფუძვლიანადაა ნაცნობი, აე-

ტორს ყველაფერი ეს უშუალოდ აქვს განცდილი — იგი ხომ, ვიდრე პროფესიონალი მწერალი გახდებოდა, პროფესიონალი მეტალურგი ვახლათ. ამიტომაცაა, ასეთი ცოდნითა და სიყვარულით რომ გვიჩვენებს და გვიხსნის ავტორი მეტალურგიული ქარხნის, უფრო კი მარტენის საამქროს ცხოვრებას. არცთუ იშვიათად საწარმოო პროცესებსაც კი ავერწერს, ზოგჯერ საკმაოდ დეტალურადაც, მაგრამ უნდა ითქვას, მწერალს, მცირე გამოცდილის გარდა, ეყო ზომიერების გრძნობა და ეს პროცესები იმდენად მოიშველია, რამდენადაც თავისი გმირების ყოველდღიური ყოფის საჩვენებლად თუ ხასიათის რომელიმე მხარის მისანიშნავლად სჭირდებოდა. ამის წყალობითაა, რომ ისევე ძალდაუტანებლად იკითხება ეს ადგილები, როგორც საერთოდ მთელი რომანი. მხოლოდ ერთი-ორგან თუ შეინშნავს. მკითხველი, რომ საწარმოო პროცესების აღწერამ შეაწყინა თავი.

გურამ ფანჯიკიძეს ღრმად სწამს, რომ მეტალურგობა ერთი ძველზე ვაჟკაცური პროფესიაა და გულით უყვარს ის ადამიანები, ვინც ამ საბაბით, თუმცა მძიმე ქაპანს, ეროვნულად ეწევიან. მწერლის ეს რწმენაცა და სიყვარულიც აშკარად ჩანს რომანში. ეს კი უშუალოდ, დამაჯერებლობას, მკითხველზე ზემოქმედების ძალას მატებს ნაწარმოებს. მწერალი ისე ცოცხლად, ინტერესით, სიყვარულით გვიხატავს მეტალურგიული ქარხნის, მეტწილად მარტენის საამქროს ცხოვრებასა და იქ მომუშავე გმირების სახეებს, რომ თითქმის უშუალოდ განცდილად გვეჩვენება ეს ცხოვრება და რომანის გმირი ლევან ზიდაშელი, მარტენის საამქროს უფროსი ელიზბარ ზუნდაძე, ქარხნის მთავარი ინჟინერი მიხეილ გიორგაძე, ლევან ზიდაშელის მეგობარი ინჟინრები ვაჟა დვალისვილი, რეზო ჯავთარაძე, ნოდარ ერგაძე, ოსტატები ძმები ხარაიძეები, მეფოლადი ლექსო არჩიშვილი თუ სხვები ნათლად, ცოცხლად წარმოგვიდგებიან თვალწინ.

ამ რომანის ერთი მთავარი ღირსება ის არის, რომ მეტალურგთა დაძაბული ცხოვრების მთელ სიმძიმესთან ერთად მის საოცარ რომანტიკასაც გვაგრძნობინებს და გვეგონება ახალ სამყაროს გვიშლის თვალწინ, ახალი ელვარებით გვიხატავს ჩვენთვის ამ თითქმის აქამდე ნაცნობ გარემოს, ახლად, ახალი ძალით გვაყვარებს ამ ვაჟკაცური პროფესიის ადამიანებს.

მეტალურგები ამ რომანით სიტყვაძენწი, პირდაპირები, ერთი შეხედვით უხეშნიც კი არიან ერთმანეთთან ურთიერთობაში, მაგრამ,

გურამ გვარდნიშვილი

დამკვეთი სიმალა

როგორც ირკვევა, მათ ვაკეატური სიყვარული, გამტანობა, მეგობრობა სიოდნით და ფოლა-
დის მალალი ხარისხი ბევრწილად სწორედ მე-
ფოლადეთა ამ აღამიანურ თვისებათა მალალ
ხარისხზეა დამოკიდებული. ამის დასადასტუ-
რებლად თუნდაც ისეთი ემოციურად დამაბუ-
ლი, მხატვრულად მართალი ადგილიც იკმარებს
რომანიდან, როგორცია მეხუთე თავი, სადაც
საბრძმედ საამქროში მომხდარი ავარიის აღ-
წერალი.

ქარხნის მთავარი ინჟინერი მიხეილ გიორ-
გაძე აქ მთელი თავისი აღამიანური ბუნებით,
ვაკეატური ნებისყოფით, ხასიათის ფოლადი-
ცებური სიმტკიცითა და კეშმარიტად მო-
სიყვარულე გულით წარმოგვიდგება. მკითხვე-
ლი შეუძმნეწალად, უნებურად ექცევა ავტორის
გაგონის ქვეშ, ინტერესითა და თანაგრძნობის
ღიმოლით აღედნებს თვალს ამ ავარიისაგან გა-
აფთრებულ მთავარ ინჟინერს, ვისაც გულის
შეტევა არად ჩაუვლიდა, საამქროში მოვარდნი-
ლა, თხუთმეტსართულიანი სახლის სიმალლე
საკერძზე ვედარ ასულა და ქვევიდან უთვლის
მუშების პირით მუქარას ზურაბ მინდელსა და
ჯუმბერ მეგლაძეს, თუმცა არც ის ავიწყდება,
რომ ავარიის ლიკვიდაციას საქმიანად უხელმ-
ძღვანელობს და თან მინდელისა და მეგლაძის
ჯანმრთელობაზეც იზრუნოს. ორი დღე და
ღამე შრომობდნენ საკერძზე ოსტატები, ორი
ლუქმაც არ ჩასვლიათ პირში და როცა ბრძმე-
ლი გამოაჯანსაღეს, მაშინლა ჩამოვიდნენ ძირს,
სადაც მთავარი ინჟინერი ფეხმოუცვლელად
ელოდა მათ. და ამ უბრალო, თითქმის ჩვეუ-
ლებრივ შეხვედრაში მკითხველი კვლავ
იგრძნობს იმ დიდ, ჩუმ მეგობრობასა და სიყ-
ვარულს, ურომლისოდაც წარმოუდგენელია
მეტალურგთა ცხოვრება.

მწერალი დიდ ყურადღებას უთმობს თაობა-
თა ურთიერთობის საკითხსაც. აქაც ერთმანე-
თის გვერდით შრომობენ გამოცდილი, პრაქ-
ტიკოსი მეფოლადეებიც და განათლებული,
ცოდნითა და ენერგიით სავსე ახალგაზრდა
სპეციალისტებიც. უფრო ხშირად ამ ხასიათის
რომანებში კონფლიქტის წყაროდ სწორედ ეს
ურთიერთობები იქცევა ზოლზე. რაკილა გურამ
ფანჯიკიშვილს რომანის კონფლიქტის საფუძველი
სხვა სფეროებში მოიძია, სხვებისაგან განსხ-
ვავებით თაობათა ურთიერთობაც უფრო პარ-
მონიულად დავიხატა. ამ თვალსაზრისით
რაიმე განსაკუთრებულ გართულებებს ვერ
დაინახავს აქ მკითხველი. თუმცა საამქროს
უფროსის, ხანდაზმული პრაქტიკოსის ელიზბარ
ხუნდაძის სახე დრამატულია და მისი გამო-
თხოვებაც გულსატკენი, მაინც იგი ქარხნიდან
საკუთარი გულისა და გონების კარნახით უფ-
რო მიდის, ვიდრე გადაუღაზებ წინააღმდეგო-
ბათა გამო.

მეტალურგთა ქარხნის ცხოვრება მწერ-
ლე ცაში“ მეოდნე კაცის ისეთი დაქმნა-
ლი თვალთაა დანახული, ამ თემაზე საუბრის
გაგრძელება კიდევ დიდხანს შეიძლება, მაგრამ
რომანის მთავარ ღირსებას მისი გმირი ლევან
ხიდაშელი წარმოადგენს. ავტორის ყურადღე-
ბა ძირითადად ამ გმირისაგან არის მიმართული
და მკითხველსაც ყველაზე მეტად იგი აღიქ-
მებს. რომანის მთავარი სათქმელი, მისი მრ-
ზანდასახულება სწორედ ლევან ხიდაშელის
ცხოვრებამ და ხასიათმა უნდა მიგვახედროს.
როგორც არ უნდა იყოს ჩვენი დამოკიდებუ-
ლება ლევან ხიდაშელისადმი, ერთი რამ ცხა-
დია, იგი ავტორის ყველაზე თვალნათლივი გა-
მარჯვებაა. ზოლო დამოკიდებულება რომ განს-
ხვავებული შეიძლება იყოს, ამაში ჩვენ ქვე-
მოთ კიდევ ერთხელ დავაწმუნდებით.

ვინ არის ლევან ხიდაშელი? ეს კითხვა
უთუოდ დავებბადება, როცა გურამ ფანჯიკიშ-
ვილს შევიდეთ ცაში“ წაკითხვისათვის. ლევან ხიდაშე-
ლის ხასიათი, ცხოვრება და გვიან რომანის
ჩამთავრების შემდეგაც კიდევ დიდხანს გვა-
ფიქრებს და გვაწუხებს, რადგან მასში გარკვე-
ვა ცოტა ძნელი რამაა. აქ საქმე ისე მარტივად
არა წყდება, როგორც ზოგას ჰგონია — უარ-
ყოფითია, მოჩინა და გათავდა. არა და ვერც
დღეობით გმირად მივიჩნევთ მას. ასე ერთბა-
შად ვერავინ ვერაფერს ვიტყვით, რადგან ლე-
ვან ხიდაშელის სახით უაღრესად თავისებურ,
ცოცხალ, ქართული ლიტერატურისათვის და,
საერთოდ, სამკოთა ლიტერატურისთვისაც
ბევრწილად ახალ, რთული შინაგანი სამყაროს
მქონე გმირს გავიცანით. ვისაც რომანი ჯერ
არ წაუკითხავს, „რთული შინაგანი სამყარო“
ნუ შეაშინებს, ვინც წაკითხა, ალბათ, დამე-
თანხმება, რომ აქ ხასიათის გამოვლენის ის
„სირთულე“ კი არ იგულისხმება, რაც ესოდნე
მომძლავრდა პროზაში, ხან საინტერესოდ.
უფრო კი ფუქს პრეტენციოზულობით. არა,
სტლაც არა. ფორმა ამ ხასიათის გახსნისა სწო-
რედ უბრალოა და მარტივი, შეიძლება ზედ-
მეტად მარტივიც და სწორხაზოვანიც. მთავა-
რი ის არის, რომ თვით ხასიათთა რთული და
ჩასაფიქრებელი. მაინც ვინ არის ლევან ხიდა-
შელი, ჩვენი თანამედროვე, ინჟინერი-მეტა-
ლურგი: ბოროტი თუ კეთილი ნების აღამიანი?
კარიერისტი თუ შრომის სიხალისითა და მონ-
ღობებით სავსე ახალგაზრდა სპეციალისტი?
რისი წყურვილი სტანჯავს: პატივმოყვარეობისა
თუ წარმატების? რომელ გზას ირჩევს ცხოვ-
რებაში: გათვლილსა და იოლს, თუ საკუთარ-
სა და ძნელს? რა დამოკიდებულებაშია იმ სა-
ზოგადოებასთან, საქმოდ კრელთან, რომელ-
თანაც უხდება ურთიერთობა? კომპრომისე-
ბით ცხოვრობს თუ თავის პრინციპებს მისდევს
მტკიცედ? ერთი სიტყვით, უამრავი კითხვა

გვემაღლება ამ გმირთან დაკავშირებით. და მხოლოდ მათი გარკვევის შემდეგ შეიძლება ვუპასუხოთ მთავარ საკითხებს: ვინ არის ლევან ხიდაშელი? თუმცა არც ეს გამოირჩევა ლევან ხიდაშელის განსხვავებულად წყაიხების შესაძლებლობას. და მართლაც ასე მოხდა.

მოსკოველი კრიტიკოსი ლ. ტერაკობიანი „დრუება ნაროდოვში“ (№ 10, 1969) დაბეჭდილ წერილში წერდა: „ქართულმა კრიტიკამ მზრუნველდ მიიღო ეს რომანი (ამეშვიდე კი) — გ. გ.), თუმცა გმირის შეფასებაში ვერ მოაგონა, ლევან ხიდაშელის ალტაელებს მისი სრული უარყოფა დაუბრისპირდა“. და იქვე სამართლიანად დასძენდა: „ამ განსხვავებულ წყაიხებაში პერსონაჟის ხასიათის შეუთხზავი წინააღმდეგობრივობა აისახა. გურამ ფანჯიკიძის გმირს მართლაც ვერ მოაჩვენებ ერთგანზომილებიან განსაზღვრებას“.

ცხადია, ლ. ტერაკობიანი როცა ამას წერდა, გულისხმობდა ჩემს წერილს „ვინ არის ლევან ხიდაშელი?“ („ცისკარი“ № 8, 1968) და მის საპასუხოდ დაწერილ ლინა ხიხაძის სტატიას „მართლაცდა, ვინ არის ლევან ხიდაშელი?“ („ცისკარი“ № 5, 1969), სადაც თითქმის სრულიად განსხვავებულად არის წყაიხებული და გაგებული ეს სახე. მიუხედავად იმისა, რომ ლინა ხიხაძის ზოგი მოსაზრება სხვებმაც გაიზიარეს და ჩემი ოპონენტის ბევრი დებულება მართალიცაა, ან კიდევ დამაჯერებლად ედერს, მე მაინც ვერ დავეთანხმები მის მთლიანად ლევან ხიდაშელის შეფასებაში. თუმცა აქვე ისიც უნდა განვცხადო, რომ ჩემს წერილში ტენდენციურად და ცალმხრივადა წარმოდგენილი ეს სახე. ახლა, როცა საკმაოდ დრო გავიდა რომანის გამოქვეყნებიდან, მე ისიც მინდა ავხსნა, თუ რამ გამოიწვია ეს ტენდენციურობა, რაც ასე თვალწინაა და ხაზგასმისთვისაც და ახლა ჩემთვისაც, იმ ცხელ გულზე დაწერილ სტატიაში.

უკანასკნელი ათი წლის მანძილზე მკითხველიცა და მასთან ერთად სალიტერატურო კრიტიკაც ცოტა გადაეჩვია ჩვენს მწერლობაში ძლიერი ხასიათისა და ბუნების, ენერგიული, დიდი მიზნებითა და ხალისით სავსე გმირების ხილვას, რომლებმაც კარგად იციან, რაცა სურთ ამ ცხოვრებაში. ის პროცესი მწერლობაში, რასაც რუსმა კრიტიკოსებმა ზუსტი სახელი „дегеронизация“ უწოდეს, ქართულ მწერლობაში, მეტად თუ არა, არც ნაკლებ იყო შესამჩნევი. ეს თავის დროზე სავსებით კანონზომიერი მოვლენა იყო და მისი გამოიწვევი მიზეზებიც ახსნილია ჩვენს სალიტერატურო კრიტიკაში.

თანდათან ერთი რამ სულ უფრო ცხადი გახდა: ამ პროცესმა სხვა ცალმხრივობა გამოიწვია ლიტერატურაში და, მოვესხენებათ, ყო-

ველგვარი ცალმხრივობა, თუნდაც თავისთავად საინტერესო, უკვე სულ ცოტა, დამაფიქრებელი ხდება. „მოგონილი“ და „გაბერილი“ რომანების შიშით თითქმის საერთოდ დაიკარგა ჩვენს მწერლობაში აქტიური ბუნების, რომანტიკულად განწყობილი, დიდი საქმეებით და მიზნებით შთაგონებული გმირი. ლევან ხიდაშელმა, რომელიც ძლიერი და, ამასთანავე, სავსებით რეალური ადამიანების განზოგადებული მხატვრულ სახეს წარმოადგენს, სწორედ ამიტომ გამოიწვია ჩემში ასეთი ტენდენციური დამოკიდებულება, რამაც უფრო მისი ხასიათის ძლიერ და საინტერესო მხარეებზე გამამახვილებინა ყურადღება, ვიდრე — მანკიერზე და უარყოფითზე.

ლევან ხიდაშელი თავისი ხასიათის ერთი მხარით სწორედ იმ ძლიერ პიროვნებათა მხატვრულ სახეებს უკავშირდება, გურამ რჩეულიშვილმა რომ შემოიყვანა ქართულ ახალგაზრდულ პრესაში, მერე კი გურამ ფანჯიკიძის მოთხრობებშიც გამოჩნდნენ. მხოლოდ იმ არსებითი განსხვავებით, რომ ლევან ხიდაშელი მხოლოდ ხასიათის სიმტკიცით დამსგავსა მათ, ვეჟაკტური გულით კი — ვერა. ისინი მთლიან პიროვნებები იყვნენ, ლევან ხიდაშელი კი გაორებულია და წინააღმდეგობებით სავსე. ლევან ხიდაშელის ადრეული, ერთგვარი ესკიზური მონახატი ისევ გურამ ფანჯიკიძეს ეკუთვნის. ანზორ ლაშხი მოთხრობიდან „მთებში“ უკვე ამქდანაშეგნებლად ხასიათის იმ თვისებებს, რაც ასე საინტერესოდ და ღრმად გავიხსნა გურამ ფანჯიკიძემ. მოთხრობაში თვითმეტყველის მძლოლი ასე ახასიათებს ლაშხს: „კარგი ინჟინერია, მაგრამ ბოროტი კაცია და არავის უყვარს“. იგივე შეიძლება გავიმეოროთ ლევან ხიდაშელზეც, თუმცა, ვეფორტო, უფრო ზუსტი და სამართლიანი იქნება თუ ვიტყვით, რომ იგი ბოროტი კი არა, გულცივი კაცია და ამიტომაც საოლოოდ აღიარებს უკვარს.

ლევან ხიდაშელს რომანის დასაწყისშივე, პირველსავე ეპიზოდში ვხვდებით და მერე მთელი ნაწარმოების მანძილზე მუდამ ჩვენს თვალწინაა. „მეშვიდე ცა“ რთული არქიტექტონიკით არ გამოირჩევა, იგი საკმაოდ სადა მოთხრობაა ლევან ხიდაშელზე და ამ გმირთან დაკავშირებით ვეცნობით ჩვენ რუსთავის მეტალურგიულ ქარხანასაც, იქაურ მეფოლადეებსაც და ამ სამყაროს სულ საწინააღმდეგო პოლუსის მცხოვრებლებსაც, პლატონ მინდაძის ოჯახი იქნება ეს, ხიდაშელის სკოლის მეგობარი გივი მიქაძე თუ ფილარმონიის მსახიობი სიმონ ყანჩაველი თავისი კეკლუცი მეუღლითურთ. ლევან ხიდაშელის ბიოგრაფია და ხასიათი კრავს

გურამ გვამფითელი
დაძლიებული სიმბალა

მთელ ამ თუ სხვა სიტუეტურ ხაზებს, რომლებიც რომანში არტულ მრავალა და ყველა ისინი უმოკლესი გზით ცენტრალური გმირისავენ მიემართებიან.

გურამ ფანჯიკიძე იმდენადაა გატაცებული თავისი მთავარი გმირის გამოკვეთით, რომ სხვა რამ ნალებს აინტერესებს, ცდილობს რაც შეიძლება მალე მოამთავროს სათქმელი და კვლავ ლევან ხიდაშელს დაუბრუნდეს. მართალია, ვერ ვიტყვით, რომ მიხეილ გიორგაძის, ელიზბარ ხუნდაძის, მარინე მინდაძის თუ სხვების პორტრეტები მწერალს დაუმთავრებელი დარჩენილი, ან თუნდაც ზერელედ დახატოს, ან მათი შინაგანი სამყარო ნაკლულად გაცხსნას, მაგრამ მაინც იგი უფრო ხშირად თავიდანვე გვიხასიათებს თავის პერსონაჟებს, ამით სრულ წარმოდგენას გვაძლევს მათზე და მერე მათი ხასიათის ერთგვარი დემონსტრირებალა ხდება უკვე მთავარ გმირთან ურთიერთობის დროს. მწერალი თავიდანვე ასე სწორხაზოვნად გვიხასიათებს აგრეთვე პლატონ მინდაძესაც, მის მეუღლეს თინათინსაც, ახალგაზრდა ასპირანტს ბიძინა ართმელაძესაც და, რაც ყველაზე საწყენია, ლევანის მეგობრებსაც — მეტაღურგებს ვაჟა დვალისშვილს, ნოდარ ერგაძეს, რეზო ქავთარაძეს.

ლევანის მეგობრებთან დაკავშირებით სარწმუნოდ გვეჩვენება ვ. კამიანოვის შენიშვნა. კრიტიკოსი თავის წერილში (იხ. „ლიტერატურაში გაზეთა“, 21. VI 72) მათ „თანხლებს“ პერსონაჟებს: უწოდებს და აღნიშნავს, რომ „ისინი იმდენად თავად არ მოქმედებენ, რამდენადაც „გმირის“ მოქმედებას ეხმარებიან, თითქმის მოვლენათა საავარიო ხაზზე ეთიკური კონტროლის ამოცანას ანხორციელებენ. ძალთა ასეთ განლაგებას თან სდევს, სულ ცოტა, ერთი თვალსაჩინო მიწუსი: ეს პერსონაჟები იძულებული არიან განვაშის ხმაზე შეინაგნად ინერტულები იყვნენ. მერე კი ევიწროდ გამოხსულად გამოავლინონ აქტიუობა“.

ისიც შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ეს კვლავფერი უნებლიეთ, გამოუცდელიობით კი არ მოუვიდა ავტორს, არამედ საესვებით კანონზომიერად გამომდინარეობდა მისი მიზანდასახულებიდან. ეკრძოდ, იმ განზრახვიდან, რომ რომანი მთლიანად ლევან ხიდაშელის რთული ხასიათის გახსენისათვის მიეძღვნა. იგი, ალბათ, ღრმად იყო დარწმუნებული (და საესვებით მართებულად), რომ „მეშვიდე ცის“ გამარჯვება თუ მარცხი მთლიანად თუ არა, ბეგრწილად მაინც სწორედ ლევან ხიდაშელზე იყო დამოკიდებული და ამიტომ მთელი ყურადღება მასზე გადაიტანა.

ასეც მოხდა. რომანმა გაიმარჯვა, მას დიდი გამოხმაურება ჰქონდა და ეს ყველაფერი მხოლოდ ლევან ხიდაშელის დამსახურებაა. რომანი კი მოეწონათ, მაგრამ ატყდა დავა მისი მთავარი გმირის გარშემო. ამაში თავად გმირსაც

მიუძღვის ბრალი, რაკი იგი, რთული ბუნებისა და ხასიათის პატრონია და ავტორისავე ვინც, ჩემი აზრით, ცოტა აჩქარდა, მსჯელობდა მთელი რომანის მანძილზე სწორად არ გაანაწილა, მამხილებელი პათოსი უფრო სწორხაზოვნად, შიშვლად და მოგვიანებით გაამჟღავნა.

ლევან ხიდაშელისადმი აშკარად უარყოფითი დამოკიდებულება ყველაზე აქტიურად ჯერ ლინა ხიხაძემ გამოხატა, მერე კი ზემოთნახსენებმა ვ. კამიანოვმა და ნ. ვორონოვმა (იხ. „ლიტერატურაში გაზეთა“, 22. III. 72). ჩემი აზრით, საქმეს უფრო ღრმად ჩაუვყირდა ვ. გეიდეკო (იხ. „კომსომოლსკაია პრავდა“, 13. VIII. 72). იგი წერს: გურამ ფანჯიკიძის დამოკიდებულება თავისი რომანის „მეშვიდე ცა“ გმირისადმი ერთგანზომილებიანი არ არის. სწორი იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ლევან ხიდაშელი მწერლისათვის ანტიპატიუტია. მაგრამ ასევე სწორი იქნება სხვა მოსაზრებაც: ლევანის ბევრი თვისება შეუძლებელია ავტორში აღტაცებას არ იწვევდეს“. ყველაზე სწორად, დასაბუთებულად მაინც ლ. ტერაკოპიანმა გაანაწილა რომანი „ღრუბმა წაროდოვს“ ფურცლებზე, ვინც ლევან ხიდაშელის ავიცა და ვარგიც შეუმცდარი თვალით დაინახა და შეაფასა. მათ მოსაზრებებს ჩვენ კიდევ მიუბრუნდებით დროდადრო. ახლა კი ლევან ხიდაშელს მივყავთ.

მე ასე მგონია, რომ ლევანმა თავიდანვე უნდა მიიქცოს მკითხველის ყურადღება. შეუძლებელია არ მოგვეწონოთ ვაჟაკურთა შესახებობის, ლამაზი, მაღალი, ათლეტური აღნაგობის ახალგაზრდა, თავი რომ ღირსეულად და დარბაისლურად უქარავს. ლევან ხიდაშელიც ისეთივე ახალგაზრდაა, როგორც სხვები, მასაც უნდა ლაღი, სიყვარულით და აღწერისთ მყოფ ცხოვრება, აი ისეთი, თვითმფრინავში ასევე ქალავაც რომ აქვს, რომლებიც ეტყობა საქორწინო მოგზაურობიდან ბრუნდებიან თბილისში. მაგრამ ლევანმა განზრახ თქვა ყოველივე ამაზე უარი, პროფესორებს იმედო გაუტრუა, ასპირანტურაში დარჩენა არ ინდომა, რითაც ბევრი გააოცა და სამი წლის მანძილზე თავისი ნებასურვილით შემოიარა რუსეთის უდიდესი სამრეწველო ცენტრები, თან სამუშაოდ ისეთ მეტალურგიულ ქარხნებს ირჩევდა, სადაც ფოლადის დნობა განსხვავებული მეთოდებით ხდებოდა. ამ ასევეტური ცხოვრების წყალობით, ლევანი ყოველმხრივ გაწაფული და განსწავლული უბრუნდება თავის მშობლიურ ქალაქს და კვლავ მეტალურგიულ ქარხანას მიაშურებს. იგი უაღრესად ნიჭიერი ახალგაზრდაა, მასთან ცილობას თანატოლებში ვერაინ ბედავს. ახლა საფუძვლიან თეორიულ განათლებას დიდი პრაქტიკული გამოცდილებაც დაერთო და ლევანი

რესპუბლიკაში ერთ-ერთი საუკეთესო მეტალურგი ინჟინერი ხდება.

ლევანმა რუსთავის ქარხანაში ერთბაშად მორიანდირა ყველას გული, ქარხნის ხელმძღვანელებისაც და თავისი ცვლის მეფოლადებმაც. მას ვერ წარმოუდგენია საქმის თუნდაც იოტისოდენა ღალატი. იგი მთელ თავის ენერგიასა თუ ცოდნას საქმეს სწირავს და საესე-ბით დამახატრებულად აღწევს დიდ წარმატებებს, მას სოციალისტური შრომის გმირობაზე წარადგენენ, მარტენის საამქროს უფროსად დააწინაურებენ. ლევან ხიდაშელი დისერტაციასაც დაამზადებს, თუმცა ქარხნიდან წასვლას ვერ არ ფიქრობს, რისი შიშიც უნდებოდა ხელმძღვანელობას. ქარხანაა გერჯერობით მისი მთავარი ასპარეზი და არა სამეცნიერო დაწესებულება. აქ მეტი ვასაქანია აქვს მის ნიჭსა და ენერგიას, აქ მეტის გაკეთებას შეძლებს.

ლევან ხიდაშელს თავისი პრინციპები აქვს, რომელთაც მტკიცედ მისდევს ცხოვრებაში. ის სამყარო, რომელსაც ავტორი საკმაოდ მკვეთრი ფერებითა და დამახასიათებელი შტრიხებით ავციწერს სარკასტულად, რომელიც საეჭვო ფუფუნებაშია ჩაფლული, ვისი კეთილდღეობაცა და ბედნიერებაც საკუთარი შრომით არ არის გამოქცეული, ლევანისთვის აბსოლუტურად მიუღებელია. ლევანი არამეტო ასეთი საეჭვო კეთილდღეობის ხალხს არ სწვალბოვს, იმათაც დასცინის, ვინც „თითქოს იმიტომ არიან გაჩენილნი, რომ თვითონ არაფერი გააკეთონ და მხოლოდ სხვისი გაკეთებული, სხვისი შექმნილით დასტკბენ“. ლევანის ამ სიტყვებში, ამ მრწამსში უკვე აშკარად ჩანს, რომ იგი გუ-რამ რჩეულისთვის „ალავერდობის“ გმირის მცნებას მისდევს, იმ პრინციპებით ცხოვრობს, რომელიც „ალავერდობის“ გმირმა პირველმა წამოაყენა ახალგაზრდა ქართველ მწერალთა შემოქმედებაში.

აი, ასეთად გვხვატება ჩვენ ლევან ხიდაშელი მთელი რომანის მანძილზე, ვიდრე მისთვის საბედისწერო მოვლენები განვითარდებოდეს. თუმცა, უნდა ითქვას, ავტორი ადრეც მიგვანიშნებდა, ლევან ხიდაშელის ეს თავგამოდებული შრომა და დაუღალავი მოღვაწეობა სულ უანგარო არ უნდა იყოს. ჩვენ ადრეც ვიყავით მოწამენი ლევან ხიდაშელის ხასიათის ცუდი თვისებების გამოვლინებებისა, მაგრამ ეს ყველაფერი მხოლოდ საწყენად შეიძლება დადგერჩენოდა და არა გმირის უარსაყოფელად, შესაჩეველად. ამდგავარ განწყობილებას მწერალი მხოლოდ რომანის ბოლო გვერდებზე ცდილობს შეგვიქმნას, როცა ქარხანაში მომხდარ უბედურ შემთხვევასთან დაკავშირებით ნილას ჩამოვლევს თავის გმირს და მის კარიერისტულ, ეგოისტურ ბუნებას გავეჩივებულებს.

ასე ფიქრობს გ. კოვალენიჩი თავის წერილ-

ში (იხ. გაზეთი „ტრუდი“, 10. III. 71). „გმირის ატესტაციის ავტორისეულ სიუხვეს, მწერის იგი, — თავიდან შეედომოში შეეცადეთ, ლევან ხიდაშელში რა საოცრად შერწყმული ვაჟაკობა, ძალა, ნიჭი, ენერგია, ახალგაზრდობა, ჭკუა, გაქანება...“ მერე ჩამოთვლის ლევანის ყველა კარგ თვისებას, მიღწევას და დასძენს: „და მაინც რაღაც გვაკრთობს ამ აღმამაში. ერთგვარი სულიერი სიუხვე, სიცივე? მოდით, ვიყოთ შემყურადებლნი: ეს მისი პირდაპირობითაც შეიძლება აღსჩნათ. ლევანმა არ იცის კომპრომისი. იგი ცხოვრობს ისე, როგორც მანქანა დაჰყავს — უქიდურესი სიჩქარით. მაგრამ აი, იწყება უცნაური ამბები... საამქროში კატასტროფა მოხდა...“

ნ. გორონოვიც შენიშნავს ლევანის მომხიბლაობას და იმასაც, რომ „რომანის კითხვისას გვეძალბა გაკვირება და კიდევ ჭრე გაურკვეველი სინაფი, ლევანი უსიამო გრძნობას ბადებს. ყველაფერი ნათელი ხდება, როცა იგი... ვერაგულად აარიდებს თავს მღელვარე მეტალით დამწვარი მეფოლადე ლაღოს ბედის აღმანურად გადწყვეტის საქმეს“.

უფრო გრცლად ჩერდება ლევანის ღირსებებზე ლ. ტერაპოპიანი და ისიც გმირის ხასიათის აშკარად გამოხატულ ცუდ თვისებებსაც ისევ საამქროში მომხდარი უბედური შემთხვევის შემდეგ ხედავს. მხოლოდ ღინა ხიხაძე აცხადებს: „ეს წარმოსადევი ახალგაზრდა მაშინვე (რომანის დასაწყისშივე, აეროდრომზე — გ. გ.) თვალში გხვდებათ, მოგწონთ, მაგრამ ამავე დროს უარყოფითადც განგაწყობთ“. ღინა ხიხაძის მაშხილებელი პათოსი, მისი ზნეობრივი კონცეფცია შეუძლებელია არ გავიზიაროთ. მაგრამ ვანა მართლა თავიდანვე ასე ასათვალისწინებელია ლევან ხიდაშელი? ისევ პირველწყაროს მიუღებურდებით და ვნახოთ, როგორია ლევან ხიდაშელი მანამ, ვიდრე უბედურება დაატყდება თავს.

ლევანი თავიდანვე გამოირჩევა რომანში თავისი გარეგნობითაც და სულიერი წყობითაც. იგი ნიჭიერიც არის, მშრომელიც და წესიერიც, ყოველ შემთხვევაში იმათთან შედარებით, ვისთანაც უხდება ურთიერთობა. მწერალი ისეთი აღმამანების ფონზე გვიკვეთავს თავისი გმირის სახეს, რომ უფრო თვალნათლივ ჩანს მისი ღირსებები. პირველსავე ეპიზოდში, როცა ლევანი თვითმფრინავით ბრუნდება თბილისში, ჩვენ მას დიდხანს გხვდავთ ვიღაც შემთხვევითი თანამგზავრის, სულიერად დაცემული და ფიზიკურად დავრდომილი მელოტი ვაჟრუჟანას გვერდით, რომელიც მოსკოვში სასპეკულაციოდ ჩასულიყო. მის ფონზე ლევანის მომხიბლაობა

გურამ გვარდნიშვილი
დაძალადული სიმბალა

განუზომად ზრდებდა. ამ გადაჭრადღედიან ზიზლიანი დამოკიდებულების გამო სიმპათიები ლევანისადმი ერთბაშად გვეძალდება. თბილისში ჩამოსვლისთანავე ლევანი აეროლოზზე სკოლის ამხანაგს გივის გადაყრება და ამ ვრცელ ეპიზოდშიც ლევანი გასაქმონებული ფილოსოფოსის გვერდით ისევ გვხვდება ხასიათის სიმტკიცით, შინაგანი პატიოსნებით, საკუთარი ღირსების გრძნობით. ვერც კველდები და ქარაფ-შუტა მეზობლის ზნას ფონზე გაფერმკრთალდება ლევანი. მინდაძეების მეშინაური სალონი სწორედაც ის ვარგება, სადაც ლევან ხიდაშელის პრინციპების სისწორეც და სულიერი სისპეტაკიც მთელი ძალით გამოჩნდება. ფულის მშოვნელი პლატონ მინდაძე, კოსმეტის კაბინეტების ყოველდღიური სტუმარი, თვალმარჯვალეობის მინდაძეების კონტაქტში თინათინ მინდაძე და მათი ქარაფშუტა ქალიშვილი მარინე, ვის მხილებასაც ასე ოსტატურად ახერხებს მწერალი, თავისთავად კიდევ უფრო კეთილად განგვაწობენ ლევან ხიდაშელისადმი. ხოლო როცა ამ ოჯახისადმი ლევანის აშკარად ირონიულ დამოკიდებულებასაც ნათლად ვამჩნევთ, მერე კი იმის მოწმენიც ვაგვლებით, რომ მარინეს მანქანაში სამკაულებს მოახსენიებებს და ეტყვის, „ქარაფ მოგვსენება, მე მასკარადები არ მიყვარსო“, შეძლებულია ჩვენი სიმპათიები გმირისადმი კიდევ უფრო არ გაიზარდოს. თუ მწერალს ლევანის ეგოისტური ბუნებისა და ქვენა ზრახვების თავიდანვე აშკარად მინიშნება უნდოდა, როგორც ამას ზოგი ფიქრობს, მაშინ თავისი გმირისათვის ასეთი ფონი არ უნდა შეექმნა.

ლევან ხიდაშელი არც მეტალურგიულ ქარხანაში ფერმკრთალდება, თუმცა იქ უკვე სულ სხვა, ვამრცე და პატიოსან ხალხთან აქვს საქმე. იგი იქაც გამოირჩევა თავისი მიზანსწრაფვით, შრომისა და ხელმძღვანელობის უნარით (ჩამორჩენილ ცვლას სულ მალე მოწინავეთა რიგებში გადაიყვანს), სიახლისაკენ ლტოლვით (ყოველი ახალი თაოსნობის წამომწყები ან მხრეგლედი მხარის დამკრთავი, ფულისმძივრებით (ლექსო არჩემაშვილის ავადმყოფ მეუღლესთან გადაყვება და ფეხზე დააყენებს). ერთი სიტყვით, ლევან ხიდაშელი აქაც, ამ შესანიშნავი კოლექტივის თვალთა, კველას უყვარს, ყველა პატივს სცემს. ასე რომ, მე გმონი, არავითარი საფუძველი არა გვაქვს თავიდანვე უარყოფითად განეწყობოთ ლევან ხიდაშელისადმი.

ერთი კია, ლევან ხიდაშელი ზოგჯერ გვაფიქრებს თავისი სულიერი სიცილით, ყველასა და ყველაფერისადმი მუდამ ფხიზელი დამოკიდებულებით, უსიყვარულო გულთ, იშვიათად აშკარა, მიუტყეველი შეცდომებითაც. იგი აღმოჩნდება ურთიერთობაში მეტწილად საზოგადოებრივი, მაგრამ მკაცრი და გულცივი. მხო-

ლოდ ნათიასთან ურთიერთობაში გამოჩნდება, რომ მასაც შესძლება წრფელი სიყვარულის აქცე ნათლად ჩანს ლევანის კეთილშინაობა და ზნეობრივი სისპეტაკე. მას მხოლოდ ნათია შეუძლია შეუყვარდეს, რადგან იგი სულიერად ფაქიზი და ლამაზია, თორემ შესახედობით მარინე მინდაძე არაფრით ჩამოუვარდება ნათიას.

აი, ასეთია ლევან ხიდაშელი, ვიდრე რომანის ფინალში მწერალი ერთბაშად სხვა კუთხით არ დაგვანახებს თავის გმირს. როგორც ბოლოს ირკვევა, მწერლის ჩანაფიქრით, ლევან ხიდაშელის მამოძრავებელი სტიმული, ყოველ შემთხვევაში ერთ-ერთი ძლიერი სტიმული, მის პატივმოყვარეობასა და კარიერისტულ სწრაფებაში უნდა ვეძებოთ. ამიტომაც დაატება თავს რამდენიმე მიმე განსაცდელი, რომ გმირის ეს ქვენა გრძნობები ჩვენთვის საჩირო გაუხადო. მაგრამ, ჩემის აზრით, აქაც ცოტა აჭარბდა. მწერალი მაშინაც ჩქარობდა, როცა ლევან ხიდაშელის აღზევებაზე მოგვიხსრობდა და სულ მცირე დროში მას თავბრუდამხვევი კარიერა გააყვებინა, სოციალისტური შრომის გმირობაზეც კი წარადგინა იგი. მაგრამ იქ მარცხ უფრო დამაჯერებელი იყო ავტორი, რადგან გულმოდგინედ გვიხსნიდა ლევანის პიროვნებას და ასეთი მიზანდასახულების თუ თვისებების მქონე ძლიერი ახალგაზრდისათვის მართლაც თითქმის შეუძლებელი არაფერი უნდა იყოს. ფინალში კი ეს მამხილებელი პათოსი ისე დამაჯერებლად აღარ ედრის, რადგან მწერალი ჩქარობს ნიღაბი ჩამოხადოს თავის გმირს და მალე დაგვანახოს, თუ ამ მოძალბებულმა ეგოისტურმა გრძნობამ და დიდი ხნის წინ დაბუდებულმა კარიერისტულმა სწრაფებამ რა სულიერ სიმდაბლედ და მერე კი სრულ კრახამდე მიიყვანა იგი. ამიტომაც გმონია, რომ რომანის ფინალს ისე გულმოდგინედ აღარ მოეკიდა ავტორი, ისეთ სიტუაციაში არ ჩააყენა თავისი გმირი, სადაც მართლაც მთელი სისრულით გამოჩნდებოდა მისი ზნეობრივი დაცემა.

რომანის ფინალში ლევან ხიდაშელს ავტორმა ისეთი მახე დაუგო, სადაც მან უნდა წონასწორობა დაკარგოს და თავისი ღრმად მიმალული ზრახვები გამოამჟღავნოს, ნამდვილი სახით წარსდგეს მეგობრების თუ ქარხნის კოლექტივის წინაშე. სწორედ იმ დღეებში, როცა ხიდაშელს სოციალისტური შრომის გმირობაზე წარადგენენ, საერთოდ წესიერი მეფოლადე ლექსო არჩემაშვილი ცვლაში ნამთვრალევი გამოცხადდება. მარტენის ლუმელთან ნაბახუსეზე მუშაობა კი ძალზე საშინოა. ლექსოც მწარედ დაინცება, მისი დაუდევრობის გამო ფოლადი გადმოხტება და ფეხს დასწევს. ლექსოს ფეხს კი გადაურჩენენ, მაგრამ მეფოლადედ აღარ ივარგებს, ინვალიდი დარჩება.

ლევან ხიდაშელმა აღრევ შეატყო ლექსოს

უგუნებობა და შესთავაზა თავს თუ ცუდად გრძნობ, შინ წადი, დისვენეო. ლექსში ეს არ ქნა. ამ უბედური შემთხვევის შემდეგ კი ყველანი ლევანს შესჩერებინა, თუ იგი თვითონ დაიბარალებს დანაშაულს, ლექსის მაქსიმალური პენსია დაენიშნება, თუ სიმართლეს იტყვის, მაშინ ლექსო ნაკლებ პენსიას მიიღებს. ყველა ფიქრობს, რომ ლევანი ვაჟაკია და ლექსოს ოჯახს არას დააკლებს, ლევანი კი სიმართლეს იტყვის.

ცხადია, ლევან ხიდაშელი თავისი კარიერის გადასარჩენად იტყვის მართალს, მწერალი აშკარად გვარწმუნებს ამაში, როცა თავისი გმირის სულში გვახედებს, მისი განცდების თანახმად გვხვდის. ლევან ხიდაშელში მხოლოდ ერთ ყოვლისმომცველ შიშს დაუბუდნია, რომ ახლა ამის გამო ყველაფერი დაიღუპა, მისი გმირობა ცაშია გამოკიდებული. მხოლოდ სიმართლეა ლევანის ერთადერთი იმედი და ისიც მას მიმართავს. „სხვანაირად არ შემეძლო, მე სიმართლე ვთქვი“, — ამბობს ლევანი და ეს მარტო ჩვენ ვიცით, რომ ლევანი ტყუის, სიმართლის თქმა ამჯერად მას მხოლოდ საკუთარ ბელებზე ზრუნვამ გადააწყვეტინა. მაგრამ ეს ხომ არ იცინის მისმა ახლო მეგობრებმა თუ ქარხნის მუშებმა. იმათ ვერ კიდევ არა აქვთ საფუძველი ეჭვი შეიტანონ ლევანის სიტყვების გულწრფელობაში. ამიტომაც გასაკვირია, როცა ლევანის მეგობრები და ყველანი ამაში მის ცუდკაცობას ხედავენ.

აი, მათი არგუმენტიც:

„ვითომ რა იქნებოდა, რომ ამ შემთხვევაში საქმეს კანონის პოზიციებიდან კი არა, მორალური პოზიციებიდან მივდგამოდით? ვითომ ამოდენა ქარხანას რა დააკლდებოდა, ლექსო არჩე-მაშვილი ოცდაათი თუ ორმოცი პროცენტით მეტ პენსიას თუ მიიღებდა? ვითომ დაინტერესოდა რუსთავეს მეტალურგიული ქარხანა?“

საოცარია, პატიოსნების სახელით ლევანისაგან სწორედაც უპატიოსნო საქციელს, ტყუილის თქმას მოითხოვენ და ისიც ასეთი არგუმენტაციით. ერთი წუთით დავეშვათ, რომ ლევან ხიდაშელს თავისი კარიერის გადასარჩენად კი არა, სიმართლისათვის ეთქვა მართალი. ასე გამოდის, მაშინაც ანალოგიურ დამოკიდებულებას მოიმიქდა. ამით ხომ მწერალი თითქმის მთელ კოლექტივს აყენებს ჩრდილს, ამ თვალსაზრისზე მდგომარეობაში არაფრით სჯობიან ლევან ხიდაშელს. ამიტომ ვთქვი ზემოთ, რომ ბოლომდე არ არის გაზარებული ის სიტუაციები, სადაც ლევან ხიდაშელის სულის მანკიერება უნდა გამოჩნდეს.

ამაში მომდევნო ეპიზოდზე გვარწმუნებს.

ლევანს ყველა მიატოვებს ვაჟა დვალისევილის გარდა, მხოლოდ მასა სწამს ვერ კიდევ მეგობრის გულწრფელობა და სიმართლე. წონასწო-

რობადაკარგული ლევანი ვაჟას ისეთ რამეში გამოუტყდება, რაც მართლა შემადრწუნებელია „როგორც ზოგიერთებს ჰგონიათ, მეც გამოვალმა ბედმა — გმირობაზე წარმადგინეს. ამისათვის დიდი ხანია ვიბრძოდი. დღე და ღამე სამკროში ვეგდე, მუშებს თავს ვეველებოდი. მათი ავადმყოფი ბავშვებისა და ცოლების ექიმებზე დავბრბოდი. არაყს მათთან ერთად ვსვამდი ლუღხანაში, საუბარშიც მათ კილოზე ვუქცევდი. შენ თუ გგონია, ეს ძალიან მსიამოვნებდა“. ვაჟას აი აქ უნდა შეეწყვეტიდნა სიტყვა და ეთქვა ის, რაც სხვა აღსარებასთან დაკავშირებით უთხრა, მე შენ მეცოდებო. აქ კი მართლაც საცოდავია ლევანი. რა ხელოვნური ყოფილა იგი თავის სიყვთეში, რა მწარე ყოფილა მისი აღზევების გზა, მხოლოდ ახლა გავიგეთ, ამ ფრაზით.

ვაჟას ეს კი არ შეაძრწუნებს, ეს კი არ აუხელს თვალს, არამედ იმისი გაგება, რომ ლევან ხიდაშელს თურმე სადისერტაციო შრომაც დაუწერია. რატომღაც ყველა პრაქტიკოსი მეტალურგი რომანში ქედმაღლურად უყურებს მეცნიერ მეტალურგებს. მათ დიდ დანაშაულად, პროფესიის ღალატად მიაჩნიათ, ვინმე თუ მეცნიერულ შრომაზე მუშაობას განიზრახავს. თუ რომანის პერსონაჟების მთხედვით ვიმსჯელებთ, ეს მართლაც საშინელება უნდა იყოს, რადგან ყველა კარგი მეტალურგი ქარხანაშია, მეცნიერები კი რაღაც უნიჭო, არაფრისმაქნისი, ხელმოკარული ხალხია. მაგრამ ამას ხომ ვერ ვივარწმუნებთ.

ლევან ხიდაშელი ვაჟასთან გულახდილი აღსარების დროს თუმცა მკვახედ მსჯელობს, მაინც მკრეხელურს არაფერს ამბობს. იგი ავადმყოფად ლაპარაკობს „თეთრხელა“ მეცნიერებზე, ვისაც ვერ ფოლადი ერთხელაც არ გამოუდნიათ, „ჩიბუმი თბილისის ულამაზესი ქაოშვილების დაბადების დღეების კალენდარი უდევთ, ხოლო სამსახურში ნახევარ დროს სულელურ კამათში ფლანგავენ და ჯერაც ვერ დაუდგენიათ, მესხი სჯობია თუ მეტრეველი“.

დაიხ, ლევან ხიდაშელს გმირობაც უნდა, ლაურეატობაზეც ოცნებობს, ინსტიტუტშიც უნდა მეცნიერობა და ხელმძღვანელობა, მაგრამ რის ფასად? „გატეხილი ღამეებისა და ჯოჯოხეთური შრომის“ ფასად.

სწორია ლინა ხიხაძე, როცა ლევანს წარმატებისაკენ მანიაკალურ სწრაფვას საყვედურობს. ამან დააკარგვინა ადამიანების სიყვარული და ეგოცენტრიკი გახადა. მაგრამ არც იმის უარყოფა შეიძლება, რომ ლევანს მხოლოდ დამსახურებული, შრომითა და გარჯით მოპოვებული წარმატება უნდა და ამაში ისეთი მკრეხე-

გურამ გვირდვითელი
დავითშვილი სიმბალე

ლური არაფერია, რომ უკანასკნელმა მეგობარ-
მაც მიატოვოს.

სულ მარტოდ დარჩენილი ლევანი კიდევ
ერთ განსაცდელს გადაეყრება. უზომოდ მთვრალ
ლევანს მინდაძეების ასული ერთი ღამით ჩაი-
დებს ხელში და დაუნგრევს იმ ერთადერთ და
დიდ სიყვარულს, რაც მას ნათისადმი აქვს.
მორალურად განადგურებულ ლევანს ერთი
სხვათი და ელის და მწერალმა არც იგი დაა-
ჯო. ნათის სიყვარულით აფორიაქებული წე-
რას ატანილი ლევანი მანქანით ელექტრონის
ბოძს შეესკდება.

გურამ ფანგიძე რომანის წინათქმავში წერს:
„კაცი ვერასოდეს ბედნიერად ვერ იგოწმობს
თავს, თუ მისი ცხოვრება და საქმიანობა აღა-
მიანების სიყვარულით არ არის გაღვნილი“.

აი, ამასი კი უთუოდ უნდა დავეთხნოთ
ავტორს. ლევან ხიდაშელის მთელი უბედურე-
ბაც სწორედ აქედან მოდის. მას დიდი და
წრფელი სიყვარულით უყვარს ნათია, მაგრამ
სხვებთან აკლია ეს აღამიანური გრძნობა. იგი
მხოლოდ გონებით ცხოვრობს და გულს არასოდ-
დეს არაფერს ეკითხება. აი, ესაა მისი ყველაზე
მთავარი ნაკლი და მინდა ვირწმუნო, რომ ზი-
ფათს გადარჩენილი ლევანი ამასაც მიხვდება
(თუ არ მიხვდა უკვე, მას ზომ ავინაში მყოფს
ნათია და მეგობრები დაუდგებიან თვალწინ)
და მაშინ იგი ყველა განსაცდელს დასძლევს.

მე მერაბ ამისი, და ჩემთან ერთად სჯერათ
ლევ ტერაკოპიანსაც და ნიკოლაი გორონოვსაც,
რადგან ლევან ხიდაშელი ამ რომანით უბრალოდ
კი არ გაგვეცნო, არამედ მან ხასიათის ბევრი
თვისებით და თავისი პოზიციითაც მოგვაწონა
თავი და ასეთ ძლიერ, საინტერესო გმირს მისი
მეგობრებოვით (ავტორზე აღარაფერს ვიტყვი,
იგი მეტწილად უფრო შენიღბულად მოქმედებ-
და) ვერ მივატოვებთ, ვერ გავწირავთ.

70

გურამ ფანგიძის ახალ რომანს „თვალი პა-
ტიოსანი“ სხვა ბედი ეწია. ცხოველი გამოხმაუ-
რება არც მას დააყლდა, მაგრამ მისღამი ოფი-
ციალური დამოკიდებულება, რბილად რომ
ვთქვათ, აშკარად არ იყო კეთილგანწყობილი.
რომანის კრიტიკული პათოსი მიუღებლად იქნა
მიჩნეული და ავტორის მისამართით დაუფარავი
საყვედურებიც გაისმა.

გულსწყყრომა იმდენად ძლიერი და ოპერატი-
ული იყო, ქართულმა სალიტერატურო კრიტიკამ
ვერც მოასწრო და ვერც გაბედა ხმის ამოღება.
ჩემთვის (და, ალბათ, ბევრი სხვისთვისაც)
მაშინაც ცხადი იყო და ახლა კი — მით უმეტეს,
რომ გურამ ფანგიძის რომანის მიმართ თავი-
დან არაქანსალი დამოკიდებულება შეიქმნა.
იმ ხანად საქართველოში საოცარი თვითმა-

ყოფილება დასადაგურდა, რამაც ბევრი სიმბო-
ლის ებილემიურ გავრცელებას შეუწყობადა. ასეთ
აქტოსფეროში მამხილებელი რომანის
გამოქვეყნებას სხვაგვარად ვერც შესხედდნენ.

საზოგადოების ის ნაწილი, რომელიც თვალს
უხუჯავდა (სხვა რომ აღარაფერი ვთქვათ)
მოშვექველობას, თავგასულობას, თვითნებობას,
კორუპციას, ვერ იტუებდა მხატვრულ ნაწარ-
მოებს, სადაც ეს ყველაფერი საშუაარაოზე იწე-
ბოდა გამოტანილი. თუმცა ასეთი აქტოსფერო
ჩვენში საქმით ხანს იყო და ბევრიც იმსხვერ-
ლა, ბევრი ააციდინა სწორ გზას, ბევრს გაუღვი-
ვა მიშვექალი ბნელი ინსტინქტები, გურამ ფან-
გიძის რომანს იგი დიდხანს არ შესწრებია.
და ახლა, როცა რესპუბლიკის მთელი ყურად-
ღება სწორედ აქტოსფეროს გამოჩანსალები-
კენა მიმართული, როცა მანიერებისა და ნა-
ლის საშუაარაოზე გამოტანა საზოგადოებრივი
პროგრესის აუცილებელ პირობად დასახული,
„თვალი პატიოსანის“ მოქალაქეობრივი პათოსი
კიდევ უფრო საჩინო და სასარგებლო გახდა.

მიუხედავად იმისა, რომ გურამ ფანგიძის
რომანს „თვალი პატიოსანი“ თავიდან მცდარი
შეფასება მიეცა და ამის გამო სალიტერატურო
კრიტიკამაც დუმილი იჩინა, მან მაინც დიდი
მღელვარება შემოიტანა ჩვენს ცხოვრებაში,
ერთმანმად ააფორიაქა საზოგადოებრივი აზრი.
„ცისკრის“ ნომრები, სადაც იგი დაიბეჭდა, ხე-
ლიდან ზელში გადადიოდა, ყველა ესწრაფვოდა
რომანის წაკითხვას, ყველას სურდა თავისი სა-
კუთარი აზრი ჰქონოდა, თუნდაც საჭაროდ ვერ
გამოეთქვა იგი და მხოლოდ ნაცნობ-მეგობართა
ვიწრო წრისათვის გაეზიარებინა.

საზოგადოებრივი აზრი, რამდენადაც შეგვიძ-
ლია ვიმსჯელოთ, არ იყო ერთსულოვანი. ვინც
თავისი თავი იცნო რომანში დახატულ უარყო-
ფით გმირთა პორტრეტების მრავალფეროვან
გალერეაში, ბუნებრივია, აღშფოთდებოდა.
ბევრნი მხურვალედ მიესალმნენ რომანის გამო-
ქვეყნებას და მისი დაუფარავი სიმართლით
იმდენად იყვნენ აღტაცებულნი, ვერავითარ
ხინჯს ვეღარ ხედავდნენ. ზოგი მთლიანად თანა-
უგრძნობდა ავტორს, იზიარებდა მის პოზიციას,
ემადლიერებოდა ამ სითამამისთვის, მაგრამ
ცოტა მკვეთრ თვალთ უცქერდა რომანის მხატვ-
რულ ღირსებებს.

პირველმა შთამბეჭდილებებმა გაიარა. ახლა
ამ რომანს, შეაძლება თქვას, უკვე გააჩნია სა-
ინტერესო, მღალკარე ბოვარადია და დროა
დინჯად შეფასდეს მისი ავ-კარგი, დროა გავერ-
კვეთ, მისი ზნაურობანი დახადება უფრო იმდრო-
ინდელი ლიტერატურული ცხოვრების წყნარ
ფონზე იყო შესამჩნევი, ავიოტაჟი რომანის
ვიწრო დანიშნულებითა და მომენტური ღირე-
ბულებით იყო გამოწვეული, თუ მას მართლაც
გააჩნია მხატვრული და შემეცნებათი თვალსა-

რისით მყარია საფუძველი დროის გამოცდის გასაძლევად.

გურამ ფანჯიქიძე თუმცა ამ ბოლო წლების მანძილზე ინტენსიურ შემოქმედებით შრომას ეწევა და მეტად ნაყოფიერიც არის, მაინც ჯერ კიდევ აღრეა და მიზანშეუწონელი საფუძვლიანი განზოგადებები ვაცეთით მის მწერლურ მიწწარფებებზე, მისი პროზის განსაზღვრელ ნიშნებზე. ნუ ავტყარდებით, ნუ აყვევით ლიტერატურული პროგნოზირების ცდუნებას, დრო და მწერალი თვითონ გაგვარჯევინ ამასი. ჯერჯერობით იმის თქმა შეიძლება მხოლოდ, რომ გურამ ფანჯიქიძე სულ უფრო მეტად ამჟღავნებს თავის შეუზღუდელ სულს. როგორც დავიდნაძე, მწერლის ხასიათის ამ თვისებამ ჯერ მოთხრობებში იჩინა თავი, შემდეგ უფრო აშკარა გამოხატულება პირველ რომანში ჰპოვა, ახლა კი „თვალი პატიოსანში“ მთელი სიმღიერით გამჟღავნდა და განგაშის ზარებსაც კი ჩამოჰყრა.

„მეშვიდე ცაში“ პატივმოყვარეობის სენით შეპყრობილი მთავარი გმირი თუმცა ფუქსავატ და ანგარებიან ხალხშიც ტრიალებდა, მაინც მისი ხასიათის მანკიერი თვისებები ძირითადად და მეტწილად მეტალურგიული ქარხნის კოლექტივის ფონზე გამოიყვება ასე კონტრასტულად. „თვალი პატიოსანში“ კი ორი მეგობარი თამაზ იაშვილი და ოთარ ნივარაძე თავისი კეთილი ბუნებით და მაღალი ზნეობით უპირისპირდებიან მთელ იმ მრავალფეროვან გარემოს, რომელიც რომანშია წარმოსახული. აქ უკვე, შეიძლება ითქვას, ამათ გარდა თითქმის აღარაღიანა რაიმე სიკეთის მატარებელი.

ამასი ადვილად დავრწმუნდებით. ერთი თვალის გადავლებითაც ნათელი გახდება ჩვენთვის, რომ თითქმის ყველა პერსონაჟი რომანისა ან აშკარად გამოხატული ბოროტების მტარებელია, ან არაფრისმანქანის და ანტიპათიურია.

თამაზ იაშვილს ჩვენ სამშენებლო ინსტიტუტში ევენოთო. აბა დაეკარგდეთ, რა ხალხში უნდება მას საქმიანობა.

მათემატიკის კათედრის გამგე ნიკო კაკაბაძე თავისი მეცნიერული და პედაგოგიური ნიჭით არაფრით გამოირჩევა, სამაგიეროდ აშკარად გამოსატყუარი თავნება, ბოროტი, პატივმოყვარე კაცია. ნიჭიერი ახალგაზრდები სძულს, სდევნის კიდევ მათ, სამაგიეროდ გონებაჩაღუნვებას და მლიქვნელებს, აი ისეთებს, კათედრის დოცენტები რომ არიან (მათ სახელი და გვარიც კი არ მისცა ავტორმა) და ყველაფერზე კეპრს უკრავენ, ძალიანაც მფარველობს.

ამავე კათედრის პროფესორი დავით თავიშვილი, თუ მწერალს დაეუჯერებთ, წყნარი, პატიოსანი და ცოტა მზდალი, „მართალი და პატიოსანი გულის“ კაცი იყო. ასევე ფიქრობს მასზე თამაზ იაშვილიც. მაგრამ როგორც მოქ-

მედებიდან ირკვევა, იგი არც პატიოსან ფილა და არც მართალი გულის პატრონად სიმბოლურად კი ბედს ვერ დაემდურებოდა, ჭარბად მიეცა მისთვის. ძალიანაც გვაცოდებს ავტორი დავით თავიშვილს, როცა მის განცდებს აგვიწერს, მაგრამ რასაც ის სჩადის, სწორედაც უპატიოსნების ნიმუშია. დავით თავიშვილი იცის რებს თამაზ იაშვილის გაძევებას ინსტიტუტიდან, რადგან ნიკო კაკაბაძეს ასე სურს. და რაიც მას ესმის ამ მისიის უსამართლობა, მით უარესი მისთვის, მით უფრო ამაზრზენია მისი საქციელი.

თამაზ იაშვილი ინსტიტუტიდან შინ ბრუნდება და პირველად გადაეყრება საზარელი გამომეტყველების უცნობს, ვისი რკინის ნალღიანი ბათისკების ხმა და გესლიანი სიცილი მას მერს სულ თან სდევს.

ახლა ექსპერიმენტული ფილმების სტუდიას გვეცნოთ, სადაც რომანის მეორე გმირი ოთარ ნივარაძე მუშაობს. აქ ოთარის გარდა ყველა ფაქიფუტობს, დარბის, ნერვიულად ცქმუტავს და არაფერ არაფერს აცეთებს.

რედაქტორი გივი ჭოღია ყუყუნი და არაფრისმანქანისა, ტენიში ორი მბეუტავი ნათურა და დარჩენია გადამწვარი.

უფროს რედაქტორს შპია აბომაძეს საკუთარი არაფერი გააჩნია, „არც თმის ვარცხნილობა, არც ლაბარების მანერა, არც სიარული, არც სიგარეტის მოთხოვნა, არც კონიაკის სმა, რომლის გემოს საერთოდ ვერ იტანს, არც აზრები, არც შეხედულებანი“. იგი „სხვადასხვა მარკის მანქანების ნაწილებისაგან აწყობილ ავტომობილს“ ჰგავს და თუმცა გამუდმებით გამალებული წერს რაღაცას, მისი ხელიდან ჯერ არაფერი გამოსულა.

რედაქტორი ნანა აბესაძე წყნარი და უბრეტენიო ქალიშვილი იყო, თუმცა სტუდიასთან საერთო არაფერი ჰქონდა. „როცა იგი ნაწყვეტ-ნაწყვეტად, შეშინებული ლაპარაკობდა და აზრს თავს ვერ უყრიდა, ოთარ ნივარაძე ნერვიულად იგრიხებოდა, თითქმის მისი ტვინის ღრქილი ესმოდა და საშინელი სურვილი ჰქონდა, ნანა აბესაძის ტვინი დაეხეთა“.

მთავარი რედაქტორი მირიან ალავექი, ვისაც კამინეტში რატომღაც ორი ტელევიზორი ედგა და ხელში მუდამ მსხვილი წითელი ფანქარი ეჭირა, საოცარ უვიციობასა და უგემოვნობას ბიუროკრატიული ახირებებით კიდევ უფრო აუტანელსა ხდიდა.

უსიმბავითი, მელოტ კაცს, მუსიკალური განყოფილების რედაქტორს, ნუგეშად ის შეიძლება ჰქონდეს, რომ „ერთი უსურათო ნეკროლოგი განადღებულნი აქვს საღამოს გაზეთის მეოთხე გვერდზე“.

გურამ გვარდუთელი
დაძალებული სიმაღლი

ექსპერიმენტული ფილმების სტუდიის უფროსი არჩილ გავაშელი ერთი შეხედვით განათლებული და გემოვნებიანი კაცია, თითქმის ვაჟკაციური და უბრალო ბუნების პატრონიცაა, მაგრამ სინამდვილეში თავისი ავტორიკი მუდღის მანანა გავაშელის ყურმოჭორი მონაა, მისი კარნახით მართავს დაწესებულებას და სტუდიაშიც იმატა ცნობილი თბილისელი ლამაზი ბიჭების რიგებში, რადგან აქ მანანა გავაშელის ნება-სურვილით ინიშნებიან და იხსენიებიან მაკაცი თანამშრომლები.

ამის შემდეგ თამაზ იაშვილის მოგონებებიდან ირკვევა, რომ მთელი მისი ოჯახი წუმპეში ცხოვრობდა.

მამა გრიგოლ იაშვილი ერთ-ერთი დიდი ორგანიზაციის სამწეო ნაწილის გამგე იყო და ხელს საკმაოდ ითბობდა, მას ბევრი ფული ჰქონდა.

დედა მოსიყვარულე და წყნარი ქალი იყო, მაგრამ ისიც თავისი მორჩილების გამო ჩაფლული იყო წუმპეში.

უფროს ძმას გიას, ზომაზე მეტად მსუქანს, ლოყნითელს, გაქსებულს, მისი კმაყოფილი ხარხარი და მშვიდი ფშვინვა აუტანელსა ხდის.

სკოლის მეგობრებიდან ოთარ ნიჟარაძეს გარდა კეთილად არავინ დაამასოვრდა თამაზს. ავტორი ამ წრიდან მხოლოდ მედეა ზამბახიძეს გვაგნობს, ისიც ბავშვიიდან უკვე ჩამოყალიბებული ეგოისტისა და პოტენციური გარყვნილის ბუნებას ამჟღავნებს, რაც სრულად გამოაშკარავდება კიდევ მომავალში.

მომდევნო თავში რესტორნის სცენაა აღწერილი, სადაც „ორმოცდაათი მეტევი ხარკით იყო ამოყვანილი, ორმოცდაათი ღვინით აღჭურვებული, კონტროლდაკარგული ადამიანი ზემალა ყაყანებდა... გულისამრევი ცრუბატრიოტობით, ცრუკეთილშობილებით აღსავსე საღლეგრძელოებს ამბობდა“. მოქიფეთა ამ კოლექტიურ პორტრეტში ამაოდ დავიწყებთ რაიმე ნათელი სხეის კი არა, თუნდაც მძებრები შეტყის ძიებას.

ყველას ჩამოთვლა გაძნელებდა, მაგრამ სრული წარმოდგენის შესაქმნელად უნდა გავისვენოთ კარიერისტი და ინტრიგანი პროფესორი ისე დიდძელ თავისი მსუქანს, ღაღღაყ ლაქიითურთ, ფსიქიურად ავადმყოფი ალექსანდრე კობახი, საქმისანი ანზორ ხელაძე თავისი ძმიო და ძმაბიჭებით, მსუბუქი ყოფაცქევის ქალი მავდა ბრეგვაძე, თმაბუშუპა ექიმი გივი, კუზიან პაციენტს რომ დაატარებს რესტორან-რესტორან და დანახარჯებს ახდევინებს, ქურდბაცაცა მებუფეტე გრიშა.

შემთხვევით, ერთი წამით გამოჩნილ პირებსაც კი არ უშვებს მწერალი ისე, რომ არ გაქნწოროს. მორიგე ექიმი, ოცდათხუთმეტი წლის საკმაოდ ლამაზი ქალი, ვისაც მხოლოდ ორიოდ შეკითხვას მისცემენ მეგობრები, ხარბად შეათვალთვრებს ოთარ ნიჟარაძეს, მერე თვალსაც გაუშტერებს. თითქმის სულაც არ იყო საჭირო

არც ამ დეტალზე და არც საერთოდ, რომელია ზე რაიმე მინიშნება, მაგრამ ავტორის მსწერის ქაღალდის ბედა აქვს ყოველი მანკიერისა, რომ მინც ვერ ითმენს და ჩვენც მიგვაქცევინებს ყურადღებას.

ამათ და ამ სამყაროს მხოლოდ თამაზ იაშვილი და ოთარ ნიჟარაძე ვერ ეგუებიან, აქტიურად უპირისპირდებიან რომ ვთქვათ, ალბათ სწორი არ იქნება. და კიდევ რამდენიმე პერსონაჟს უცხადებს ავტორი თანავარძლობა: ნატას, ოთარს რომ გულწრფელად და ვაჟკაციურად უყვარს, ელდარ ალექსიძის ცოლ-შვილს, მემაწენე ბიქუნას, პროფესორ ექიმს, აკადემიკოს დავით ბოცაძეს. ამათაც არაფერი ესაქმებათ იმ ბოროტებასთან, რაც მათ ირგვლივ ასე მოქარბებულა. ისინი ეპიზოდურად გამოჩნდებიან რომანში და უბრალოდ კეთილი ბუნების ხალხი ჩანან. მხოლოდ საგანგებო საქმეთა გამომძიებელი ნიკოლოზ თვაური (ასევე ეპიზოდური სახე) გვიამედებს, რომ ბოროტების წინააღმდეგ მებრძოლი ადამიანებიც კოფილან ამ ქვეყნად.

როგორც ვხედავთ, ღამობისპირებულ ძალათა თანაფარდობაზე აქ ლამაზიკაც ზედმეტია. ამას იმიტომ კი არ მოვახსენებთ, რომ პროპორციების დაცვის პოზიციებიდან ავტორს რაიმე ვესაყვედურო. როცა მწერალი წინასწარ და საუბრადულოდ ცდილობს პროპორციის დადგენას, შეუქჩრდილის გაწონასწორებას, ეს ყოველთვის აჩლუნგებს, ფიტავს მხატვრულ ნაწარმოებს. მწერალს ვერ წავართმევთ იმის უფლებას, რომ მხედველობის არე ყოველი კონკრეტული მიზანდასახულების დროს თვითონვე შემოიფარგლოს. მთავარი ის კი არ არის, რას წარმოსახავს მწერალი, ნათელსა თუ ბნელს, არამედ მთავარი მისი პოზიციაცაა, მისი პათოსი, მერე კი ალღო და უნარი იმისა, რომ ახალ, მხატვრულ სიმართლეში ცხოვრებისეული არ გაყალბდეს, ან თუნდაც არ მიიქმნალოს.

ამ მცირე, იქნება არცთუ აუცილებელი განმარტების შემდეგ, დავუბრუნდები ჩემს სათქმელს. დიახ, გურამ ფანჯიკიძე აშკარად ეძლევა ეგრეთწოდებულ უარყოფით გმირებს, მრავლად შემოჰყავს ისინი მოქმედებაში, არც სალუბავებს აშურებს მათი მკაფიოდ გამოსახვისათვის. მაგრამ ამ სიმრავლესთან დაკავშირებით ერთი ბუნებრივი კითხვა უთუოდ გვებადლება: შეძლო კი მწერალმა მათი მოვლა, შთაბერა თუ არა ამ სახეებს მხატვრული სული?

ამ კითხვაზე პოც ითქმის და არაც. ნიკო კაკაბაძე, დავით თავზიშვილი, მირიან ალაფიძე, არჩილ და მანანა გავაშელები, მავდა ბრეგვაძე ცოცხლად და საინტერესოდ წარმოგვიდგინა მწერალმა, მკითხველი უშუალოდ ხედავს მათ, აკვირდება და დასკვნებიც თვითონ გამოაქვს.

ამას კი ყველა პერსონაჟის მიმართ ვერ ვიტყვით. ზოგს მხოლოდ თამაზის ნაუცხადოები მოგონებებით ვეცნობით (მაგალითად, მისი ოჯახის წევრებს) და რაკილა უშუალო კონტაქტი არა გვაქვს მათთან, ეს უკვე ერთგვარ დისტანციას ქმნის შეთხვევსა და პერსონაჟს შორის. მოგონებებში ყოველთვის ცხადად და მკაფიოდ როდი წარმოგვიდგებიან ზოგიერთები (მაგალითად, თამაზის დედა და მამა). ამით კიდევ უფრო იზრდება დისტანცია ჩვენ შორის და ეს აშკარად აღარ არის მომგებიანი მხატვრული ნაწარმოებისათვის. ზოგი იმათგანი, ვინც უშუალოდ მონაწილეობს მოქმედების განვითარებაში, მხოლოდ, ან უმეტესად სხვა გმირის თვალითაა დანახული და შეფასებული. მზია აბოაძესაც, ნანა აბესაძესაც და გივი ჯოლისაჲც ჩვენ, შეიძლება ითქვას, მხოლოდ ოთარ ნიყარაძის დახასიათებით ვიცნობთ და თუმცა საცნობიო გენდობით მას, მაინც უკეთესი იქნებოდა თავადაც დაერწმუნებულავით სხვის ნათქვამში. ისინი ხომ კალრს იქით არ ცხოვრობენ, ჩვენს თვალწინ არიან და ჯობდა მათი ხასიათის გამოვლენის უშუალო მოწმენი გყოფილიყო.

ამას სხვა გარემოებაც ემატება. გურამ ფანჯიკიძეს არ უყვარს ვრცელი ეპიური ტილოები, სადაც ხასიათების გასახსნელად და გასაღრმავებლად მწერალს ფართო ასპარეზი აქვს. იგი უფრო თანამედროვე ფორმის რომანს სწყალობს (რამდენად სწორია თანამედროვე რომანის უბირველეს ნიშნად მისი კომპაქტურობის მიჩნევა, ამაზე დავას ნერ დავიწყებთ, ასე ამბობდა და მოდი ჩვენც ამყარებდნენ ეს უბრალოდ ვერაწმუნოთ). მაგრამ თანამედროვე რომანი მარტო კომპაქტური კი არ არის, არამედ მასში ყურადღებაც კონცენტრირებულია. იგი იშვიათად არის დასაბეჭდული მრავალი პერსონაჟით და არც პრობლემებითაა გადატვირთული. ეს მხოლოდ იმიტომ ხდება, რომ ყოველ მხატვრულ სახეს თავისი სიღრმე და სიციცხლე სჭირდება. მოკლე ფორმატის ტილოზე კი მრავალთა მკაფიოდ გამოხატვა უბრალოდ ჭირს. აი, ამ დილემის წინაშე დავგაგურამ ფანჯიკიძეც, როცა ორი ძნელად შესატყვისი რამის შერწყმა მოინდოდა. რთული მდგომარეობიდან გამოსავლის ძიებისას, მან ზოგჯერ ძალუწუნებრად იმ ხერხსაც მიმართა, რისი პრინციპული წინააღმდეგეც, თუ მისი სტილის თავისებურებებს გავითვალისწინებთ, თვითონ არის. მან ზოგ შემთხვევაში პირდაპირი დახასიათების არცთუ სახარბიელო მეთოდი გამოიყენა.

ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, მწერალს ეს მხოლოდ ზოგიერთ პერსონაჟთან დაკავშირებით მოუვიდა. საერთოდ რომ აქ იყოს დაწერილი „ოვლი პატრიოსანი“, მაშინ არც მე და არც სხვები მას არ მიეჩინებდით კარგ და საი-

ნტერესო რომანად, თანამედროვე ქართული პროზის ერთ საუკეთესო ნაწარმოებად მათგან რისია გვეხსოვით ოთარისა და ნატას სიყვარულის ამსახველი ეპიზოდები, მანანა გვაგაშლისა და ოთარის ურთიერთობები, თამაზის, ოთარისა და მაგდას მიერ ერთად გატარებული საღამო, სცენა ბუღეტში მია გრიშასთან და ბევრი სხვა რამ ამ რომანიდან. რომ მაშინვე ცხადი გახდება ჩვენთვის, მართლაც რა თანამედროვე ხერხებით, სრულიად უბრალო სიტუაციებში და უშუალო დიალოგებში გვიხსნის მწერალი თავისი გმირების ხასიათს. ასევე კარგადაა დახატული მათემატიკის კათედრის გამგის ნიკო კაკაბაძის სახე. ჩვენ უშუალოდ ვხედავთ, რას საქმიანობს იგი, როგორ იქცევა სამსახურში თუ ოჯახში, როგორ ნიღბავს თავის გარეგნულ რესპექტაბელურობაში ეგოისტურ ბუნებას, პატრიმონიარობის გრძნობას, აშშ-ში მყოფი სულს. მაგრამ, სამწუხაროდ, ყოველთვის ვერ ახერხებს ავტორი ამ მაღალი დონის შენარჩუნებას და მოზღვავებული სათქმელის ჩასატყვევად უფრო მარტივ, ნაკლებად შთამბეჭდავ სერხს მიმართავს.

ზოგჯერ მწერალი წინასწარ გვიხასიათებს პერსონაჟს და მერე ხან ხდება ჩამოთვლილი თვისებების დემონსტრირება, ხანაც — არა. პირველი გაცნობისთანავე გვიხასიათებს იგი პროფესორ თავზიშვილს. როგორც ირყევა, ეს სულაც არ იყო საჭირო. პროფესორი თავზიშვილი მერე თვალნათლივ გავგეხსნება ჩვენ ცოცხლად დაწერილ ეპიზოდში, როცა იგი ნიკო კაკაბაძის ღვაწლუბას ასრულებს და თამაზ იაშვილს თავიდან მოიცილებს.

მთავარ რედაქტორზე მირიან ალავიძეზე თავიდანვე გვიყვება ავტორი და იმასაც გვაპრობოს, რომ იგი „ყოველთვის ხელმძღვანელ თანამდებობაზე უშვამოდა“. მერე, თავისდა გასაოცრად, სტუდიაში ამოჰყო თავი“. რაკილა თავიდანვე გაგვაგებინა ავტორმა, რომ მირიან ალავიძე შემთხვევითი კაცია სტუდიაში, ცხადია, ჩვენ აღარ გვიყვარს, როცა ამის დემონსტრირება ხდება. მხოლოდ ის გვაფიქრებს, რა საჭირო იყო ავტორის წინასწარი და შეუფარავი განცხადება ამის თაობაზე. სიტყვა მრავალია და პირდაპირი ავტორი, როცა თამაზის მამას გრიგოლ იაშვილს ან პროფესორ იასე დილაძეს ახასიათებს. აქ სწევების დასახელებაც შეიძლება, ზემოდნ ის გავფიქრებთ სტუდიის თანამშრომელთა შესახებაც.

ამას გარდა, ისიც უნდა ითქვას, რომ მეტისმეტად უტრირებულია უარყოფითი გმირთა სახეები. მწერალი იმდენად სულმდაბლად ან ყვეჩეზად გვისახავს სამხილებლად გამეტებულ გმირებს, ისე აშკარად გვიჩვენებს მათ

გურამ გვირგვინი
დაცემული სიგალე

წმელსა თუ უფუნურ საქმიანობას, რომ ზოგჯერ შთაბეჭდილება გვექმნება, თითქმის სოციალურ და ფსიქოლოგიურ რომანთან კი არა გვაქვს საქმე, არამედ სატირულთან. ეტყობა, ამ სწორხაზოვნებაში და უტრირებაში დაბადა მკითხველთა ნაწილში ერთგვარი უკმაირისობის გრძნობა და ის აზრი, რომ რომანს ხასიათების გახსნის თვალსაზრისით მხატვრული წვდომის სიღრმეები აკლია და იგი პუბლიცისტური ქღერადობისაა.

რომანს რომ პუბლიცისტური ქღერადობა აშკარად გააჩნია, ამაში სადავო არაფერი შეიძლება იყოს. მაგრამ, ექვსგარეშე, ეს უფრო მწერლის მიერ წამოჭრილი პრობლემების აქტუალობით, შეუნიღბავი ტენდენციურობით და ძლიერი პათოსით არის გამოწვეული.

ჩემის აზრით, გურამ ფანჯიქიძემ რომანში უფრო მეტი კონფლიქტის ჩატევა მოინდომა, ვიდრე ამისი საშუალება ჰქონდა. ამ მოცულობის რომანისათვის მარტო ამას იაშვილის კონფლიქტიც იკმარება ინსტიტუტის კათედრის გამგესთან და წევრებთან. მწერალი საინტერესოდ გვიჩვენებს იმ არამეცნიერულ ატმოსფეროს, რაც კათედრაზე გამეფებულია, რომ პატივმოყვარეობა თავისთავად ბადებს მლიქვნელობას, უნიჭობა წინ ეღობება მეცნიერულ აზრს, კარიერაში იოლ გზებს ეძებს მეცნიერებაში. რაკილა რომანს ორი ცენტრალური გმირი ჰყავს, ალბათ, აუცილებელი იყო იმ გარემოს ჩვენება, სადაც ოთარ ნიჟარაძეს უხდება ცხოვრება. აქაც დიდი პრობლემა წამოჭრა ავტორმა. შემოქმედებით ორგანიზაციაში რომ სწორედ შემოქმედებითი ატმოსფერო არ სუფევს, შემთხვევითი ხალხი მოძალებულია იქ და თითო-ორილა მწერალს და მხატვარსაც ვეღარ იტანენ. განა ეს ცოტა მასალა იძლევა ჩაფიქრებისათვის, დასკვნებისათვის, განხილვებისათვის? განა ეს ყველაფერი მწერლის გამოწვევანია?

ამ პრობლემებთან დაკავშირებით რომანში არა ერთ გემოვნებით დაწერილ ეპიზოდს წაგვიტოვებ. სანიშნოდ მირიან ალავეძის კამინეტში გათამაშებული სცენებიც იკმარება, სადაც მომავალი ფილმებისათვის სცენარების განხილვის დროს მწერალი ოსტატურად გვიხსნის ხელმძღვანელების გონებალუნგობასაც და თანამშრომელთა არაპროფესიონალიზმს და ინერტულობას. მაგრამ მაინც ეს ორივე პრობლემა რაღაც უკმაირისობის გრძნობას სტოვებს, თითქმის ავტორმა სიღრმეებში წვდომა, მხატვრული დამუშავება დააკლო მათ და სხვა მტკივნეულ საკითხებზე იჩქარა გადასვლა.

შემამჩუნებელია, თუმცა მხატვრულად კარგადაა გადაწყვეტილი რესტორანში გათამაშებული სცენა, როცა საქმისანი ხალხი თავისი ბნელი გზებით, მოხვევილი ფულით თავს იწონებს და უპირატესობის გრძნობას ამჟღავნებს. ეს ჩვენი ცხოვრების ერთი ყველაზე მტკივნეუ-

ლი საკითხია. ამაზე მეტად არაფერი შეიძლება ამცირებდეს საზოგადოებას და მისი მსუბუქობა თებასაც საზღვარი არ უნდა ჰქონდეს. მწერალი დაუნდობლად და საესეებით სამართლიანად გვაძილებს ჩვენ ყველამ თავს ვიდრე დანაშაულო, რაკილა ასეთი ნაძირალები საქვეყნოდ პარპაშებენ.

დიდი ადგილი დაეთმო რომანში სხვა დანაშაულსაც. ოთარ ნიჟარაძე შემთხვევით გახდება მოწმე იმისა, რომ მთვრალი ავტომობირობით იმსხვერპლებენ ახალგაზრდა კაცს და გააუბედურებენ მის ცოლ-შვილს. აქაც ყველაფერი უშუალოდ ცხოვრებიდან არის აღებული. ფულიანი თავხედები ყველას მოსყიდვას ცდილობენ და ახერხებენ კიდევ. მხოლოდ ოთარ ნიჟარაძეს ვერ გატყავენ. ასეთი დამნაშავე პირების ცინიზმი, თვითდაჯერება, უტიფრობა მხოლოდ იმას ეფუძნება, რომ მათი ღრმა რწმენით ფულით ყველას და ყველაფრის ყიდვა შეიძლება. სამწუხაროდ, მათ აქვთ საფუძველი ასე იფიქრონ და ამიტომაც ისმის ძლიერად აღშფოთებული მწერლის სულის კვილი.

მსგავსი ჩართული ეპიზოდები, ზოგჯერ საკმაოდ ვრცელიც, ამ რომანში ბევრია. მათ სიამოვნებით ვკითხულობთ, რადგან ბევრი საგულისხმო რამაა იქ მინიშნებული. ამას გარდა, უშუალოდ ავტორი თუ მისი გმირები ხშირად მსჯელობენ მეტად აქტუალურ საკიბრობოტო, მტკივნეულ საკითხებზე, მაგალითად, ტყუილსა და მართალზე, სიკვდილსა და სიცოცხლეზე, პატიოსნებასა და უპატიოსნებაზე, ადამიანის მოვალეობაზე, სიმდიდრის გამხრწნელ ზემოქმედებაზე თუ უპირაზ სხვა ამაღლებვად საკითხებზე. აქ წამოჭრილი საკითხების წყება თავისთავადაც საინტერესოა, მით უმეტეს, როცა მათზე მსჯელობს ისეთი ფიქცი გულის, შეურიგებელი ბუნების, პატიოსნებისათვის ფანატიკურად მებრძოლი მწერალი, როგორიცაა გურამ ფანჯიქიძე.

ვიმეორებ, ეს ყველაფერი კარგია, აუცილებელიცაა, რადგან ქვეშაბრტყელ მაღალ პუბლიცისტურ ქღერადობას აძლევს რომანს, მაგრამ მის მხატვრულ დონეს ერთგვარად ვნებს. ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, რომ მწერალს სურს რაც შეიძლება მაღლ და ხმაშაღლა გამოთქვას ის დაგუბებული გულისწყრომა, ტკივილი, რაც მხოლოდ თავისი ხალხის, ერის უსაზღვრად მოსიყვარულე ადამიანს შეიძლება გააჩნდეს. ეს კი აიძულებს მას ცოტა ნაჩქარევად მოეკიდოს ზოგიერთი სახის თუ ეპიზოდის მხატვრულ დამუშავებას.

გურამ ფანჯიქიძე რომ მხოლოდ იმ ორ პრობლემას დასჯერებოდა, რაზედაც ზემოთ ვგეგმვდა საუბარი და მთელი ყურადღება მათთვის დაეთმო, რა თქმა უნდა, რომანის მხატვრული ღირსებები უფრო თვალსაჩინო იქნებოდა, უფრო საფუძვლიანად, ღრმად, მკაფიოდ გამოიხა-

ტებოდა მწერლის სათქმელი. მაგრამ განა ამის უკმარი კომპენსაცია ნაწარმოების მღაღი პუ-
ბლიცისტური პათოსი და მოქალაქეობრივი და-
ნიშნულება? ადვილი შესაძლებელია მხატვრუ-
ლად უფრო გულმოდგინედ დამუშავებულ რომა-
ნის ვერც კი მოეხდინა ისეთი შთაბეჭდილება
და ზეგავლენა მკითხველზე, ისე ვერ აეფორი-
აქებინა მასი სული, ისე ვერ აემხედრებინა ბო-
როტების წინაღმდეგ საბრძოლველად, როგორც
ამ სახით მოახერხა ნაწარმოებმა. თავისი რომა-
ნით „თვალის პატიოსანმა“ მწერალმა მიზანს მა-
ღწია და, მოგეხსენებათ, ერთი ცნობილი თქმა-
სა არ იყოს, გამარჯვებულს არ ასამართლებენ.

იქნებ ცოტა უცნაურია, რომ ჭკრ თითქმის
არაფერი მითქვამს რომანის „თვალის პატიოსა-
ნი“ მთავარ გმირზე, თამაზ იაშვილზე და ოთარ
ნიკარაძეზე. ადრე მხოლოდ ის აღვნიშნე, რომ
სწორედ ეს ორი გმირი უპირისპირდება, ან უფ-
რო სწორად, გამოირჩევა იმ გარემოში, რომე-
ლიც მწერალმა მხატვრული თუ პუბლიცისტუ-
რი ხერხებით ასე დაუნდობლად აშხილა. ცხა-
დაა, საინტერესო უნდა იყოს, თუ რას წარმო-
ადგენენ თამაზი და ოთარი, რა ფუნქცია დაა-
ესისა მათ მწერალმა, რა უნდა გვითხრან მათ
თავიანთი ცხოვრების წესით, თავიანთი აზრე-
ბით, ფიქრებით, განცდებით.

თამაზ იაშვილი და ოთარ ნიკარაძე თუმცა
ძალიან განსხვავებულიები არიან სულიერი ენერ-
გიითაც, ტემპერამენტითაც, ხასიათითაც, მათ
მანც ბევრი რამა აქვთ საერთო. რაც მთავარია,
ორთავენი სიკეთითა და პატიოსნებით არიან
აღსავსენი, რომ აღარაფერი ეთქვათ მათ ნიჭი-
ერებაზე. მათ ისიც აქვთ საერთო, რომ ბორო-
ტებაზე თუმცა ერთნაირად არ რეაგირებენ და
თანაბარი ბრძოლის უნარი არ გააჩნიათ, მაინც
თითქოს შეგუებულინი არიან იმ აზრს, რომ არა-
დრის „შეცლა არ შეიძლება. ისინი ყველა დიდ
თუ მცირე უბედურებას კარგად ხედავენ და
სწორადაც აფასებენ, მაგრამ თამაზი მყუდრო,
განმარტებული ცხოვრებას ელტვის, ოთარი კი
თუმცა სხვისათვის თავგამოდებული კაცია. მა-
ინც ცოტა სეკტატურად უყურებს ცხოვრებას.
ნიშანდობლივია ოთარის საუბარი თამაზთან:

— გინახავს, შუაგულ ქაობში ერთადერთ
ფოთოლზე შემობღებული მაყაყი გაუთავებ-
ლად რომ ყოყნიებს?

— მინახავს, — ღიმილით დაუკრა თავი თა-
მაზმა.

— ჰოდა, აბა რაღას მაწვალებ. იმ მაყაყმა
რამდენიც არ უნდა იყიყინოს, საბოლოოდ მა-
ინც ისევე ქაობში უნდა ჩახტეს“.

სამწუხაროდ, ოთარ ნიკარაძესაც და მით
უმეტეს თამაზ იაშვილსაც აკლია ის ბრძოლის
ენინი, საკუთარი პრინციპებისათვის თავგამოდე-
ბა, თავისი მიზნისაკენ დაუთვებელი სწრაფვა,
მოქმედების წყურვილი. რაც უნდა ახასიათებ-
დეს ძლიერ პიროვნებას. მაგრამ მაშინ სულ
სხვა გმირებთან გვექნებოდა საქმე და ამიტომ

ასეთ პრეტენზიებს ვერც მათ და ვერც მწე-
რალს ვერ წაუყენებთ. როგორც ჩანს, მწერალმა
სხვა ფუნქცია აკისრიათ ამ რომანში და ჩვენს
ამას უნდა ჩავწვდეთ, მწერლის ჩანაფიქრის
შესაბამისად უნდა შევიფასოთ რამდენად საინ-
ტერესონი არიან ისინი.

თამაზ იაშვილი იქნებ სწორედ იმიტომაც
არის ასეთი, რომ ამ წყნარ, თავმდაბალ, მორ-
ჩილ, სუსტი ნებისყოფის გმირთან დიაგნოზი-
რებით, ვისი მორევაც, გათვლაც იოლია და აუ-
ციებელიც ბოროტებისთვის, კიდევ უფრო
ამკარად გვეგრძნობთ მთელი უსამართლობა რომ-
მანში წარმოსახული ცხოვრებისა და მეტრად
მოგვძალებოდა სიკეთისადმი და სათნოებისად-
მი თანაგრძნობა.

თამაზ იაშვილის დახასიათებას თავიდანვე
ვეცნობით. მხოლოდ ერთი რამ გაუგებარია,
თვითონ გმირი ახასიათებს ასე თავის თავს, თუ
ეს ავტორისეული ტექსტია. თამაზ იაშვილს
სურვილი შემოაწვა წარსულისათვის გადაე-
ხედა, საკუთარ პიროვნებაში გარკვეულიყო“.
ამას უშუალოდ მოსდევს დახასიათება, რომე-
ლიც თამაზს არ შეიძლება ეკუთვნოდეს, რად-
გან საკუთარ თავზე ასე ფიქრი არაბუნებრივია.
მაგრამ ეს უზუსტობა არ არის მთავარი, ჩვენ
თამაზის პიროვნება გვაინტერესებს:

„მას დიდი ცხოვრება სწყუროდა, დიდი ილ-
მოჩენებით, სიფაქიზითა და სისუფთავით სავსე
დღეები. როგორ არ შეესაბამებოდა მისი ცხოვ-
რება მის სურვილებს. იქნებ ნიჭი არ ჰყოფნი-
და? იქნებ ნებისყოფა არ ჰქონდა? ამის თქმა
არ შეიძლებოდა, თამაზ იაშვილს ნიჭიც საკმა-
რისზე მეტი ჰქონდა და ნებისყოფაც, ოღონდ
განცირებული ნებისყოფა. მას შეეძლო თვეების
მცანველობაში დიდ და ღამე გაეცქირებინა რომ-
მელიმე მათემატიკური პრობლემის გადასაჭრე-
ლად. სამაგიეროდ, ბრძოლა არ შეეძლო, ბრძო-
ლა, რაც ასე საკირო ყოფილა ცხოვრებისათვის.
პირველსავე წინააღმდეგობაზე ფარ-ხმალს ჰყრი-
და, პირველსავე დაბრკოლებაზე უმიმედობა იპ-
ყრობდა“.

უფრო უკეთესი და ამომწურავი დახასიათება
თამაზისა ძნელია. იგი მართლაც ასეთია მთელი
რომანის მანძილზე. ასეთი ყოფილა ბავშვობა-
შიც, როცა არც თანაქლასელებს, არც საკუთარი
იჯახის წევრებს არ ესმოდათ მისი და იხარგე-
ბოდა პატარა ბავშვის სათუთი სული. ასეთია
ახლაც, როცა ყველა კაცაბაძისთან ვივინდარას
შეუძლია იოლად მოიშოროს გზიდან თავისი
ასირებული პატიოსნებით შემაწუხებელი ეს
ახალგაზრდა მეცნიერი, თუნდაც იმისათვის,
რომ სიმართლეს იტყვის და ცუდს არ დამალავს,
ან კიდევ ტყუილ-უბრალოდ, ნაენობობით სტუ-
დენტს ნიშნის არ დაუწერს. თამაზ იაშვილი
უხმოდ, უღრტინეულად, მორჩილად ეგუება

მუარამ ზაქარაიშვილი
დაპაუზული სიმაღლე

ყოველგვარ უსამართლობას. ამიტომაც სკირ-
დება მეგობარი, ვისაც ესმის მისი სათუთი სუ-
ლისა, ვინც ქომაგად დაუდგება. ასეთ მეგო-
ბობას უწევს მას ჭერ კიდევ სკოლიდან ოთარ
ნიჭარაძე.

თამაზს იმდენად უნდა განცალკევებით ყოფ-
ნა და სულიერი სიმშვიდის მოპოვება, რომ მა-
მამისის მიერ ნაქურდალი ფულით (რისთვისაც
შეიჯავრა ოჯახი) ნაყიდ მყუდრო ბინაშიც კი
გადავა და მხოლოდ მაშინდა ამოისუნთქებს.
აქ მას შეუძლია მარტო იყოს თავის ციფრების
გუნდებთან, რომლებიც ნაცრისფერი ცის ფონზე
წამოშლებიან ხოლმე და ლაღად დასრიალე-
ბენ, დაფრინავენ, ლამაზ კამარას აყეთებენ.

თამაზის ფანატიზმს სწორედ ეს ციფრების
გუნდები გვაგრაჟნობენ, მას მათემატიკის
გარდა არაფერი აინტერესებს, მაგრამ მეტი-
აშკარად ხშირი მოშველიება ამ გუნდებისა ცოტა
ანელებს მათგან მიღებულ პირველ შთაბეჭდი-
ლებას. მაშინაც, როცა დავით თავზისშვილი სიმ-
წრის ოფლში იწურებოდა, რომ როგორმე ამო-
ვლერდა მისი ინსტიტუტიდან წასვლის აუცი-
ლებლობა, თამაზი მშვიდად ხან შორი მუსი-
კის ხმაზე წამოშლილ ციფრებს ეალერსებოდა,
ხან კი დაფაჩე ამოხსნილ ამოცანას აკვირდებო-
და, თუმცა თავიდანვე მიუხედავად პროფესორის
სათქმელს. კარგი დეტალია, როცა თამაზი წას-
ვლის წინ დაფაჩე ამოხსნილ ამოცანაში უცე-
დომას გაასწორებს, ეს მისი პოზა კი არ არის,
უბრალოდ ბუნებაა, მას არ შეუძლია გულგრი-
ლოდ უყუროს მათემატიკურ უზუსტობას.
მაგრამ როცა თამაზი მოცარტის რეკვიემის მე-
ლოდიასზე მოფრენილ ციფრებს ეალერსება, ეს
კი ბევრად თუ არა, მცირედ მაინც არის მოკლე-
ბული ზომიერების გრძნობა. სხვათა შორის,
თამაზ იაშვილზე ბევრად უფრო ნიჭიერი, მარ-
თლაც ფანატიკოსი და გენიალური მათემატი-
კოსებია, ეს საყოველთაოდაა ცნობილი, შესანიშ-
ნავად გრძნობდნენ და თავდავიწყებამდე განიც-
დიდნენ პოეზიასა და მუსიკას.

ზომიერების გრძნობამ მწერალს ცოტა თამაზ
იაშვილის ნიჭიერების ხაზგასმავლიც უღალატა.
იგი ხშირად გვახსენებს, რომ თამაზს საოცარი
უნარი აქვს ზეპირად გამოთვლისა და გაანგარი-
შებისა, ვრცელადაც გვიყვება იმ შთაბეჭდილე-
ბებზე, რასაც ეს ახდენს სხვებზე, თვით მოხუც
აქადემიკოსებზე.

თუმცა ამ მცირე შენიშვნებს ისეთი მნიშვნე-
ლობა არა აქვთ. მთავარი ისაა, რომ თამაზ ია-
შვილი მართლაც განსაკუთრებული ბუნების
აღმანიანა, ვისაც ეგებ ყველაზე მეტად სკირ-
დება ფაქტი, გულისხმობს დამოკიდებულებას,
წრფელი სიყვარული, თანაგრძნობა, გამხნევე-
ბა, რათა სულერი წონასწორობისა და სიმშვი-
დის დროს შეძლოს იმის გაკეთება, რისთვისაც
არის მოწოდებული.

ფსიქოლოგიურად ღამაჯერებული და მხატვ-

რულად თუ ემოციონალურად საინტერესო
ზოლია, როცა თამაზ იაშვილი მედლა ზამახი-
ძის სიყვარულით აღვზნებული და ატაცებული
სწორედ იმ ბედნიერ ღამეს მიაგნებს ურთულე-
სი მათემატიკური პრობლემის გადაწყვეტის
გზას. აი ასეთი განწყობლება სკირდება თამაზს
ბედნიერებისათვის. მაგრამ, სამწუხაროდ, ყვე-
ლაფერა პირიქით ხდება.

თამაზ იაშვილს არასოდეს ჰქონია მშვიდი და
წანარი ცხოვრება, არც ბავშვობაში, როცა სწო-
რედ მედლა ზამახიძის გამო იძულებული გახ-
და სხვა სკოლაში გადასულიყო, არც შემდეგ,
როცა არავის ესმოდა მისი, ოჯახიდან იძულე-
ბულია გაიქცეს, ერთი ინსტიტუტიდან გააძე-
ვებენ, მეორეგან სულერად ავადმყოფი თანა-
შემრომელი დაუკარგავს მოსვენებას, მის ირგე-
ლივ მხოლოდ უბედურებაა, აღამიანელი უსინდა
და კეთილშობილური, კილაც ბოროტი სული
ასდევნებია და მისი სიცილი თუ ბათიქების
ხმა თავზარსა სცემს. დაბოლოს, ყველაფერს
ავგირვყენებს მედლას უეცარი გამოჩენა და ასე-
ვე უეცარი სასტიკი დაღალა.

თამაზ იაშვილი სწორედ ასეთი სკირდებოდა
ავტორს. ამით უნდოდა ეჩვენებინა მკითხვე-
ლისათვის, თუ რა დამლუპველია უჯულო დამო-
კიდებულების სუსტი ისეთი ფაქტი სულის აღა-
მიანებისათვის, როგორიც თამაზია. კიდევაც
ვერ გაუქლო თამაზმა და მედლას ღალატის შემ-
დეგ თავის მოკვლა სცადა. მაგრამ ეს მხოლოდ
აფექტის შედეგი არ იყო. ეს განწყობილება აღ-
რევე მწიფდებოდა თამაზში. აჟი თვითონვე
ფიქრობს ამაზე ჩამოხრბობის წინ: «იქნებ ეს ცო-
ლის ღალატით შეურაცხყოფილი თავმოყვარე
კაცის რეაქცია იყო მხოლოდ და მხოლოდ? იქ-
ნებ ოთარ ნიჭარაძისათვის რომ დევერებინა
და მედლას არ გადაჰყრდა, თავის მოკვლა აზრა-
დაც არ მოსვლიდა? თუ ეს თვითმკვლელობა
მისი უმწიფობის შედეგი იყო? გრძნობდა, ცხოვ-
რებისათვის ძალა არ შესწევდა, მედლა კიდევ
უფრო დააწმენდა თავის უსუსურობაში, მედე-
ამ მხოლოდ დააჩქარა, ძალიან დააჩქარა, ასეთი
ნაბიჯი გადაედგა. ეს იყო და ეს».

შეთულებელია თამაზის ეს აღსარება არ ვირ-
წმუნოთ. და ისეთი საზოგადოება, სადაც თამა-
ზისთანა ბუნების კაცს არ ეცხოვრება, მართლაც
მხილების ღირსია. აი ამ გზითაც ისევე მთავარ
სათქმელამდე მიგვიყვანა მწერალმა.

თუმცა თამაზის ცხოვრების ისტორიიდან სხვა
არანაყლებ მნიშვნელოვანი დასკვნაც უნდა გა-
მოვიტანოთ. იმ ის, ოთარ ნიჭარაძე რომ წარ-
მოთქვამს რომანის ფინალში.

«ბატონო თამაზ, ჭერ ჩვენ ისეთი არაფერი
შეგვიქმნია, რომ ცხოვრებას, საზოგადოებას
გავეპუტოთ და გავუღიდავებოდეთ. ისეთი არა-
ფერი გავგიყვებოდა, რომ ხალხს თავი დავამა-
ლოთ, ვანუღღებოთ და კისრით თოყზე ჩამოვეცი-

დღით, თუნდაც იგი საუკეთესო ხარისხის ნეილო-ნისა იყო. ბოდვის გიზდი, რომ ძალზე პლაკატურად, სოფლის კლემბის ტრიბუნაზე შემდგარი ლექტორივით გელაპარაკებდა, მაგრამ უნდა მოგახსენო, რომ ყოველი ადამიანი ვალდებულია თავის ხალხს, თავის ქვეყანას გაუკეთოს ის, რისი გაკეთებაც შეუძლია. ჩვენ ახლა წავალთ, ორი კვირით ყველაფერს გამოვეთქმებით, დავისვენებთ, ვენებათაღელვა დავციცხრებთ და შემდეგ დავიწყებთ სრულიად ახალ ცხოვრებას. ჩვენ ბევრი უნდა ვიმუშაოთ, ძალიან ბევრი, თორემ დრო აღარ ითმენს, ვისაც რამის შექმნა შეეძლო ჩვენს ასაკში უკვე თავისი სათქმელი ნათქვამი ჰქონდა».

დაბნ, ეს სრული ჰუმანიტებაა და ვიდრე ზემოთ მოტყუნილი ბაყაყის ყუიყინის თეორიიდან ამ გადაწყვეტილებამდე მოვიდოდა, ოთარ ნიჟარაძემაც ბევრი იწვინა და იფიქრა.

ოთარ ნიჟარაძე თავის მეგობარზე არანაკლებ მომხიზველია. თუმცა ჩვენს თანაგრძნობას ნაკლებ იმსახურებს და თვითონაც ნაკლებად ელის, რადგან იგი უფრო ძლიერი ბუნებისაა და დასრულებული სექტიკოსივით ყველაფერს ირონიულად უყურებს.

ირონია და ცინიზმი მისი იარაღია, საკუთარი გრძნობების ნიღაბია. მისთვის საოცრებაა მირიან ალაფიძის მოსაზრებები სცენარებზე, სულ იმის ფიქრშია, ერთი მის ტვინში ჩამახდდა და საკუთარი თვალით დამანახა, ეს აზრი როგორ მწიფდებოდა, მაგრამ მაინც მშვიდად უსმენს მას. ასევე მშვიდად, თუმცა სასტიკად აწვალებს იგი მთავარ რედაქტორს მოუკიდებელი სივარეტის ხელში ტრიალით და მერე გულუბრყვილო გამომეტყველებით დასცინის მას თანამშრომელთა თანდასწრებით, როცა ადრეცებული უქმებს სისულელეებს.

ოთარ ნიჟარაძე თამაშ იაშვილივით არ გაუბრუნებს ადამიანებს, არ ელტვის მარტოობას. მას სწორედაც სხვებზე დაკვირვება აინტერესებს. ამიტომაც ეგუება ყველას, საქმოსნებსაც კი. მას გარდა ნატასი, არავისთან არაფერი აქვს საერთო და მაინც მუდამ ხალხში ტრიალებს. ამიტომაც ხშირად უხდება ათასგვარ ცდუნებასთან ჰიდილი, თუმცა თავისი შინაგანი პატიოსნების წყალობით ყოველთვის გამარჯვებული გამოდის.

ნაღდი, გულწრფელი დამოკიდებულება ოთარს მხოლოდ თამაშთან და ნატასთან აქვს და სწორედ ამ ურთიერთობაშია იგი ყველაზე მომხიზველი. თბილი და გულისხმიერია ოთარი მემაწვენ ბიჭთან დამოკიდებულებაში და იმ გაუმტყვალელ თანაგრძნობაში, რომლითაც განმსჭვალება თავისუფლებული საქმიანების უდაბნო შაულო მსხვერპლის ცოლ-შვილისადმი. თუმცა, აქ ისიც უნდა ითქვას, რომ ავტორი იმდენჯერ აკეთებს აქცენტს ამ ორთავე შემთხვევაში ოთარ ნიჟარაძის კეთილშობილურ საქციელზე, რომ ცოტა კიდევ ანულებს შთაბეჭდილებას.

ოთარს იმდენი სულიერი და ფიზიკური ძალა აქვს, რომ წინ აღუდგეს ბოროტებას. მაგრამ თანდაპირველად ამას მხოლოდ მაშინ აკეთებს, როცა მეგობრის ინტერესი მოითხოვს. იგი არ დაჩაგრინებს თამაშს, ნიკო კაკაბაძეს მწარე დღეს განაცდევინებს, თუმცა მისი მიზანი თავად ბოროტებასთან ბრძოლა კი არ არის, მხოლოდ მეგობრის დაცვაა. როგორც კი ამას ნიაღვევს, მაშინვე კარგავს ბრძოლის ინტერესს და ამიტომ ეს ჯერ კიდევ არ ლაპარაკობს მის მაღალ მოქალაქეობრივ შეგნებაზე.

მხოლოდ საშინელი, უკუზრუნებელი სენი ჩააფიქრებს ოთარ ნიჟარაძეს სერიოზულად. მოახლოებული სიცილილი მას ვერ შეაშინებს, მაგრამ შეაშფოთებს კი, რომ ჯერ არაფერი გაუკეთებია და არ უცხოვრია ისე, როგორც უნდა ეცხოვრა. ოთარი მიხვდება, რომ ცინიზმით და ირონიით კაცი შორს ვერ წავა, სასწრაფოდ მოიძიებს თავის დაწყებულ და მიტოვებულ რომანს. მას ერთი სურვილია ამოძრავებს, დაჩენილი მცირე დრო მაქსიმალურად გამოიყენოს, რომ თავისი სათქმელი მოასწროს.

ოთარ ნიჟარაძე თავის ცხოვრების ფილოსოფიას იცვლის. მისი სიტყვები ახალი ცხოვრების დაწყების შესახებ, მარტო თამაშს კი არა, თავად მასაც ეხება და რომანის ფინალი ამ ორი კეთილი მეგობრის ახალი გზის დასაწყისის იმედს გვისახავს.

რომანის ანალოზის დროს გზადაგზა მომიხდა საუბარი მწერლის ოსტატობაზე. მისი სტილის თავისებურებებზე, მაგრამ მათი ამომწურავად გასაშუქების არც მიზანი და არც პრეტენზია მე არა მაქვს. და მაინც, ახლა რამდენიმე სიტყვით მინდა შევეხო ამ თვალსაზრისით საინტერესო მომენტებს რომანში, რომელთა დუმილით ავლა, გვიჭრობ, არ იქნება სწორი.

რომანში „თვალი პატროსანი“ სიუჟეტი რთულად არ ვითარდება, მთუხდავად იმისა, რომ აქ მოკლენები ყოველთვის ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით არ არის დალაგებული. ავტორი ზოგჯერ უკვე მომხდარი ამბის შემდეგ უბრუნდება წინა შემთხვევებზე ისტორიას და იწყებს მის ანალიზს, ამ კიდევ საკმაოდ ხშირად ნიშნავს მოვლენებს. და მაინც აქ ყველაფერი თითქმის მარტივად და გასაგებადაა თქმული. ამ მხრივ მწერალი არ ცდილობს დაძაბოს მკითხველის ყურადღება თვით ისეთი უჩვეულო ფაქტორი კი, რომ რომანში ორი ჩართული მოთხრობაა, არ ათთოლებს საქმეს, რადგან მათი დანიშნულება გამჭვირავლია. სწორედ ამ მოთხრობებზე მინდა შევაჩერო მკითხველის ყურადღება.

პირველი მოთხრობა იმ ეპიზოდს ეროვნის. სადაც ახალგაზრდა კაცს იმსხვერპლებენ მანქანით მომავალი მთვრალი საქმოსნები. ოთარი

გურამ გვარდუთელი
დაბალშული სიმბალე

დღეულის სახლს ჩაუვლის და დაინახავს გვიან ღამით როგორ ელის მძინარე ბავშვებთან ჩამოყვარა ახალგაზრდა ქალი თავის მეუღლეს. „ამ მყუდროებათა და სიმშვიდით სავსე ოჯახში ჯერ არავინ იცოდა, მათ თავზე რაოდენა უბედურება დატრიალდა“. სწორედ ეს შეცდომებს ყველაზე უფრო ოთარ ნიკარაძეს.

ამას მოსდევს მოთხრობა გრიგოლზე და დავითზე, რომლებიც თავისი ცხოვრების მანძილზე თურმე შეიძვერნენ შეხვედრიან და დალაპარაკებთან კიდევ ერთმანეთს, თუმცა არც ერთს არ ახსოვდა ეს ამბავი და არც იცნობდნენ ერთმანეთს. მწერალი გვიყვება ამ უცაბელი შეხვედრის შეიძლება შემთხვევას. მოთხრობა იმით მთავრდება, რომ დავითი მანქანით გაიტანს გრიგოლს, მისთვის სრულიად უცხო კაცს. ცხადია, ამ ბედისწერის მართებში მოყოლამ რომანში მომხდარი უბედური შემთხვევა უნდა განვსაზღვრეოთ. მაგრამ ის ძირითადი ეპიზოდი თავისთავად იმდენად ემოციონალურად აქვს მწერალს გადაწყვეტილი, რომ ჩართული მოთხრობა არაფერს მატებს მას და, ჩემი აზრით, ზედმეტი უნდა იყოს.

მეორე მოთხრობასთან დაკავშირებით საქმე უფრო რთულდება. იგი მართლაც აუცილებელია, რადგან უამისოდ გაუგებარი დარჩება ის, რაც „საუკეთესო რომანში“ მოხდა. მწერალმა რომანში ერთი ფრიად მნიშვნელოვანი საკითხი წამოჭრა, ადამიანთა ურთიერთდობის საკითხი, პასუხი კი ჩართულ მოთხრობაში გავსცა.

თამაზ იაშვილს ახალ ინსტიტუტში დახვდა ისეთი ხალხი, ვის გვერდითაც იგი თავს მოუსვენრად გრძნობს. ყველაზე მეტად მას ალექსანდრე კობიძის უცნაურობა აწუხებს. ეს კაცი ფორმებიდან დაბრუნებულია, ინსტიტუტის დირექტორს შესცოდებია და, თუმცა მათემატიკურ მეცნიერებასთან საერთო არაფერი აქვს, მაინც აუყვანია ლაბორატორიის ხელმძღვანელად, ფაქტობრივად კი მეთვალყურეობა დაუვალებია. ინსტიტუტში ერთ თანამშრომელს შემთხვევით გაუვარდებ სანადირო თოფი, რის შემდეგაც ალექსანდრე კობიძე კიდევ უფრო გულჩათხრობილი და ნერვიული გახდება. და ერთ მშვენიერ დღეს, თამაზის უწყინარ შეკითხვაზე, — წიგნს რატომ არ მათხოვებთ, არ მენდობათ, — ბნელად დემატრება. ალექსანდრე კობიძე ფსიქიატრულ საავადმყოფოში დაწვევინს. სათუთი ბუნების თამაზ იაშვილი საშინლად არის შეუწყნარებელი, რომ მისმა კითხვამ, რატომ არ მენდობათო, გამოიწვია ალექსანდრეს ფსიქიკური აშლილობა. მას ვერაფერი გაუვია და ვერც ჩვენ ამოვხვდებოდით რამეს, რომ ეს ჩართული მოთხრობა არა. ცხადია, ამ მოთხრობაში ალექსანდრეს ისტორია არ არის წარმონახული, მისი გმირი ბევრს აბულაძეა, მაგრამ ერთგვარი მინიშნება ალექსანდრეს სულიერი ავადმყოფობისა, სწორედ აქ არის მოცემული და ამ

ავადმყოფობის გამომწვევი მიზეზი ადამიანთა უნდობლობაა, ალბათ ისეთი, როგორც აბულაძემ გამოიჩინა.

ეს მართლაც ღრმა ფსიქოლოგიურა მოთხრობაა, სავსეა დასრულებული და რომანისაგან დამოუკიდებელი. მწერალი ოსტატურად მოგვითხრობს ქართული ჯარისკაცის ტრავიკულ ამბავს. იგი ერთადერთი გადარჩება მძიმე ბრძოლის მერე და დაჭრილი, დამფრთხალი „მოიუნძლეზდა, მზეს მისდევდა, წითელ მზეს. თითქოს ის იყო ერთადერთი ცოცხალი არსება ამ სიცვლით გაჭერებულ მიდამოში“. ქოშში შეაფარებს თავს, სადაც ხანდაზმული გერმანელი ჯარისკაცი შემოვა. თუმცა ორი მტრული არმიის ჯარისკაცი, მაგრამ ორი ადამიანი შეხვედრა ერთმანეთს. უნდობლობას მაინც ბევრს აბულაძე გამოიჩინს და მშვიდად მძინარე გერმანელს დანით მოკლავს. გურამ ფანჯიკიძე ფსიქოლოგიურად ხსნის იმ მოვლენებულ „შიშს, რამაც ჩაიდენინა ბევრს აბულაძეს ეს არაადამიანური საქციელი, მაგრამ ვფიქრობ, მეტი მოტივირება სჭირდებოდა ამას. შეიარაღებულმა გერმანელმა მოუარა უიარაღო და დაჭრილ ბევრს აბულაძეს, თანავრძნობა გაუწია და თუმცა ქართული ჯარისკაცი ცდილობს ეს ყველაფერი გერმანელის ვერავრთობა ახსნას, მაინც აჯობებდა უფრო მეტი, ხანგრძლივი, უკიდურესი დაძაბულობის შედეგად დაზნეულობა შიშისაგან გონება მას. ეს უნდობლობა ძვირად დაუჯდა ბევრს აბულაძეს, იგი ფსიქიურად დაავადდა. და მაინც, მიუხედავად ჩემი ამ სურვილისა, ეს ჩართული მოთხრობა ერთი საუკეთესო ფსიქოლოგიური და მხატვრული თავია ამ რომანში, სადაც გურამ ფანჯიკიძის მწერლური თვალი და ხასიათების ღრმად წვდომის უნარი მშვენიერად გამოჩნდა.

გურამ ფანჯიკიძის რომანის „თვალი პატიოსანი“ კიდევ ერთი თავისებურება უნდა აღვნიშნოთ. იგი არ არის მკაცრად ერთი განწყობილებით ან თუნდაც ერთი სტილით დაწერილი ნაწარმოები. ავტორი თხრობის მანძილზე ხან იბილია და გულსისხმიერი, ხანაც ცივი და ირონიული, ხან თანავრძნობითა სავსე, ხან კი დაუნდობელია და შეურიგებელი. ეს არცაა გასაკვირი, რადგან მისი დამოკიდებულება გმირებისადმი თუ მოვლენებისადმი სრულიად განსხვავებულია. მაგრამ აქ სხვა კონტრასტები შეინიშნება. მისი მთლიანი რეალისტური ხედვა ხან ლირიკულია, ხან პუბლიცისტური, ხან ნატურალისტური და ხანაც სიმბოლიკური. უნდა ითქვას, რომ ეს ყველაფერი მწერალს მეტწილად ზომიერად, საკურობებისაშვებრ აქვს გამოყენებული და ეკლექტიკურობის დადს არ ამჩნევს ნაწარმოებს.

ერთგვარად ნატურალისტურად არის წარმონახული რომანში ის გარემო, სადაც უზნო, საშინოა ხალხი ტრიალებს და მწერალი თით-

ქოს პირდაპირ ცხოვრებიდან ისტაქას მათ პორტრეტებს, რომ ამით უფრო ამზრუნენი გახადოს მათი სიმახინჯე. ისინი ზომ პირუტყვებით იქცევიან და მწერალად გამოშვლებულად გეიჩენებს მათ მარტივ ფიზიონომიას: ხარბ და გაუმძაღარ თვალებს, აზრისა და გრძნობის ნაპერწკალიც რომ არ გათვლებს მათში, ველური ენებით დაღრცეალ სახეებს. გეიჩენებს, თუ როგორ ბინძურად ჰამენ ისინი, რა გამოთავყვანებადღე სვამენ და მერე ღილებშეუქრავი შარვლებით დაბორიალებენ რესტორნის ეზოში. ეს ნატურალისტური ხედვა კიდევ უფრო ამძაფრებს ისედაც მძიმე, წარუშლელ შთაბეჭდილებას.

სულ სხვა პოლუსის აღმამიანს, თამაზ იაშვილის ფაქიზი და პოეტური სულის წარმოსახენად, მისი განცდების და ტრაგედიის უფრო ემოციურად გასახსნელად კი მწერალი ერთგვარ სიმბოლიკისავე მიმართავს. ჯერ მარტო თამაზ იაშვილის საცხოვრებელი სახლია უჩვეულო, თითქოს არამქვეყნიური, რაღაც „საიდუმლო გამოქვაბულს“ მსგავსი, რომლის მძიმე მეზის კარი უზარმაზარი გასაღებით მელოდირი, ზღაპრული ელზილით იღება. და თუმცა წინა ეზოში გაზაფხულზე ისამნები ჰყვავის, ამ სახლს მეზობლები ძრწოლვით შეჰყურებენ და გვერდს უვლიან, რადგან სახლის პატრონი თავი ჩამოუხრჩვია. სულ მალე ახალმა ბინადარმაც იგივე მოიმოქმედა და მას მერე აქ აღარავინ გაჩერებულა თამაზ იაშვილის გარდა. თითქოს ზედისწერით არის განწირული ეს ჩუმი და სათნო ახალგაზრდა. მეზობლები დამფრთხალი აღუენებდნენ თვალს თამაზ იაშვილს და „რადაცას ელოდნენ. თვითონაც არ იცოდნენ რას ელოდნენ. მაგრამ მაინც ჯიუტად ელოდნენ“.

მწერალი თავიდანვე გეიქმნის განწყობილებას, რომ ჩვენც ამავე ზედისწერის მოლოდინით ვადგენოთ თვალი თამაზ იაშვილს და მალე კიდევ უფრო გეიმაფრებს შიშს ამ ახალგაზრდა კაცის გამო. პირველივე უბედურება, რომელიც თამაზს თავს დაატყდება, იმით აღინიშნება, რომ მთვარე თითქოს დედამიწას მოუახლოვდოა, უცნაურად დიდი და უფრო კაშკაშა ჩანს. უსამართლო განსაცდელის პროტესტი ნიშნად თიქოს ღროდ კი შეჩერდება, საათები აღარ მუ-

შაობენ, დაღუმდებიან და უზარმაზარი შავი ღრუბლის ხახაში გაუჩინარებული მარტო ჩამოწოლად სიბნელეში ვიღაც უხილავი არსების რკინის ნალებიანი ბათიანებს ხმა ისმის მხოლოდ. მაგრამ ეს უცნაური მოვლენები მაინც არ სცილდება რეალობის ფარგლებს. საზარელი გამომეტყველების უცნობი, ალავალად დაწითლებული და დასიებული სახით, მეჩხერი, ჩაშვებული კბილებით გამოელაპარაკება თამაზს, გესლიანი სიცილით საიდუმლოდ ეტყვის: „შეგეშინდა არა?... იმიტომ რომ აღამიანები ერთმანეთს არ ევნდობით“. აქედან გაიღება ხიდი იმ შემადრწუნებელ ჩართულ მოთხრობამდე ბეჯან აბულაშეზე, რაზედაც უკვე გვექონდა საუბარი.

ამის შემდეგ თამაზ იაშვილს მოსვენებას არ აძლევს ეს ჩვენება. მართლაც, მისი ყოველი საბედისწერო ეპი სწორედ ამ ჩვენებით იწყება. ზუსტად ასეთივე სურათი განმეორდა იმ ღამესაც, როცა მედეა ზამბახიძეს გადაეყარა და ამით ავტორმა უკვე მიგვანიშნა მოსალოდნელი უბედურება. სულ მალე, როცა მედეას ღალატი საბოლოოდ გადაწყვეტინებს თამაზს თავის მოკვლას, ისევ გაჩერებულ საათებთან ისევ ის მეჩხერკბილებიანი უცნობი გადაეყრება ღამით და გაუშხელს, რომ თამაზის სახლი აღრე მამამისის იყო, და იქ, იმ დაწყევლილ სახლში ჩამოიხრჩო მან თავი.

ესეც და სხვა ხასიათის სიმბოლიკური მინიშნებები, რაც რომანში ზომიერად არის შეტანილი განწყობილების გასამძაფრებლად, მიგვანიშნებენ ავტორის ფანტაზიის უნარზეც და მხატვრული ოსტატობის მრავალმხრივობაზეც.

გურამ ფანჯიკიძემ რომანში „თვალი პატროსანი“ კიდევ ერთი ახალი სიმაღლე დაძლია. ღმერთმა ნუ ქნას, რომ ეს იყოს მისი ზღვარი. როგორც შესავალში აღვნიშნე, ყოველი მოგზაურობიდან დაბრუნების შემდეგ გურამ ფანჯიკიძე ახალ მარშრუტებზე უფრო ფიქრობს. ასევე ყოველი მხატვრული ნაწარმოების დამთავრების შემდეგაც, როგორც თავად გამოგვითქვდა, მისდამი ინტერესს კარგავს და მთლიანად ახალი ჩანაფიქრით არის გატაცებული. ასე რომ, მას წინ ახალი სიმაღლეები ელის და, იმედია, მეტი წარმატებითაც დაძლევს.

მიხეილ გოგობიძე

„როცა ნიგნი ხალხებს აახლოებს“

ასეთი მრავალმეტყველო სათაურით დასტამბა გამოცემლობა „მერანში“ ახლანდ თავისი რუსული რედაქციის მთავარ რედაქტორის მარკ იზრაელის ძე ზლატკინის წიგნი. ლიტერატორი მ. ზლატკინი თავისი საქმის დიდი მცოდნეა. იგი ორმოც წელზე მეტია, რაც ხელმძღვანელ თანამდებობაზე მუშაობს გამოცემლობა „მერანში“, რომელსაც აღრე „ზარია ვოსტოკა“ და „ლიტერატურა და ხელოვნება“ ეწოდებოდა.

ავტორი მკითხველს აცნობს თავისი მრავალწლიანი, თითქმის ნახევარსატყუროვანი, ნაყოფიერი სარედაქციო-საგამომცემლო მუშაობის გამოცდილებას. წიგნი მემუარული ხასიათისაა. შეიცავს ძვირფას მასალებს, რასაც დიდი მნიშვნელობა ექნება ქართულ ბეჭდვითი სიტყვის რუსულ ენაზე განვითარების ისტორიისათვის. მ. ზლატკინი ინტერესით მოგვითხრობს თავის საქმიან შეხვედრებზე რუსული და ქართული ლიტერატურული სამყაროს ისეთ გამოჩენილ წარმომადგენლებთან, როგორც არიან ნიკოლოზ ტიხონოვი და კონსტანტინე გამსახურდია, მიხეილ შოლოხოვი და გიორგი ლეონიძე, მიქოლა ბაქანი და ირაკლი აბაშიძე, ალექსანდრე ტვარდოვსკი, გრიგოლ აბაშიძე და სხვა მრავალი.

ამ შეხვედრების ეპიზოდები, წიგნის გამოცემის საკითხებზე გამოცემლობის ფართო მიმოწერა ავტორებთან და აგრეთვე თვით ავტორებისა ურთიერთშორის, ადასტურებს მ. ზლატკინის დიდ ზრუნვას რუსულად ნათარგმნი ქართული წიგნის ფართო პრეპარაციის ორგანიზაციის საქმეში. იგი ქართული ლიტერატურის რუსულ ენაზე, საბჭოთა ხალხის ყმობისა და მეგობრობის ენაზე, გავრცელების დიდი მოამაგეა. წიგნი, როგორც სამყაროსთან სულეირი ურთიერთობის მთავარი ძარღვი და ხალხების აკულტურულ ფასეულობათა ურთიერთგაცვლის საგანი, — აახლოებს ხალხებს, როდესაც იგი გამოიცემა

ფართოდ გავრცელებულ ენაზე, — ამგვარ ლოგიკურ დასკვნამდე მივყავართ ავტორს.

გამომცემლობა „მერანის“ რუსული რედაქცია, რომელსაც მ. ზლატკინი ხელმძღვანელობს, როგორც რუსულ ენაზე დაწერილი წიგნის, ორიგინალის, ისე ქართულიდან რუსულად ნათარგმნის, გამოცემას, ხოლო ეს უკანასკნელი ბევრად უფრო შრომატევადი, პრინციპული და საპასუხისმგებლო სამუშაოა. წიგნში გაშუქებულია გამოცემლობის მუშაობის მექანიზმი. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა გამოსაცემი ლიტერატურის შერჩევას, ორიგინალის სტილისა და მხატვრულობის შესაბამისად მთარგმნელისა და რედაქტორის გამოჩენის პრინციპს. მთარგმნის გამოცემა წიგნის თითქმის მეორე დაბადებაა, ამბობს იგი, და მოგვითხრობს ღონისძიებებს, რომ მისი ხარისხი ამაღლოს ორიგინალის ღონემდე.

წიგნი მკითხველს აცნობს საგამომცემლო-საბეჭდო პრეესის ყველა რგოლს, საგამომცემლო მუშაობის მეთოდს და სტილს, იმას, თუ რა მიზანდასახულობას უნდა პასუხობდეს მთარგმანი. იქვე საუბარია გამოცემული წიგნების ფართოდ გავრცელების ორგანიზაციის საშუალებებზე. წიგნში ნათლად ჩანს ავტორის დიდი ერთგულია სარედაქციო-საგამომცემლო საქმეში.

„მერანის“ რუსული რედაქციის ნაყოფიერი მუშაობის შედეგად გვაქვს ქართული ლიტერატურის კლასიკოსების, როგორც ძველ, ისე თანამედროვე მწერალთა ნაწარმოებების მრავალი მაღალმხატვრული მთარგმანი, რომლებიც გამოცემულია მეტად დიდ ორას-სამას ეგზემპლარამდე და ზოგჯერ უფრო მეტი ტირაჟებით. ამ წიგნებმა ფართო გავრცელება პოვეს ივენი უკიდევანო სამშობლოს თითქმის ყველა კუთხეში. ქართველი ლიტერატორების, სიერითოდ ქართველი ინტელიგენციის, ეს ოცნება განზორციელდა ხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლების პირობებში. ამაში დიდი როლი შეასრულა რედაქ-

ტორ-გამომცემელ მარკ ზლატკინის დაუღალავე მოღვაწეობამ, რასაც ღირსეულ შედეგებათა მძლევანი ქართველი მწერლები და პოეტები.

წიგნი შედგება რვა თავისაგან. მოყვანილია საინტერესო ფაქტები, დაცვირებები, გონება-მახვილური დასკვნები. ამასთან, ღირსეული აქვს არანაყლებ საინტერესო ნაწილი, რომელიც შეიცავს ეპისტოლარულ მასალას. იგი ნათელ წარმოდგენას იძლევა საგამომცემლო საქმის განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე და გვიჩვენებს მონაწილე ეროვნების ლიტერატურითა მჭიდრო შემოქმედებით კავშირის საბჭოთა ხელისუფლების პირობებში.

წიგნი გვატყობინებს, რომ გამომცემლობაში ხელმძღვანელობასა და ავტორთა შორის დამკვიდრებულია მეგობრული ურთიერთობისა და კავშირის კარგი ტრადიცია, რაც გამოიხატება ავტორებისადმი უანგარო დახმარებასა და წიგნების მაღალხარისხოვნად გამოცემისათვის დაუღალავე ბრძოლაში. ქართული წიგნის ფართოდ პროპაგანდის საქმეში მუხსნაუხრელ საქმიანობაზე, ქართველი მწერლების შემოქმედებისადმი მ. ზლატკინის დიდ სიყვარულზე ლაპარაკობენ მოკლე, მაგრამ ღრმანაზრისიანი სამახსოვრო წარწერები წიგნებზე, რომლებიც ავტორებს უძღვნიან თავიანთი გამომცემლისათვის. მაგა-

ლითად, კ. გამსახურდია მ. ზლატკინის უწოდებს ქართული კულტურის პატრიოტს, დიდმოქმედს, რომელმაც დახმარება აღმოუჩინა მძიმე წუთებში. წი: ი. აბაშიძე ძმური სიყვარულით უხდის უღრამეს მადლობას ყველაფერ იმისათვის, რაც მას ქართველი მწერლებისათვის გაუყვითებია: გ. ლეონიძე უწოდებდა მას მეცენატ-მფარველს; კ. კალაძე — მეგობარს და თანამებრძოლს დიდი ქართული პოეზიისათვის ბრძოლაში. თბილ გრძნობას და ღრმა მადლიერებას გამოიხატავენ აგრეთვე გ. ტაბიძის, ს. კლდიაშვილის და სხვა შემოქმედთა სტრაქონები.

წიგნი გამდიდრებულია იშვიათი ფოტოსურათებითა და ავტოგრაფებით, დომლებიც ქართველი და რუსი მწერლებისა და პოეტების მჭიდრო, მეგობრული ურთიერთობის ილუსტრაციას წარმოადგენს.

„როცა წიგნი ხალხებს ააწოდებს“ მდიდარია რედაქტორ-გამომცემლობითი საქმის თვისებებისა და ხარისხის მრავალმხრივი კვლევით, პრაქტიკული ხასიათის მნიშვნელოვანი დასკვნებითა და განზოგადოებებით, გამოირჩევა მკაფიოებით, და მასალების სიუხვით, იგი დიდ დახმარებას გაუწევს როგორც საგამომცემლო დარგის მუშაებს, ისე ავტორებსა და რედაქტორებს.

ზაქარია ბრეგვაძე

პლატონის ღიაღოგი „ნადიმი“

წაგიკითხავს, სიყვარულსა მოციქულნი
რაგვარ წერენ?
ვით იტყვიან, ვით აქებენ? ცან, ცნობანი
მიაფერენ.
„სიყვარული აღგვაშაღლებს“, ვით ეტყანა
ამას უღერენ...

რ უ ს ტ ა ვ ე ლ ი. ვეფხისტყაოსანი
L'amor che muove il sole e l'altre stelle.
Dante. *La Divina Commedia.*¹

წინათქმა

„ნადიმი“ დიდი ბერძენი ფილოსოფოსის ერთხმად აღიარებული შედეგია. ვინდებანდის თქმით, „ესაა კულმინაციური წერტილი პლატონის პიროვნების ესთეტიკურ განვითარებაში, უდიადესი მის მხატვრულ კმნილებათა შორის, უკეთილშობილურესი ურთიერთობის უებრო სურათი“.² „ნადიმის“ სიუჟეტური ქარვა მართვია და ლამაზი. დიალოგს 24 საუკუნის მიღმა გადაეყვარათ. 416 წ. ძვ. წ. ა... ათენი. ახალგაზრდა დრამატურგი აგათონი ნადიმს იხდის ტრაგიკოსთა კონკურსში გამარჯვების აღსანიშნავად. აქ, ამ ნადიმზე ერთმანეთს ხედებიან და სიყვარულზე—ეროსზე საუბრობენ ათენის ინტელექტუალური არისტოკრატის უკეთესი წარმომადგენელი. აქ არის მორცხვი და მოკრძალებული ფედროსი, აქ არიან სოფისტი პავსანია და ექიმი ერიქსიმაქე, კომედიოგრაფი არისტოფანე და ტრაგიკოსი აგათონი, და ბოლოს, აქვე არიან ბრძენი სოკრატე და მომხიბლავი ალკიბიადე. თვითველი მათგანის სიტყვას მკვეთრად გამოხატული ინდივიდუალობის ბეჭედი ახის, თვითველი სიტყვა დასრულებული, დამოუკიდებელი და თავისთავადი ჰიშნია ეროსისადმი, მაგრამ პლატონის გენიალური ხელოვნება უღრმესი წინაგანი კავშირით ჰკრავს მათ, რითაც ერთი-

ნი, მთლიანი ნაწარმოების სახეს ანიჭებს „ნადიმს“, ხოლო ამ კონტრაპუნქტული ერთიანობის მიზანია გვიჩვენოს ეროსის გენეალოგია, მისი არსი, მისი გვარები, ეფექტები და, დასასრულ, მისი მიზანი.

პლატონის კონცეფციით, სიყვარული სამყაროს ერთიანობის დიადი პრინციპია, უნივერსალური პარმონის, კოსმოსის მარადიული სიახლის, ან, უფრო სწორად, მარადიული თვითგანახლების წყარო. სამყაროს მრავალფეროვნებას, სავანთა სიმრავლეს ერთიანობა უდევს საფუძვლად, ხოლო სიმრავლეში თვლემს მარადიული ტენდენცია პირველადი ერთიანობისკენ მიქცევის და მიბრუნებისა. ამ მარადიულ ღრთლავს, ყოველი არსის, ყოველი სიცოცხლის ამ ინტიმურსა და ნათელ კანონს სიყვარული ჰქვია სახელად.

„ერთი მრავალია და, სიყვარულის წყალობით, მრავალი ერთია“, — ამბობდა ემპედოკლე. სწორედ სიყვარული წარმართავს სასრულისა და წარმავალს უსასრულოსა და წარუდინებლისაკენ. „სიყვარული წყურვილია უკლებლისა“, — ეუბნება დიოტიმა სოკრატეს. ამრიგად, სიყვარული აქ გვევლინება როგორც ყოლისმომცველი კოსმიური ძალა, როგორც

„სამყაროს სასიცოცხლო იმპულსი“.³ მაგრამ სასრულისა და უსასრულოს ერთიანობა პლატონის აზრით, სრულიადაც არ გულისხმობს სასრულისა და სიყვარულის გაქრობა-განქარებას, მათ სხვალოო გათქეფას უსასრულოში. „პირიქით, ესაა კემშარიტი სიცოცხლე, ესაა სიყვარული თავის უკვდავ არსში, თავის იდეაში. კაცთა კავშირი არაა აბსოლუტური ერთობა, ან, ყოველ შემთხვევაში, ესაა ერთობა, რომელიც ურთოდთანხვედრებს არ გამოირჩევა. ის, ვისაც უყვარს და ის, ვინც უყვართ, ორნი არიან, რადგან არცერთი არა კარგავს თავის მეობას... ერთობა და მრავლის თანაარსებობის ეს მისტერია, რომლის ახსნასაც ამოღო ცდილობს ინტელექტი, პლატონის მიხედვით, სულთა სიყვარულშია რეალიზებული“.⁴

ძველი ლეგენდა გადმოგვცემს: პლატონის მონაწილთა შორის იყო ვინმე ასტერი, რომელსაც ფილოსოფოსი ასტრონომიას ასწავლიდაო. ეს ასტერი (ბერძნულად „ასტერ“ ვარსკვლავს ნიშნავს) ფრიალ მომხიბლავი ჰაბუტი ყოფილა და მისმა მშვენებამ ასეთი ლექსი ათქმევინა თურმე პლატონს: „შენ ვარსკვლავებს უმჯერ, ჩემო ასტერ; ნეტა შემეძლოს ცად ქვევა, რათა მიზიდაო თვალით გიმზირო შენ“.⁵ კაცი ცად ვერ იქცევა, მაგრამ „ნადიმია“ გვასწავლის, რომ როდესაც სიყვარული მოიცავს და წრფელი გზით წარმართავს კაცის ბუნებას, მას შეუძლია ამაღლება, თავი დააღწიოს როგორც საკუთარი პიროვნების ვიწრო ეგოიზმს, ისე ტლანქი სინამდვილის ემპირიზმსაც,⁶ გააძლიეროს დროისა და სივრცის სამანი, მისწვდეს ჰიპერურანულ უზრუნველ სიწმინდეს და ამრიგად, ეზიაროს უმშვენიერესსა და უსათნოესს, უსასრულოს და დაუხამბოს...

„პოემა სიყვარულზე“ — ხშირად ასე უწოდებენ პლატონის ამ უკვდავ დიალოგს, და მართლაც, ესაა ერთ-ერთი ყველაზე ძლიერი და სძიერი ჰიმნი, რომელიც სპირიტუალური სიყვარულისთვის უძღვრია კაცის გენიას. მომხიბლავია „ნადიმის“ ლიტერატურული ფორმა, მომწესხველია მისი სიტყვიერი ძალმოსილება. პლატონის სინთეტური ხელოვნება ერთ ორგანულ მთელად აერთებს და თავისი მაღალი მიზნის ხორცშესხმისათვის იყენებს ძველი ბერძნული ლიტერატურის თითქმის ყველა ენას: ეპოსს, თავისი უნივერსალიზმითა და ყოვლისმომცველი ტევადობით, ლირიკას, თავისი სენსუალიზმითა და გულშიამწყვდომი ტრანსლობით, დრამას, თავისი მკაცრი წესრიგითა და დახვეწილი არქიტექტონიკით. პლატონის ინტერესების სფერო კემშარიტად უსაზღვროა: რელიგია და მიოლოგია, ფილოსოფია და ფილოლოგია, ისტორია და პრეისტორია, მედიცინა და ასტრონომია, მუსიკა და მისტერიები... სრული კითხვარება, სოფისტიკა და რიტორიკა... თუმცა მთელი ამ ინტელექტუალური ბრწყინ-

ვალების მიღმა პლატონი მაინც რჩება, ეფუძნება ველეს ყოვლისა, აბსტრაქტული ცნებებისა, აზროვნე მკაცრ ლოგიკისა. მაგრამ სწორედ აქ იწყება თითქმის დაუძლეველი და გადაუხაზი სიძნელე. ყველა პლატონისტმა იცის, რაოდენ ძნელია ამ თვალისმომკრელი ინტელექტუალური სინთლის სექტორში მწყობრი ლოგიკური კონსტრუქციების აღმოჩენა და ცალკეული, ერთმანეთისაგან გათიშული და, ასე განსაჯით, ხშირად ურთიერთსაპირისპირო მსჯელობების მიხედვით მთლიან მსოფლმხედველობრივი სისტემის რეკონსტრუქცია. ამიტომაც, რომ „ჩვენ დღეს ძალიან გვიჭირს პლატონური დიალოგების სტრუქტურის ზუსტი ფორმულირება. მათში იმდენად ხშირია განმეორებანი, დაზუსტებანი, წინააღ უთხანების რემინისცენციები და წიადსებები, რომ ეს დიალოგები იმდენად მკაცრ ლოგიკურ კონცეფციას როდი ქმნიან, რამდენადაც ერთგვარი მუსიკალური ქმნილებების შთაბეჭდილებას ახდენენ ჩვენზე. სწორედ დიალოგის, ე. ი. აზრის ძალზე მოქნილი და მძაფრი დრამატიზმის წყალობით, პლატონური ფილოსოფია, ბოლოს და ბოლოს, სულაც უარყოფს ყოველგვარ სისტემას. ძალზე ცნელია ამ სისტემის მიკვლევა ბერძენი ფილოსოფოსის ქმნილებებში. პლატონის ტექსტში ყველაფერი დღეს და გადმოღუდს, ერთი ტენდენცია წინ უსწრებს მეორეს, მეორე — მესამეს და ა. შ. აზრების ამ უსასრულო ზიგზაგებს, აფუთქებებს, ამოფრქვევებს და კასკადებს კემშარიტად არ უჩანს ბოლო. აზრის დიალოგში და დრამატიზმში პლატონის თხზულებებში პირდაპირ ერთგვარ მქინეარებაში გადვლის. ამითვე აისხნება ისიც, რომ პლატონის დიალოგი ყოველთვის უშუალოდ ეწვნის სხვა პოეტურ ენარებს, რომელთა სისტემატიზირება და ამომწურავი დახასიათება დღემდე არ ხერხდება“.⁷

დიდი ბერძენი ფილოსოფოსის ქმნილებებში მკვეთრად გამოკვეთილი და თავის თავში დასრულებული მსოფლმხედველობრივი სისტემის აღმოჩენის ამ უდიდეს სიძნელეს ერთნაირად გრძნობდა ანტიკური, შუა საუკუნეებისა თუ ახალი დროის ყველა მოაზროვნე-პლატონისტი. ა, რას სწერდა, მაგალითად, ლაიბნიცი რემონს 1715 წლის 11 თებერვალს: „თუ ვინმე შეძლებს სისტემაში დაიყვანოს პლატონი, ამით უდიდეს სამსახურს გაუწევს კაცთა მოღმას“.⁸ მაგრამ ერთია სიძნელე და მეორე — ამ სიძნელის დაძლევის ცდა, აუცილებელია ცდა, ვინაიდან სხვაგვარად ჩვენ ვერასოდეს ვერ ჩავწვდებით ავტორის ინტიმურ შთანაუჭრს, ვერასოდეს ვერ შევიცნობთ პლატონის აზრის რიტმულ გრადიასს, მის დაუოკებელ სწრაფვას

ბაჩანაზ ბრძეშაძე

გლახტონის დიალოგი „ნადიმია“

კერძოდან ზოგადისაკენ, ფიზიკურიდან სპირიტუალურისაკენ, მატერიალურიდან იდეალურისაკენ. ეს ცდა პლატონის დიალოგების სურათულურ ანალოზს გულისხმობს, მაგრამ ისიც უნდა გვახსოვდეს, რომ ამნაირი ანალიზი ყოველთვის დისონანტურად აღიქმება პლატონის შედეგითა სინთეტური მთლიანობის ფონზე. თუმცა, უმჯობესია, ფრანგ პლატონისტს ლეონ რობენს მოვუხსენიოთ: „სქოლასტიკური პედანტიზმი, რომელიც ყოველთვის ცდილობს დაანაწევროს პლატონის დიალოგი და ამრიგად გვაგვარდნობს მისი არტიკულაცია, განსაკუთრებით უსიამოვნოა, როცა საქმე ეხება ისეთ ნაწარმოებს, როგორიცაა „ნადიმო“, ესოდენ ნატიფად ნაუფასურებული და ესოდენ თავისუფალი თავის განვითარებაში. დიოტიმას სიტყვის შთაფლნებული ღინება და მთერალის ქინითა და თავაწყვეტილი ვნებით სავსე ალკიბიადის სიტყვა თითქოს წინასწარ ჰგმობენ ყველა ამნაირ ცდას. მაგრამ მაინც უნდა გავხედოთ და გვადლოთ, გინაიდან სხვაგვარად ვერ შევიცნობთ იდეათა ურთიერთკავშირს და, მაშასადამე, ვერ ჩაეწვდებით ავტორის შთანაფქრსაც. არ არსებობს ხელოვნების ნაწარმოები შინაგანი ორგანიზაციის პრინციპის გარეშე, არც ფილოსოფიური თხზულება, რომლისთვისაც უცხოა აზრის წინასწარ დასაზღვრული სწრაფვა გარკვეული მიზნისაკენ. მეთოდო შეიძლება დაფარული იყოს, მაგრამ ამის გამო ის ნაკლებ რეალური არიდა; და თუ ჩვენ არა გვაქვს სისტემა, ამ სიტყვის დიდაქტიკური მნიშვნელობით, ყოველ შემთხვევაში, სისტემატიზაცია ხომ მაინც აშკარა და თვალსაჩინოა. ასე რომ არ იყოს, „ნადიმო“, ერთის მხრივ, სხვა არა იქნებოდა რა, თუ არა ლიტერატურული იუმორითა და სარკასმით გამსჭვალული ქმნილება, ხოლო მეორის მხრივ, მეტანაწილებად კაშკაშა პოეტური ფეიერვერკი. მაგრამ, ფიქტობ, ვერაინ ვერ გახედდეს იმის მტკიცებას, თითქოს „ნადიმო“ განმარცვული იყოს ღრმა ფილოსოფიური აზრისა და მნიშვნელობისაგან.“⁹

მეშ, ასე, ამ ერთგვარი პოეტური წინათქმის შემდეგ ჩვენ უშუალოდ გადავდივართ „ნადიმის“ ანალიზის „უსიამოვნო“ და საქმოდ პროზაულ პროცესზე.

შინაგანი სტრუქტურა

„ნადიმო“, მისი უზოგადესი დაყოფის მიხედვით სამი ძირითადი ნაწილისაგან შედგება: პირველი ნაწილი, რომელიც ფედროსის (თ. VI-VII; 178a — 180c), პესანიას (თ. VIII-XI; 180c-185c), ერასიმასის (თ. XII-XIII; 186a-188c), არისტოფანეს (თ. XIV-XVI; 189c-193c) და აგათონის (თ. XVIII-XIX; 194c-197e) სიტყვებს მოიცავს, ე. წ. სიყვარულის არაფილოსოფიური (ან, თუ გნებავთ, ანტიფილოსოფიური) თეორიების გადმოცემისაღმა მიძღვნილი; მეორე

ნაწილი — თავდაპირველად, სოკრატეს მონოლოგი (თ. XX; 198b-199b), სოკრატეს დიალოგი (თ. XXI; 199b-201d), ისევე როგორც ამ დიალოგის სუბლიმირებული და განვითარების ზღვრულ სტადიამდე მიყვანილი ვარიანტი — სოკრატესა და დიოტიმას დიალექტიკური პაექრობა და, დასასრულ, დიოტიმას (სოკრატეს) სიტყვა (თ. XXII-XXIX; 201d-212c), „ნადიმის“ ეს ცენტრალური პასაჟი, სადაც პლატონის ბოზოქარი აზრის აღმადგენა თავის ამოგვას აღწევს, — მთლიანად ეთმობა სიყვარულის არსისა და რაობის ფილოსოფიურ ინტერპრეტაციას. შეიძლება ითქვას, რომ „ნადიმის“ ეს ორი ნაწილი ისე მიემართება ერთმანეთს, როგორც თეზისი და ანტითეზისი; და ბოლოს, მესამე ნაწილი — „მთერალის ქინითა და თავაწყვეტილი ვნებით სავსე ალკიბიადის სიტყვა“ (თ. XXVII-XXVIII; 215a-222b), რომლის მიხედვითაც სოკრატე სიყვარულის (ეროსის) ხორცშესხმულ ხატად, მის ანთროპომორფულ პიპოსტასად გვევლინება, — თითქოს პირველი ორი ნაწილის (თეზისისა და ანტითეზისის) ერთგვარი სინთეზია.

გარდა ამისა, „ნადიმის“ მოქმედების თანმიმდევრული მსვლელობა, მისი დინამიური განვითარება სამჯერ წყდება ერთგვარი პაუზებითა თუ ინტერმედიებით: პირველი ინტერმედია XI თავის დასასრულზე მოდის (185c-e), მეორე ინტერმედია XVII თავს (193c-194d) მოიცავს, ხოლო მესამე — XXX და XXXI თავებს (212c-214e). თვითეულ მათგანს თავისი ფუნქციონალური დატვირთვა აქვს, მაგრამ ამის შესახებ ქვემოთ ვილაპარაკებთ.

და კიდევ ერთი „სამება“: „ნადიმის“ მთელი სიუჟეტური ქარგა მოქცეულია ნატიფი ხელოვნებით მოვარაყებულ „ჩარჩოში“, რომელიც ასევე სამი ნაწილისაგან შედგება: ინტროდუქციის (თ. I; 172a—174a), პროლოგისა (თ. II-V; 174a-178a) და ეპილოგისაგან (თ. XXVIII-XXXIX; 222c-223d).

მეშ ასე, ჩვენ გამოვყავით სამი ტრიადა: I — სამი ძირითადი ნაწილი (თეზისი, ანტითეზისი, სინთეზი), II — სამი ინტერმედია, და III — ინტროდუქცია, პროლოგი და ეპილოგი. როგორც ვხედავთ, „ნადიმის“ შინაგან სტრუქტურას საკრალურ რიცხვთა (3-ის და 9-ის) ლიტენტური (ფარული) სიმბოლიკა უდევს საფუძვლად. არც ის უნდა იყოს შემთხვევითი, რომ დიალოგი, მისი ტრადიციული დაყოფის მიხედვით, ზუსტად 39 თავისაგან შედგება. აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ „ნადიმში“ გვხვდებით კიდევ ერთ საკრალურ რიცხვს — 7: შვიდი სიტყვა, შვიდი მთავარი გმირი.

ახლა კი კვლავდავუკო მივყავთ ავტორს. უწინარეს ყოვლისა, ძალზე ზავიერად გვეცნოთ „ნადიმის“ სიუჟეტს, ხოლო პარალელურად — მის ფილოსოფიურ ქვეტექსტსაც.

ინტროდუქცია. ვინმე გლავკონი ზედება სოკრატეს მოწაფეს აპოლოლორე ფალერონელს და ასეთი თხოვნით მიმართავს მას: მიამბე, როგორი სიტყვებით შეამეცს ეროსი იმ ნადიმზე, რომელიც ავითონმა გადინადა და რომელსაც სოკრატე, ალკიბიადე და სხვა წვეულნიც ესწრებოდნენ. როგორც ირკვევა, აპოლოლორე თავად არ დასწრებია დაახლოებით 15 წლის წინათ გამართულ ამ ნადიმს და იქ წარმოთქმული სიტყვების შინაარსს მხოლოდ არისტოტელემოს კლათენელის, სოკრატეს უერთგულესი მოწაფისა და თავისინიველის გადმოცემით იცნობს. აქედან მოყოლებული, მოხრობელის რთლში უკვე არისტოტელემოსი გვევლინება.

პროლოგი გადმოგვცემს ავითონთან მიმავალი სოკრატეს შეხვედრას არისტოტელემოსთან. სოკრატე სთხოვს თავის მოწაფეს თან ეახლოს მას. გზაში სოკრატე ფიქრს მიეცემა და თანდათან ჩამორჩება არისტოტელემოსს, რომელიც, თავისდა გასაოცრად, მარტოცა აღმოჩნდება მახსპინძლის სახლში, სადაც სხვა სტუმრები უკვე მისხდომან სუფრას. მოგვიანებით მორის სოკრატეც. ვახშობას შემდეგ, ექიმ ერესიამაქეს რჩევით, თანამეინახენი გადამწვეტენ არ მიეძღონ ღვინოს, ზომიერად სვან და დარბაისლურ საუბარში გაატარონ დარჩენილი დრო. ერესიამაქე არჩევს საუბრის თემასაც: როგორივითი ვაქით ეროსი, — მიმართავს იგი თანამესუფრეთ, რომელიც ერთმად იზიარებენ მის აზრს. პირველად ფედროსს უწევს სიტყვის წარმოთქმა.

ფედროსის სიტყვა. ეროსი უძველესი ღვთაებაა უკვდავთა შორის (178bc). იგი კაცთა მოეხი და უდიდესი კეთილსმყოფელი, ვინაიდან ბოროტისადმი სირცხვილისა და სიკეთისადმი სწრაფვის უკვდავ გრძნობას უნერგავს მათ (178d). აი, რატომაც, რომ შეყვარებულს არ შეუძლია სიმდაბლის ჩადენა, შეუტაცხოფის დათმენა ან სიმხალის გამოჩენა თავისი სატრფოს თვალწინ. „და რომ შეიძლებაოდეს მთელი სახელმწიფოს ან მთელი ლაშქრის შექმნა, სადაც მხოლოდ მიჯნურნი და მათი გულისწორნი იცხოვრებდნენ თუ იბრძოლებდნენ მხარდამხარ, მაშინ ვინ შესძლებდა მეტოქეობა გაეწია მათთვის ბიწისადმი სიძულვილსა თუ სათივებისადმი სწრაფვამი? ხოლო ასე შეეკუთრებულ თუნდაც მცირეობივან ხალხს ბრძოლის ველზე, შეიძლება ითქვას, ყველაზე მრავალიცხოვანი მეტრიც ვერ აღუდგებოდა წინ, რადგან თუ არის ვინმე, ვის თვალწინად მიჯნური არ ასურებდა იარაღი დაეყარა და მტრისთვის ზურგი ეჩვენებინა, ეს სატრფო მისი“ (178e-179a). მხოლოდ შეყვარებულთ შეუძლიათ თაყი დახლონ ერთმანეთისთვის, რა-

საც თვალნათლივ გვიმოწმებს, თუნდაც ალკიბიადეს სიტყვები — პელეასის ასულის თავგანწირვარელი მეუღლის გაღასარჩენად (179bc). ამრიგად, დასკვნის ფედროსი, „ეროსი ყველაზე ძველი, ყველაზე ძალმორქმული და ყველაზე სათაყვანებელი ღვთაებაა უკვდავთა შორის, რადგან ყველაზე მეტად მას ძალუქს სათნოებას და ნეტარების აზიარის კაცი“ (180c).

მეწიანობრული ერუდიცია და ტრადიციული მითოლოგიაში, ორატორულ პედაგოგიაში და ლისიას პროზის სტილისტურ დახვეწილობასთან შეერთებული¹⁰ — აი, რა განსაზღვრავს ფედროსის სიტყვის ზემოქმედების ძალას და, იმავდროულად, განაპირობებს ყველა მის ღირსებას თუ ნაკლოვანებას: ხოლო ამ ღირსებათაგან უდავოდ ყველაზე მნიშვნელოვანია მკვეთრად გამოხატული პოზიტიური მომენტი — ეროსი როგორც მორალიზმის ქმედითი ფერმენტი.

პავსანიას სიტყვა ფედროსის სიტყვის კრიტიკით იწყება: ფედროსი ჩვენგან მხოლოდ ეროსის ქებას მოითხოვს, ვინაიდან, მისი აზრით, არსებობს მხოლოდ ერთი ეროსი — სიკეთის, სიწმინდისა და ნეტარების წყარო. მაგრამ ჩვენ ხომ ვიცით, რომ სიყვარული ორგვარი: ერთის მხრივ, წმინდა და უბიწო, მეორეს მხრივ კი უწმინდური და ბიწიერი. ეს იმიტომ, რომ არსებობს სიყვარულის ორი ქალღმერთი, ორი აფროდიტე: ციური — ურანია და მიწიერი — პანდემოსი (180c-e). და რაკი თავისთავად არა არის რა არც მშვენიერი და არც მახინჯი, ამიტომ ეროსის სიწმინდეს და მშვენიერებას ციური აფროდიტესაგან მისი წარმომავლობა განაპირობებს, მაშინ როდესაც უწმინდური სიყვარული მიწიერი აფროდიტესთან წილნაყარი ეროსისაგან იღებს დასაბამს: „სწორედ ეს ეროსი სუფევს უკეთურ კაცთა შორის, რომელნიც განურჩევლად ეტრფიან როგორც ღიაცებს, ისე ყრმებსაც, ხოლო მასში, ვისაც ეტრფიან, სხეული უფრო ხიბლავთ მისი, ვიდრე სული... რადგან ეს სიყვარული მიწიერი აფროდიტესგან მომდინარეობს, რომელიც მეორე ქალღმერთზე უმრწემესია და, ამასთან, ორი საწყისის — მღერობითის და მამრობითის ნაშვირი. მეორე ეროსი კი ციური აფროდიტესაგან წარმოსდგება, რომელსაც მღერობითი საწყისთან არაფერი აქვს საერთო და მხოლოდ მამრობითისაგან იღებს დასაბამს... სწორედ ამიტომ მამრობითი სქესს — თავისი ბუნებით და ინტელექტით უფრო ძლიერ სქესს ეტრფიან ამ სიყვარულით თაგონებულნი“ (181bc). ელადის, ისევე როგორც ბარბაროსული ქვეყნების სხვადასხვა პოლისებისა და მხარეებისათვის სპეციფიკური, მხოლოდ მათთვის დამახასიათებელი სამიჯნურო ადამ-წყნებისა თუ ზნე-ჩვეუ-

ბანანა ბრძანაძე

კლავთონის ღიალოზი „ნაფიში“

ლებების მიმოხილვისა და ეთიკური თვალსაზრისით მათი შეფასების შემდეგ (182b-184c), პავსანია ანალიზებს მიჯნურისა და მისი სიყვარულის საგნის ურთიერთგანმასხვავებელ მომენტებს (184c-185b) და დასკვნის, რომ „თუ მიჯნურს პირფერობასა და სულმდაბლობაში არ ჩამოერთმევა არავითარი ნებაყოფლობითი მონობა თავისი ტრფობის საგნის მიმართ, ამ უკანასკნელს ერთადერთი ნებაყოფლობითი მონობა მიეცემა მხოლოდ, და მიზანი ამ მონობისა — სათნოებაა“.

თუ ფერდობის სიტყვისთვის უცხოა ყოველგვარი ანალიზი, საამაგიეროდ. პავსანია უკვე მოიხმობს ერთგვარ ანალიტიკურ მეთოდს, რომლის მეშვეობითაც ის შეეცდება ერთმანეთისაგან განასხვავოს ეროსის ორი საწყისი თუ ორი ეროსი. ყველაზე ბუნებრივი იქნებოდა ეროსში მაღალ და დაბალ საწყისთა გარჩევა. მითოლოგიური გაგებით, მაღალი — რაღაც სკერცობრივად მაღალია, ე. ი. ციური; ხოლო ანტიკური სამყაროსათვის ტრადიციული მოქცევა მდიდრულ საწყისთან შედარებით მამართლის უპირატესობის შესახებ (ჩვენთვის ეს მხოლოდ პატრიარქატის გადმონათობა) ამტკიცებდა, რომ მაღალი — უთუოდ მამრულია და მამაკაცი. მაშასადამე, ცხადია, რომ მაღალი ეროსი — ესაა სიყვარული მამრთა შორის, და რაჟი პლატონის დრისათვის ჩვეულებრივ მოგვინად იქცა სულიერისა და ხორციელის განსხვავება და მეორის მიმართ პირველის უპირატესობის აღიარება, ამიტომ პავსანიას სიტყვაშიც მაქსიმალურად სულიერი სიყვარულის როლში სწორედ მამრული სიყვარული გვევლინება. ფილოსოფიის ისტორიკოსს მშვენიერად ესმის პავსანიას სიტყვის მსაყრე ლოგიკურობა, რომელიც ფორმულის სახით აყალიბებს აწ უკვე გაუგებარ იგივეობას ციურისა, მამრულსა და სულიერს შორის“ (ა. ლოსკეი).¹¹

ინტერმედია I. პავსანიას შემდეგ, რიგის მიხედვით, არისტოფანემ უნდა ილაპარაკოს, მაგრამ მას ნაყოვესთაზეა თუ სხვა რამის გამო სლოკინი აუტყდება და სიტყვის წარმოთქმას ვეღარ შეძლებს. ამიტომ მის მაგივრად ერიქსიმაქე ამბობს ეროსის ქებას, მას შემდეგ, რაც სათანადო რჩევა-დარიგებას მისცემს სლოკინის „საბარალო“ მსხვერპლს... „ნადიმის“ სიუჟეტში ამ პატარა კომიკური სცენის ჩართვით პლატონი ერთბაშად რამდენიმე მიზანს აღწევს: ჯერ ერთი, ეფექტურად არღვევს სიტყვების უწყვეტ მონაცვლეობას და მონოტონურ, თანმიმდევრობას; მეორეც, სულის მოთქმის საშუალებას აძლევს მკითხველს და მის დაძაბულ აზრს დიალოგის მომხიბლავი სცენური ფონის ანაზღაურებულ რემინისცენიით ასაღისებს; და ბოლოს, გროტესკული შტრიხებით რომ გვიხატავს ბერძენ კომედიოგრაფს, ამით მისი არა-

ნაკლებ გროტესკული სიტყვის სხეულებს გვიხსნის და მის არსში საწვდომად გვსწავლის.

ერიქსიმაქეს სიტყვა. სახელგანთქმული ათენელი ექიმი უყოყმანოდ იზიარებს ორი ეროსის არსებობის პავსანიასეულ კონცეფციას, მაგრამ, ამასთან, უჩვეულო მასშტაბურობას ანიჭებს ეროსის ცნებას და სიყვარულის საფულის მარტოოდენ კაცთა სულებით კი არ შემოფარგლავს, არამედ სამყაროს ყველა ფენომენზე, სულიერი თუ უსულო ბუნების ყველა საგანზეც ავრცელებს მის ძალმოსილებას (186ab). ერიქსიმაქეს მიხედვით, სიყვარული სხვა არა არის რა, თუ არა ურთიერთსაპირისპირო ელემენტთა პარამონიული ერთიანობის პრიციპი. ორი ეროსის კეთილისმყოფელ მოქმედებასაც სწორედ მათი პარამონიული ერთობა და მთლიანობა განაპირობებს. ასეა მედიცინაში, რომელსაც, უპირველეს ყოვლისა, ადამიანის სხეულთან აქვს საქმე: „აამო სხეულის კეთილსა და ჯანსაღ საწყისებს, კარგია და უცილობელიც, — მედიცინის დანიშნულებაც ესაა სწორედ, — ხოლო აამო ავსა და სნეულ საწყისებს, სამარცხენიოა და ამას უნდა ემართოს კიდეც ის, ვისაც სურს ჰემმარატი მერუნალი ერქვას, რადგან მედიცინა, არსებითად, სხვა არა არის რა, თუ არა მეცნიერება სხეულის ეროტიულ სწრაფვათა შესახებ ავსებასა და ღაცასთან მათს მიმართებაში“ (186c). ჰემმარატი ექიმის ვალია, „მეგობრობისა და ურთიერთსიყვარულის გრძნობით დააკავშიროს სხეულის ყველაზე მტრული საწყისები, ხოლო ყველაზე უფრო მტრული საწყისები ყველაზე უფრო მეტად ურთიერთდაპირისპირებული საწყისები, როგორც მაგალითად, ცივი და ცხელი, მწარე და ტკბილი, მშრალი და სველი და სხვა მისთანანი“ (186de). ასეა გიმნასტიკასა და მიწათმოქმედებაშიც, ასეა მუსიკაშიც, რომელსაც ერიქსიმაქე განსაზღვრავს, როგორც „მეცნიერებას იმ ეროტიულ სწრაფვათა შესახებ, რომელნიც პარამონიისა და რიტმის სფეროს განეკუთვნებიან“ (187c), ვინაიდან სწორედ ეროსი აერთიანებს თანხმირ მთლიანობად პარამონიისა და რიტმის შემადგენელ ურთიერთსაპირისპირო — მაღალ და დაბალ, გრძელსა და მოკლე საწყისებს. ასეა წელიწადის აღმართა და დროთა მონაცვლეობის პრიციპშიც: „როდესაც ურთიერთსაპირისპირო საწყისებია... სახელდობრ, ცივი და ცხელი, მშრალი და სველი, ზომიერი, ციური ეროსის გავლენას განიცდიან და, ამრიგად, პარამონიულსა და გონივრულ მთლიანობაში ერწყმიან ერთმანეთს, ამას მოყვება როგორც კაცთათვის, ისე ცხოველთა და მცენარეთათვის კეთილი, უხვი და არა მავნე ან ნავსი წელი. ხოლო როდესაც წელიწადის დროთა ბუნებაზე აღვირახსნილობასთან წილნაყარი, მიწიერი ეროსი ახდენს უფრო ცხოველ ზემო-

ქმედებას, ეს გარღვევად იწვევს მრავალი რამის იავარქმნას და განადგურებას. სწორედ ამ ეროსის გავლენა იწვევს, ჩვეულებრივ, ჯამსა და მრავალი სხვა სახის სნებას როგორც ცხოველთა, ისე მცენარეთა შორის (188ab). და ბოლოს, ასეა მსხვერპლშეწირვისა, მისწობისა და მანტიკამიც, რომლებიც უკუდავთა და მოკვდავთა ერთიულ-პარმონიული ერთიანობის აქტებად თუ ფაქტორებად გვევლინებიან (i80cd).

ერიქსიმაქეს სიტყვის ფილოსოფიური მნიშვნელობა ორადღე სპეციფიკური მომენტით ამოიწურება: ჯერ ერთი, ეროსის მექანიკური უნივერსალიზაცია და მითოლოგიური თვალსაზრისის ნატურფილოსოფიური თვალსაზრისით შევსება (და არა შეცვლა, — როგორც ამტკიცებს ლესევი), და, მეორეც, ეროსის წმინდა სახით ოვითგამოვლენისა და მისი კვშმარატი სუფევისათვის აუცილებელი პირობის — ურთიერთსაპირისპირო ეროტიულ საწყისთა პარმონიული ერთიანობის კონსტრუქცია.

ა რ ის ტ ო ფ ა ნ ე ს ს ი ტ ყ ვ ა. ერიქსიმაქესა და არისტოფანეს სახუმარო სიტყვისგების შემდეგ, რაც პირველი ინტერმედიის ბუნებრივ გაგრძელებას და მის ღინალს წარმოადგენს (188c-189c), ბერძენი კომედიოგრაფი მომხიბლავი პოეტური მითის სახით აყალიბებს თავის სიტყვას, ხოლო ამ მითის მიზანია გვიჩვენოს კაცთა მოდგმის პრეისტორიული ყოფის სპეციფიკა, ადამიანის დასაბამიერი ბუნების თავისებურება და მის მიერ დათმენილი საღმობანი თუ სახეცვლილებანი: ჩვენი შორეული წინაპრები — ამბობს არისტოფანე, — სამსქესოვანი არსებები იყვნენ: ორბავი მამრი, ორბავი მდედრი და მამრისა და მდედრის ნაერთი — ანდროგინონი (189d). „ხოლო არსებობა ამ სამი სქესისა იმან განაპირობა, რომ მამრობით საწყისს მზემ მისეა დასაბამი, მდედრობითს — მიწამ, ხოლო მესამეს, აყუმს — მთავარემ, რომელსაც თავდაც ბერები რამ აქვს საერთო მზისა და მიწის“ (190b). სფეროსებრი იყო ამ უცნაურ არსებათა ფორმა: ოთხი ხელი ჰქონდა ოვითეულ მათგანს, ამდენივე ფეხი, ორ-ორი სარტყინელი ასო და ურთიერთსაპირისპირო მიმართულებით მზირალი ორ-ორი სახე. დიდი იყო და სამიწელი მათა ძალა და ასევე დიდი მათი ზრახვანი. ამიტომაც გადაწყვიტეს, მითიური ბუმბერაზების — ეფიალტესა და ოტოსის მსგავსად, ზესკნელისთვის მიეღწიათ და თავს დასხმოდნენ ღმერთებს (190a-c). ამ არნახული მკრეხელობის აღსაქვეთად ზევსმა შეზავ გააკეთა ისინი (190d-191a). მას შემდეგ, ეს გათიშული და ერთურთის ნდომით გახულებული ნახევრები გამუდმებით დაეძებენ ერთიმეორეს, ასე რომ, ეროსი (სიყვარული) სხვა არა არის რა, თუ არა ადამიანის განკრძოებულ ნახევარ-თა ურთიერთლტოლვა, კელავ ერთ არსად შერ-

წყმისა და, ამრიგად, დასაბამიერ მთლიანობასთან ზიარების მძაფრი წყურვილი (191a-191d). მაგრამ ამ ღარღვეული მთლიანობის აღდგენის ერთადერთი აუცილებელი პირობა ღვთისმოალობა, როლის წყალობითაც ადამიანი ინანიებს თავის ძველისძველ შეცოდებას და სიყვარულის ღვთაების — ეროსის კეთილგანწყობას იხვევს, რათა მისი მეშვეობით ეზიაროს საკლთარი ბუნების სიმრთელეს და სრულყოფილებას (193b-d).

პლატონის ფანტაზიის ეს მომხიბლავი თამაში, უბადლო პოეტური იუმორით გამსჭვალული ეს მახვილგონიერული ბურლესკა, ამავე დროს, ღრმა სიმბოლური აზრის შემცველია. მაგრამ ჩვენ არ შევედგებით ყველა დეტალის სიმბოლური აზრის ანალიზს, თავს ავარიღებთ ამ ფანტასტიკური ანთროპოგონიის გამოწველილი განხილვას, რომელიც უშუალოდ ემპედოკლესაგან უნდა იყოს ნასესხები, და შემოვიფარგლებით მხოლოდ ერთი—ჩვენთვის უაღრესად საყურადღებო და მნიშვნელოვანი საკითხით: არისტოფანე პირველად უკუაღდებს ორი ეროსის არსებობის პრინციპს; მისთვის ეროსი ერთია, თავისი არსითაც და ფუნქციითაც, ხოლო ეს ფუნქცია გათიშულ-დანაწევრებული სიმარეალის დასაბამიერ ერთობად და მთლიანობად შერწყმის გულისხმობს. მართალია, სოკრატე მაინც აყარბიკებს ამ კონცეფციას (205d), მაგრამ მხოლოდ იმიტომ, რომ ის სრულ გულგრილობას და დაუღვერობას ავლენს ამ ეროსისმიერი ერთიანობის“ ეთიკურ თვალსაზრისით შეფასებისას.

ი ნ ტ რ მ ე დ ი ა II. კომედიოგრაფ არისტოფანესა და ტრაგიკოს აგათონის სიტყვებს ახალი ინტერმედია — სოკრატესა და აგათონის დიალოგი ჰყოფს. პლატონი ცდილობს ამ გზით ერთგვარად შეარბილოს კონტრასტი, რომელიც ამ ორი სიტყვის თუნდაც ზერელე გაცნობისას მეყვესუელად აღიქმება „ნადიმის“ ყველა დაკვირვებულ და კრიტიკული თვალის მქონე მკითხველის მიერ. და მართლაც, პირველი სიტყვა ჩვენ გვხიბლავს ფანტაზიის სიუხვით, წარმოსახვის დახვეწილი თამაშით და ამაღლებული პათეტიკით, მაშინ როდესაც მეორე სიტყვა სხვა არა არის რა, თუ არა პირწმინდად რიტორიული კონსტრუქცია, რომლის ფორმალური ბრწყინვალეობა მხოლოდ ნაწილობრივ ნიღბავს მის შინაარსობრივ სიმწირეს.¹² მაგრამ ინტერმედიის დანიშნულება მართლადენ ამ „შუალედური“ ფუნქციით როდეს ამოიწურება: ქვემოთ ჩვენ ვნახავთ, რომ სოკრატესა და აგათონის დიალოგი, სადაც თანამოსაუბრნი თითქმის თანაზიანობაში ეჯიბრებიან ერთიმეორეს, არსებითად, მათივე დიალექტიკური პაექრობის (იხ. თ. XXI) ანტიკიპაციაა.

ზანაზან ბრეზგამძე
პლატონის დიალოგი „ნადიმი“

აგათონის სიტყვა. ღანარჩენი მიენახე-
გებისაგან განსხვავებით, აგათონი თავიდანვე ავა-
ლიბებს სოტების შესხმის საკუთარ მეთოდს: ვი-
სიმე ქება რომ ვთქვათ, უნდა ვიცოდეთ, ვინ
არის ან რა არის იგი, უნდა ვიცნობდეთ მის ქე-
შმარტარ არსს და ბუნებას (1946-195ა). მხოლოდ
ამ შემთხვევაშია ჩვენი ხოტბა სრულფასოვანი,
მხოლოდ ამ შემთხვევაშია იგი აღქმადი თა-
ვისი საგნის მიმართ. მაგრამ ეროსის ზუსტი დე-
ფინიციისა და ამომწურავი დახასიათების ნაც-
ვლად ორატორი თავის მსმენელებს სთავაზობს
მისი ატრიბუტების ანალიზს ვრცელ კატალოგს,
სადაც აღწერალებითაა აღწესებული რეგის-
ტრირებული სიყვარულის დეტალების არა ერთი
და ორი ღირსება: მშვენიერება, მარადიული სი-
ქაბუჯე, სინაზე, სიძულვილი ყოველგვარი ძა-
ღალობისა თუ ძალმომრეობის მიმართ, მოქნი-
ლობა, სრულყოფილება და ა. შ. (195ა-195ბ).
ამას მოსდევს პითაგორელთა ოთხი კარდინალუ-
რი სიქველე: სამართლიანობა, კეთილგონიერე-
ბა, სიბამიდე, სიბრძნე¹³, (196ბ-197ა), და ბოლოს,
ყველაფერს აგვირგვინებს ეგზალტირებული
ღასკენა თავისი იმპოზანტური რიტმით, უზმნო
წინადადებათ, უკავშირეობი სიტყვათწერეთ-
ბითა და თვითნებური გიოთეტებით, რომელთა
მხოლოდობა ხშირად მსხვერპლად ეწირება ან-
ტონიმებისა თუ ალიტერაციების თვითმონეტრ
გეგმას (197დ).

მაგრამ, ერთის მხრივ, დეტალთა ბრწყინვალე-
ბასა, ხოლო მეორეს მხრივ, მთელის სიმკიცხესა
და მტკიცების აშკარა უკმაყოფილებას შორის მკვე-
თრი წინააღმდეგობის მოუხედავად, აგათონის სი-
ტყვა მაინც მნიშვნელოვან კომპონენტად გვე-
ვლინება იმ რთულ სისტემასა თუ უსისტე-
მობაში, რასაც „ნადიმის“ იდეურ-შინაარსობრი-
ვი სამყარო ჰქვია. ამ მხრივ, განსაკუთრებით
აღსანიშნავია აგათონის სიტყვის ორი თეზისი,
რომელთა მიხედვითაც, ჭერ ერთი, ეროსი —
მშვენიერია და, მეორეც, ის — სიყვარულია
მშვენიერების მიმართ. მაგრამ ამის შესახებ სოკ-
რატეს სიტყვის განხილვისას ვილაპარაკებთ.

სოკრატეს სიტყვა. აგათონის სიტყვით
მთავრდება „ნადიმის“ პირველი ნაწილი (თეზი-
სი), მაგრამ დიალოგის პროგრამა ამით როდი
ამოიწურება, ვინაიდან რჩება კიდევ ერთი ორა-
ტორი—სოკრატე. პლატონის ქმნალების სტრუ-
ქტურული სქემის მიხედვით, აქ თითქმის მოხა-
ლოდნელია ახალი ინტერმედი — „ნადიმის“
ორი ძირითადი ნაწილის (თეზისისა და ანტითე-
ზისის) გამიჯნავი და გამყოფი; მაგრამ არა, ახა-
ლი ინტერმედიის ნაცვლად სოკრატე ერთგვა-
რად განზოგადებული სახით ავამებს წინა ორა-
ტორთა კონფუციებს, რათა პირწმინდად სუბი-
ექტური და ამიტომ ხშირად არაარსებითი, მე-
ტაც, ჟალბი შეხედულებების ტყვეობისაგან და-
მხსნას თანამოსაუბრენი და, ამრიგად, უნივერსა-
ლური, მარადიული ქეშმარიტების საძიებლად

შემაზადოს, ხოლო შემდეგ ძიების „ძიებას“
ვალ ბილიკზე“¹⁴ თან გაიყოლოს ისტორიულ
(199ბ). ამ ურთულესი პრობლემის გადაჭრა
კვლევის სრულიად ახალ, თვისობრივად განსხვ-
ავებულ მეთოდს მოითხოვს, რომელიც მრავალ-
ბითი, გარეგნული ეფექტის მიღწევას კი არა,
ობიექტური ქეშმარიტების წვდომას ისახავს მზ-
ნად (სხვათა შორის, შინაგანი განვითარების ან-
ლოგიური გზა ნიშნულია პლატონის მეორე
დიალოგისათვის „მენექსენე“, რომელიც ქრონო-
ლოგიურად წინ უსწრებს „ნადიმს“). სწორედ აქ
იღებს სიტყვას ღვათებრივი ფილოსოფია, სწო-
რედ აქ მოიხმობს იგი თავის ნაცად ხერხს —
დიალექტიკურ მეთოდს.

„ნადიმის“ ეს პასუხი დიდი ბერძენი ფილო-
სოფოსის მეორე შედეგის — „ფედონის“ ერთ-
ერთი უმნიშვნელოვანესი მეთოდოლოგიური
პრინციპის ბრწყინვალე ილუსტრაციაა: „ფედო-
ნის“ მიხედვით (101d), დიალექტიკური მეთო-
დი გულისხმობს მოცემული თეზისის ყოველ-
მხრივ შემოწმებასა თუ გამოცდის მიხედვ
მომდინარე შედეგების ურთიერთმეჭყრების
გზით, რაც გვარწმუნებს, ეთანხმებიან თუ არა
ეს შედეგები ერთიმეორეს; შემდეგ — საწყო-
ბი თეზისის დაკავშირებას უფრო ზოგად თეზის-
თან, ამ უკანასკნელის ანალოგიურ გამოცდის
და ა. შ. და ა. შ., სანამ, ბოლოს და ბოლოს, არ
მივაღწევთ თვითმეცარ საწყისს, რომელიც თა-
ვისთავად დამოუკიდებელია, მაგრამ რომლისგა-
ნაც დამოკიდებულია ყოველივე სხვა დანა-
რჩენი. მხოლოდ ამ შემთხვევაში შეგვიძლია თე-
ვი დავაღწიოთ ვალგებრობას და არ ავურობოთ
შედეგი იმაში, რის შედეგადაც ის გვევლინება.
მაგრამ ამისათვის აუცილებელია წინასწარ ღე-
ვადგინოთ საკვლევი საგნის თუ საკითხის ზუს-
ტი საზღვრები და გავარკვეოთ, ერთსა და იმა-
ვე აზრს ღებნე თუ არა მოსაუბრენი თითქმის
ერთსა და იმავე სიტყვებში. წინააღმდეგ შემ-
თხვევაში, მთელი საუბარი შეიძლება ურთიერ-
საპირისპირო აზრთა ფუჟ, უნაყოფო ჭიდილად
იქცეს.¹⁵ ამ ამოსავალ დებულებად სოკრატე
იღებს აგათონის სიტყვის ორ თეზისს, რომელ-
თა მიხედვითაც, ჭერ ერთი, ეროსი — მშვე-
ნიერია (195ა-196ბ) და, მეორეც, ის — სიყ-
ვარულია, „რა თქმა უნდა, მშვენიერების სიყ-
ვარული, რადგან არ არსებობს სიყვარული სიმა-
ხინჯისა“ (197ბ).

დიალოგი ასე ვითარდება: — მითხარი, —
ეკითხება სოკრატე აგათონს, — არის თუ არა
ეროსი სიყვარული რაიმეს მიმართ? სხვა სო-
ტყვებით რომ ვთქვათ, სოკრატეს სურს გავიგო,
სიყვარული თანაფარდობითი, კორელაციური
ფენომენია, რომელსაც თავისი საგნის სახით
შესატყვისი კორელატი მოეძებნება, თუ, პი-
რით, შეიძლება მისი გავება აბსოლუტურად
ე. ი. საგნისადმი ყოველგვარი თანაფარდობის

ყოველგვარი მიმართების გარეშე? ნიშანდობ-
ლივია ისიც, რომ სოკრატე ჭერჭერობით თავს
იკავებს სიყვარულის საგნის ყოველგვარი დე-
ტერმინაციისა თუ პარტიკულარიზაციისაგან,
ენიდან ძიების ამ ეტაპზე მას ერთი რამ აინ-
ტერესებს მხოლოდ: დაადგინოს ზოგადი და
აღცილებელი თანაფარდობა სიყვარულსა და მის
ობიექტს შორის, თუმცა ქვემოთ, როცა საჭი-
როდ მიიჩნევს, თვითონვე სთხოვს ავითონს გა-
იხსენოს მისი თეზისი, რომლის მიხედვითაც,
ეროსი — მშვენიერების სიყვარულია. ავითონ-
ისათვის ეს თეზისი აქსიომატურია, სოკრატეს
აზრით კი ის დამტკიცებას მოითხოვს. არგუმენ-
ტაცია ანალოგიის პრინციპზეა დაფუძნებული:
მემა აბსოლუტურად კი არ არის მამა, არამედ
ის მამაა ვაჟის ან ასულის, ისევე როგორც ძმა
ძმისა ან ძმისა. მაშასადამე, სიყვარულიც
(ეროსი) უთუოდ სიყვარულია რაიმეს მიმართ
(199d-200a). ასე იკვეთება პირველი მომენტი
სოკრატული არგუმენტაციის რთულსა და მრავა-
ლსაფეხუროვან სისტემაში. სიყვარული რელა-
ტიური ფენომენია; ამიტომ წინა ორატორები
ცდებოდნენ, როცა ერთგვარ აბსოლუტულ მიიჩ-
ნევდნენ მას.

შემდეგი მომენტი, რომელიც უშუალოდ პირ-
ველისაგან გამომდინარეობს, კიდევ უფრო აკონ-
კრეტებს საკვლევ პრობლემას და არანაკლებ
მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სიყვარულის
ფილოსოფიური თეორიის დაფუძნებაში: —
სურს თუ არა ეროსის ის, რაც მისი სიყვარულის
საგანს შეადგენს? — ეკითხება სოკრატე თავის
თანამოსაუბრეს. — ცხადია, სურს, — მიუგებს
ავითონი. — მაგრამ შეიძლება გასურდეს მხო-
ლოდ ის, რაც არ გაგაჩნია და არა ის, რაც
გაქვს, რაც გაგაჩნია, როგორც ამას თვალნათ-
ლივ გვიმოწმებს კაცთა საერთო ცხოვრებისე-
ული ცეცხლი, მათი ყოფითი გამოცდილებას: მართ-
ლაცდა, შეუძლებელია მძლავრს სურდეს სიმძ-
ლავრე, მდიდარს — სიმდიდრე, ჯანმრთელს —
ჯანმრთელობა.¹⁶ ხოლო თუ კაცი მდიდარია და
მინცი სიმდიდრე სურს, მის სურვილს აბსურ-
დული არ ეთქმის მხოლოდ იმ შემთხვევაში, რო-
ცა ეს სურვილი აწმყოს ფარგლებს სცილდება
და მომავალში გადადის, ე. ი. როცა კაცს სურს
მომავალში შეინარჩუნოს ის, რასაც აწმყავს
ფლობს (200a-e).

აქამდე სიყვარულის საგანი განიხილებოდა
მხოლოდ ზოგადად, არაკონკრეტულ და არა-
დეტერმინირებულ ასპექტში. მას შემდეგ, რაც
ლოგიკური აუცილებლობის ძალით დადგინდა,
რომ, ჭერ ერთი, ეროსი სიყვარულია რაიმეს
მიმართ, და რომ, მეორეც, ეროსს სურს ის,
რაც მას არ გააჩნია, პლატონი მიზანშეწონილად
თვლის ინდეტერმინირებულ „რაიმეს“ (lis)
მისი კონკრეტული ადექვატით შეცვლას, ანუ,
სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სიყვარულის სა-
გნის დეტერმინაციას. ამ მიზნით, სოკრატე იხ-

სენებს თავისი თანამოსაუბრის თეზისს —
ეროსი მშვენიერების სიყვარულია, რათა შემდგომში
ვე ცხადყო, როგორ ეწინააღმდეგება, შესაძლოა
გამორიცხავს იგი ავითონის მეორე თეზისს —
ეროსი მშვენიერია: მართლაც, თუ ეროსი მშვე-
ნიერების სიყვარულია, მაშასადამე, მას სურს
მშვენიერება, ეს კი ნიშნავს, რომ ეროსის მშვე-
ნიერება არ გააჩნია. მეტიც, რაკი ეროსი მოკ-
ლებულია მშვენიერებას, და რაკი ამასთან, სი-
კეთე — მშვენიერია,¹⁷ ამიტომ არც სიკეთე უნ-
და გააჩნდეს მას. ამრიგად, სოკრატეს დასკვნით,
ეროსი არც მშვენიერია და არც კეთილი
(201a-c).

ასე ხუზულასავით ინკრეტა ის, ერთის შეხედ-
ვით, ზვიადი და შეუშუსრავი შენობა, რომელიც
ეროსის სიდიადეს აუგო ავითონმა. მაგრამ
ეს ნგრევა უმტიკინელოდ როდი განიცდება
ავითონის მიერ. აი, რატომაც, რომ მის საბო-
ლოო რეპლიკას — „მე შენთან კამათის თავი
არ მაქვსო, ჩემო სოკრატე“ (201c), — ჩვენ აღ-
ვიქვამთ არა როგორც სოკრატეს ინტელექტუა-
ლური უპირატესობის დიდსულოვან აღიარე-
ბას, არამედ როგორც შეურაცხყოფილ და გა-
ღიზიანებულ პატივმოყვარეობის პირქუშ
დრტიკებს. მაგრამ სოკრატე სოკრატე არ იქნე-
ბოდა, გულთამხილავის უტყუარი ალლოთი რომ
არ გრძნობდეს, რა ხდება მისი თანამოსაუბრის
სულში. და, აი, სწორედ აქ იწყება სოკრატეს
ანაზღეული სახეცელილება, მისი განსაცვიფ-
რებელი მეტამორფოზი, რომელიც თვით მითი-
ურ პარტეტეს შეშურდებოდა: გრძნეული ბრძე-
ნი ჭაღოსნურ ნილაბს იკეთებს და მანტინელი
მოგვი ასულის — დიოტიმას სახით გვევლინე-
ბა, ან, უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, სოკრატე
ორდება: ამიერიდან, იგია, ერთდროულად,
ისიც, ვინც კითხვებს სვამს და ისიც, ვინც
კითხვებს პასუხობს, ამიერიდან იგია ერთის
მხრივ, ავითონიც და სოკრატეც, ხოლო მეორეს
მხრივ — სოკრატეც და დიოტიმაც. „დიდი
პიპიანა“ ჩვენ უკვე ვიცნობთ პერსონაჟის
გაორების ამ ნაცად ზერხს, და მის მიზანსაც¹⁸
(201de).

და მართლაც, პირველი კითხვა, რომლითაც
სოკრატე მიმართავს დიოტიმას, მისი და ავა-
თონის დიალექტიკური პაექრობის უშუალო
გავრძელებაა: თუკი ეროსი არც მშვენიერია
და არც კეთილი, მაშასადამე, ის მაინჯია, და
ბოროტია? ამ საკმაოდ საპოქმანო კითხვის პა-
სუხი პლატონს გამოჰყავს დაპირისპირებულთა
ფილოსოფიური თეორიიდან, რომელიც დეტა-
ლურად დასაბუთებული და ჩამოყალიბებულია
„ფედონში“. კერძოდ, აქ ის ეყრდნობა დაპი-
რისპირებული თეორიის ერთ პუნქტს: „რო-
გორ გგონია, რა არის ძალზე დიდ ან ძალზე

პარანა ბრამპეპი
პლატონის დიალოგი „ნადიმო“

მატარა კაცზე, ძალზე თუ სხვა მათს მსგავსზე უფრო ძვირი და იშვიათი? იგივე ითქმის სწრაფზე და ნელზე, მშვენიერზე და მახინჯზე (ხანგასმა ჩემია, — ბ. ბ.), თეთრზე და შავზე. ნუთუ ვერ ზედავ, რომ ყველა ამგვარ საგანთა შორის სწორედ უკიდურესნი არიან ძალზე ძვირნი და იშვიათნი, ხოლო შუალედურნი — მრავალრიცხოვანი და ხშირნი? ¹⁹ მაგრამ „ნადიმში“, შუალედურ ფეროვნება ზოგადი და ყოველმხრივი განხილვის ნაცვლად, პლატონი იფარგლება მხოლოდ ერთი კერძო ასპექტით: — იგი თუ არა შენ, — ეუბნება დიოტიმა სოკრატეს, — რომ არსებობს გარდაშეცდომა, შუალედური საფეხური ცოდნასა და არცოდნას შორის, სახელდობრ, სწორი წარმოდგენა (to orthodoxy), რომლის დასაბუთება ჩვენს ძალღონეს აღემატება, მაგრამ რომელიც, ამას-და მიუხედავად, ნაწილობრივ მაინც ასახავს ჭეშმარიტებას²⁰. ამიტომ, როცა ემტაცებოდა, ეროსი არც მშვენიერია და არც კეთილი, ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს იმას, თითქმის ის უთუოდ მახინჯი იყოს და ბოროტი. არა, ეროსი რაღაც საშუალოა ამ ორ ურთიერთსაპირისპირო უკიდურესობას შორის; ან, უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, მისი ბუნება ერთდროულად წილნაყარია მშვენიერებასა და სიმახინჯესთან, სიკეთესა და ბოროტებასთან. მაშასადამე, ეროსი არც აბსოლუტურად მშვენიერია (ანდა კეთილი) და არც აბსოლუტურად მახინჯი (ანდა ბოროტი) (202ab).

მაგრამ როგორ ეთანხმება ეროსის ასეთი გაგება იმ უცილობელ ჭეშმარიტებად მიჩნეულ დოგმას თუ რწმენას, რომლის მიხედვითაც, ეროსი ღმერთია. და მართლაც, სოკრატეს ყველა თანამეინახე ერთხმად აღიარებს ეროსის ღვთაებრიობას: პირველივე ორატორის — ფედროსის მტკიცებით, „ეროსი ყველაზე ძველი, ყველაზე ძალმორკმული და ყველაზე სათაყვანებელი ღვთაებაა უკვდავთა შორის“ (180b); პასანასი სიტყვის თანახმად ეროსი ქალღმერთი აფროდიტესაგან იღებს დასაბამს (180de); ეროქსიმეც აზრითაც, ეროსი ღმერთია (186e); არისტოფანეს მიხედვით, „ეროსი ყველაზე კაცთა მოყვარე ღმერთია უკვდავთა შორის“ (189d) და ბოლოს, არც ავათონს ეპარება ეჭვი იმაში, რომ „ნეტარი ღმერთების ხომლში ეროსი ყველაზე ნეტარია, ყველაზე კეთილი და მშვენიერი“ (195a).

— კეთილი და პატიოსანი, — ეუბნება დიოტიმა სოკრატეს, — მაგრამ ყველა ღმერთი ხომ აბსოლუტურად კეთილია და მშვენიერი, რასაც ვერ ვიტყვით ეროსის მიმართ; მაშასადამე, ეროსი არ შეიძლება მიეკუთვნოს უკვდავი ღმერთების რიცხვს. მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს იმას, რომ ეროსი მოკვდავია. — ბოლოს და ბოლოს, რა არის იგი, ღმერთი? — ეკითხება სოკრატე თავის ბრძენ თანამოსაუბრეს, ანუ თავის ამე-

ორე მეს. — „ღიდი ღმერთია იგი, სოკრატე, — სუსხობს დიოტიმა, — ხოლო ყოველმხრივ მშვენიერს“ ხომ საშუალო ადგილი უჭირავს ღმერთსა და კაცს შორის... ღმერთი ღმერთებს ამცნობს და გადასცემს კაცთა ლოცვა-ვერდებს და შესაწირავებს, ხოლო ღმერთთა ნება-სურვილსა და წყალობას — აღამიანებს. საშუალო ადგილი რომ უჭირავს კაცთა და ღმერთთა შუა, ის მთელს სოკრატეს ავსებს მათ შორის და, ამრიგად, შინაგანი კავშირით აერთებს ყველს და ყველაფერს. სწორედ მისგან იღებს დასაბამს მთელი მანტიკა და ქურუშთა ზელოვნება, რამდენადაც მას მსხვერპლშეწირვასთან, ზიარებასთან, შელოცვასთან და, საერთოდ, გრძნულებასა და მაგიასთან აქვს საქმე.²¹ უკვდავი არ გრძევიან მოკვდავთა შორის და მხოლოდ ღმერთს შეეგებოდა ესაუბრებიან და უკავშირდებიან მათ როგორც ძილის,²² ისე ღვიძილის დროსაც... მრავალრიცხოვანი და მრავალგვარნი არიან ღმრთები; ეროსი ერთ-ერთი მათგანია მხოლოდ“ (202e-203a). ამ პასუხს ერთხმად გადაწყვიტა პლატონური ღმერთოლოგიის მისტერი სამყაროში. ჩვენ აქ არც დრო გვაქვს და არც ადგილი პლატონის მსოფლმხედველობის ამ ფრიალ მნიშვნელოვანი და საინტერესო ასპექტის დაწვრილებით განსახილველად, მაგრამ „ნადიმის“ მართებული გაგება შეუძლებელია, თუცა ზოგადად მაინც არ ვიცნობთ პლატონური ღმერთოლოგიის არსს. ამიტომ მოკლედ შეგჩერდებით ამ საკითხზე.

ბერძნული ღმერთოლოგიის ისტორია პლატონის სახელით როდი იწყება. ამ მხრივ, მისი წინამორბედები არიან ჰომეროსი და ჰესიოდე, ჰერაკლიტე, ემპედოკლე და დემოკრიტე; აქედანვე იღებენ პითაგორაზმსა და ორფიზმს.²³ პლუტარქეს მოწმობით, პლატონის (ისევე როგორც ქსენოკრატეს, ქნისიპესა და სხვ.) მოღერება ღმრთების შესახებ „ძველი თეოლოგიის“ მისტიციზმისაგან იღებს დასაბამს.²⁴ საყურადღებოა პროკლეს აზრი, რომელიც პლატონური ღმერთოლოგიის წყაროდ, უპირველეს ყოვლისა, ორფიზმს მიიჩნევს.²⁵ მაგრამ ბერძნული ღმერთოლოგიის მრავალსაუთუნიანი ისტორია არც პლატონამდე და არც პლატონის შემდეგ არ იცნობს მასზე უფრო მრავალმხრივსა და უფრო მნიშვნელოვან ფიგურას. რელიგიური ღმერთოლოგიებში, მართალია, ფრაგმენტული და არასისტემატური სახით, თითქმის უწყვეტ მოტივად გასდევს პლატონის მოვლემოქმედებას, აღრეული დილაგებით დაწყებული და სიბერისდროინდელი ქმნილებებით დამთავრებული. ასეა „სოკრატეს ამოლოგიაში“, სადაც ღმრთები — ღმერთებისა და ნიმფების ეს უკანონო ნაშიერნი, ღმერთების ნაბუშრები, გამოცხადებულნი არიან შუამავლ არსებებად უკვდავთა და მოკვდავთა შორის (27c-e); ახეა „ქრატილეში“, სადაც ჰესიოდეს თეოგონისტურ კონცეფციასზე დაყრდნობით,

დემონი ბრძენკაცთან არის გაიგივებული: „...ჩემის ზრით, სწორედ ეს ხსნის დემონთა სახელს. გონიერნი რომ იყვნენ და მრავლისმცოდნენი (daemones), მითმავე დემონები (daimones) უწოდა მათ ჰესიოდემ. ჩვენს ძველ ენაში ეგ სიტყვა სწორედ ამ მნიშვნელობით იხმარება. ჰესიოდემ ამტკიცებს, და მას სხვა პოეტებიც ემორწმებიან, რომ სიკვდილის შემდეგ კეთილი კაცი მაღალი ზეგდრისა და პატეისთესის არის ხმობილი და, თანახმად ბრძენის სახელისა, დემონი ხდება. ამიტომ მე გონია, ყველა ბრძენი და კეთილი კაცი სიცოცხლეშიც და სიკვდილშიაც დემონიურ (daimonion) ბუნებასთან წილნაყარია და მართებულად იწოდება დემონად“ (398bc); ასეა „ფედონში“, რომლის ეს-ქატოლოგიურ წარმოდგენებს მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს დემონების ძველთაძველესი კულტი და რომელშიაც ისინი კაცთა სულების მფარველ გეგელინებიან: „გადმოცემით, ამ ქვეყნად თვითოდ კაცს თავისი საკუთარი დემონი მფარველობს და ეგ დემონი სიკვდილის შემდეგ იქით მიუძღვის მას, სადაც ერთად თავშეყრილი მიცვალებულთა სულნი ელიან განაწივს, რათა შემდეგ ჰაღესს მიაშურონ ამ ჰეგემონთან ერთად, რომელსაც ევალება აქედან საიქიანს გადაიყვანოს ისინი... გონიერი და ბრძენი სული მორჩილად მისდევს ამ გზაზე თავის წინამძღოლს და ისიც იცის, რისთვის მისდევს. ხოლო სხეულს ენებებით მიჯაჭვული სული... კვლავ დიდხანს ბორიალობს მის ირგვლივ ამ ხილულ ქვეყნად, დიდხანს ურჩობს და იტანჯება, ვიდრე მისი მფარველი დემონი, ბოლოს და ბოლოს, ძალით არ წაირტაცებს მას“ (107d-108b; შდრ. 113d); ასეა „სახელმწიფოში“. სადაც მიწიერი არსებობის ახალი ციკლის დაწყების წინ ყოველი სული თავისი ნება-სურვილით ირჩევს საკუთარ ზეგდრს და საკუთარ დემონს, რომელიც მიწაზე მოაცილებს მას (X, 620e); ასეა „ტიმეისში“, სადაც ადამიანის სოლის უკეთესი და უღვათებრივისი სახე თუ ნაწილი (ე. წ. გონიერული სული — to λογιστικόν) დემონთან არის იდენტიფიცირებული: „რაც შეეხება ჩვენი სულის უმნიშვნელოვანეს სახეს, მას უნდა ვიპოვებდეთ როგორც დემონს, რომელიც ღმერთმა მიუჩინა თვითმეტყველ ჩვენგანს. ესაა ის სახე სულისა, რომელიც ჩვენი სხეულის უზენაეს ნაწილში მცვილობს და რომელიც მიწიდან მშობლიური ცის მიმართ მიგაქცევს, როგორც ზეცის და არა მიწის ნაწილი“ (90a);²⁸ ასეა „პოლიტიკოსში“, სადაც დემონებს, კრონოსის მეუღლების ხანაში, ცხოველურ არსებათა, აგრეთვე პირველ ადამიანთა მწყემსების რიცხვი გზავდით (271e, 274b; შდრ. ტიმეისი 23cd, 24d; კრიტეოსი, 109b); და ბოლოს, ასეა „კანონებში“, ამ ბნელ კოლოსში, სადაც პლატონი ადამიანის მფარველ გეგელინად გეიხატავს დემონებს (V, 730a, 747e; IX, 877a; X, 906a; XI, 914b), სადაც ის მათთვის მისაგე-

ბელი პატეისის საკრალურ ნორმებს აწესებს (IV, 717b; VII, 799a, 801e; VIII, 848d) და სადაც იგი სპეციალურ დემონს მიუჩენს მწყემსულ ქეთა თვითმეტყველ კლასს (V, 738d; VI, 771d).

თუ ჩვენ, აბსტრაქციების გზით, პიერატეული სიტყვიერი ვარსისგან გავათავისთავებდით პლატონის აზრს, ენახათ, რომ ზემოთ მოთხრობილი დრამატენტების მიხედვით, „ინტერმედიალურ დემონთა თეორია პლატონისათვის წმინდა სიმბოლო კი არ არის, არამედ პოზიტიური რწმენის გამოხატულება. ამის დასამტკიცებლად საკმარისი იქნებოდა გავვესწერებინა ის მნიშვნელობა, რაც ამ კონტექსტში შეიძინა როგორც პლატონის უშუალო შემკვიდრებების, მაგალითად, ქსენოკრატესა თუ ფილიპე თუნტეისის შრომებში, ისე სტიქილთა სკოლისა თუ პლატონის პითაგორისტი და ეკლექტიკოსი მიმდევრების, ვთქვათ, პლუტარქეს, მაქსიმე ტირეოსის, აპულიანისა და, ბოლოს, ნეოპლატონიკოსთა მოძღვრებებში. ეგვეც არ იყოს, პლატონის ეს რწმენა უშუალოდ დაკავშირებულია მისი სისტემის ზოგად მოთხოვნებთან. ამ ქვეყანასა და უზენაეს სამყაროს შორის, როგორც უნდა იყოს მისი სახელი: ღმერთების საუფლო, ვარსკვლავებით მოქცეული ცა (ხოლო ვარსკვლავები — იგივე ღმერთები) თუ წმინდა იდეების პიპერფურანული სამყარო, — ღიაა, ამ ორ სფეროს შორის პლატონს სჭირდება ინტერმედიალური არსებანი, რათა ერთი სამყარო მეორეს საგან გათიშული არ დარჩეს და რათა უდაბლესა და შესძლოს ეზიაროს უმაღლესს, მაგრამ ისე კი, რომ ამ უკანასკნელის სიწმინდემ არავითარი ცვლილება არ განიცადოს. ეს ინტერმედიალური არსებანი მრავალრიცხოვანი უნდა იყვნენ, რათა ორი სამყაროს კავშირი უზრუნველყოფილ იქნეს თვით უმცირეს დეტალამდე, ყოველ შემთხვევაში. იმდენად მაინც, რამდენადაც ამის შესაძლებლობას იძლევა ქვეყნა სამყარო, თავისი ბუნებით სტაბილურობისა და წესრიგის უარმყოფელი. ამ ინტერმედიალურ არსებებზე დემონები გვევლინებიან. სწორედ მათი მეშვეობით ახორციელებს ყოველი სასრული საგანი თავის არსებით მიზანს. სიყვარულიც ერთი დემონია. სიყვარული, რომელიც ერთმანეთთან ღერთებს არსთ, დაუტყნელი კავშირით ჰკრავს ცასა და მიწას. იგია მარად მოძრავი თანაფარდობა არსსა და არა-არსს შორის“.²⁷

მაგრამ კვლავ მივუბრუნდეთ „ნადიმის“ სიუჟეტს. სიყვარულის, როგორც დემონის მისტიურ კონცეფციას უშუალოდ მოსდევს თეოგონიური მითი ეროსის დაბადების შესახებ (203b-e). ამ მომხიბლავ პლატონურ მითში, სადაც ყოველი სიტყვა, ყოველი სახე, ყოველი ტროპი თითქმის მარად უშრეტო ენების მეშვედლი ალით

ბარანა ბრანგაძე

პლატონის დიალოგი „ნადიმში“

არის განათებული, ყველაფერი პირველქმნილი სილაღით და სიხალისით გვათრობს, ყველაფერი სიბრუნების გრძნული გალობის მაგიური ძალით გვაჯადოებს, ყველაფერი გადატანით, ალუგორიულ მნიშვნელობას იძენს და შემშპირებელ ყოველსიმომცველ სიმბოლურ განზომილების რკალში ექცევა. და მართლაც, სიმბოლურია ეროსის შობის დროც, გარემოც და ადგილიც: ეროსი ჩაისახა კოსმოსის მითიური ევოლუციის ისტორიაში იმ ღირსსასოვარ დღეს, როცა ნეტარმა ღმერთებმა ნადიმი გამართეს აფროდიტის დაბადების აღსანიშნავად;²⁸ სიმბოლურია თვით მისი ჩასახვის აქტიც: ნექტარით გაღებულ პოროსი (სიუხვის, მორბეულების, მოხერხებულობის პერსონიფიკირებული სიმბოლო), მერტილას (სიბრძნის) ვაფი, ბარბაცით გამოვიდა ზევსის წალკოტში და ნსავამს ჩაეძინა. მძინარეს თვალი მოჰკრა მოწყალეობის სათხოვნად მოსულმა და წალკოტის ბუესთან საწყალობლად ატუზულმა პენამ (სილატაცე), რომელიც ისე მოიხიბლა ჰაბუი დეთების მშვენიებით, რომ გადაწყვიტა მუცლად ელო მისგან, გვერდში მიეფწვა პოროსს და ასე ჩაისახა ეროსი — სიყვარულის ღიდი ღემონი. (შტალაუშისა და ცელერის აზრით, ზევსის წალკოტი, პოროსის სიმთვრალე და სხვა დეტალები მხოლოდ და მხოლოდ პოეტური სამკაულებია. სამაგიეროდ, რობენი, ზუზემილის კვლადკვალ, ფიქრობს, რომ ზევსის წალკოტი ცოცხალი არსების, უპირველეს ყოვლისა კი ადამიანის სიმბოლოა, ადამიანისა, რომელშიაც სიყვარული გვევლინება როგორც სურვილისა და ამ სურვილის ხორცშესხმისათვის საჭირო უნარის სინთეტური მათლიანობის შედეგი; ნექტარით გაღებულ პოროსის სიმთვრალე ასევე სიმბოლურად განასახიერებს სურვილის წამიერ დამყაფილებას, წარმავალი სიკეთის დროებით ფლობას, რასაც უნდა მოჰყვეს სურვიელი ლტოლვა ახალი, უფრო მაღალი რანგის სიკეთისაკენ²⁹. სიმბოლურია ეროსის მჩრობლი ბუნებაც: ეროსი მხრივ, როგორც პენის ნაწიერი, ის ნაზი და კეთილი კი არ არის (ასე ჰგონია აგათონს), არამედ უხეშია, უსუფთაო, შიშველ-ტიტველი და მიუსაფარი, ხოლო მეორეს მხრივ, რაკი მისთვის მამისეული ბუნებაც არ არის უცხო, სეესეიანია და მორბეული, გამუდმებით სიკეთეს ეძებს მამაც: გამხდელი, შემშპირებელი, მშვენიერებისა და სიბრძნის ტრფალი. ბუნებით, არც მოკვდავია და არც უკვდავი. არამედ, ერთდროულად, ან ცოცხლობს და ჰყავის, როცა ბედი უღიმის მას, ან თანდათან ჰკნება და ქრება, რათა მამისეული ბუნების წყალობით, კვლავ აღორძინდეს; ერთდროულად იხევეს და ჰკარგავს, ასე რომ, მისი სიმდიდრე ისევე მსწრაფლწარმავალია, როგორც სილატაცე, ხოლო სიცოცხლე — ისევე ეფემერული, როგორც სიკვდილი. ამრიგად, ეროსის მჩრობლი ბუნება მთლიანად საპირისპირო საწყისათ-

გან არის ნაქსოვი და ამიტომ ისევე, როგორც ტულოა, ისევე ცვალებადი და არამდგრადი გორც ტალღის მიცეცე-მოცეცეა ან შუქ-ჩრდილის თამაში. ეს ეხება არა მარტო მის ქმედობას და აქტუალურ ერთიანობას, არამედ მის მოძრაებას და დინამიურ წონასწორობასაც. მაშასადამე, პლატონის აზრით, ის, ვინც უზრუნველყოფს საწყაროს სინთესს, ვინც ერთმანეთთან აერთებს და აკავშირებს ურთიერსაპირისპირო, პოლარულ საწყისთ, თვითონვე უნდა მოიცავდეს და თავის თავშივე აერთებდეს მათ. ასე იხსნება ორი ეროსის არსებობის პავსანი-ერქსიმაქსეული პრინციპი და მის ადგილს იკავებს დიოტიმა — სოკრატეს კონცეფცია ეროსის ორმაგი, დუალისტური ბუნების შესახებ.

ეროსის, როგორც სიყვარულის ღიდი ღემონის ფილოსოფიური დეტერმინაციის შემდეგ „ნადიმის“ დიალექტიკური კვლევა-ძიება ახალ სფეროში გადადის: პლატონი მიზნად ისახავს გაარკვეოს ეროტიულ ეფექტთა ზემოქმედების ძალა და ეროსის როლი ადამიანის სულიერ ცხოვრებაში. აქამდე სამუშაო თეზისად მიღებული იყო აგათონის მიერ წამოყენებული და სოკრატეს მიერ ფილოსოფიურად დაფუძნებული დებულება, რომლის მიხედვითაც, „ეროსი მშვენიერების სიყვარულია“, ანუ, რაც იგივეა, „ეროსის სურს ფლობდეს მშვენიერებას“. ახლა კი ირკვევა, რომ ეს თეზისი არათოქმობარია, ვინაიდან მშვენიერების ფლობა საბოლოო მიზანი კი არ არის, არამედ მხოლოდ საშუალებაა უფრო მაღალი მიზნის მისაღწევად, ხოლო ყოველი სიცოცხლის, ყოველგვარი არსებობის ამ უმაღლეს და უზენაეს მიზანს ბედნიერება (eudaimonia) ჰქვია სახელად. მაშასადამე, სიყვარული სხვა არა არის რა, თუ არა ბედნიერების მოპოვების, ბედნიერებასთან ზიარების საშუალება (204e — 205a). მაგრამ თუ ბედნიერების წყურვილი საერთოა ყველა კაცისათვის, მაშინ რატომ ბედნიერების ყოველგვარ ძიებას არ ეუწოდებთ სიყვარულს, ბედნიერების ყველა მძიებელს — შეყვარებულს, ხოლო ამ ძიების ყველა საგანს, ყველა ობიექტს — საყვარელს ან სასიყვარულოს? იმიტომ, რომ სიტყვა „სიყვარული“ ორმაგი მნიშვნელობით იხმარება, ხოლო ამ ორმაგ მნიშვნელობას საყვარულის საგნის არსი, მისი რაობა განაპირობებს (გავიხსენოთ სოკრატეს თეზისი სიყვარულისა და მისი საგნის თანაფარდობის, მათი კორელატურობის შესახებ). „სიყვარული“, ამ სიტყვის უზოგადესი გაგებით, ნიშნავს სურვიელ ლტოლვას, სურვიელ სწრაფვას ყოველივე იმისაკენ, რაც სიეთედ და მშვენიერებად ესახება მისკენ მიმსწრაფს. სწორედ ამ აზრით ამბობენ, რომ ვერცლისმოკვარეს უყვარს ვერცხლი, გიმნასტ — გიმნასტიკა, სიბრძნისმოყვარეს — სიბრძნე და ა. შ. მაგრამ აქ ზმნა „უყვარს“ უფრო ფიგურალური აზრით იხმარება, ვიდრე თავისი პირ-

ღამიანი მნიშვნელობით. აი, რატომღაც, რომ არც ვერცხლისმოყვარეს, არც სიბერძნისმოყვარეს, არც გიმნასტს და ა. შ. არ უწოდებენ „შეყვარებულს“ („მიჯნურს“), ამ სიტყვის ჩვეულებრივი გაგებით. მაშ, ვინღა, საკუთრივ, „შეყვარებული“? რაღა, საკუთრივ, „სიყვარული“? ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად პლატონი ფილოსოფიურ პარალელს მიმართავს: „ჩვენ ვიცით, — ეუბნება დიოტიმა სოკრატეს, — რომ სიტყვა „პოეზია“ (poiesis) პირდაპირ „შემქმნას“, ანუ იმ ქმედით ფაქტორს ნიშნავს, რაც არაყოფიდან ყოფად მოაქცევს, რაც არარსებობიდან არსებობისათვის იწვევს რაიმეს. ამავე სიტყვიდან წარმოსდგება „შემოქმედებაც“, მაგრამ ყოველგვარ „შემქმნას“ კი არ უწოდებენ „შემოქმედებას“, არამედ მხოლოდ ლექსისა თუ მუსიკის თხზვას, ისევე როგორც ყველა „შემქმნელს“ კი არ მიიჩნევენ „შემოქმედელად“, „პოეტად“ (poietes), არამედ მხოლოდ ლექსისათვის მუსიკის თხზველს, ე. ი. მელოდისტს ან მუსიკოსს. ასე იქცევა მთელი გვარის საერთო სახელი ერთი კონკრეტული სახის სახელად. იგივე ითქმის სიტყვების „სიყვარულისა“ და „შეყვარებულის“ მიმართ. „სიყვარული“, ამ სიტყვის ეიწრო, პირდაპირი გაგებით, მშვენიერების სურვილს, ან, უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, მშვენიერების (სიკეთის) მარადიული ფლობის სურვილს ნიშნავს, ვინაიდან ყოველივე მშვენიერის, ყოველივე კეთილის მარადიული ფლობა ანიჭებს ბედნიერებას ბედნიერად, ანუ, რაც იგივეა, საკუთარი არსებობის უზუნაღეს მიზანს აზიარებს თვითიველს აბსს, თვითიველს სულდგმულს (205b-206b).

თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ ამგვარი დედნიცია უკვე აშკარად ცალმხრივი და, ამდენად, არასაკმარისია, ვინაიდან ის მხოლოდ სიყვარულისა და მისი საგნის კორელატურობას გვიჩვენებს, მაგრამ არაფერს გვეუბნება თვით ამ კორელაციის ბუნებისათვის. და მართლაც, რაკი სიყვარული პასიური გრძნობა კი არ არის, არამედ — აქტიური, შემოქმედებითი საწყისი (შდრ. თუნდაც, ერიქსონიან სიტყვა, 186ab; ავათონის სიტყვა, 197ab და სხვ.), ამიტომ უფრო მართებული იქნება, თუ ნაცვლად დედნიციისა — „სიყვარული მშვენიერების სურვილია“, — ასე განვსაზღვრავთ მის კეშმარტს აბსს და რაობას: „სიყვარული სურვილია მშვენიერში ჩასახვისა და შობისა“. აი კონკრეტულ შინაარსს იმარსავს ეს ენიგმური ფრაზა? „ნაღიმი“ საკმაოდ ნათელ და მკაფიო პასუხს იძლევა ამ კითხვაზე: „თვითიველი ჩვენგანი... — ასწავლის დიოტიმა სოკრატეს, — ნაყოფიერდება როგორც ზორციელად, ისე სულიერადაც, და რა მივალწვეთ გარკვეულ ასაკს, შობის სურვილი აატრევს მაშინ ჩვენს ბუნებას. მაგრამ შობა მიხიწვით არ ძალუხს მას, მშვენიერში კი ძალუხს. მაშინა და მდებრის თანაყოფის შედე-

გი შობაა, ზოლო ჩასახვასა და შობას ღვთაებრივ აქტს უწოდებდნენ მე, როგორც უყვარდა სიწყისის გამოვლენას მოკვდავ არსებაში (მეცხუეუნი კნიგა, 1010a-b). მაგრამ ეგ აქტი ზორცის ვერ შეისახმს მასში, რაც არაპარმონიულია, მახინჯი და ღვთაებრივი კი პარმონიული კავშირით ვერ შეუღლებიან, მაშინ როცა მშვენიერი პარმონიულად ეთვისება ღვთაებრივს; ამრიგად, შობისთვის მშვენიერება მობრავდა და ილითიც, ამიტომ, როცა ორსული არსება მშვენიერს უახლოვდება, ნეტარებით ივსება იგი, სიხარულად იღვრება და შობს და წარმოშობს, ზოლო როცა მახინჯს უახლოვდება, კმუნავს, ღრტვიენით იკუთმება, უკუიქცევა და კი აღარ შობს, არამედ საშოთი დაატარებს ნაყოფს თავისას და იტანჯება. აგრე მიტომაქ მოკვლევს ორსულსა და საღმობით განაწამებ არსებას მშვენიერიება, რომ იგია შობობარობის მძაფრ ტყივლთაგან მისი დაბხსნელია“³⁰ (206c-e).

ამ პასუხიდან, ან უფრო კონკრეტულად რომ ვთქვათ, ამ ზახვასიმი გამოყოფილი სიტყვებიდან უშუალოდ გამომდინარეობს „ნაღიმის“ დიალექტიკური კვლევა-ძიების შემდგომი განვითარებისა და მისი ფილოსოფიური შინაარსის ახალ ტენდენციით გაღრმავებისათვის ფრიალ მნიშვნელოვანი დასკვნა: „სიყვარული აგრეთვე სურვილია უყვარებისა“ (207a), ვინაიდან ყოველი სულდგმულის, ყოველი მოკვდავი ბუნების ამქვეყნიური არსებობის უმაღლესი პრინციპი თვითშენახვისა და თავისი თავის უყვარების პრინციპია, უყვარების კი მხოლოდ შობა ანიჭებს მოკვდავ არსებას: „...ყოველი მოკვდავი თავს იმით კი არ იხსნის და ინახავს, თითქოს უყვარდეს მსგავსად მარად უცვლელი იყოს იგი, არამედ იმით, რომ ყოველი ბრწყინი და წარბავილი თავის სანაცვლოდ ტოვებს ახალს, თავისავე მსგავსს. უყვარებას ამ გზით გზიარება... ყოველივე მოკვდავი“ (208b). აქ ჩვენ გვესმის ორფიკული დოქტრინის შორეული გამოძახილი, დოქტრინისა, რომელსაც ემყარება „ფედონის“ რწმენა სულისა და, საერთოდ, სიცოცხლის უყვარების შესახებ: „განერაცითა წრებრუნვა“ — დაბადება, სიცოცხლე, სიკვდილი თუ მკვდრეთით აღდგომა, ანუ ხელახლა დაბადება, — არარსებობის კი არა, არსებობის საფეხურებია; ამ მარადიულ ციკლშია მოქცეული სიცოცხლის უწყვეტობა და უსასრულობა (71a-72a).

თვითშენახვისა და თავისავე მსგავს არსებაში თვითგარქმელების ეს მარადიული ტენდენცია იმდენად ღრმა და იმდენად ინჰერენტული მოკვდავი არსების ბუნებისათვის, რომ ის აშკარად ცნაურობდა მის ყოველდღიურ, მეტიც, ყოველწამიერ არსებობაში: „...და თუმცა ყოველი

ბახანან ბრმეშპში

ალატრინის ღილალოზი „ნაღიმი“

სულდგმულისთვის ამბობენ, ცოცხლობს და ერთი და იგივეაო იგი, ისევე როგორც საყრდენით განსჯილია იმდენი და იგივე სახელით იწოდება ყოველი კაცი, მიუხედავად ამისა, არცერთ სულდგმულში არა არის რა მარად უცვლელი: თვითვე მათგანში მიმდინარეობს შობისა და კვლამის უწყვეტი პროცესი, და ამ პროცესში ნათქვამია მისი თმები, ძელები, სისხლი და ხორცი, ერთის სიტყვით, თელი სხეული და არა მარტო სხეული, არამედ სულიც; ეს ეხება მის ზეგ-ჩვეულებებს, შეგნებულებებს, სურვილებს, სიხარულს, მწუხარებას თუ ძრწოლას; არც ერთი მათგანი არ ჰგვის უცვლელად, არამედ ერთნი იბადებიან, მეორენი კი კვდებიან მასში“ (207de), მოკლედ, ის, რაც პირთვების ხორციელი თუ სულიერი ბუნების მოჩვენებით იდენტურობად, მისი ინდივიდუალობის სტატიურ იგივეობად გვესახება ჩვენ, არსებითად, სხვა არა არის რა, თუ არა ფსიქო-ფიზიოლოგიურ ფენომენთა მუდმივი ცვალებადობისა და თვითგანახლების პროცესი, ან, უკეთ რომ ვთქვათ, ამ პროცესის ცალკეულ ფაზათა თანმიმდევრული ერთობლიობა.

სწორედ უცვლადების წყურვილით აიხსნება სექსუალური გენეზისადაც და ის ყოვლისმომცვე გარემოც, რასაც „თამამაგლობის სიყვარული ჰქვია და რაც ასერიგად ნიშნულია არა მარტო აღმამისათვის, არამედ ყველა სხვა ცოცხალი არსებისთვისაც“ (207ab, 208b); სწორედ უცვლადების წყურვილი წარმართავს კაცთა ყოველგვარ მოქმედებას თუ მოღვაწეობას, რომელიც სახელის მოხვეჭასა და, ამის წყალობით, დაფიქრებისაგან თავის დაღწევას, მარადისობასთან ზიარებას ისახავს მიზნად (208c-e).

მაგრამ ერთის ძალმოსილება შეუდარებლად უფრო დიდია, უფრო ქმედითი და მნიშვნელოვანი სულიერი ნაყოფიერებისა და სულიერი შემოქმედების სფეროში. „ნადიმე“ განიხილავს ამგვარი ნაყოფიერების სამ ასპექტს: 1. პოეტურ ნაწარმოებთა შექმნა და სინამდვილის ფარული არსის გატყულება ქეშმარიტ ხელოვნათა უბადლო ქმნილებებში; 2. კანონმდებლობით მოღვაწეობა, რომლის მიზანსაც სახელმწიფოთა და ოჯახთა მართვა და კეთილმოწყობა შეადგენს და რომელსაც კეთილგონიერება და სამართლიანობა ჰქვია სახელად; და ბოლოს, 3. ახალგაზრდობის აღზრდა, ანუ პედაგოგიური მოღვაწეობა, რომელიც სიბრძნის და სიქველის ღვათებრივ სამყაროს აზიარებს ჭერ კიდევ უმწიფარ და უწვრთნელ სულს (208c-209d). აქვე დასახელებულნი არიან დიდი ბერძენი პოეტები — ჰომეროსი და ჰესიოდე, დიდი კანონმდებელნი — ლიკურე და სოლონი³¹, და ბოლოს, ახალგაზრდობის უსახელო, უცნობი მასწავლებელი, მისი სულიერი მომღვაწი. ვინ უნდა იყოს ეს ილუმინებით მოცული ინოვაციური პედაგოგი? რა თქმა უნდა, ჩვენ არ მოგვეპოვება არავით-

არი საბუთი, რომელზე დაყრდნობითაც ძღუდლით საბოლოოდ დაგვედგინა ამ უცვლადების უცვლადობის ვინაობა, მაგრამ არსებობს ერთი უთუოდ საყურადღებო და ანგარიშგასაწივე მეცნიერული პიროვნება, რომელიც „ნადიმისულ“ მოძღვარს თუ აღზრდელს „ნადიმისავე“ ატაროთან აიგივებს: საქმე ისაა, რომ „ნადიმე“ დაწერილია დაახლ. 385 წ. (ძვ. წ. ა.), ხოლო ორიოდ წლით ადრე (387 წ.) პლატონმა დააარსა თავისი ცნობილი აკადემია — როგორც მასწავლებლისა და მისი ღვათებრივი მოძღვრების, ისე ერთერთის მიმართ გულმგნურობა სოფარულით გაერთიანებულ ყმაწვილკაცთა ფილოსოფიური სკოლა, ანტიკური პედაგოგიის ისტორიაში ეს ყველაზე სახელგანთქმული უმაღლესი სასწავლებელი, რომელმაც განვითარების სახელოვანი გზა განვლო, ³² ცხოველყოფილი გველენის კვალი დააჩნია მთელ შემდგომდროინდელ ბერძნულ კულტურასა და მხოლოდ VI ს. (ახ.წ.ა.) შეწყვიტა არსებობა, რათა საუკუნეების შემდეგ, სულ სხვა ცის ქვეშ და სულ სხვა ხალხში, კონიმი მედინისა და მისი დიდი სქოლარქის მარსილიო ფინიოს მზრუნველობის წყალობით ხელახლა აღმოჩენბულიყო (1459 წ. ფლორენცია). უ. ფონ ვილამოვიტ-მელენდორფმა ჭერ კიდევ XIX ს. აღნიშნა ორგანული კეშირი „ნადიმის“ ამ ჩვენთვის უაღრესად საინტერესო პასაჟს (209a-c) და აკადემიის დაარსების ფაქტს შორის, ³³ ხოლო XX ს. მისი მოსაზრება უწყომანოდ გაიზიარა არა ერთმა და ორმა პლატონისტმა, მათ შორის, ისეთმა დიდმა ავტორიტეტმა, როგორიცაა ლ. რობინსონი.³⁴ ვაჩაულობენ, რომ ზემოაღნიშნულ პასაჟში მოცემულია აკადემიის ზოგადი პროგრამა: „...ნაყოფიერი სულს მხოლოდ სხვა — სათანადო ღირსებებით შეძენილ სულთან ურთიერთობის წყალობით შეუძლია განაყოფიერება და ნაყოფის გამოღება. ეს ურთიერთობა მხოლოდ და მხოლოდ ცოცხალი სიტყვისა და ყოველდღიური საუბრების მეშვეობით ხორციელდება, რაც გულისხმობს სპირიტუალური მიზნისა და უსასრულო მომავლისათვის ორგანიზებულ საერთო ცხოვრებას, ³⁵ ხოლო ეს საერთო ცხოვრება სხვა არა არის რა, თუ არა ფილოსოფიური სკოლა; ასე ესახებოდა პლატონის თავის აკადემიის აწყობა და მერმისა...“³⁶

ყველაფერი, რაც აქამდე ითქვა, მხოლოდ და მხოლოდ პარველდაწყებითი განსწავლაა, ერთგვარი პროპედევტიკული კურსი, ანუ, ძველი ბერძნული მისტერიების ენით რომ ვთქვათ, — ტელურე ანდა მეუსის, რომელიც უთუოდ უნდა განვლოს ერისის კულტის აღმსარებელმა, ანუ მისტმა, რათა თავისი სულიერი მოძვრის — მისტაგოგის ჰეგემონობით ეზიაროს ერთიულ მისტერიათა უმაღლეს — ეპოპტიკურ საფეხურს (210a). ზიარების (ინიციაციის) პირველი ეტაპი სიყვარულის კულტის აღებრის ესოტეიკურ აღზრდას გულის-

შემახ. ამ ეტაპზე ის მთლიანად, მთელის არსებითი იმპერატორება ერთი რომელიმე ინდივიდუალური, გრძნობად-კონკრეტული, ანუ სხეულებრივი მშვენიერების სიყვარულით; მერე კი, რა შეიძლება სხეულებრივი მშვენიერების ქვეშე მარტო არის და, ამრიგად, აღმოაჩენს იმ ზოგადსა და უნივერსალურ ნიშან-თვისებას, რაც საერთოა ყველა ფიზიკური მშვენიერებასთვის, ერთ მშვენიერ სხეულზე გულაყრილი და გულაცრუებული, უკვე ერთად აღებული ყველა მშვენიერ სხეულს სახავს თავისი სიყვარულის საგნად. ფიზიკური სიყვარულის ეს დეზინდივიდუალიზაცია, ან, უკეთ რომ ვთქვათ, უნივერსალიზაცია ამაღლებს საფუძველს ზიარების ახალ, სპირიტუალურ ეტაპზე გადასასვლელად. აქ ადვანტი გულშემახად სიყვარულის საგანი მშვენიერი სხეული, ან, თუ გნებავთ, მშვენიერ სხეულთა მთელი ერთობლიობა კი აღარ არის, არამედ „მშვენიერი სული, თუნდაც სამოსში უსახური სხეულისა“³⁷ (210bc). ჩვენ ვხედავთ, როგორ იქცევა ესთეტიკური აღზრდა ეთიკური აღზრდის საფუძველად, მშვენიერ სხეულთა ფიზიკური სრულქმნილების ჰერეტიკა — მორალური კონტემპლაციისა და ზნეობრივი სრულყოფილების წყაროდ: ადვანტი ჰერეტიკა იმ მშვენიერებას, რომელიც კაცთა ქმედებასა თუ ზნეობრივი ქცევის წესებში გლინდება და ამ გზით ერთხელ კიდევ იცხადებს იმ უნივერსალურ ჰერეტიკებას, რომ მშვენიერი ყველგან ერთიანია და იდენტური. მაგრამ ეს მორალური კონტემპლაცია ახალ ეტაპს კი არა ქმნის, არამედ, პირველი ორსაფეხურიანი ეტაპის მსგავსად (ერთი მშვენიერი სხეული — ყველა მშვენიერი სხეული), მხოლოდ და მხოლოდ მეორე მომენტს, რაც განვლილი გზის ახალი სულიერი სიმაღლიდან ხილვისა და მისი გაცნობიერება-გაგნავენების პროცესს გულისხმობს. და ბოლოს, მეხუთე — უმაღლესი, ანუ ეპოპეიკური ეტაპი: მშვენიერების ფარგლები თანდათანობით ფართოვდება, სპირიტუალური ჰერეტიკის პორიზონტი თანდათან უფრო ვრცელი და ჰერეტიკულად ყოვლის-მომცველი ხდება, სანამ, მოძღვრის მიერ წრფილი გზით წარმართული ადვანტი, ბოლოს და ბოლოს, არ შეიცნობს მშვენიერებას შემეცნების და, ამრიგად, „არ მიადგება ერთადერთ ჰერეტიკ მოძღვრებას, რომელიც სხვა არა არის რა, თუ არა მოძღვრება უზენაესი მშვენიერების შესახებ“ (210d). მაგრამ თუ ზიარება თანდათანობით და თანმიმდევრული ჰერეტიკა — პრიოქსია, სამაგიეროდ მისი საბოლოო მიზანი მომენტალური აქტია — უზენაესი მშვენიერების ანაზღაურება (exaiphnes) გამოცხადება (რეველაცია), ანუ მისი უშუალო, ინტუიტიური წვდომა თუ ხილვა. სწორედ ეს უზენაესი მშვენიერებაა ზემოხსენებული „ერთადერთი ჰერეტიკი მოძღვრების“ ერთადერთი საგანი, რომლის არსებობას (existentia) მთლიანად აცხადებს, მთლიანად ფარავს მისივე არსება

(essentia) და რომლისთვისაც ანსოფიანობა რად უცხოა გრძნობად-კონკრეტულ სხეულთა ყოველგვარი მრავლობითობა, მათი რელატიურობა, მათი კვანტიტატიურობა თუ კვალიტატიურობა, მათი წარმავლობა და ა. შ. მაშასადამე, ესაა მშვენიერების ინტელაგებლობა, ანუ მშვენიერების იდეა, მშვენიერი თავისთავად. პლატონი ახასიათებს მას როგორც „მშვენიერებას მარადიულს, ხელთუქმნელსა და წარუდინებელს, თავისუფალს აესებისა და გაღვივისაგან, მშვენიერებას, სახიერს თავის ყველა გამოვლენაში, ყველა დროში, ყველა ასპექტში, ყოველი ადგილისა და ყოველი სულდგმულისათვის“ (210e-211a).

აქვე ყურადღება უნდა მიექცეს ერთ საგულისხმო მომენტს: მართლაც, სულის ეს ამაღლება, მისი ლტოლვა კერძოდან ზოგადისაკენ, გრძნობადიდან ზეგრძნობადისაკენ, ერთის შეხედვით, თითქმის პირწმინდად მისტიურ ასპექტშია გაცხადებული. მაგრამ, სინამდვილეში, აქ საქმე გვაქვს არა მისტიურ იმპულსთან, არა მისტიკრიასთან (ამ სიტყვის ძველი ბერძნული გაგებით), არამედ ერთგვარ ასცენდენტურ დიალექტიკასთან, რომელიც მოკლედ აღწერილია „ფედონში“ (101d), ხოლო უფრო ვრცელად — „სახელმწიფოს“ VI წიგნის დასასრულსა და VII წიგნის თავსა თუ ბოლოსში. და მართლაც, სიყვარული სულის ფუნქციაა, რამდენადაც, ერთის მხრივ, სათნოება — სიქველეს ზრდის სულში და, მეორეს მხრივ, ჰერეტიკების შეგუენების პრინციპად გვევლინება (მდრ. 212a); ეს კი იგივეა, რაც სულის და ინტელექტის არსებითი ნიშან-თვისება. სიყვარულის წყალობით, სული უშუალოდ მიიქცევა იდეათა სამყაროს მიმართ, ხოლო ეს მიიქცევა შეგრძნებათა და გრძნობად-კონკრეტულ საგანთა მთელი სიმრავლის ერთ იდეაზე, ან, უკეთ რომ ვთქვათ, იდეის სულბუნდოვანად ერთიანობაზე დაყვანას ნიშნავს (მდრ. ფედონი, 248d-249d). რაც, არსებითად, სხვა არა არის რა, თუ არა ასცენდენტური დიალექტიკის³⁸ საგანი. ცეცხლის მოსაზრების საპირისპიროდ³⁹, ლ. რობინი საესეებით სამართლიანად აახლოებს ერთმანეთთან „ნადიმის“ ეროტიკასა და პლატონის ზოგად დიალექტიკურ მეთოდს.⁴⁰

მაგრამ როდესაც სული მიადწევს ზიარების ზღვარს, როდესაც მისი სიყვარული ხორცს შეასხამს თავის საბოლოო მიზანს და, ამრიგად, მისაწვდება და მიეახლება თავისი სურველი ლტოლვის საგანს — უზენაეს მშვენიერებას, რა მოსდის მაშინ ერისის კულტის ჰერეტიკ ადვანტს — შეყვარებულს? რა მოსდის მაშინ თვითონ სიყვარულს? დავუვიკრდეთ დიოტიმას-სოკრატეს სიტყვის დასკვნით სტრიქონებს: „რას ვიტყო-

ზაჩანან ბრეგვაძე
პლატონის დიკლოგი „ნადიმში“

დით ჩვენ, თუ ვინმე შესაძლებდა ეხილა ეგ მშვენიერება, ნათელი, წმინდა, შეურყეველი და შეურყეველი, კაცის ხორციით, ფერებითა და სხვა ხრწნადი ვარსით შებღალული კი არა, ერთსახივანი, ღვთაებრივი მშვენიერება; როგორ გვონია, ფუჭია განა სიცოცხლე კაცისა, რომელიც ცისკენ მიქცეული თავისი მზერით გამოღმებით უპერტეს ამ უმაღლეს მშვენიერებას და წაშითაც არ სწყდება მას? გვერა თუ არა შენ, რომ ის, ვინც მშვენიერებას ამ ორგანოთი უპერტეს, რომელსაც ერთადერთს ძალუქს მისი აღქმა, მხოლოდ აქ შესაძლებს მოჩვენებითს კი არა, კეშმარტივ სათნოებებს მანიაქოს სიცოცხლე, რადგან კეშმარტივბასთან აქვს საქმე და არა მონვენებებთან. კეშმარტივ სათნოებებს რომ ზონის და ზრდის, ავი უფლის კეთილგანწყობასაც იხევეს, და თუ ერთი ვინმე მაინც ეზიარება უკედევებას, ეზიარება ისიც“ (211e-212a).

ჩვენ ვხედავთ, როგორ იქცეოდა მკურნალ-მისტი მიჯნურ-ეპოპტად, როგორ მძლავრება და ჭოველგვარი მიწიერი მწიკვლისგან იწმინდება მისი სული, როგორ იძინებს მისი ხორციელი თვალი და, სამაგიეროდ, იღვიძებს გონების თვალს, ანუ, ღვთივ აღმამეზღვლის სიტყვით რომ ეთქვათ, „მხედველობაა სულისაჲ“, რომლითაც ის პარისპირ კერეტს მშვენიერების ინტელიგენციურ ფორმას — უზენაეს რეალობას, როგორ აყარებს უშუალო კონტაქტს მასთან, როგორ ერწყმის და ემსგავსება ამ რეალობას და, ბოლოს, როგორ ენაცვლება მის არსებაში კეშმარტივ, ტრანსცენდენტური ცდა ილუზორულ, იდეათა მკრთალ ლანდებსა თუ მოჩვენებით ხატებზე დაფუძნებულ გამოცდილებას.⁴¹ იცვლება თვითონ სიყვარულიც: ის ქრება როგორც სურვილი ღვთივად, როგორც ტენდენცია, მაგრამ რჩება როგორც ნათლის დენა, როგორც ზეგარდმო გადმოსული მადლი, როგორც ღვთის ნიჭი თუ წყალობა. და ბოლოს, იცვლება თანაფარდობაც შეყვარებულსა და მისი სიყვარულის უმაღლეს საგანს შორის: ხდება მათი ნაწილობრივი ურთიერთსიმილიცა, რის შედეგადაც სიყვარულის სუბიექტისა და ობიექტის ნაცვლად, არსებითად, ვიღებთ სიყვარულის ორ სუბიექტს, რომელთაგან ერთს უყვარს, რათა მეორის სიყვარული დაიშასხუროს, მეორეს კი უყვარს ამიტომ რომ პირველმა შეძლო ამალეება მისი უკედავი და უხრწნელი ბუნების სიყვარულამდე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, თუ უზენაესი რეალობის ტრფიალს უყვარს იგი, რათა ეზიაროს მის უხრწნელსა და მარადის უცვლელ არსს, სამაგიეროდ, უზენაესი რეალობის საპასუხო აქტი ვლინდება მის კეთილმოწყალებ მზადყოფნაში — ეზიაროს თავისი ტრფიალი. აქედან — პლატონის ღმერთის განსხვავება არისტოტელეს თუ სპინოზას ღმერთისაგან: მისი უზენაესი არსება ბასილურტურად გულობრილი კი არ არის კაცთა ბედ-იღბლის, მათი ძალისხმევის, მათი მისწრაფებების, მათი საზო-

ლოო მიზნების მიმართ, არამედ კეთილშეშობის მიმართ, სიყვარულით თავს დაშვრის მას, ვინც სიყვარულის ყოვლისმძლავრ ძალამ აამაღლა მიწიერი ხრწნის მტკრიდან მარადიული მშვენიერების კერეტამდე და შემეცნებამდე.⁴²

დიოტიმა — სოკრატეს სიტყვით „ნადიმის“ მოქმედების განეთარება თავის აპოგეის აღწევს. მისი დასასრული აგვირგვინებს დილოგის მეორე ნაწილს, მაგრამ მხოლოდ მეორე ნაწილს და არა თვით დილოგს. ინტელექტუალური მისტიკა, რომელიც მიწაზე დაიწყო, მიწაზევე უნდა დასრულდეს, და აი, ამ დასასრულისთვის პლატონი მოიხმობს ახალ პერსონაჟს — ყველაზე უფრო მიწიერი და, შესაძლოა, ყველაზე უფრო ბიწიერი კაცსაც, ვისაც ოდესღაც უღია ათენის ქუჩებში: ეს გახლავთ ალკიბიადე.

ინტერმედიო III, რომელიც ერთმანეთისაგან პყოფს „ნადიმის“ მეორე და მესამე ნაწილს, დიდი მხატვრული ექსპრესიით გადმოვცემს ღვინით გაღვშილი ალკიბიადეს მოულოდნელ სტუმრობას, მის უცებელ შეჭრას თანამიწიანება წრეში (212c-213a), მის სახუმარო დილოგს ავათონსა და სოკრატესთან (213b-e), და ბოლოს მის ღვინიან ასიურბას, მის ჭოტ სურვილს—ეროსის ნაცვლად აქოს სოკრატე (214d-215a)... ამ პატარა ინტერმედიულ ეპიზოდს თავისი ყოფითი ხასიათის დეტალებითა და თავისი სასცენო რეკვიზიტით — ყვავილების გვირგვინით, ღერადი ბაფთებით, მფერალის სიშლეგით, მისი კომიკური ქცევითა და ა. შ. ცის თვალშეუდგამი სიმაღლიდან პარდაპირ მიწაზე ნამოყვართ ჩვენ. მაგრამ თუ ეს მკვეთრი გადასვლა, ეს გიგანტური ნახტომი, ტონის, სტილის, რიტმისა და ტემპერამენტის ეს მომენტალური მეტამორფოზი, არსებითად, შეუქმნეველი რჩება და არც კი აღიქმება მკითხველის მიერ, ამას პლატონის დილისტატურ ზელოგენბას, უზალო გემოვნებას, უფუტურ ესთეტიკურ ალღოსა და სიტყვური მაგიის მომწესხველ ძალმოსილებას უნდა ვუმაღლოდეთ მხოლოდ და მხოლოდ.

ალკიბიადეს სიტყვა. „ენთოზიზმის ვნებიანი სუნთქვა განწონის ალკიბიადეს სიტყვის მთელ შინაგან წინააღმდეგობებსა თუ უწესრიგობას და სოკრატეს, ე. ი. კეშმარტივ ფილოსოფოსის ხოტბა, წარმოთქმული მემოვრალის მიერ, ვისი პირითაც თვითონ კეშმარტივბა ღვთივად (შდრ. 217e), უშუალოდ ეხმარება სიყვარულის აპოთეოზს, გაცხადებულს მისანი ქალის — ღვთაებრიობის ამ უმცირეს ინტერპრეტატორის მიერ. გვეც არ იყოს, თუ დიოტიმას სიტყვის „ავათონური“ სტილი თითქმის თვალნათლივ უჩვენებს ავათონს, როგორი შეიძლება იყოს წმინდა ვერბალიზმისაგან თავისუფალი და კეშმარტივად ტრაგიკული ტრანსლობის მქონე პოეზია (შდრ. 223d), ზუსტად ასევე, სოკრატეს ხოტბის „არისტოტელის“

სტილი მიზნად ისახავს დაანახოს არისტოვანეს, როგორი შეიძლება იყო კემპარტი კომედია⁴³.

თუმცა ალკიბიადეს სიტყვის მნიშვნელობა და მისი „ხედვითი წონა“, რასაკვირველია, მართოდენ ამ „სტილისტური გაკეთილით“ არ ამოწურება; არც ზოტის საგნის შეცვლა ნიშნავს ახალი სიუჟეტური ხაზის ჩართვას „ნადიმის“ მორალითურ მთლიანობაში, ვინაიდან სოკრატეს სახე, როგორც წინათქმავში გვაქვს აღნიშნული, არსებითად, სხვა არა არის რა, თუ არა ეროსის ზორცშესმული ხატი, მისი ანთროპომორფული პიროვნება. არ შევუდგებით დიალოგის ამ დასკვნითი სიტყვის დაწვრილებით განხილვას, ვინაიდან ეს პატარა ფრაგმენტი, მთვრალის დაბნეული ცნობიერებით განპირობებული შინაგანი ქაოტურობის მიუხედავად, იმდენად მომხიბლავია და იმდენად თავბრუსმომგზავნით თავისი ბოლოქარა პათოსით და ევხალტობის ვენებით, თავისი უტიფრობითა და დამთხვეულობით, რომ ღონს რობენის თქმისა არ იყოს, მის მიმართ ანალიტიკური ოპერაციების გამოყენება მკრეხელობას უახლოვდება. ვიტყვით მხოლოდ, რომ სოკრატეს ალკიბიადესეულ პორტრეტს, მისი დოკუმენტური სიმართლისა და თითქმის ნატურალისტური სიზუსტის გამო, გვერდს ვერ აუღლის ათენელი ბრძენის ვერცერთი ბიოგრაფი. მაგრამ ალკიბიადე არა მარტო სოკრატეს პორტრეტს გვისხატავს, არამედ საკუთარ ავტობიოგრაფიკსაც: ჩვენ ვხედავთ ურცხვ და უპრინციპო, მაგრამ ჰევიან, პატივმოყვარე, ამყსა და ძლიერ კაცს, რომელიც გრძნობს, რომ არსებობს მასზე უფრო მშვიდი, უფრო კეთილი, უფრო ბრძნული და მართალი ძალა (216bc): ამ ძალას ის სოკრატეში ხედავს და ხანდახან, ნებისმიერი საზღაურის ფასად, ცდილობს ეზიაროს მის სიბრძნეს და ძალმოსილებას (217a-219d), მაგრამ, უმეტეს წილად, ალკიბიადეს მთელი არსება, მისი დათრგუნვილი სიამაყე და შელახული პატივმოყვარეობა თავგანწირული ძალისხმევით უპირისპირდება სოკრატეს წინააღმდეგომელ ზემოქმედებას. ამ ორი კაცის შინაგანი ანტაგონიზმი, პლატონური ტერმინოლოგიის მოშველიებით, უზოლოდ ნაიღის იდეისა და ბნელი მატერიაის ურთიერთქმედის თუ შეიძლება შევადაროთ...

მას შემდეგ, რენ თავს ვარიდებთ ალკიბიადეს სიტყვის დეტალურ ანალიზს და შემოვიფარგლებით მართოდენ მისი ლატენტური მნიშვნელობისა და ფილოსოფიური ქვეტექსტის სიმბოლური აზრის გაშიფრვით, რათა, ჯერ ერთი, დავრწმუნდეთ იმაში, რომ მთელი ეს სიტყვა „ნადიმის“ ორი წინა ნაწილის — თეზისისა და ანტითეზისის ერთგვარი სინთეზია, და მეორეც, ცხადეყოთ ის, რომ სოკრატე ეროსის — სიყვარულის დიდი დემონის ანთროპომორფულ არქულად გვევლინება.

და მართლაც, ალკიბიადეს სიტყვა ჩვენს თვალწინ აცოცხლებს ძველი ბერძნულმკვლევანთა დღეისა და ყოფა-ცხოვრების პატარა ფრაგმენტს თავისი ნათელი თუ ჩრდილოვანი მხარეებით, თავისი სიკეთით და უკეთურებით, თავისი სიწმინდით თუ სიბილწით. ამ მოქმედებენ ურთიერთსაპირისპირო ელემენტები, მტრული ძალები, ანტაგონისტური ტენდენციები; ამ რთულ პროცესში ჩართულია სიყვარულის სენსუალისტური თეორიაც, რომელიც „ნადიმის“ პირველ ნაწილშია გადმოცემული და დიოტიმა — სოკრატეს ფილოსოფიური მოძღვრება ეროსის ქემპარტი ბუნების, მისი მიზნებისა და მისწრაფებების შესახებ. მაგრამ ამჯერად ისინი გვევლინებიან არა როგორც პარწმინდად თეორიული, ცხოვრებისა და სინამდვილისაგან განყენებული და აბსტრაქტული კონცეფციები, არამედ როგორც სიცოცხლის, მოქმედებისა თუ მორალური ქცევის პრინციპებად ქცეული ქმედითი და აქტიური ძალები, რომლებიც არა მარტო უპირისპირდებიან, ერწყმიან კიდევ ერთიმეორეს ერთ კულტურაზე, ერთ სასიცოცხლო სისტემაზე დაფუძნებულ იმ ორგანიზმსა და განუყოფელ მთლიანობაში, რასაც ძველი ბერძნული ისტორიული სინამდვილე ჰქვია სახელად. მ. ბროშარის მართებული შენიშვნით, „ნადიმის“ მეორე და მესამე ნაწილს შორის ისეთივე თანფარდობაა, როგორც აბსტრაქტულსა და კონკრეტულს, თეორიასა და პრაქტიკას, პრინციპსა და ამ პრინციპის აპლიკაციას შორის⁴⁴. თუმცა, როდესაც ამ ორი ძალის დაპირისპირებულობაზე, ან თუნდაც, ბერძნულ სინამდვილეში მათ სინთეტურ მთლიანობაზე ვსჩველობთ, ეს, რასაკვირველია, სრულიადივე არ ნიშნავს იმას, თითქოს სიყვარულის ორივე მოდელი ერთმანეთის ექვივალენტური, ერთმანეთის ტოლფასი ან თანაზომადი იყოს, პირიქით, „ნადიმის“ გვასწავლის, რომ მხოლოდ სიყვარულის სიწმინდე და უზიწოებაა სპირიტუალური მიზნის მიღწევის ერთადერთი აუცილებელი პირობა. ამ მხრივ, სოკრატეს პიროვნული ტრაიუმფი, იმავდროულად, მისი მსოფლმხედველობის, მისი მაღალი და ნათელი მრწამსის ტრაიუმფადაც გვევლინება.

რაც შეეხება დიალოგის მთავარ პერსონაჟს, ერთის მხრივ, ალკიბიადეს, ზოლო მეორეს მხრივ, დიოტიმა-სოკრატეს სიტყვის ურთიერთშეჯერებისა და მათი ფორმალური თუ შინაარსობრივი ანალიზის შედეგად მიღებული დასკვნები — სიტყვიერი თანხედრები, მსგავსი ეპითეტები, კვალიტატური პარალელები და ბოლოს, იდენტური ფუნქციები, — ყოველივე ეს

ბაჩანა ბრემვაძე
პლატონის დიალოგი „ნადიმის“

აშკარად და ხაზგასმით გვიმოწმებს სოკრატეს და ეროსის იგივეობას. დავიწყეთ იმით, რომ ეროსი, „ნადიმის“ თანახმად, ფილოსოფოსია (203d, 204b), ხოლო პლატონისათვის სოკრატეა ჭეშმარიტი სიბრძნისმეტყველი, ფილოსოფოსი *par excellence*. ეს ორი ფილოსოფოსი ზედმიწევნით ჰვავს ერთმანეთს არა მარტო შინაგანი ბუნებით, არამედ, ერთის შეხედვით, თვით ყველაზე უმნიშვნელო გარეგნული წვრილმანებითაც. ასე მაგალითად, ეროსი ღარიბ-ღატაკია და უპოვარი (203cd), ასევე ღატაკია სოკრატეც (იხ. თუნდაც სოკრატეს აპოლოგია, (36d-37a); ეროსი შიშველ-ტიტველია და უხამური (203d), „ნადიმის“ მიხედვით, ასევე შიშველი და უხამურია სოკრატეც (174a, 220b); შდრ. ფედროსი, 229a), მაგრამ, თავიანთი სიღატაკის მიუხედავად, ერთი და მეორეც აბსოლუტურად გულგრილია სიმდიდრის თუ ყველა სხვა მიწიერი სიკეთის მიმართ (ეროსი — 203e; სოკრატე — 216e, 219e; შდრ. აპოლოგია, 19de; დიდი პიპია, 304b-d) და, პირიქით, ორივე მათგანი მთელის არსებით, ვენებანად მიელტვის ეთიკურსა თუ ესთეტიკურ ფასეულობებს — სიბრძნეს, სიკეთეს, მშვენიერებას, ჭეშმარიტებას: „ნადირობის დიდი ტრფიალი“, — ასე ახასიათებს „ნადიმი“ ეროსს (203d), რაც ნიშნავს: ეროსი ნადირობს მშვენიერებასა და ჭეშმარიტებაზე; ზუსტად ასევე „ნადირობს“ სოკრატეც ალკიბიადეს მშვენიერებაზე (პროტაგორა, 309a); „ჭეშმარიტებაზე მონადირენი“, — ამ სიტყვებით იხსენიებს „ფედონი“ ფილოსოფოსებს (66c), და ბოლოს, „თეტეტის“ ცნობილ პასაჟში (198a-199c) ცოდნის დაუფლების პროცესი მტკედებზე ნადირობასთან არის შედარებული. მაგრამ მსგავსება კიდევ უფრო ღრმაა, თითქმის ტოტალური და ყოვლისმომცველი: ეროსი დიდი გრძნეულია, ჭადოქარი, მოგვი, სოფისტი (203de); იგივე ითქმის ფილოსოფოსის და, კერძოდ, სოკრატეს მიმართ (215e-216c); შდრ. ხარმადე, 155e-157d, 158bc; 175e-176b; მენონი, 80ab; ფედონი, 77e-78a; თეტეტე, 149cd); ეროსს საშუალო ადგილი უჭირავს სიბრძნესა და უმეტეობას, ცოდნასა და არცოდნას შორის (203e); ცნობილია სოკრატეს სექსტიკური და ირონიული დამოკიდებულება საყუთარი სიბრძნისა თუ ცოდნისადმი (175de; 194c; 216d; შდრ. მისი ცნობილი ფრაზა: „მე ვიცი ის, რომ არაფერი არ ვიცი“); ეროსის დუალისტური ბუნება მთლიანად საპირისპირო საწყისთაგან

არის ნაქსოვი (203a-204c), ასეთსავე შინაგან და ნაღმდევობებს თუ საპირისპირო საწყისებს ითავსებს და იტევს სოკრატეს სული; აქედან — მისი შედარება ღმერთისა და კაცის ბუნების მოზიარე ფანტასტიკურ არსებებთან — სილენებსა თუ სატირებთან (215a-d); და ბოლოს, ეროსი — დემონია (202e-203a); რაც შეეხება სოკრატეს, გავიხსენოთ ზემოთ უკვე ციტირებული ნაწყევტი „კრათილდან“: „...მე მგონია, ყველა ბრძენი და კეთილი კაცი სიცოცხლეშიც და სიკვდილშიც დემონიურ (daimonion) ბუნებასთან წილნაყარია და მართებულად იწოდება დემონად“ (398c); გავიხსენოთ აგრეთვე სოკრატეს ფატალური რწმენა, რომლის მიხედვითაც, მისი სული ინდივიდუალური დემონის საგანგა (აპოლოგია, 31d, 40a-c, 41d; ევთიფრონი, 3b; ფედროსი, 230a, 242bc; სახელმწიფო, VI, 496c; თეტეტე, 151a და სხვ.); აი, რატომაც ის ჭეშმარიტი „ეროტიკოსი“ (177d, 198d)... მაშასადამე, ჩვენ უფლება გვაქვს ვამტკიცოთ, რომ სოკრატეს ხოტბა — იგივე ეროსის ხოტბაა, ვინაიდან სოკრატე — თვით ეროსია, ეროსი კი ფილოსოფოსად გვევლინება, ხოლო „ეროტიკა“ — დიალექტიკურ ფილოსოფიად, ანუ, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, გონებისა და ინტელექტის ბატონობად ქვეყნა გრძნობებსა თუ მდაბალ ინსტიქტებზე.

ე პ ი ლ ო გ ი. „ნადიმი“ მომზიბლავი და ღრმა-აზროვანი სიმბოლური სცენით მთავრდება: ანაზღეულად „მახმურთა მთელი ბრბო მოაწყდეს კარს და ღია რომ ნახა — ერთი სტუმართაგანი გასულიყო — შიგ შემოიჭრა და თავისუფალ ადგილებზე მოიკალათა. ყველაფერი მათ ღრიან-ცელში დაინთქა და დაიწყო, ყოველგვარი წესრიგის გარეშე. ღვინის თავშეუკაეველი სმა“ (223b). აბოზოქრებული ვენების ლავამ წაღეს ყველაფერი და ინტელექტუალური მისტერია, დროებით, ორგანისტულ მისტერიაში გადაიზარდა, მაგრამ მხოლოდ დროებით: აღვირახ-სინოზის ღრიანცელს, მთვრალთა სიღოდას გლავინდებურად აწმობს მტკიცე და ძლიერი ხმა, რომელიც თანაბრად დომინანტობს სინამდვილის ყველა ასპექტზე — ტრავიკულსა თუ კომიკურზე (223d). ეს მარად ფხიზელი, უთრობელი და ენებათაგან აღმდგრეველი სოკრატეა — ღვთაებრივი სიბრძნისა და საპირტუალური სიყვარულის უკუდავი სიმბოლო, მარადიულა ფილოსოფიის დიდებითა და შეუქმოიფე შარანადით გაბრწყინებული.

¹ სუფარული, რომელიც ამოძრავებს შუას და სხვა გასკვლავებს. დანტე. ღვთაებრივი კომედია.

² В. Виндельбанд, Платон, С.-П., 1900, стр. 57.

³ ვინდელბანდი, დსახ. ნაშრ., იქვე.

⁴ A. Fouillée, Histoire de la philosophie, Paris, 1895, p. 95-96.

⁵ Anthologia Palatina, VII, 669.

⁶ ამ ნათელი პლატონური კონცეფციითაა შთაგონებული ფრიდრიხ შილერის სიტყვები: „როდესაც მძულს, ამით რაღაცას ვართმევ ჩემს თავს; როდესაც მიყვარს, მე ვმდიდრდები იმით, რაც მიყვარს. მიტევება გასხვისებული საკუთრების დაბრუნებაა. კაცთმოძულეობა სხვა არა არის რა, თუ არა გაქიანურებული თვითმკვლელობა, ხოლო ევოიზში სულერი არსების უდიდესი სილატაკეა... კაცი, რომელმაც ისწავლა, როგორ მიაყვლიოს მშვენიერებას, სილადეს და სრულქმნილებას ბუნების დიდსა თუ მცირე ქმნილებებში და როგორ აღმოაჩინოს ამ მრავალფეროვნებაში დიდი ერთობა, უკვე მნიშვნელოვნად მიუახლოვდა ღმერთს. მთელი სამყარო ორგანულად ერწყმის მის პიროვნებას. თვითეულ კაცს რომ ყველა სხვა კაცი უყვარდეს, მაშინ ყოველი ჩვენგანი სამყაროს მფლობელი შეიქმნებოდა“. (ცობრ. სოც., ტ. VI, М.-Л., 1950, стр. 37-38, 39).

⁷ А. Ф. Лосев, Жизненный и творческий путь Платона, — Платон. соч. в трех томах, т. I, М., 1968, стр. 62.

⁸ ციტირებულია წიგნიდან: P.-M., Schuhl, L'oeuvre de Platon, Paris, 1954, p. 11.

⁹ Léon Robin, Le Banquet, Notice. — Platon, Oeuvres complètes, t. IV, 2-e partie, Le Banquet, texte établi et traduit par L. Robin, Paris, 1929, p. XXVIII-XXIX.

¹⁰ შდრ. ფედროსი, 227a-228c.

¹¹ იხ. წიგნი: Платон, Соч. в трех томах, т. 2, М. 1970, стр. 509.

¹² შდრ. ლ. რობენი, დსახ. ნაშრ. გვ. LXVII-LXVIII.

¹³ იხ. პლატონი, ფედონი, ძველი ბერძნულიდან თარგმნა და შენიშვნები დაურთო ბ. ბრეგვაძემ, თბ., 1966, გვ. 127 (XIII,2).

¹⁴ ფედონი, 66b.

¹⁵ შდრ. ლ. რობენი, დსახ. ნაშრ. გვ. LXII-LXIII.

¹⁶ შდრ. ლისისი, 221de.

¹⁷ სიკეთისა და მშვენიერების იდენტიფიკაცია პლატონის ესთეტიკური მოძღვრების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მომენტი; შდრ. ტი-მეოსი, 87c; ფილებოსი 64b-65a და სხვ.

¹⁸ შდრ. პლატონი, დიდი პიპია, ძველი ბერძნულიდან თარგმნა, წინასიტყვაობა და შენიშვნები დაურთო ბ. ბრეგვაძემ, თბ., 1970, № 10, გვ. 77.

¹⁹ ფედონი, 90a

²⁰ აქ დასმული პრობლემა უშუალოდ უკავშირდება პლატონის გნოსეოლოგიას, მაგრამ მისი დაწვრილებით განხილვა ჩვენი კვლევის ფარგლებს სცილდება.

²¹ ერიქსმიძეს სიტყვის მიხედვით ყოველგვარი მსხვერპლშეწირვა და, საერთოდ, ყველაფერი, რასაც მანტია განაგებს, ღმერთთა და კაცთა კავშირის ემსახურება (188c.)

²² შდრ. კრიტონი, 44ab; ფედონი, 60e და შმდ.

²³ იხ. L. Robin, La théorie platonicienne de l'Amour, Paris, 1908, p. 132; იხ. აგრეთვე Hild, Les démons dans la littérature et dans la religion des Grecs, 1881.

²⁴ De Iside et Osiride, 25, p. 320-e.

²⁵ Alcib. I, 20; ერთ-ერთი ორიგინალ ლექსში ეროსი პირდაპირ ღმერთის (დაიონ) სახელით არის მოხსენიებული (Mullach, Fragm. I, 186, L).

²⁶ სიკრატეს ინდივიდუალური ღმერთის შესახებ ქვემოთ გვევლება საუბარი

²⁷ L. Robin, La théorie platonicienne..., p. 137-138.

²⁸ აფროდიტეს დაბადებით მთავრდება ანანკეს (ჰუცილემბოზის) მეუღლეს პირქუში და უსიხარულო ხანა და იწყება ახალი, უფრო ნათელი ერა კოსმიური ევოლუციის ისტორიაში (შდრ. აგათონის სიტყვა, 197b-c)

²⁹ L. Robin, La théorie platonicienne..., p. 129; Franz Susemihl, Die Genetische Entwicklung der platonischen Philosophie, I, S. 393-394.

³⁰ კომენტატორნი მართებულად ავლებენ პარალელს „ნადიმის“ ამ პასაჟსა და „თეეტეტის“ მაიევიტიკას შორის (იხ. თეეტეტი, 148e-151d).

³¹ ჰომეროსისა და ჰესიოდეს ღეაწლის ესოდენ მაღალი შეფასებისას პლატონი მხოლოდ ეველ ბერძნულ ტრადიციას უხდის ხარკს, ვინაიდან საყოველთაოდ ცნობილია „მისი უარყოფითი დამოკიდებულება“ მიმამძველობითი ხელოვნების, კერძოდ, პოეზიის მიმართ (იხ. თუნ-დაც, „სახელმწიფოს“ III და X წიგნი), მაშინ როდესაც პოეტურებასა და პლატონის შეფასების დროს ის მოლიანად თავისი სოციალური მრწამსისა და პოლიტიკური იდეალის ერთგული რჩება. (შდრ. დიდი პიპია, 283e; სახელმწიფო, X

ბაჩანა ბრეგვაძე

ალბატონის დიპლომი „ნადიმი“

599de; ტიმეოსი, 21c; კანონები, I, 630de და სხვ.) .

³² აკადემიის ისტორიაში გამოყოფენ სამ პერიოდს: ძველი აკადემია, პლატონიდან სქოლარქ არკესილაოსამდე (270 წ. ძვ. წ. ა), საშუალო აკადემია, არკესილაოსიდან კარნეადამდე (II ს. ძვ. წ. ა.) და ახალი აკადემია (II ს. ძვ. წ. ა. — VI ს. ახ. წ. ა.). 529 წ. იმპერატორ იუსტინიანეს ედიქტის ძალით, აკადემია დახურეს, ხოლო მის ბაღს კონფისკაცია უყვეს (Ист. греч. лит-ры, т. 3, М., 1960, стр. 353).

³³ U. von Wilamovitz-Moellendorff. *Antigonos von Kerystos*, 1881. შლრ. Arist., Eth. Nic., IX, 9, 1169 b, 16-19; X, 7, 1177 a, 32-b, 1.

³⁴ იხ. Le Banquet, Notice..., p. XCI.

³⁵ შლრ. ფედროსი, 276e.

³⁶ იხ. Le Banquet, Notice..., p. XCI.

³⁷ ყურადღება მივაქციოთ განსხვავებას ამ პასაჟსა და 209bc-ს შორის.

³⁸ ასცენდენტური და დესცენდენტური დიალექტიკისა და მათი ურთიერთგანსხვავების შესახებ იხ. სახელმწიფო, VI, 511bc.

³⁹ Ed. Zeller, *Philosophie der Griechen*, t. II, 1, S. 614.

⁴⁰ L. Robin, *La théorie platonicienne...*, p. 183-189; მისივე - *La pensée grecque*, Paris, 1923, p. 226.

⁴¹ შლრ. ფედონი, 79d; შლრ. პლოტინი, I, VI, 7.

⁴² L. Robin, *Le Banquet, Notice...*, p. XCVII.

⁴³ L. Robin, *Le Banquet, Notice...*, p. XCVIII.

⁴⁴ ციტირებულია წიგნიდან: L. Robin, *La théorie platonicienne...*, p. 194.

ენოლოგია

ბ ღ რ

„ლიტერატურა
თომას მანსა“

ორი წლის შემდეგ, 1975 წლის ივნისში, აღინიშნება XX საუკუნის მხატვრული ლიტერატურის უდიდესი კლასიკოსის — თომას მანის დაბადების 100 წლისთავი. მწერლის შემოქმედებაზე, ცხოვრებასა და ლიტერატურულ მემკვიდრეობაზე, უამრავი გამოკვლევა, ნარკვევი თუ კრიტიკული სტატია დაწერილია.

ამას წინათ გამომცემლობა „აუფაბუმ“ გამოსცა ვრცელი ორტომიანი — ლიტერატურა თომას მანზე. ბიბლიოგრაფია. 1898-1969“. წიგნის შემდგენელია ლიტერატურათმცოდნე პარი მატერი; ეს ერთ-ერთი სრულყოფილ ნაშრომთაგანია თომას მანის შესახებ არსებული ბიბლიოგრაფიული ლიტერატურიდან. შემდგენელს წიგნზე მუშაობისას მჭიდრო ურთიერთობა ჰქონია დამყარებული სხვადასხვა ქვეყნის მეცნიერებთან, თომას მანის შემოქმედების აღიარებულ მკვლევარებთან. ნაშრომში აღნიშნულია მსოფლიოს 30 ენაზე გამოქვეყნებული 15 000 წიგნი და წერილი. ბიბლიოგრაფია ფართო დავილს უთმობს სოციალისტურ ქვეყნებში გამოცემულ ლიტერატურას, კერძოდ, აქ ვხვდებით უნგრელ, პოლონელ და ჩეხოსლოვაკიელ მეცნიერთა ნაშრომებს და ეს არცაა

შემთხვევითი, ამ ქვეყნებში დიდი ინტერესი თომას მანის შემოქმედებისადმი.

ბიბლიოგრაფიაში აღწერილია აგრეთვე საბჭოთა ლიტერატურათმცოდნე თაუამრავი ნაშრომი. პარი მატერის ორტომიანი შესაძლებელს ხდის წარმოდგენა ვიქონიოთ იმ საყოველთაო ინტერესზე, რასაც მსოფლიოს თითქმის ყოველ კუთხეში იჩენენ თომას მანის შემოქმედების მიმართ. ავტორთა შორის, რომელთაც სხვადასხვა დროს უწერიათ თომას მანის შესახებ, გარდა ცნობილი გერმანელი მწერლებისა და პოეტებისა ვხვდებით სხვა ქვეყნების წარმომადგენლებსაც: რ. ალბერტს, მ. ფაშკევიჩს, გაბრიელა მიხტრალს, ფ. მორიას, ა. მორუას, ე. სინკლერს, კ. ლედინსა და სხვებს.

ბინირი მანის სახელობის

ამას წინათ გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკის ზელოფენბაუ აკადემიაში შეხდგა ბინირი მანის სახელობის ლიტერატურული პრემიების მინიჭება.

1973 წლის პრემიები გადაეცათ ახალგაზრდა მწერლებს ზელგა შიუცს (წიგნისათვის „მიწისძვრა ზანგერაუზენის მახლობლად“) და ულრიხ პლენცდორფს (ნაწარმოებისათვის „ქაბუკის ახალი წამებანი“).

ინგლისი

„მეთრინ მენსფილდის
პორტრეტი“

სიცოცხლეში მხოლოდ მოთხრობათა სამი კრებულის გამოცემას მოესწრო ინგლისელი მწერალი ქალი — ქეთრინ მენსფილდი. მისი საუკეთესო მოთხრობები და ნოველები კი მკითხველმა მოგვიანებით იხილა კრებულებში „მეტრინის ბუდე“ და „რადე ბავშვური“. მენსფილდი XX საუკუნის ინგლისური ლიტერატურის ისტორიაში შევიდა, როგორც ფსიქოლოგიური ნოველის ოსტატი, ა. ჩეხოვისა და ი. ბუნინის მიერ დაშვებულ ტრადიციების გამგრძელებელი.

ინგლისის ტელევიზიამ ამას წინათ მაყურებელს უჩვენა მრავალსერიანი სატელევიზიო სპექტაკლი „ქეთრინ მენსფილდის პორტრეტი“.

სპექტაკლს საფუძვლად დაედო წერილები და დღიურები მწერალი ქალისა, რომელიც დასაბეჭდად მისმა მეუღლემ, ლიტერატურათმცოდნე ჯ. მიდლტონ მარიმ მოამზადა.

იტალია

დაპატიმრებული
მწერალი

დემოკრატიული პრესა აღშფოთებას გამოთქვამს იმის გამო, რომ კვლავ საპრობოლემო იმყოფება მწერალი-სატირიკოსი ლუჩიო

მასტრონადი, ავტორი პოპულარული ნაწარმოებებისა — „ვიჭევანოელი მეწაღე“ და „ვიჭევანოელი მასწავლებელი“ (ამ უკანასკნელის მიხედვით ფილმიც დაიდგა, მთავარ როლს ალბერტო სორდი ასრულებდა). მწერალი იტალიის ერთ-ერთ პატარა ქალაქში — აბიატეგრასოში დააპატიმრეს, აქ იგი სკოლაში მუშაობდა ბიბლიოთეკარად. „სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას სკოლის დირექტორის შეურაცხყოფა“ — აი, ასეთი ბრალდება წაუყენეს მწერალს, რის გამოც მას 6 თვიდან 3 წლამდე პატიმრობა ემუქრება.

მასტრონადის სატირულ ნაწარმოებთა მძაფრი ტონისა და დაუდგარი ხასიათის გამო პირველად როდო ავიწროებენ, აბიატეგრასოში იგი ბილანის ერთ-ერთი სკოლიდან გადაიყვანეს. უფროსებთან ხშირი შეტაკების გამო მწერალი იძულებული გახდა უარი ეთქვა მასწავლებლობაზე.

მატერიალური სიღატაკისა თუ ცხოვრების სხვა ხირთუღეთა გამო მასტრონადის ლიტერატურული

რული მოღვაწეობა არ მიუტოვებია, ამას წინათ მან დაასრულა ახალი რომანი — „შენთან სახლში იცინიან“.

მეძისკა

ახალი ლიტერატურული შურნალი

მეზიკოში გამოვიდა ახალი ყოველთვიური ლიტერატურული ჟურნალი „პლიურალი“, რომელსაც მსხვილი მექსიკური გაზეთის — „ექსტელიორის“ გამომცემლობა სცემს. ჟურნალის ფურცლებზე ვრცლად იქნება მიმოხილული ლათინური ამერიკისა თუ მსოფლიო ლიტერატურის აქტუალური საკითხები.

მთავარი რედაქტორია ოქტავიო პასი, ცნობილი მექსიკელი პოეტი. პასუხისმგებელი მდივანია პოეტი და კრიტიკოსი თომას სეგოვია, რომელიც მრავალი წლის მანძილზე მუშაობდა სხვადასხვა ლიტერატურულ ჟურნალ-გაზეთებში.

ჟურნალ „პლიურალის“ გამოცემა დიდი მოვლენაა ამერიკის კონტინენტის ინ-

ტელექტუალურ ცხოვრებაში, — წერს ესპანური ჟურნალი „ინსულა“.

პოლონეთი

როზმორც თანამედროვე

რას ფიქრობთ თქვენ კომპერნიკის შესახებ?

რა აზრისა ხართ მის აღმოჩენაზე?

როგორია ამ აღმოჩენის შედეგები?

აი, ამ შეკითხვებით მიმართა ჟურნალმა „შპილიკიმ“ პოლონეთისა და მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის მხატვარ-კარიკატურისტებს, ამით ჟურნალი ხაკმაოდ ორიგინალურად გამოცემაურა „კომპერნიკის საერთაშორისო წელს“ და მხატვრებმაც არ დააყოვნეს, რედაქციამ უამრავი ნახატი მიიღო, საინტერესოა, რომ ყოველი მხატვარი კომპერნიკს წარმოგვიდგენს როგორც ჩვენს თანამედროვეს, ქრესტომათიული ბრწყინვალეობის გარეშე, მეცნიერს აინტერესებს ჩვენი დროის საქმენი და ამასთან ერთად იგრძნობა მისი სიდიადე და გენიალობა.

გარეკანის II გვ.-ზე ვლ. მაიაკოვსკი. ნახ. ზ. ფორჩხიძისა.

ტექნიკური ხელმძღვანელი ჟ. ტიკარაძე.

კრიტიკისა და პუბლიცისტიკის განყოფილება მასალებს მიიღებს არა უმეტეს ერთი საავტორო თაბახისა.

რედაქციის მისამართი: თბილისი, პლეხანოვის პრ. № 91.

ტელეფონები: რედაქტორის — 95-08-75, პ. შგ. მდივნის — 95-08-85. განყოფილებების: პოეზიის კრიტიკისა და ბიბლიოგრაფიის — 95-08-85, პროზის, ნარკვევისა და კულტურის — 95-08-86.

გადაეცა ასაწყობად 12/IV-73 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 1/VI-73 წ., ქაღალდის ზომა 70×108. ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 14. საადრ-საგ. თაბახი 14,5 შეკვეთა 1317 უე 01906 ტირაჟი 29000

საქ. კპ ცკ-ის გამომცემლობის სტამბა, თბილისი, ლენინის ქ. № 14.

Типография издательства ЦК КП-Грузия, Тбилиси, ул. Ленина, 14.

89/102

ფან 60 ჯგ.

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ
ИНДЕКС 76236